

VÉRÉSKÁPOSZTA, (vérés-káposzta) ösz. fn. Fejes káposztafaj, melynek levelei veresek. Azt tartják róla, hogy több zsiradékot kíván mint a fehérkáposzta.

VÉRÉSKŐ, puszta Gömör m.; helyr. *Vérés-kő-re*, —*n*, —*ről*.

VÉRÉSKÜ, (vér-eskü) ösz. fn. Vérnek a kezéből (ujjából, karokból) kibocsátásával pecsételt eskü a régiéknél. „Akkoron áldozni, véresküre mentek Buda, Etel és a többi tanácsrendek.” Arany J. (Buda halála).

VÉRÉSLIK, (vér-es-el-ik) l. **VÉRÉSÉLLIK**.

VÉRÉSMART, faluk Marmaros, Szatmár, Szabolcs m. erdélyi faluk Aranyos, Brassó, Szeben székben; helyr. *Vérésmart-ra*, —*on*, —*ről*.

VÉRÉSNADRÁG, (vérés-nadrág) ösz. fn. 1) Tulajd. ért. veres kelméből, posztóból varrt nadrág. *Örül neki, mint cigány a veresnadrágnak.* Km. 2) Átv. növényfaj népies neve a verescsukkok neméből; füzére hengeres buga, és veres; polyvai tekenősek, durva prémesek, puhák; növénytan néven: *veresnadrág polyvacukk*. (Phalaris phleoides).

VÉRÉSNADRÁGPOLYVACSUKE, (veresnadrág-polyva-csuk) l. **VÉRÉSNADRÁG**, 2)

VÉRÉSORRU, (vérés-orru) ösz. mn. 1) Kines orra veres, vezes színű. *Véresorru kórhely, serívó.* 2) L. **VÉRÉSCSÖRÜ**.

VERESPATAK, erdélyi bányafalu A. Fehér m. helyr. — *patak-ra*, —*on*, —*ről*.

VÉRÉSPÉNZ (vérés-pénz) ösz. fn. l. **RÉZPÉNZ**.

VÉRÉSPÉZSMA (vérés-pézsma) ösz. fn. Népies neve a veres virágu pézsmacsüklőnek. L. **PÉZSMACSÜKÜLLŐ**.

VÉRÉSPUSZTA, puszta Baranya m. helyr. — *pusztá-ra*, —*n*, —*ről*.

VÉRÉSDV, (vérés-redv) ösz. fn. Veres színű redv a fában, mint fabetegség.

VÉRÉSRÉZ, (vérés-réz) ösz. fn. L. **RÉZ** alatt.

VÉRÉSRÉZMÍVES, (vérés-rézmíves) ösz. fn. Mesterember, ki veres rézből készít miveket, különböztetésül a sárgarézmívestől.

VÉRÉSS, falu Nógrád m. helyr. *Véréss-re*, —*én*, —*ről*.

VÉRÉSSÁRGA, (vérés-sárga) ösz. mn. Veresbe átmenő, veressell vegyes sárga, vagy veres és sárga színek külön váltogatva; p. veressárga csíkok, pettyek valamely kelmén.

VÉRÉSSÉG, (vér-és-ség) fn. tt. *véresség-ét*, harm. szr. —*e*. Veres szín, mint valamely testnek tulajdonsága. *Réznek, pipacsnak, vérnek veressége.* V. ö. **VÉRÉS**.

VÉRÉSSÉG, (vér-és-ség) fn. tt. *véresség-ét*, harm. szr. —*e*. Véres állapot vagy minőség.

VERESSELYEM, (veres-selyem) ösz. fn. Baranyában am. veres pamut.

VÉRÉSSZAKÁLÚ v. **SZAKÁLÚ**, (vérés-szakálú) ösz. mn. Kinek szakálszőre veres színű.

VÉRÉSSZILVA, (vérés-szilva) ösz. fn. Koráb-

ban érő, hosszukás szilvafaj, melynek héja veres. Nagyobbik fajtája: *lőszeműszilva*.

VÉRÉSSZÍN, (vérés-szín) ösz. fn. és mn. 1) A többféle árnyalatú veres színek egyike. 2) L. **VÉRÉSSZÍNÜ**.

VÉRÉSSZÍNÜ v. **SZÍNÜ**, (vérés-színü) ösz. mn. A minek színe veres.

VÉRÉSTARAJÚ v. **TARAJU**, (vérés-taraju) ösz. mn. Minek tarajhúsa veres. V. ö. **TARAJ**.

VÉRÉSTORONY, erdélyi hegyesorosbeli torony *Boicza* falu alsó végén, mely régente veresre volt festve s az ottani katonai határőri parancsnok lakott benne. Magát a hegyesorost is így hívják (a rómaiak: korában Porta trajana); helyr. *Véréstorony-ba*, —*ban*, —*ból*.

VÉRÉSTÖNKÜ GALÓCZA, galócza, galócza, melynek alapja lapos, lánczos, szélű; tönkje kurta, veres; tenyészik erdei kaszálókban; megehető. (Agaricus Russula.)

VÉRÉSÜL, (vér-és-ül) önh. m. *véresült*. Ritka használatu szó, e helyett: *véresédik*; l. ezt.

VÉRÉSVIRÁGU CSENGŐFÜ, l. **VÉRÁLLA-TÓFÜ**, 3).

VÉRÉSVIRÁGU PÉZSMACSÜKÜLLŐ, l. **VÉRÉSPÉZSMA**.

VERET, (1) (ver-et) önh. m. *veret-tem*, —*tél*, —*ett*. Túl a Dunán, különösen Göcsejben és Kemesalon, am. az általánosabb vedlik, vagyis héját, szőrét, tollait elhánnya; másképp szintén tájdivatosan: *verdik*.

Ezen *veret* igében a különben áthatókat képző *t* az önható igeeképző *d* helyett áll, minél fogva szabályszerűleg *vered* volna, honnan a középige *verdik* (= *veredik*) is. Hasonló bettűváltozással képződtek a *viszket*, *reszket*, ezek helyett: *viszkeked*, *reszkeked*.

Hangra nézve egyezik vele némely értelemben, a latin *verno*, pl. angvis vernat (a kigyó bőréthánnya).

VERET, (2) (ver-et) mivelt. m. *veret-tem*, —*tél*, —*ett*. par. *veress*. 1) Valakinek megparancsolja, meghagyja, hogy verjen valakit, v. valamit. *Hajdukkal veretni az elítélt rabokat.* 2) A verést bizonyos eszközzel viteti véghez. *Vesszővel kiveretni a ruhából a port. Ha nem takarodol, bottal verettek ki.* V. ö. **VER**.

VERET, (3) (ver-et) fn. tt. *veret-ét*, harm. szr. —*e*. Végrehajtott verés. Leginkább a fémpénzről mondjuk pl. 1872-ik évbéli *veretű pénz*.

VERETECSŐ, falu Bereg m.; helyr. *Verete-cső-re*, —*n*, —*ről*.

VERÉTÉK l. **VERÍTÉK**.

VERETÉS, (ver-et-és) fn. tt. *veretés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. 1) Vedlés, verdés. 2) Miveltetés, midőn valaki más által viteti véghez a verést.

VERETLEN, (ver-etlen) nm. tt. *veretlen-t*, tb. —*ék*. Akit vagy amit nem vertek, meg nem vertek, verés nélkül hagytak; ellentéte: *vert*. V. ö.

Vert viszen veretlent, agyafeje töretlent. (Népmeseli közmond.) Igehatározóként am. *veretlenül*.

VÉRETLEN, (vér-etlen) mn. tt. *véretlen-t*, tb. —*ek*. A minek tulajdonképi vére nincsen, vagy aránylag igen kevés vére. *A rovarok véretlen állatok.* Továbbá a mi vérontás nélkül történik. *Véretlen áldozat* az új testamentomban.

VÉRETLENÜL, (ver-etlen-ül) ih. Meg nem verve; veréstől menekedve.

VÉREVESZTETT, (vére-vesztett) ősz. mn. Mondjuk emberről, vagy más állatról, midőn sok vére elfolyt.

VÉR FAGYLALÓ, (vér-fagylaló) ősz. mn. Átv. ért. iszonyatos, rémitő, borzasztó, mi a vért mintegy meredté teszi a szemlélőben vagy hallgatóban.

VERFELY, fn. tt. *verfely-t*, tb. —*ek*. Régiesen am. koczka. Molnár A.-nél *verfölye*. Nem más mint a német Würfel.

VÉR FENYŐ v. —**FENYÜ**, (vér-fenyő) ősz. fn. 1. **VÉRÉSFENYŐ**.

VÉR FÉRTELEM, (vér-fértelem) ősz. fn. Törvénytelen nemi közösülés oly személyek között, kik vératyafiságban vannak egymással. E bűnnek foka annál nagyobb, minél közelebbi a vérség.

VÉR FÉRTŐZÉS, (vér-fértőzés) ősz. fn. Vérfertelem elkövetése, különösen a csábító, vagy erőszakoló fél részéről. 1. **VÉR FÉRTELEM**.

VÉR FÉRTŐZÉSI, (vér-fértőzési) ősz. mn. Vérfertőzést illető, ahhoz tartozó, azzal járó. *Vérfertőzési paráznaság, bűn.*

VÉR FÉRTŐZET, (vér-fértőzet) ősz. fn. Végrehajtott vérfertőzés, mint egyházilag és polgárilag kárhoztatott undok bűn.

VÉR FÉRTŐZŐ, (vér-fértőző) ősz. fn. Személy, ki vérokonzával törvénytelenül nemileg közösül. Mennyiben bizonyos fokon levő rokonok egyházi és polgári törvény szerint házasságra léphetnek, az ilyek nem vérfertőzők.

VÉR FÉRTŐZTETÉS, (vér-fértőztetés) ősz. fn. A szokás egy értelemben használja a *vérfertőzés* szóval; valamint a szokás némely más hasonló esetekben sem tesz különbséget, pl. *szellőzés* és *szellőztetés*, *kettőzés* és *kettőztetés* között.

VÉR FÉRTŐZTETŐ, (vér-fértőztető) ősz. mn. 1. **VÉR FÉRTŐZŐ**.

VÉR FOLYÁS, (vér folyás) ősz. fn. Általán, a vérnek folytonos, vagy gyakori ömlése akár a természetes nyílásokon, akár bizonyos sérv, kór által megnyitott testrészen. *Orrnak, méhanyának vérfolyása.* *Vérfolyásban szenvedő nő.* A Müncheneri codexben: *vérfolyat* (fluxus sanguinis): „Vala néminémü némbéri vérfolyatban.“ (Lukács VIII.)

VÉR FOLYÁSI, (vér-folyási) ősz. mn. Vérfolyást illető, attól származó, arra vonatkozó. *Vérfolyási bajok, fájdalmak.*

VÉR FOLYÁSOS, (vér-folyásos) ősz. mn. Vérfolyásban szenvedő. *Az evangéliumi vérfolyásos aszszony.*

VÉRFOLYAT 1. VÉRFOLYÁS.

VÉR FORGÁS, (vér-forgás) ősz. fn. A vérnek folytonos mozgása, keringése az állati erekben.

VÉR FŐ, (vér-fő) ősz. fn. Növénynem a négyhímese seregéből és egyanyások rendéből; csészéje két levelű a magzat alatt; bokrétája kerékforma, négy hasábu a magzat fölött. (Sanguisorba.) Faja Diószegi-Fazekasnál: *orvosi vérfő*, melynek füzérkéje tömött, tojásdad, setétvörös, levelei szárnyaltak; füzérkéje felülről kezd nyilni. (Sanguisorba officinalis.) A köznép ezt vérfűnek nevezi. Molnár Albert szótárában is vérfű.

VÉR FÖLYE 1. VERFELY.

VÉR FÖRTELEM, (vér-förtelém) ősz. fn. 1. **VÉR FÉRTELEM**.

VÉR FÜRDŐ, (vér-fürdő) ősz. fn. Tulajd. ért. oly fürdőt jelentene, mely emberi vagy más állati vérből készült. Átv. nagy bőségben kiontott, s mintegy patakozó vér; igen véres harez.

VÉR FÜRT, (vér-fürt) ősz. fn. Növénynem a tízhímese seregéből és tízanyások rendéből; csészéje nincs; bokrétája öt szirmu, csészéforma, állandó; bogyója gömbölyű, kevésé lelapított, tíz rekeszű, tíz magvú; sötétveres. (Phytolacca.) Ide tartozik a *berzsenvérfürt*, népiesen: *festőszőlő, alkeremes, berzsén*. (Ph. decandra.)

VÉR GENY (vér-geny) ősz. fn. Romlott vérből álló geny. V. ö. **GENY**.

VER GÉP, (ver-gép) ősz. fn. Sajtónemű gép, melylyel fémanyagokból vagy anyagokra valamit sajtólnak, pl. a pénzverdékben.

VER GÖDÉS, (ver-c-g-ö-öd-és) fn. tt. *vergődés-t*, tb. —*ek*. harm. szr. —*e*. Több irányban működő erőszakos mozgás, midőn az ember vagy más állat vergődik. V. ö. **VER GÖDIK**.

VER GÖDIK, (ver-ég-ö-öd-ik) belsz. m. *vergődtem, -tél, -ött*. Mondjuk emberről vagy más állatról, midőn szabad mozgása akadályozva levén ideoda hanykolódik, tolakodik, majd ide majd oda ütődik, s mintegy veri magát, hogy tovább hasson. *Nagy néptömeg által vergődni. Kivergődni a vízből, hínárból, a sürü bozóból, a nagy sárból. Vergődik a lépen akadt madár, a hálóból szorult hal, midőn menekedni vágyván ideoda csapong. Hajóval vergődni.* (Kenessey A.). Máskép tájdivatosan: *verdődik, verhődik, verhüdik.* (Molnár A., Szabó D.) Átv. ért. erkölcsi akadályokon áttörni iparkodik. *Kivergődni a bajból, szövevényes ügyből, veszélyből.*

Gyöke a sokszoros ütést jelentő *ver*. V. ö. **VEREKÉDIK**.

VER GYE, (1) fn. tt. *vergyét*. Kerítésfelé eszköz. Gárgya szóval egyezőnek látszik.

VER GYE, (2) pusztai Bihar m. helyr. *Vergyé-re, -n, -ről*.

VÉR GYÖKÉR, (vér-gyökér) ősz. fu. 1) 1. **PÁSZTORTARSÓKA**. 2) Átv. azon ősapa, kitől bizonyos nemzetséghez tartozó ivadékok származtak, helyesebben: *vértörzs*.

VÉRHAJTÓ, (vér-hajtó) ösz. mn. A mi bizonyos vér folyási bajokban, pl. aranyérben, a megakadt vért folyásra indítja. *Vérhajtó szerek.*

VÉRHALYOG, (vér-hályog) ösz. fn. Hályog, mely a vérnek a fej- és szemedényekben öszvetolulásából szokott támadni. (Amaurosis sanguinea.)

VÉRHÁNYÁS, (vér-hányás) ösz. fn. Hányás, vagyis okádás, mely vérömléssel jár.

VÉRHAS, (vér-has) ösz. fn. Hasmenés neme, midőn a természetes bélsár kinos fájdalmak között vérral vegyítve ürül ki.

VÉRHASAS, (vér-hasas) ösz. mn. A ki vérhasban szenved. V. ö. **VÉRHAS**.

VÉRHASFOLYÁS, (vér-has-folyás) l. **VÉRHAS**.

VÉRHATALOM, (vér-hatalom) ösz. fn. Hatalom, melynél fogva bizonyos felsőségi személynek, vagy törvényhatóságnak joga van valakinek élete és halála fölött itélni.

VÉRHATÓSÁG, (vér-hatóság) ösz. fn. Vérhatalommal bíró hatóság, vagy törvényszék. V. ö. **VÉRHATALOM**.

VÉRHÉNY, (vér-h-ény) fn. Élénk vereses szín, mely bizonyos testeket akár állandóan, akár ideiglen fest. *Verheny az arczbőrön, az égen.* Máskiejtéssel: *vörhöny.* Hasonló hozzá a derültet, fehéreset jelentő *derheny.*

VÉRHÉNYEG, (vér-h-ény eg) fn. l. **VÉRHÉNY**.

VÉRHÉNYEGÉS, (vér-h-ény-eg-és) mn. tt. *vérhényegés-t v. -et, tb. -ek.* Vereses színnel festett, vagy tarkított, pettyezetett. *Verhenyeges mint a fűrmony.* (Km.). *Verhenyeges ég.* A kutya nem nyúl, ha mindjárt verhenyeges színe van is. (Km.). Más kiejtéssel: *vörhönyegés.* L. **VÉRHENYŐ**.

VÉRHENYŐ, (vér-h-ény-ő) mn. tt. —t, tb. —k, más kiejtéssel: *vörhenyő.* Vereses színű, verhenyeges. Képeztetésre hasonló hozzá: *derhenyő*, azaz, derülő, tiszta egü. „Estve levén úgy mondotok, *derhenyő* leszen, mert *verhenyő* a menny.” (Münch. cod. Máté. XVI. f.) Hasonló hozzá *porhanyó* is. Mindezek törzsei tulajdonkép elavult igéknek látszanak: *verhen*, *derhen*, *porhan*, melyekből lettek *verhenő*, *derhenő*, *porhanó* részesülők; lágyítva: *porhanyó*, *verhenyő* stb.

VÉRHENYŐS, (vér-h-ény-ő-ös) mn. tt. *vérhenyős-t v. -et, tb. -ek.* Verhenyeges, vereses.

VERHOVICZA, falu Szala m.; helyr. *Verhoviczá-ra, -n, -ról.*

VERHOVLYÁN, falu Szala m.; helyr. *Verhovlyán-ba, -ban, -ból.*

VERHÖDIK, l. **VERGÖDIK**.

VÉRHUGYÁS, (vér-hugyás) ösz. fn. A vizeledények, illetőleg húgyhólyag kóros állapota, midőn a vizelettel vér megyen el.

VÉRHULLÁS, (vér-hullás), ösz. fn. Általán, vérzés, midőn a testből akár természetes, akár sérített nyílásokon vér szakadoz, ömledez. „Ki mivel

hogy mi nekünk az elmúlt hadainkban, úgy mint vitéz ember, vére hullásával szolgált, méltónak itéljük azért ötöt az mi kegyelmességünkre.” (Báthori István király 1582-ben. Magyar történelmi tár. VIII. K. 227 l.)

VÉRHULLÓFÜ, (vér-hulló-fü) ösz. fn. Gódircz nemű növényfaj népies neve; másképp szintén népies néven: *nagyfecskefü*, *gódircz*, *czinadónia*; növénytan néven: *czinadónia-gódircz*. (Chelidonium majus.)

VERHÜDÉS, (ver h-üd-és) l. **VERGÖDÉS**.

VERHÜDIK, (ver-h-üd-ik) k. m. *verhüd-tem, -tél, -ött, l. VERGÖDIK.*

VÉRHÜDIK, (vér-h-üd-ik) k. m. *verhüd-tem, -tél, -ött.* Bizonyos nyavalyában, mely sok kergetésből támad, mondják a juhról, disznóról, mely nyavalyát a fülök hegyén véreeresztéssel orvosolnak. (Tájszótár). Képeztetésre hasonló hozzá: *szélhüdik*, *vajudik*, *hamuhodik*.

VÉRINPÓK, (vér-in-pók) ösz. fn. Vérből v. vér által támadt inpók. V. ö. **INPÓK**.

VERINT, (ver-int) áth. m. *verint-élt, par. s, htn. —ni v. —eni.* Gyöngöden, kimélve, alig illetve ver. Kicsinző jelentésű, mint: *tapint*, *csapint*, *dobint*, *legyint*, *emelint*.

VERINTÉS, (ver-int-és) fn. tt. *verintés-t, tb. —ék, harm. szr. —e.* Kimélve, alig illetve történő verés.

VERITÉK, **VERITÉK**, (ver-it-ék) fn. tt. *veriték-ét, harm. szr. —e.* Az erősebben fölhevült állati test bőrén átszivárgó nedv, pára, izzadság, mely a bőr felszínén kisebb nagyobb cseppekké alakul. *Sűrű, meleg, nagy cseppű veriték. Homlokáról csepeg a veriték. Hídeg által visszahajtott veriték. Letörölni a veritéket. Csak úgy szakad, foly róla a veriték. Kiültött rajta a halál veritéke.* Átv. erős, nehéz, fáradságos munka, mely a testet izzasztja. *Véres veritékkel keresi kenyérét. Továbbá ily munkával szerzett vagyon. Veritékét méltatlan örökösök birják.* Másképen: *verejték*. „Az illetén nagy és czimeres épületekre sok ezer szegénynek véres verejtéke vagyon tapasztva.” (B. Orczy Lőrincz 1784. Okt. 14-én Abaúj megye gyűlésén.) Molnár Á.-nál: *verőtek*. Szabó D.-nál: *verétek* is. A Münch. codexben: *verő*. „És lett ő vereje, miként vérnek cseppenete.” (*Et factus est sudor eius, sicut gutta sanguinis.* Münch. cod. Ján. XXII. fej.) A régi magyar Passióban szintén: „És lön üneki vereje, miként földön elfolyó vérszemek.” (Toldy F. kiadása. 39 l.) Pesti Gábornál: *veriek* (verijek?), Erdősinnél *verijtik* (verijtik). A Nádor-codexben: „A kenyves (könyves v. könnyes) vérnek vereje.” (172 l.) E szónak törzse a főtebbiek szerint *verő*, mely különösen a barkóknál jelent meleg süto napot, honnan a közdivatú *verőfény*, *égető napsugár*. L. **VERŐ**, (1). E törzsből képződött *verőt v. verőt*, másképp régiesen: *verőjt*, v. *veréjt*, *verejt*, *verét*, újabbkori képeztetéssel *verít* ige, s innen *ve-*

vérték, verőjték, verejték, verették, veríték, mint a fenyőt, hasít törzsekből fenyítették, hasíték.

VERITÉK- v. VERITÉKCSEPP v. —CSEPPENET, (veríték-csepp v. —cseppenet) ösz. fn. Cseppekbe öszvefutott izzadság a bőr felszínén. *Homlokáról veritékcseppek hullanak.*

VERITÉKÉS, (veríték-és) mn. tt. *veritékés-t, v. et, tb. —ek.* Veritéket izzadó, veritékkel lepett. *Veritékes test.*

VERITÉKÉZÉS, VERITÉZÉS, (ver-ít-ék-ész-és) fn. tt. *veritékezés-t, tb. —ék, harm. szr. —e.* Hőség által okozott izzadás, veritékszakadás.

VERITÉKÉZIK, VERITÉZIK, (ver-ít-ék-ész-ik) k. m. *veritékéz-tem, —tél, —élt, par. —zél.* Bőrén veritékesepek ütnek ki; izzadoz. *Erős munkától, hőségtől, félelemből veritékezni.*

VÉRITÉLET, (vér-itélet) ösz. fn. Vérbíróság hozta ítélet.

VERITÉZIK, VERITTÉZIK, (ver-ít-ész-ik) régiesen pl. a Nádor-codexben és a székelyeknél ma is am. veritékezik. L. **VERITÉKÉZIK.**

VÉRIZZADSÁG, (vér-izzadság) ösz. fn. Verésepekkel vegyes veritékezés.

VÉRJASZPIS, (vér-jaszpis) ösz. fn. Vérszinű jaszpis; v. ö. **JASZPIS.**

VÉRKELÉS, (vér-keles) ösz. fn. Kelés, melyben véres geny foglaltatik.

VÉRKÉRÉSZTSÉG, (vér-kérésztség) ösz. fn. A vizkereszttséggel egy érvényű vértanuság, midőn valakinek eltökélt szándéka van Krisztus hitét vallani, s mielőtt a vizkereszttséget fölvehette volna, mint vértanu hal meg. Ilyenek voltak sokan az első keresztény századokban a megtérni akaró pogányok között.

VÉRKERINGÉS, (vér-kerings) ösz. fn. L. **VÉRFORGÁS.**

VERKNYA, puszta Somogy m.; helyr. *Verknyára, —n, —ról.*

VÉRKÓR v. —KÓRSÁG, (vér-kór v. —kórság) ösz. fn. L. **VÉRFOLYÁS; ARANYÉR.** A Debreceeni legendáskönyvben „vérkórság” am. méhvérfolyás. „Meggzabadult anyja a vérkórságból.” (27. l.)

VÉRKORMÁNY, (vér-kormány) ösz. fn. Kegyetlen, zsarnoki kormány, mely halálos rettegetésekkel akarja hatalmát megszilárdítani. *Forradalmi vérkormány.*

VÉRKORONA, (vér-korona) ösz. fn. Erkölesi jutalom, mennyei díszség, melyet valaki nyer, midőn valamely szent ügyért, illetőleg a keresztény vallásért kint, halált, vértanuságot szenved.

VÉRKÓRSÁG, (vér-kórság) l. **VÉRKÓR.**

VÉRKÓRSÁGOS, (vér-kórságos) ösz. mn. Vérkórságban szenvedő.

VÉRKŐ, (vér-kő) ösz. fn. Vérszinű vaskő, néha barnás, vagy sárga, de dörzsölés, csiszolás által vörös színt ölt. (Haematites.)

VÉRKÖLDÖKSÉRV, (vér-köldök-sérv) ösz. fn. A köldöksérvek egyik neme. (Haemotomphale.)

VÉRKÖPÉS, (vér-köpés) ösz. fn. Nyavalya, midőn a köhögő vagy hurutozó vért köp ki tüdejéből, melléből. (Haemoptisis.)

VÉRKÖR, (vér-kör) ösz. fn. Vérkeringés, vérforgás.

VÉRLÁZASZTÓ, VÉRLÁZÍTÓ v. —LÁZÍTÓ, (vér-lázasztó v. -lázító) ösz. mn. Rémületes, iszonytató, mi a vért lázadásba hozza. *Vérlázító események.*

VÉRLILIOM, (vér-liliom) ösz. fn. Liliomfaj, melynek szirmai lángszíntűek; másképp: *tűzes liliom.* (Lilium bulbiferum.)

VÉRLOBOGÓ, (vér-lobogó) ösz. fn. Vérszinű kelméből készített lobogó. Átv. veres, vagy vérrel festett lobogó, mely alatt az illetők élethálára küzdeni készek.

VÉRLÚG, (vér-lúg) ösz. fn. Növénylúgsóból és vérből készített lúg.

VÉRMEDECZE, (vér-medence) ösz. fn. Medence, melybe érvágáskor a vért folytatják.

VERMÉL, (ver-ém-él) áth. m. *vermél-t.* 1) Mondjuk szőlőművesekről, midőn az ültetvényeszlőt bizonyos mélységig ásott verembe ültetik; néhutt: *homlót.* 2) Valamit verembe rak, tölt, takar. *Vermelni a gabonát.* 3) *Bevermelni az ételt,* a székelyeknél am. mohón befaladni. „S mind egy utósó falásig bévermelte,” t. i. a puszkat. (Kriza Jánosnál. Háromszéki népmesék. I.)

VERMÉLÉS, (ver-ém-él-és) fn. tt. *vermélés-t, tb. —ék, harm. szr. —e.* 1) Szőlőművesi munka, midőn az ültetvényeket vermeli. 2) Verembe töltése, rakása valaminek. 3) Faldozás. V. ö. **VERMÉL.**

VÉRMEYEKZŐ, (vér-menyekző) ösz. fn. Így nevezik a történetírók IX-dik Károly francia király menyekzőjét, melynek éjszakáján Párisban a hugonottákat megöldösték; másképp: *Bertalan éjszakája.*

VÉRMÉRLEG, (vér-mérleg) ösz. fn. Sebészek mérlege, melylyel érvágáskor a kieresztett vért megméri.

VÉRMÉRSEK v. —MÉRSEKLET, (vér-mérésék v. —méréséklet) l. **VÉRALKAT.**

VERMÉS, (1) (ver-ém-és) mn. tt. *vermés-t, v. —et, tb. —ek.* A hol egy, vagy több verem van ásva. *Vermes telek. Búzavermes kertek alja.* Továbbá, a mit veremben tartanak, vagy abból vettek ki. *Vermes gabona.* Több család neve.

VERMÉS, (2) falu Krassó, puszta Heves m. erdélyi falu Besztercze vidékén; helyr. *Vermés-re, —én, —ről.*

VERMÉS, fn. tt. *vermés-t, tb. —ék, harm. szr. —e.* Így nevezik Szeged tájékán azon helyet, hol a halak ivás, vagyis ikrájik lerakása végett öszvegyűlnek, továbbá, hol más állatok is, kivált madarak, nyugvás, tollászkdás végett tanyáznak; Bérczy K. szerint, hol aszárnyas vad csoportosan költ.

Véleményünk szerint a *vermés* nem egyéb mint más képzővel am. *verés* azaz *verés* (képeztetésre hasonló a látomás, tudomás, állomás szókhoz); a mi-

dön pl. az ívó halak is mintegy verdenek, midőn ikráikat lerakják; V. ö. VERDIK. Itt a cselekvést jelentő szó jelenti a helyet, hol a cselekvés történik, mint állomás jelent álló helyet is.

VÉRMES, (vér-ém-és) mn. tt. *vérmés-t*, v. — *et*, tb. — *ek*. 1) Am. véres, pl. Szabó Dávidnál: *vérmes étek*, *vérmes a szeme*, a vér elfutotta. 2) Aránylag sok vérű, telivér, piros pozsgás. *Vérmes ember*. *Vérmes véralkat*. 3) Átv. mondják földről is, mely televényes, sikeres, melyben sok a termékeny nedv. Képes kifejezéssel: *vérmes remény*, midőn valaki teljesen hiszi, hogy vágya teljesedni fog, vagy oly dolgokat remél, melyek csak az ő heves képzelete szerint teljesedhetnek.

Törzse *vérm* v. *vércin* önállólag nincs divatban.

VÉRMESÉDÉS, (vér-ém-és-éd-és) fn. tt. *vérmesedés*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. A vérnek túlságos szaporodása.

VÉRMESÉDIK, (vér-ém-és-éd-ik) k. m. *vérmeséd-tem*, — *tél*, — *itt*. Vérmessé, telivérűvé leszen; vére szaporodik, pozsgásodik.

VÉRMESÍT, VÉRMESIT, (vér-m-és-ít) áth. m, *vérmesít-ett*, htn. — *ni* v. — *eni*, par. — *s*. Vérmessé teszen. V. ö. VÉRMES.

VÉRMESSÉG, (vér-ém-és-ség) fn. tt. *vérmesség-et*, harm. szr. — *e*. Vérbőség, telivérűség, piros pozsgáság. Átv. a földnek vérmes, sikeres állapota, v. tulajdonsága.

VÉRMEZŐ, (vér-mező) ősz. fn. Általán, mező, térség, hol vért ontanak, p. harcmező. Különösen oly hely, hol a halálra ítéltet kivégezni szokták.

VÉRMOGYORÓ, (vér-mogyoró) ősz. fn. Mogyorófaj, melynek maghúsa vagy legalább maghéja vereses.

VERNÁRD, falu Gömör m.; helyr. *Vernárd-ra*, — *on*, — *ról*.

VERNÁSZ, (vér-nász) ősz. fn. 1) Nász, vagyis menyekző, mely erőszakos vérontással történik. 2) Menyekző, melyben két vérrokon kel össze, kivált ha e vérrokonság nincs tudva előttök, mint a Vörösmarty „Vernász” című színművében.

VERNYÁKOL I. VIRNYÁKOL v. VIRNYIKOL.

VÉRNYEG, I. VÉRHENYEG.

VÉRNYEGÉS, (vér-ny-eg-és) mn. I. VERHENYEGÉS.

VERNYOG, (verny-og) önh. m. *vernyog-tam*, — *tál*, — *ott*. Vernyog a macska midőn különösen ellenségére visít. (Tájszótár.) V. ö. VERNYÁKOL v. VIRNYÁKOL.

VÉROKÁDÁS, (vér-okádás) ősz. fn. I. VÉRHÁNYÁS.

VERONA, I. VERONIKA (1).

VERONIKA, (1) női keresztnév, a görög *phreniké* szótól, mely am. győzelemhozó, győzelmes.

VERONIKA, (2) I. SZIGORÁLL.

VÉRONTÁS, (vér-ontás) ősz. fn. Erőszakos-

kodás, verekedés, harc, gyilkolás stb., melyben az emberek egymás vérént ontják. *Mohács, Mohács, régi vérontás!* (Régi ponyvaének.)

VÉRONTÓFÚ, (vér-ontó-fű) ősz. fn. A három-nyás linkák neméhez tartozó növényfaj népies neve; másképp szintén népiesen: *véresfű*, *kevélyfű*, növénytani néven: *bogyós linka*. (*Hypericum androsaemum*.)

VERŐ, (1) fn. tt. *verőt*, harm. szr. *verője* v. *vereje*. 1) A régieknél, sőt a barkóknál Gömörben ma is jelent forrón égető, mintegy pergelő napot, honnan a közönségesebb *verőfény*, égető, perzselő, tüzes sugarú napfény. 2) Szintén a régieknél am. veríték. L. VERÍTÉK.

Mint alapjelentéséből kitűnik, gyöke azon *pér* gyökkel egyezik, melyből *pergel*, *perzsel*, *pergyő* stb. származtak. V. ö. PÉR, gyök; és PERGYÓ, fn.

VERŐ, (2) (ver-ő) mn. és fn. tt. *verőt*. 1) Aki ver. 2) Ami verve szokott működni. *Verő óra*, *verő ér*. 3) A mivel verni szoktak, s ekkor öszvetéve írjuk. *Vérőfa*, *verősulyok*, *verőkos*, *verőszerszám*; megfordítva mint főnév: *csigaverő*, *dióverő*, *dobverő*, *kutyaverő*, *pénzverő*, *tyűkverő* v. *kakasverő* (mulatság neve); *harang verője* = ütője (Szabó D.). *Kötélverő*, ki köteleket csinál. *Szakálverő* = borotvás. 4) Am. pöröly (a Nádor-codexben, Molnár Albertnél, Szabó Dávidnál), mely hihetőleg szintén „verő” szóból módosult.

VERŐCZE, (1) (ver-ő-cze) kics. fn. tt., *verőczét*. Rácsos ajtó, vagy félajtó, a falusi konyhák küszöbén. Így hívják néhutt az utcái, vagy kerti kapu mellett levő ajtócskát is.

... „Ámbár Lámiam

Rómába zárt el

De lelkem szüntelen mezőre vonsz,

S áttörni vágy az ellenző verőczén.”

Kazinczy F. (Horác a majorosához.)

Másképp, illetőleg kicsinözleg: *verőczke* v. *veréczke*.

Alakra hasonlók hozzá: *bököcze*, *csepőcze*, *gyerkőcze*, *galócza* stb. Gyöke azon *fér*, és *pér* gyökök változata, melyekből *fereg*, *fergetyű*, *pereg*, *pereszlen* mint könnyű forgásra vonatkozó szók származtak; t. i. a verőcze könnyen pergő fergő ajtócska.

VERŐCZE, (2) fn. tt. *verőczét*. Mezőváros és vármegye neve Slavóniában; falu Nógrád m.; helyragokkal, mint város és falu: *Verőczé-re*, — *n*, — *ről*, mint vármegye: — *be*, — *ben*, — *ből*.

VERŐCZÉR, (verőcze-ér) ősz. fn. Három visszértörzsnek ú. m. a *lép*-, *nagy gyomor*- és *bélfodor*-visszérnek a máj alatt egyetlen visszérre egyesülését nevezik verőczérnek. (Vena portae.) V. ö. VÉR-EDÉNY.

VERŐDÉK, (ver-ő-öd-ék) I. VERÍTÉK.

VERŐDÉS, (ver-ő-d-és) fn. tt. *verődés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. Szenvedő állapot, midőn valamely test más testhez verődik. V. ö. VERŐDIK.

VERŐDIK, (ver-öd-ik) belsz. m. *veröd-tem, —tél, —ött*. Belső vagy legalább valamely nem tapasztalt, meg nem nevezett okból veréseket, ide-oda lökdövéseket, tolongásokat stb. szenved. *Fogai a hideg szélben összeverődtek. Térdei összeverődnek. Rázós úton a kocsi oldalához verődni. Jégzajláskor sok jégdarab a vízpartra verődött.*

VERŐÉR, (verő-ér) ősz. fn. **1. ÜTÉR**.

VERŐFA, (verő-fa) ősz. fn. Fából való eszköz, pl. sulyok, dorong, tömöfa, melylyel valamit vernek. *Az utcakövezők verőfája.*

VERŐFÉNY, (verő-fény) ősz. fn. Égető nap, vagy napsugár. *Verőfényen sütkérezni, száritani valamit. Verőfényen szakgat köpönyeget, nyárban hord téli subát. Ki verőfényen jár, barnán megyen haza. (Km.) Fogas verőfény, süt a nap, de a hideg miatt a fogak vacognak. „Ha egyes emberek vagy pártok árnyoldait ismerni akarjuk, nem kell egyéb, mint hogy őket a szerencse verőfényében lássuk; ilyenkor az árnyak nem maradnak el soha.” (B. Eötvös J. Gondolatok). V. ö. **VERŐ**, (1).*

VERŐFÉNYÉS, (verő-fényes) ősz. mn. Égető sugár. *Verőfényes nap.*

VERŐKOS, (verő-kos) ősz. fn. Tömör, zömök, megvasalt tönkfa, melyet bizonyos húzókészület vagy gép segítségével czölöpök leverésére használnak. A régi korban falakat rontó ostromgép.

VERŐMALACZ, (verő-malacz) ősz. fn. Sütnivaló fiatal malacz, süldő. E szónak első alkatrésze *verő* azon *vér, pér, pir, pör* gyökökkel azonos, melyeknek származékai tüzre, égésre vonatkoznak. V. ö. **VÉR**, elvont gyök.

VERŐMLÉS, (vér-ömlés) ősz. fn. A vérnek nagyobb mértékben folyása.

VERŐÓRA, (verő-óra) ősz. fn. Óramű, mely az időt nem csak mutatja, hanem különös műszerkezete által annak hányadát is kiveri.

VERŐSEPRŰ, (verő-seprű) ősz. fn. Verésre, fenyítésre használt vesszőcsomag; virgás, supra.

VERŐTE, (ver-ő-te) fn. tt. *verőtét*. L. **HÁ-MOR**.

VERŐTÉK, **1. VERÍTÉK**.

VERŐTÉKÉS; **VERŐTÉKÉZIK** stb. **1. VERÍTÉKÉS**; **VERITÉKÉZIK** stb.

VERŐZÉS, (ver-ő-öz-és) fn. tt. *verőzés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Sütkérezés, maga melegítése a verőfényen. V. ö. **VÉRŐ**, (1).

VERŐZIK, (ver-ő-öz-ik) belsz. m. *verőz-tem, —tél, —ött*. Napon sütkérezik, melengeti magát, kiáll a pergyóra. *A kigyók tavasszal verőznek, egy-szersmind verdenek v. vedlenek.*

VÉRÖZÖN, (vér-özön) ősz. fn. Átv. kiontott vér sokasága, patakzó vér.

VÉRPAD, (vér-pad) ősz. fn. Emeltebb állás, hol a halálra ítélteteket lefejezik. Máskép: vesztőpad. Szélesb ért. vesztőhely.

VÉRPALLOS, (vér-pallos) ősz. fn. Hóhér pal-

losa, melylyel az a halálra ítélteteket lefejezi. V. ö. **PALLOS**.

VÉRPANGÁS, (vér-pangás) ősz. fn. A vérnek igen lassu, akadozó folyása, megrekedése.

VÉRPARÁZNA; **VÉRPARÁZNASÁG**, **1. VÉR-FÉRTŐZŐ**; **VÉRFERTŐZÉS**.

VÉRPATAK, (vér-patak) ősz. fn. Képes kifejezéssel, am. nagy bőségben omló vér. *Vérpataokban úszó sebesültek a harcztéren.*

VERPELÉT, mváros Heves m.; helyr. *Verpelét-re, —én, —ről*.

VÉRPÉNZ, (vér-pénz) ősz. fn. 1) Díj, melyet régen a gyilkosok, emberölők a megölt személy rokonainak fizetni tartoztak, vérdíj. 2) Pénz, melyet a véráruló vagy gyilkos kap. Ily vérpénz volt az, melyet Judásnak adtak a zsidópapok.

VÉRPETTY, (vér-petty) ősz. fn. Apróbb vérfolt.

VÉRPINTY, (vér-pinty) ősz. fn. Veres begyű pintyfaj.

VÉRPIROS, (vér-piros) ősz. mn. Fris vérhez hasonló pirossága. *Vérpiros pipacs.*

VÉRPÖK, (vér-pök) ősz. fn. Tüdővérszóból vagy más kórból eredő, vérral vegyes pök.

VÉRPÖKÉS, (vér-pökés) ősz. fn. Vérből álló, vagy vérral vegyes pökés.

VERRAD; **VERRASZT**, régies (pl. Molnár Albertnél) és tájdivatos szók; **1. VIRRAD**; **VIRRASZT**.

VERRÉT, pusztá Pozsony m. helyr. *Verrét-re, —én, —ről*.

VÉRROKON, (vér-rokon) ősz. fn. Kik egy törzsatyától származtak, egymásnak vérrokonai, vératyafiak. *Közelről, távolról való vérrokonok.*

VÉRROKONSÁG, (vér-rokonság) ősz. fn. Vérrokonok közt létező származási viszony, vératyafiság. V. ö. **VÉRROKON**.

VÉRROKONSÁGI, (vér-rokonsági) ősz. mn. Vérrokonságot illető, arra vonatkozó. *Vérrokonsági viszony, kötelek.*

VERS, (1) némely kiejtés szerint: **VÉRS** v. **VÖRS**, elavult törzs, mely még néhutt a gyermekek rímjátékos beszédében fenn van: „Vágok vágok fát, de micsoda fát? régi rakottyt; aki velem *vers*, én is avval *vers*, fogadjunk fel egy pint borbá, huszonkettő ez.” E mondatban *verset futni valakivel* a „*verset*” tárgyesetnek is tekinthető. Ezekben a *vers* jelent különösebben versenyző v. vetélkedőtársat. Innen értelmezendők származékai: *verseng, versengés, versenkedik, verseny, versenyéz, versenyezés*. Gyökével: *ver*, mind hangban, mind alapértelménél fogva is rokon: *pér*, honnan *per-dül*, v. *fer*, honnan *fer-eg*, s *for*, honnan *for-dúl*, *for-og* és mások erednek. Tehát eredeti jelentése: *fordulás, forgás*, vagy *forduló, forgó*. Hogy a latin *verto* is e családba tartozik, lehet-e kételkedni? V. ö. **VERS**, (2). A ver gyökből úgy képződött *vers* s képzővel, mint: *pérs, örs, társ, hárs, nyárs, törzs* (zs-vel), *gyors* stb.

VERS, (2) fn. tt. *vers-et*, harm. szr. —e. Jelent mint a prózának, v. kötetlen beszédnek ellentéte 1) általán kötött beszédet, a melyben t. i. minden sor bizonyos hangidomi v. hangarányi szabályok szerint van szerkesztve. *Mértékes, rímes versek*. Ezen szabályoknak a kötött beszédben minden egyes szó, sőt különösen a mértékes verseleésben a szónak minden tagja is alá van rendelve, úgy hogy egymás mellett vagy egymás után több sorban vagy beszédrészben (szakban) is ugyanazon hangidomi szabályok újra meg újra előfordulnak, ismétlődnek s az egésznek egységes alakot kölcsönöznek. Ily általános jelentésben mondjuk: *Kisfaludy, Kölcsey, Vörösmarty versei*. — Különösen pedig jelenti a magyar nyelvben, 2) az egész kötött beszédnek egyes sorát; 3) annak két vagy több sorból álló szakát (strophá). 4) Átv. ért. bizonyos cselekvésnek egy-egy íze, tagja. *Valamibe három versben is belefogni*. 5) A Szentírásban az úgy nevezett részek vagy fejezeteknek számokkal jelölt egyes szakaszkait is így nevezik.

Ezen jelentésekben a 'vers' szót a latin *versus*-ból kölcsönöztünk tekinthetjük, melyből az általán más nyelvekbe is átment, pl. a németbe *Vers*, a francziába *vers*, az angolba *verse*, az olaszba *verso* alakban stb. stb. A latin *versus*-t pedig a nyelvészek a *verto* szótól származtatják, pl. „Das Latein. *Versus* stammt von *vertere* her“ (Adelung). „Vers . . . von dem lat. *versus* v. *vertere*, wenden; also eig(entlich) Wendung: Furche (legelső értelmében), Reihe, Schriftzeile“ (Heyse). „*Vers* latine: *versus* von *vertere* umwandeln“ (Real-Encyclopaedie). E szerint az tökéletesen összeült a magyar 'vers' törzs eredeti jelentésével is. L. VERS, (1). Mi nem azt teszi, hogy a latin a magyarból vette, hanem hogy a nyelvek szelleme sokakban találkozik, különösen a különböző nyelvekbeli gyökök gyakran egyeznek egymással, a nélkül, hogy elhatározni lehetne, vagy kellene, melyik nyelv vett át valamit a másiktól.

VERSALKAT, (vers-alkat) ősz. fn. A szótagok határozott mértéke és száma, továbbá egymásra vonatkozó viszonya, általán a versnek azon alakja, melynél fogva az bizonyos egyezményes egészet képez a maga nemében. *Tiszta, hibás versalkat. Hatlábú, öllábú, rímes, rímellen versalkat*.

VÉRSAVÓ, ősz. fn. Ragadós, sárgás víznemű folyadék, mely a vérnek egyik fő alkotórészét teszi. (Lympha.)

VERSCINÁLÁS, (vers-csinálás) ősz. fn. A gondolatoknak bizonyos versnemekbe, kötött beszédbe szedése. Gúnyos ért. költői ihletés és tehetség nélküli verselés, verskoholás, versfaragás.

VERSCINÁLÓ, (vers-csináló) ősz. fn. Gúnyos ért. versfaragó, verskoholó, mint mondani szokták: füzfapoéta.

VERSE, fn. l. VARSA.

VERSECEZ, l. VERSETZ.

VÉRSÉG, (vér-ség) fn. tt. *vérség-et*, harm. szr. —e. Az egy vérből származott rokonok közti viszony, atyafiság. *Vérség fája*. V. ö. VÉR. 3).

VERSEGH, falu Pest m.; helyr. *Versegh-re*, —én, —ről.

VÉRSÉGI, (vér-ség-i) mn. tt. *vérségi t*, tb. —ek. Vérségre vonatkozó. *Vérségi összeköttetés*.

VÉRSÉGILEG, (vér-ség-i-leg) ih. Vérségnél fogva.

VÉRSÉJEGYZÉK, (vérség-jegyzék) ősz. fn. Bizonyos törzsatyától származó, s egy nemzetséget képező személyek, illetőleg ivadékok sorozata, úgy nevezett származási fája.

VÉRSÉGLAJSTROM, (vérség-lajstrom) l. VÉRSÉJEGYZÉK.

VÉRSÉGTÁBLA, (vérség-tábla) ősz. fn. Tábla, melyen valamely nemzetséget képező vérokonok szétágazó származásaik szerint le vannak írva.

VERSEL, (vers-el) önh. m. *versel-t*. Verseket csinál, készít, kötött beszédű költeményt ír. Szabó D. szerint azt is jelenti: versenyez, vetélkedik. „Vele nem verselhetsz, (am.) vele föl nem tehetsz, nem vetélkedhetel.“

VERSELÉS, (vers-el-és) fn. tt. *verselés-t*, tb. —ek, harm. szr. —e. 1) Verscsinálás, verskészítés; kötött beszédű költemény írása. 2) Versenyzés, vetélkedés. V. ö. VERSEL.

VERSELET, (vers-el-et) fn. l. VERSEZET.

VERSELŐ, (vers-el-ő) fn. tt. *verselő-t*. Verscsináló, versíró, versköltő. *Ügyes, könnyű verselő*. V. ö. VERSEL.

VERSEND, falu Baranya m.; helyr. *Versend-re*, —én, —ről.

VERSENÉS, VÉRSÉNÉS, l. VERSENYÉS.

VERSENÉZ v. VÉRSÉNÉZ; VERSENYZÉS l. VERSENYÉZ v. VÉRSÉNYÉZ; VERSENYÉZÉS.

VERSÉNG, VÉRSÉNG, (ver-s-éng) gyak. önh. m. *vérséng-tem*, —tél, —étt, htn. —ni v. —eni. Más kiejtéssel: *vörsöng*. Molnár A. szerint latinul: *disceptat*, *litigat*, azaz felesel, vitáz, perlekedik. Másod ért. bizonyos cél elérése végett valakivel vetélkedik, s rajta ki akar fogni. *Az osztályos atyafiak, az örökösök versengenek egymással. Elsőséggért, dicsőséggért, jutalomért versengeni*. V. ö. VERSÉNGÉS. Azon gyakorlatos igék osztályába tartozik, melyek nagyobb nyomatosság végett *n* hangot vesznek föl, mint: *berzeng, fetreng, kereng, mereng, borzong, forrong, torzong, szorong, dühöng* stb. Elemzésére nézve. L. VÉR, (1).

VERSÉNGÉS, VÉRSÉNGÉS, (vers-éng-és) fn. tt. *vérséngés-t*, tb. —ek, harm. szr. —e. Más kiejtéssel: *vörsöngés*. Szóbeli felekezés, feleselés, vitázás, perlekedés; egymáson kifogni akaró vetélkedés, vitalkodás. Molnár Albertnél másképp: *versenség, virrongás*. Amaz eléjön Báthori István lengyel király levéleiben is.

VERSÉNGŐ, VÉRSÉNGŐ, (vers-éng-ő) mn. tt. *vérséngő-t*. Szóval feleselő, vitázó, perlekedő, ve-

télkedő. *Versengő szomszédok, testvérek, laktársak.* V. ö. **VERSENG.**

VERSENKÉDÉS, VÉRSÉNKÉDÉS, (vers-éng-éd-és v. vers-en-kéd-és) fn. tt. *verséngkédés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Haragos vitatkozás, perlekedés, szóváltogatás. V. ö. **VERSENKÉDIK.**

VERSENKÉDIK, VÉRSÉNKÉDIK, (vers-éng-éd-ik v. vers-en-kéd-ik) k. m. *verséngkéd-tem*, —*tél*, —*étt*. Viszonyos versengésben, perlekedésben, haragos szóváltogatásban van valakivel; Szabó D. szerint vetekedik, vetélkedik, harsolódik, visszálkodik, háborog, virrong, pántolódik, kötekedik, kötődik, czivódik, czivakodik, marakodik, perlekedik. Képeztetésre hasonlók hozzá: *berrenkedik, torzonkodik, szorunkodik* stb.

VERSENSÉG, (vers-en-ség) fn. tt. *versénség-ét*, harm. szr. —*e*. Régiesen (pl. Molnár Albertnél) am. versengés; l. ezt.

VERSENT, VÉRSÉNT, (vers-en-t) ih. Vetélkedve, másan kifogni akarva. *Versent futni, iparkodni.* „Versent a békákkal valamit károgatál.” (Faludi F. Pásztori versengés). Ebben: *verset futni* a „verset” szó egy értelmű vele; egyébiránt ez lehet tárgyeset is. V. ö. **VERS**, (1).

VERSENZÉS, I. VERSENYEZÉS.

VERSENY v. VÉRSÉNY, (vér-s-ény) fn. tt. *vérsény-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Tájéjtéssel: *vörsöny*. Két vagy több vetélkedő személy avagy testület, néposztály cselekvénye, midőn bizonyos célra törekedvén egymáson kifogni, s elsőseget nyerni akarnak. *Harcjátéki, lófuttatási, agarászati, lövészetli verseny. Fogadási verseny. Díjért, jutalomért küzdő verseny. A versenyben győzni, nyerni, veszteni.* „A nemes versenynek, melylyel a nép minden osztálya saját emelkedésén dolgozik, köszönjük korunk haladásait.” (B. Eötvös J. Gondolatok.)

VERSENY- v. VÉRSÉNYDAL, (vérsénydal) ősz. fn. Dal, melyben két vagy több dalnok egymással versent énekel.

VERSENY— v. VÉRSÉNYDARAB, (vérsénydarab) ősz. fn. Zenei mű, melynek előadásában több hang- vagy énekművész veszen részt, azonban egy vagy néha két s több is kitüntetőleg kell hogy működjék. V. ö. **HANGVERSENY.**

VERSENYE, KIS—, csárda Somogy m.; helyr. *Versényé-re*, —*n*, —*ről*.

VERSENYÉS, VÉRSÉNYÉS, (vér-s-ény-és) mn. tt. *vérsényés-t*, v. —*el*, tb. —*ék*. Tájéjtéssel: *vörsönyös*. Versenyben működő, versenyt szerető, vetélkedő. *Versenyos futtatók, lövészek, agarások. Versenyos tanulók.* Molnár Albertnél, Szabó Dávidnál am. makranczos, konok, durczás, versengő (pervicax, contentiosus).

VERSENYÉZ, VÉRSÉNYÉZ, (vér-s-ény-éz) őnh. m. *vérsényéz-tem*, —*tél*, —*étt*, v. *versenyézt*, par. —*z*. Tájéjtéssel: *vörsönyöz*. Versenyben tesz valamit, egy célra működő társain kifogni törekeedik, vetélkedik, pályáz.

VERSENYEZÉS, VÉRSÉNYEZÉS, **VERSENYZÉS,** (vér-s-ény-éz-és) fn. tt. *vérsényezés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Vetélkedő cselekvés, midőn ketten vagy többen versenyeznek egymással. V. ö. **VERSENYÉZ.**

VERSENYFÉL, VÉRSÉNYFÉL, (vérsény-fél) l. **VERSENYTÁRS.**

VERSENYG, VERSENYGÉS, I. VERSÉNG; VERSENGÉS.

VERSENY- v. VÉRSÉNYTÁRS, (vérsény-társ) ősz. fn. Kik bizonyos versenyben egy cél és díj elérésére közösen törekesznek, azok egymásnak vörsenytársai. Másképp: *vetélytárs, pályatárs.*

VERSENYV, (vér-senyv) ősz. fn. l. **SÜLY.**

VERSENYVES, (vér-senyves) ősz. mn. l. **SÜLYÖS.**

VÉRSÉRV, (vér-sérv) ősz. fn. Sérv neme, midőn a keringő vér rendes folyásából valamiképp kitör.

VERSET, I. VERSENT.

VERSETZ, szab. kir. város Temes m.; helyr. *Versetz-re*, —*én*, —*ről*.

VERSEZ, (vers-ez) őnh. m. *versez-tem*, —*tél*, —*étt*; par. —*z*. l. **VERSEL.**

VERSEZÉS, (vers-ez-és) l. **VERSELÉS.**

VERSEZET, (vers-ez-et) fn. tt. *versezet-ét*, harm. szr. —*e*. Több versből, vagy versszakból álló költői mű, versköltemény. Továbbá a versekben írt költeménynek műtani alakja, szerkezete.

VERSFARAGÁS, (vers-faragás) ősz. fn. Költői hivatás és ihletés nélküli, erőtetett verscsinálás.

VERSFARAGÓ, (vers-faragó) ősz. fn. A hivatlan költők, és rossz verscsinálók gúnyneve; verskoholó, rímkovács, füzfapoéta, poétamesterember.

VERSFŐ, (vers-fő) ősz. fn. Valamely versezetnek első sora vagy sorai.

VERSFUTÁS, (vers-futás) ősz. fn. Versenyező, pályázó, egymást megelőzni törekvő futás, versenyfutás.

VERSFUTÓ, (vers-futó) ősz. fn. Személy, ki futásban versenyez, pályáz.

VERSGYÁRTÓ, (vers-gyártó) ősz. fn. l. **VERSFARAGÓ.**

VERSIRÁS, (vers-írás); **VERSIRO,** (vers-író) l. **VERSSZERZÉS; VERSSZERZŐ.**

VERSKOHOLO, (vers-koholó) ősz. fn. l. **VERSFARAGÓ.**

VERSKOVÁCS, (vers-kovács) l. **VERSFARAGÓ.**

VERSLÁB, (vers-láb) ősz. fn. Bizonyos számú szótagok, mint a verssornak egyes alkatrészei. *Kéttagu versláb*, milyenek a *píri* (— két rövid taggal, pyrrhichius), *szökö* (— egy rövid, egy hosszú taggal, jambus), *lépő* (— két hosszú taggal, spondeus), *lejtő* (— trochaeus). *Háromtagu verslábak*, milyenek: *andalgó* (— molossus), *lengedi* (— dactylus), *lebegő* (— anapaestus), *toborzó* (— bacchius),

körösdi (—, amphibrachys) stb. Négytagu verslábak: *lengedező* v. *lejtiszökő* (—, choriambus), *toborzéki* (—, antispastos) stb. A verslábak magyar neveiben levő mértékek mind egyeznek magoknak a lábakkal mértékével. Némelyek a szököt menőnek nevezik de helytelenül, mert a menő ember, ha csak nem sánta, egyenlő lépéseket teszi. Megjegyzendő hogy a magyar nyelv a vers mértékelésében egészen a hellén és római nyelvek példájára a szótagok hangmennyiségét (azaz valódi hosszúságát és rövidségét) követheti és követi, nem pedig a hangsúlyt, mint az e tekintetben tökélytelenebb más nyelvek.

VERSMÉRET, (vers-méret) 1. VERSMÉRTÉK.

VERSMÉRETÉS, (vers-méret-és) 1. VERSMÉRTÉKÉS.

VERSMÉRTAN, (vers-mér-tan) ösz. fn. Azon szabályok előadása s meghatározása, melyek szerint kell a versmértéket ismerni s alkalmazni.

VERSMÉRTÉK, (versmérték) ösz. fn. Azon verslábak hangmennyiségi (hosszusági s rövidségi) jellege, egymáshoz viszonya és egymást követő rendje, melyek bizonyos versnemhez megkívántatnak. V. ö. VERSLÁB. *Hexameter* (hatméretűek), *pentameter* (öt méretűek) *versmértéke*. A *sonett* (hangzatka) *versmértéke*. *Népdalok* különféle *versmértéke*, helyesebben: *hangmértéke*, minthogy azokban a mértékelés nem annyira a szókból, mint a dallamban rejlik, noha a kettő sokszor összeűt, pl. ezen népdalban:

„Kálka tövén kelt a rucza,
Jó földbe terem a búza,
De hol a hü leány (v. legény) terem
Az a helyet nem ismerem seholsem“

a dőlt betűkkel írt szók vagy szórészek egészen egyeznek (lábak szerint véve) a dallambeli hangok mértékével; ha t. i. a dallamban egy ütenyt a versben egy lábnak veszünk, és a szokásos $\frac{2}{4}$ mértékű

halk menetű dallamban az $\frac{1}{8}$ () mint hossz-

szabb kótát a versben hosszú szótagnak, s a rövidet rövid szótagnak vesszük, aminthogy az éneklés ezt valóban így is követeli: akkor lesz ezen négy kótás

üteny: a versben am. — — — azaz

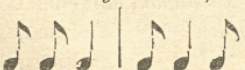
lengedező láb (pl. *Kálka tövén*), ezen üteny pedig:

 = — — — toborzéki láb (. . . rem a

búza. A sor végtagja hosszúnak vagy rövidnek is vehető. E két üteny uralkodó a lassúbb menetű magyar népdalokban. A frisebb menetűekben az $\frac{1}{8}$

kóta () már rövid levén, a mértékelés úgy

hozható hangarányba, hogy vagy mind a négy $\frac{1}{8}$ kóta rövid, vagy a négy kóta közül egy (akár hosszú, akár rövid) kiesik, pl. ezen dalsor: *Szeretlek galambom*, a dallamban két ütenyből áll

 (toborzó-körösdi); azonban

néha a nép a 2-ik ütenyt ekkép dalolja:

= — — — (lengedi), de már ekkor a szöveg mértéke nem üt össze a dallam mértékével.

Ki lehet mutatni, hogy olyan versezetben, melyeknek készítésekor a mértékre figyelem nem is volt (hanem csak a szótagok számára és a rímre) a fentebbi mértékek mégis nagy részint föltalálhatók, tehát a magyar népdallamok egészen a magyar nyelv természetén alapulnak; s ezzel meg van czáfolva azon hamis állítmány, hogy a magyar zene czigányzene volna; ezen hamis állítmányt egy igen nagy nevű hazánkfia terjesztette el — fájdalom — a nagy világba. És bizonyára hosszú idő fog elfolyni, míg a külföldet, mely nyelvünket nem ismeri, az ellenkezőről fogjuk meggyőzhetni, valamint ezen, úgy némely hazánkfiai által kikürtölt más tekintetben is.

VERSMÉRTÉKÉS, (versmértékés) ösz. mn. Versmértékel bíró, versmértékben szerkesztett, versmértékbe szedett. *Versmértékes szomorú- vagy vigjáték*. *Versmértékes ballada*, *lantos költemény*.

VERSNEM, (vers-nem) ösz. fn. Saját mértékkel bíró vers, mennyiben más mértékűektől különbözik. *Hatlábu* v. *hatlábás*, *ötlábu*, *lejtő*, *szökő*, *rímes*, *rímellen versnem*.

VERSPÁR, (vers-pár) ösz. fn. Két verssor, melyek bizonyos tekintetben egy egészet képeznek, pl. a hellenlatin distichon; vagy egymásután következő két rímes vers.

VERSSOR, (vers-sor) ösz. fn. Egyes sor valamely versezetben.

VERSSZAK, (vers-szak) ösz. fn. A verses költeménynek ugyanazon alakban ismételve visszaforduló különkülön része. (Stropha). Egyébiránt a versszakok néha, a költő műérzéke szerint, majd rövidebbek, majd hosszabbak, majd más-más lábmértékűek, rímszerkezettűek stb. lehetnek.

VERSSZERZÉS, (vers-szerzés) ösz. fn. Verses költemény írása. V. ö. VERSSZERZŐ.

VERSSZERZŐ, (vers-szerző) ösz. fn. Költő, aki verses költeményeket ír. Régiesen: *verstörlejtő*. V. ö. TÖRLEJTŐ.

VERSTAG, (vers-tag) ösz. fn. Szótag, mint a verslábak egyes alkatrésze, mely vagy hosszú, vagy rövid, pl. a lépőben mindkét verstag hosszú, a szökőben az első rövid, a másik hosszú; a lejtőben az első hosszú, a második rövid; a lengediben az első hosszú, a második és harmadik rövid stb. V. ö. VERSLÁB.

VERSTAGLALÁS, (vers-taglalás) ösz. fn. Valamely vers, különösen verssor egyes tagjainak lassú előadásban hallható elemzése.

VERSTAN, (vers-tan) ösz. fn. Tan, mely a versalkotás szabályait, s a versek különféle neveit tárgyalja.

VERSTANI, (vers-tani) ősz. mn. Verstant illető, arra vonatkozó. *Verstani szabályok.*

VÉRSZEGÉNYSÉG, (vér-szegénység) ősz. fn. Vérhiányban szenvedő állapot.

VÉRSZEKERECZE, (vér-szekereze) ősz. fn. Hóhérbárd, hóhérpallos, vérpallos.

VÉRSZÉM, (vér-szém), ősz. fn. 1) Az állati vérből egy részecske, melyet másképp és szokottabban *vércsepp*-nek, *vércseppent*-nek hívunk. „Miként földön elfolyó vérszemek.” (Régi magyar Passio. Toldy F. kiadása. 39. l.) 2) Átv. ért. bizonyos körülmények által fölélesztett bátorság, merészség, különösen, mely valamely sikerült kísérlet után szokott támadni. *Vérszemet kapott*, neki bátorodott, kedve jött többet merényleni.

VÉRSZÉMÉS, (vér-szémés) ősz. mn. Neki bátorodott, bátorságra gerjedt.

VÉRSZÉMESSÉG, (vér-szémesség) ősz. fn. Átv. tulajdonság, midőn valaki a körülmények kedvezésekor, vagy bizonyos sikerült kísérlet után merész tette gerjed.

VÉRSZERÉNTVALÓ, vérrokon, atyafiú.

VÉRSZÍN v. —SZIN, (vér-szín) ősz. fn. 1) Vérhez hasonló élénk veres szín. 2) Mint melléknév jelent vérszínűt. *Vérszín lobogó.*

VÉRSZÍNŰ v. —SZINŰ, (vér-színű) ősz. mn. Vérhez hasonló színű. *Vérszínű posztó, virágszirom.*

VÉRSZÍPÓ v. —SZÍVÓ, (vér-szipó v. —szívó) ősz. mn. és fn. 1) Aki v. ami vért szí. 2) L. NADÁLY, PIÓCZA.

VÉRSZIVÁRGÓ, (vér-szivárgó) ősz. mn. Amiből vér szivárog. *Vérszivárgó seb.*

VÉRSZÍVÓ, 1. VÉRSZÍPÓ.

VERSZOMJ, (vér-szomj) ősz. fn. Ragadozó állatok vágya, melynél fogya más állatok vérét szívni, szopni, inni szeretik. Átv. ért. mások életére törő, kegyetlen, gyilkos, bosszuálló szenvedély.

VÉRSZOMJAS, (vér-szomjas) ősz. mn. 1) Marczona vérengző, mások vérét kiontani, kiszívni, inni vágyó. *Vérszomjas tigris, párducz.* 2) Átv. mondjuk kegyetlen, öldöklésre hajlandó emberről is. *Vérszomjas zsarnok, haramia, orgyilkos.*

VÉRSZOMJU, (vér-szomju) ősz. mn. 1. VÉRSZOMJAS.

VÉRSZOPÓ, (vér-szopó) ősz. mn. 1) Általán, minden állat, mely más állatok vérét szopni, szívni szereti. Különösen, marczona, kegyetlen, öldöklő. 2) Átv. emberre alkalmazva, kegyetlen zsarnok v. zsaroló.

VERT, (ver-t) mn. tt. *vert-et*. Általán, amit vertek, ezen ígének minden jelentéseiben véve. V. ö. VER. *Vert hadak. Vert ludak. Foltunkint szédlinkoznak, mint a vert ludak. Falba vert szeg. Vert út, verőfával megtömött. Vert arany, ezüst stb.* V. ö. VER, áth.

VÉRT, (1) fn. tt. *vért-et*, harm. szr. —je, v. —e. A hadi fegyverzethez tartozó burokféle védesz-

köz, hogy a testet az ellenség fegyvere ellen biztossítsa; különösen, melltakaró, mellvért, mely a mellét fődözi. Különféle népeknek és korszakokban voltak kenderből font, vagy szövetből, bőrből, vasból, rézből csinált vérték. *Síma, pikkelyes vért.* Más-kép: *vasderék, vasváll, mejj-* v. *mellvas* (Szabó D.), idegen nyelvek után: *pánczé*l. Szélesb ért. az egész derékra, karokra lábszáraakra öltött szilárd tömör állományú védtakaró, milyen a középkori lovagok vértézete. Továbbá, hogy *vért* hajdan, mint testfödőző eszköz, paizs (scutum, clypeus) jelentésében is vétetett, kitűnik a Bécsi codexből: „És vértől és törnékül (et absque scuto et gladio). Továbbá Anonymus L. fejezetéből: „Dux vero Arpad ab orientali parte dedit Eleudunec (Elődnek), patri Zobolsu (Szabolcs atyjának) silvam magnam, quae nunc Vertus (Vértös) vocatur, propter clypeos Teutonicorum inibi dimissos.” Bérczy K. szerint vadászoknyelvén *vért*en *lőni* am. szemközt jövő vadat arekszint löni.

E szó viszonyban áll a *vért*e szóval, mely a gömöri barkóknál házhomlokot, mintegy házvértézetet jelent. Mindenik szóban a *borítás, védés* fogalma látszik rejleni, s vért (mellvért) talán am. borít v. borító (mell-borító) s vérté (házvérté) szintén am. borító, mely a ház előreszét borítja. Egyébiránt rokonnak tekinthető mandsu nyelven *ertun* am. gyá-mol, védelem és védett. (Stütze, Schützling.)

VÉRT (2) v. VIRT, falu Komárom, pusztá Fehér m. helyr. *Vért-re*, —en, —ről.

VÉRTAGADÁS, (vér-tagadás) ősz. fn. Nyilatkozás, mely által valaki saját atyjafiáról tagadja, hogy vele vérrokonságban van. Továbbá, a vérrokonnak idegen gyanánt mellőzése, szeretetbőlkizárása, megvetése, ellenséggépen bántalmazása, vagy épen elárulása.

VÉRTAGADÓ, (vér-tagadó) ősz. mn. Aki atyjafia ellen vértagadási tényt követ el. L. VÉRTAGADÁS.

VÉRTÁLGYU, (vér-tálgyu) VÉRTÁL v. VÉRTÁLY, (vér-tály) ősz. főnevek. L. VÉRTÁLYOG. Amazok eléjönnek Szabó Dávidnál is.

VÉRTÁLYOG, (vér-tályog) ősz. fn. Szarvas-marhák nyavalyája, midőn lépők megfeketedik, s folyová lesz. *A tehenet elfutotta a vértályog.* Nehutt: *vértály, vértán, vértálgyu.* V. TÁLYOG.

VÉRTANÚ, (vér-tanú) ősz. fn. Általán, ki valaminek bebizonyításaért vérét ontja, életét áldozza föl. Különösen személy, ki a kereszténység első századaiban, vagy utóbb is a keresztény hitvallásért kint, halált szenvedett. (Martyr.) Szélesb ért. aki valamely jó, szent, vagy jónak, szentnek vélt ügyért ártatlanul szenved. *Hazaszeretet, polgári szabadság vértanúja.*

VÉRTANUKÖNYV, (vér-tanu-könyv) ősz. fn. A keresztény hitért szenvedett vértanuk neveit és élettrajzát tartalmazó könyv. (Martyrologium.)

VÉRTANUSÁG v. —TANUSÁG, (vér-tanu-

ság) ösz. fn. Tanuság, melyet valaki mint vértanu tesz; különösen a keresztény hitért szenvedett kin, halál. V. ö. VÉRTANÚ.

VÉRTARJAG, (vér-tarjag) ösz. fn. Véres fakedék, vagy bibircsó, vagy csomósodás az állati testen.

VERTE, fn. tt. *vérté-t*. A gömöri barkóknál jelent házhomlokzatot. A *vért'* szóval hihetőleg egy eredetű. L. VÉRT.

VERTÉ, azaz vert-té vagyis —tél, köznépies kiejtéssel. A székelyeknél vajavett savanyú tej, melynek a vaját kiköpülték (Szabó Elek, Kriza J.). Szokottabban: *iró*.

VÉRTECS, (vért-ecs) kicsinző fn. Kisebb nemű vért.

VÉRTEJELEÉS, (vér-tejelés) ösz. fn. Tehenek nyavalyája, midőn véres tejet adnak.

VÉRTEKECS, (vér-tekecs) ösz. fn. A vérben létező igen apró golyócskák, mint a vérnek alkatrészei. V. ö. VÉRTÖMECS.

VÉRTELEK v. VÉRTELEK, (vért-el-ék) fn. tt. *vértelék-ét*, harm. szr. —e. A gömöri barkóknál am. a házpadlásnak elzárt része. A *vérté* szóval látszik viszonyban lenni.

VÉRTELEN, (vér-telen) mn. tt. *vértelen-t*, tb. —ék. 1) Aminek szoros értelemben vett vére nincsen. A *férgek, rovarok vértelen állatok*. 2) Véréből megfosztott, vére vesztett, halavány.

VERTENG, régies, e helyett: *ferteng*, azaz fetreng. „Immár en szerető fiam, látom, hogy haláldnak utolsó horáján, idején vertengesz.” (Nádor-codex. 356 l. Toldy F. szerint a Winkler-codexben: *vertenghez*.) Némi hangáttétellel: *ventereg*; l. ezt.

VÉRTERMŐDÉS, (vér-termődés) ösz. fn. A tápnedvek vérré alakulása, az állati testben.

VÉRTÉS, (1) (vért-és) nm. és fn. tt. *vértés-t*, v. —et, tb. —ék; mint fn. tt. —t, tb. —ék. 1) Vérttel fölszerelt, vértbe öltözött, takart. *Vértés mell, karok*. 2) Mellvasas, páncélos katona; különösen ily öltözötű lovas. 3) Hegység és erdőség neve, mely Fehérvármegyében fekvő Mór tájkától a pilisi hegyek felé húzódik. Néphagyomány szerint onnan kapta nevét, mert az Etele hunjai által megszállasztott germánok e tájon vértjeiket elhányták, hogy könnyebben futhassanak. E hagyomány mondja azt is, hogy a Mór és Pannonhegye közt fekvő *Báronyos* nevű helység határában ugyanazok bársony palástjaikat hányták el.

VÉRTES, (2) falu Bihar m.; helyr. *Vértés-re*, —én, —ről.

VÉRTESEN, (vért-es-en) ih. Vérttel ellátva, fölkészítve.

VÉRTESTECS, (vér-testecs) l. VÉRTÖMECS.

VÉRTETT, (vér-tett) ösz. fn. Vérontással járó tett. Magyarosabban: *véres tett*.

VÉRTÉZ, (vért-éz) áth. m. *vértéz-tem*, —tél, —itt, par. —z. Vérttel fölszerelt, vértbe öltözött, páncélos. *Mellét vas lemezzel vértézi. Vértézett hajó*, páncélos hajó. V. ö. VÉRT.

VÉRTÉZÉS, (vért-éz-és) fn. tt. *vértézés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Vértbe öltöztetés, páncélozás.

VÉRTÉZET, (vért-éz-et) fn. tt. *vértézet-ét*, harm. szr. —e v. —je. A vérhez vagy páncélhoz, kivált több páncélhoz tartozó összes készülék. *Hajó vértézete*.

VERTFAL, (vert fal) ösz. fn. Deszkák között bunkózott, földből, közbevert törekszalmaival stb. épült fal.

VÉRTGÁT, (vért-gát) ösz. fn. A várerődítésben am. előgát, elősáncz, mely t. i. a várárkon kívül fekszik, s mintegy vértől szolgál.

VERTHAB, (vert-hab) ösz. fn. A habart, kavart, zurbolt tejből keletkező hab.

VÉRTING, (vért-ing) ösz. fn. Vas fonalakból szerkesztett üngforma vért.

VÉRTISZTÍTÁS v. —TISZTÍTÁS, (vér-tisztítás) ösz. fn. A vérnek higitása, holmi gyógyszerek, növénynedvek stb. által.

VÉRTISZTÍTÓ v. —TISZTÍTÓ, (vér-tisztító) ösz. mn. és fn. A mi a vért higitja, s bizonyos részeit kihajtja. *Vértisztító szerek. Vértisztítót bevenni*.

VÉRTISZTULÁS v. —TISZTÚLÁS, (vér-tisztulás) ösz. fn. A vérnek bizonyos életműködés vagy szerek általi hígulása, s némely részeinek kiválása, kifolyása, kipárolgása stb. Különösen, női hőség, havi tisztulás.

VÉRTKEZTYŰ, (vért-keztü) ösz. fn. Érclemezekből csinált keztyű, mint a régi lovagok fegyverzetének egyik kiegészítő része.

VÉRTLÁNCZ, (vért-láncz) ösz. fn. Láncz, péld. nyakláncz, mely oly alakú gyűrűzetből áll, mint a vértíngék szokott lenni.

VÉRTÓDULÁS v. TÓDULÁS, (vér-tódulás) ösz. fn. A vérnek rendkívüli mozgás általi nyomulása a testnek valamely tája felé.

VÉRTOLULÁS, l. VÉRTÓDULÁS.

VÉRTŐ, (vér-tő) ösz. fn. Növényem az öthímese seregéből, és egyenások seregéből; csészéje öt hasábu; bokrétája harangforma; torka kinyílt; magva négy. (Onosma). *Szurós vértő*, mely egészen durva szőrű, borzas; gyökerének külső haja piros; másképp köznépiesen: *pirosító gyökér, sárga atraczel*. (Onosma echioides.)

VÉRTÖMECS, (vér-tömece) ösz. fn. A természet-tudósoknál a vérnek legkisebb részecskéje. A tömeceket némely tudósok a parányinyal egy jelentésűnek veszik, mások ám azt több parányból állónak tekintik.

VÉRTÖMEG, (vér-tömeg) ösz. fn. Az állati testben létező vér nagyobb terjedelemben vagy összegben. *Testének egész vértömege megromlott*.

VÉRTÖMLÉS, (vér-tömlés) ösz. fn. Nyugtalan álmot okozó vértolulás, melyet a babonahitűek boszorkánynomásnak tulajdonítanak. Baranyai tájszó.

VÉRTÖRÉS, (vér-törés) l. VERFERTŐZÉS.

VÉRTÖRVÉNY, (vér-törvény) ösz. fn. Átv.

ért. a maga nemében igen szigorú, kegyetlen, minden vétséget halállal büntető, mintegy vérontói törvény.

VÉRTÖRVÉNYSZÉK, (vér-törvény-szék) ösz. fn. Bizonyos körülményekben, péld. forradalom alatt működő, szigorú, az ellenpárt híveit halállal büntető törvényszék.

VÉRTÖRZS, (vér-törzs) ösz. fn. A rokonságban ősapá, kitől bizonyos nemzetséghez tartozó ivadékok származtak.

VERTPÉNZ, (vert-péNZ) ösz. fn. Valamely fémből a pénzverdében készült pénz.

VERTTEJ, v. — **TÉJ**, (vert-tej) ösz. fn. 1) Habarás, csapkodás által habossá tett tej. 2) A székelyeknél, köpüléskor a vajrészeztől elvált savanyú ízű vizes rész, vagyis író, köznépies kiejtés: *verté*.

VÉRVÁGY, (vér-vágy) ösz. fn. Kegyetlen, fenévi vágy, mely öldökölni, gyilkolni, vért ontani szeret, vérszomj.

VÉRVÉRÉS, (vér-vérés) l. **VÉRPIROS**.

VÉRVÉSZ, v. — **VESZÉLY**, (vér-vész v. — veszély) ösz. fn. Betegség neve, mely különösen a test sós nedveinek megromlásában áll, s éles sós kütetek, a fogak ingadozása, s kihullása által stb. jelenkezik, kivált a tengerészeknél, kik sokáig frisseledeleket nélkülöznek. Máskép: *súly*. (Scorbutum.)

VÉRVESZÉLYES, (vér-veszélyes) ösz. mn. Vérveszélyben szenvedő, súlyos. V. ö. **VÉRVESZÉLY**.

VÉRVESZTÉS, (vér-vesztés) ösz. fn. A vérnek akármily kóros folyás általi megfogása.

VÉRVIZELÉS, (vér-vizelés) ösz. fn. l. **VÉR-HUGYÁS**.

VÉRVÖLGY, falu Közép Szolnok m.; helyr. *Vérvölgy-re*, —ön, —ről.

VERZÁR, **ALSÓ** —, **FELSŐ** —, faluk Bihar m.; helyr. *Verzár-ra*, —on, —ről.

VERZÁSZLÓ, (vér-zászló) ösz. fn. Halálos harezra hívó, vezető hadi zászló.

VÉRZÉS, (vér-éz-és) fn. tt. *vérzés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. A testnek szenvedő, kóros állapota, midőn vér foly belőle.

VÉRZIK, (vér-éz-ik) k. m. *vérz-ött*, htn. —eni. Vére folyik, ömlik, szivárog. *Betörtött feje, megvágott keze vérzik*.

VÉRZŐ, (vér-éz-ő) mn. tt. *vérzől*. Aminek vére folyik, ömlik. *Vérző seb, vérző orr*. Átv. élénk fájdalomban szenvedő. *Vérző szív, kebel*. Különbözik tőle *vérező*, mint az átható *vérez* származéka.

VÉRZŐKE, (vér-éz-ő-ke) kicsinyő fn. tt. *vérzőkét*. Molnár Albertnél am. vérgyökér; l. **PÁSZTORTARSÓKA**.

VÉS, áth. m. *vés-tem*, —tél, —ett, par. —s. Szilárd, kemény állományu testbe valamely éles hegyű eszközzel hornyot, rovatot, hézagot, likat stb. váj, metsz, szurkál. Ezen eszköz neve *vésű*. Ily

AKAD. NAGY SZÓTÁR. VI. KÖT.

nemű munkát különösen a famívesek, u. m. asztalosok, bodnások, kerékgyártók, ácsok stb. továbbá, kőfaragók, kovácsok, lakatosok stb. visznek véghez. Mondjuk azon művészekről is, kik aczélba, rézbe, kőbe, fába stb. különféle rajzokat, képeket, bötüket metszenek.

Alaphangra és fogalomra nézve legközelebbi rokonai a vastag hangú *vás, váj*, és előhang nélkül, *ás, áj*, l. **VÁJ** áth. Törökül is *es-mek* am. ázni (scharren, den Erdboden aufscharren, aufwühlen stb. Zenker). Továbbá Budenz J. szerint egyezik vele a finn *veistü, vestü-* (farag-ni, vés-ni), *vesuime, vesime* (securis curva excavandis patinis ligneis), *veitse* (kés); észt *vesime* (válu-vájó bárd), *veitse* (kés), lív *veis* (kés), votják *ožon* (vésű, Meiszel), cseremiz *voz-em* (írni). Vámbéry Á. szerint a csagataj és oszmanli *oj-mak* am. váj-ni, vés-ni, *ojma* am. vésemény.

VESÁRNAP, tájdivatos „vasárnap” helyett; l. ezt.

VESCSICZA, falu Zala m.; helyr. *Vescsiczára*, —n, —ről.

VESD, l. **VET** alatt.

VÉSDÉGÉL, v. **VESDEGÉL**, (vés-éd-ég-él) gyak. áth. m. *vésdégél-t*. Folytonosan, vagy lassan-lassan, s bizonyos kényelemmel, mérséklettel vés valamit. V. ö. **VÉS**.

VESDI a székelyeknél am. *versdi* azaz verseny. *Vesdit v. vesdibe futni* valakivel am. verset v. versent futni. (Vadrózsák. Kriza J.)

„Egy legény is velem ma
Vesdit nem dolgozhatna.”

Ugyanott.

VESE, fn. tt. *vesét*. Az ember, és más emlős állatok testében két, hosszukás paszuly- v. babszemalaku belső rész, melyek a has hátsó falánál az ágyék táján vannak elhelyezve, zsíros anyaggal s inas hártyával borítva, és melyek különösen a vizelet- vagy húgynak a vérből kiválasztására szolgálnak. Jelent ezen zsigerből készített étket is. *Veres hajmával sült vesét enni*. Átv. bibliai ért. (valamint a szív) jelenti az érzés székhelyét, minthogy ijedéskor, vagy más kellemetlen benyomásu kedélyváltozásoknál a vesék tájékán fájdalmat szoktunk érezni. *Isten, ki a szívet és veséket vizsgálod*.

Minthogy a vesék a vizelet v. pes elválasztásának szervei: innen Gyarmathi a latin *vesica* (= hólyag, húghólyag) latin szóval rokonítja. A magyar nyelvből indulva ki, lehet a *pes* származéka különösen az iménti okból, és mivel azok a bonczolt testből kivéve pes szagúak. Budenz J. szerint az erzamordvinban: *pičē*.

VÉSE, falu Somogy m.; helyr. *Vésé-re*, —n, —ről.

VESEALAKÚ v. —**ALAKU**, (vese-alakú) ösz. mn. Hosszukás, féldomboru babforma, mint a vese.

VESEDED, (vесе-ded) mn. tt. *vesédedet*. L. VESEALAKÚ.

VÉSEDEK, (vés-ed-ék) fn. tt. *vesédek-ét*, harm. szr. — e. 1) Azon horny, rovaték, barázda, hézag, lik, melyet vésüvel csinálnak. 2) Vésés által kivált részek, mint: *faradék*, faragáskor, *nyíredék*, nyíreskor elhulló, elváló részek.

VESEÉR, (vесе-ér) ősz. fn. Ere a vesében, melyek a vért kivezetik belőle, vesevérér.

VESEFA, (vесе-fa) ősz. fn. Amerikában, és Cejlon szigetén tenyésző, magas, erős fa, mely húsos, sima, vörnyeges sárga, és tojásdad gyümölcsöt terem, melynek csúcsán vesealakú, s mintegy gesztenyenagyságu mag ül. (*Anacardium occidentale*.)

VESEFÁJÁS, v. — FÁJDALOM, (vесе-fájás v. — fájdalom) ősz. fn. Veséket bántalmazó kóros állapot.

VESEFÁJÓS, (vесе-fájós) ősz. mn. Aki vese-fájásban szenved, vagy szenvedni szokott.

VESEFÖVÉNY, (vесе-fővény) l. VESEPOROND.

VÉSEGET, (vés-ég-et) gyak. áth. m. *véséget-tem*, — *tél*, — *étt*, par. *véségess*. Gyakran, folytonosan, lassanlassan vés valamit. V. ö. VÉS.

VÉSEGETÉS, (vés-ég-et-és) fn. tt. *véségetés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — e. Gyakori, folytonos vésés. V. ö. VÉSÉS.

VESEHÁJ, (vесе-háj) ősz. fn. A veséket takaró hájféle kövérség.

VESEHÚS, (vесе-hús) ősz. fn. Konczhús, melyet a vese tájáról metszenek le, s melyhez egy rész a veséből is esik. A borjuból vágott, s megsült vesehús neve: *vesepecsenye* v. *vesesült*.

VESEJKÉDIK l. VESELKÉDIK.

VESEKÓR, (vесе-kór) ősz. fn. l. VESEFÁJÁS.

VESEKÓROS, (vесе-kóros) ősz. mn. l. VESEFÁJÓS.

VESEKÓRSÁG, (vесе-kórság) l. VESEFÁJÁS.

VESEKŐ, (vесе-kő) ősz. fn. Kőnemű kemény test, mely néha a vesékben képződik; apró alakban: *veseporond*. Különbözik tőle a húgyhólyagban termő húgyhólyagkő. Átv. agyagnemű, a szalonnakövekhez tartozó, s a kigyóköhöz igen hasonló, zöldszintű, kövér tapintatú, s többé-kevésbbé átlátszó kő. (*Lapis nephriticus*.)

VESEKÖVECS, (vесе-kővecs) ősz. fn. l. VESEPOROND.

VESELÉNY, pusztá Nógrád m.; helyr. *Veselény-be*, — *ben*, — *ből*.

VESELKE, (vesel-ke) fn. tt. *veselkét*. Növénynem a tizhimesek seregéből és kétanyások rendéből; csészéje négy, néha ötmetszésű, színes; bokrétája nincs; tokja két orru, egy rekeszű, sok magvú. Legtöbbször nyolcz himes, csak néha a felső közép virág

tíz himes. (*Chrysosplenium*). *Arany veselke*, szára bakarasznyi, levelei váltogatók, csészéje sárga; ugyanez népies neve is. (Chr. *alternifolium*). *Nyeletlen vese'ke*, amattól abban különbözik, hogy levelei ellenesek, nyeletlenek. (Chr. *oppositifolium*).

VESELKÉDÉS, (vesel-kéd-és) fn. tt. *vesel-kéd-és-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — e. Erőködés. V. ö. VESELKÉDIK.

VESELKÉDIK, (vesel-kéd-ik) k. m. *veselkéd-tem*, — *tél*, — *étt*. Erejét megfeszítve működik. Gyarmathi szerint: erőködik. *Neki veselkedik, még sem bírja a hordót fölemelni*. (Incze József). Székely tájszó. Máskép: *vesekedik*. (Krizsa J.). Némely tájakon *szipelkedik* rokon jelentésű.

Gyöke *ves* rokonnak látszik azon *fesz* gyökkel, melyből *feszít*, *feszül* származtak; mi szerint *veselkedik* lehet am. *feszelkedik*, magát neki vagy megfeszíti. Származhatott 'vесе' szótól is, mint erőtől: erőlködik, vagy erőködik.

VÉSEMÉNY, (vés-e-mény) fn. tt. *vésemény-t*, tk. — *ék*, harm. szr. — e. Vésés által csinált horny, rovaték, hézag, lik; különösen vésett mű, melyek pl. az aczélmetszők, rézmetszők stb. művei.

VESENY, l. VEZSENY.

VESEPECSENYE, (vесе-pecsenye) ősz. fn. Vesehús, melyet sütte készítenek s adnak asztalra.

VESEPOROND, (vесе-porond) ősz. fn. Apró, kemény, porondhoz, vagy daráchoz hasonló testek, melyek a vesékben képződnek, s vesekórságot okoznak.

VESEREMEK, (vесе-remek) ősz. fn. Sándor Istvánnál am. vesehús.

VESES, (vесе-es) mn. tt. *vesés-t*, v. — *et*, tb. — *ék*. 1) Ainek veseje van, ilyen minden emlős állat. 2) Koncz, húsdarab, szelet, sült, veséből, vagy vesével.

VÉSÉS, (vés-és) fn. tt. *vésés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — e. Cselekvés, midőn valaki vésüféle, vagy más hasonló eszközzel hornyol, rovatol, metsz, bökdös stb. valamit, azaz, vés. V. ö. VÉS.

VESESICZA, falu Vas m.; helyr. *Vesesziczá-ra*, — *n*, — *ról*.

VESESÜLT, (vесе-sült) ősz. fn. l. VESEPECSENYE.

VESESZELETKE, (vесе-szeletke) ősz. fn. és kics. A fölvgadalt veséből egy kis szelet.

VESESZER, (vесе-szer) ősz. fn. Veséket tisztító, vesefájdalmak ellen szolgáló különféle gyógyszer.

VÉSET, (vés-et) fn. tt. *véset-ét*, harm. szr. — e. Horny, rovat, melyet vésve csináltak, vésemény.

VÉSKA, fn. tt. *véskát*. A székelyeknél jelent rostakérget, melybe a sajtot belenyomják.

Mind jelentésre mind hangra nézve hasonló a *véka* szóhoz.

VÉSKÉL, (vés-ég-él) gyak. áth. m. *véskél-t*. Lassan-lassan, aprózva, vagy gyakran, folytonosan

vés valamit. Képeztetésre hasonlók hozzá: *áskál*, *vájkál*, *turkál*, *szurkál*, *furkál*, melyekben a gyakorlatos *g* képző keményebb *k*-ra változott, *ásogál*, *vágogál*, *turogál*, *szurogál*, *furogál* helyett.

VÉSKÉLÉS, (vés-ég-él-és) fn. tt. *véskelés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Kicsinyes, lassu, vagy folytonos, gyakori vésés.

VESKÓCZ, falu Ung m.; helyr. *Veskócz-ra*, —*on*, —*ról*.

VÉSLIK, (vés-lik) l. **VÉSLYUK**.

VESLING, fn. tt. *vesling-ét*, harm. szr. —*je*. Molnár Albertnél am. sajtocska (caseolus). Talán a német *Küselein*-ből módosult?

VÉSLYUK, (vés-lyuk). Vésés által csinált lyuk.

VÉSNÖK, (vés-nök) fn. tt. *vésnök-öt*, harm. szr. —*e*. Kézmives, ki fémanagú testekbe, p. gyűrűkbe, vagy kövekbe különféle alakokat, betűket stb. metsz. (Graveur).

VESNYEG, (vés-ny-eg?) fn. tt. *vesnyeg-ét*, harm. szr. —*e*. Göcsejben jelenti azon fát, melyben a sajtóorsónak felső része forog, máskép: *sas v. kagyilló*. (Tájszótár).

VÉSŐ, (1), (vés-ő) mn. és fn. tt. *vésőt*. Aki vés.

VÉSŐ, (2), v. **VÉSÜ**, (vés-ő) fn. tt. *véső-t*. Szélesebb, vagy keskenyebb, éles végű eszköz vasból, nyéllal, vagy szárral ellátva, melyet kalapáccsal ütögetve fából, kőből, fémből készitendő mivek alakítására használnak. Különösen az asztalosok esztergályosok, ácsok, bodnárok, kőfaragók stb. illetén eszközei, melyek mind alakra, mind nagyságra nézve különfélék, p. egyenes, görbe, gyűrűs vésők. A bányászoknál hosszú nyélbe ütött éles vas, melylyel az olvasztókemence falaihoz tapadt ércrészeket levakarják. L. **VÉSÜ**.

VÉSŐKÖLYÜ, (véső-kölyü) ősz. fn. A drágakömetzőknél, vésnököknél kehelyhez hasonló, s felső felén kifűrt fadarab, melybe köszörüléskor a követ helyezik.

VÉSŐPÁRNA, (véső-párna) ősz. fn. A rézmet-szők hosszukás gömbölyű s homokkal töltött bőrvánka, melyre véséskor a rézlapot fektetik.

VESPERNA, elavult fn. L. **VACSORA**.

VÉSPOR, (vés-por) ősz. fn. Általán, a vésés alatt elváló hulladékpor.

VESS, (1) l. **VET** alatt.

VESS, (2), tájdivatosan am. hess; *vess el* am. hess el.

VESSÉGET, (vess-ég-et) áth. m. *vességet-tem*, *tél*, —*ett*. Am. hesseget.

VESSÉGETÉS, (vess-ég-etés) fn. tt. *vességetés-t*, tb. *ék*. Am. hessegetés. Érti a *lúd a vességetést*. (Közmondatok a székelyeknél. Kriza J.)

VESSZEI, (vessző-i) mn. tt. *vesszei-t*, tb. —*ek*. Vesszőre vonatkozó, vesszőt illető. Előjön Molnár Albertnél. Ma nem igen van szokásban.

VESSZŐ, fn. tt. *vessző-t*. Személyragozva —*m*, —*d*, *vesszője* v. szokottabban: *vesszeje*, *vesszőim* v. *vesszeim*, *vesszőid* v. *vesszeid*, *vesszőjök* v. *vesszejök* stb. 1) Némely fák és cserjék sudár, vékony, hajlékony sarjai, vagy csemetéi, vagy ágai, pl. *fűz vessző*, *nyír vessző*, *rakottavessző*, *szőlővessző*, *fátylvessző*, *hónaljvessző*. Különösen a fűzek neméhez tartozó fonófűz, vagy ciglevessző, mely a folyók mentében, zátonyokon, árvíz hordta fövényeken tenyészik. *Veres, zöld héju vessző*. *Fátyu vessző*. *Magvessző*, elültetésre való. *Növendék vessző*. *Vesszőt vágni*, *hántani*, *Vesszőből kosarat, kocsikast, sövényt fonni*, *gúzt tekerni*. *A vesszőt kévébe, pözsbe kötni*. *Vesszővel megverni*, *nyírfa vesszővel jenyíteni a gyermeket*. *Vesszőt futni*, katonai németes nyelven am. sorba állított katonák közt futva vesszővel veretést szenvedni. *Kinőtt már a vessző alól*, átv. ért. már nem gyermek, nincs nevelési fegyelem alatt. *Lépes vessző*, melylyel madarakat fognak. *Addig hajlik a vessző míg gyönge*. (Km.). 2) Fából vagy fémből készített, s vesszőhöz hasonló alakú eszköz. *Vasvessző*, *ezüstvessző*, *anyavessző*. *Vasvesszővel kormányozni*, szigorú, kegyetlen módon. Innen a hatalom és szigorúság jelvényeül is használtatik. „Isten rendelése, és meg kell csókolni a vesszőt, amelylyel ostoroz”. (Mikes Kelemen. LXXXV. levél.). Orvosi nyelven a férfi szeméremtagja. A helyesírásban am. vonás, mint elválasztó jegy a mondat ízei között (comma); innen *pontos vessző* am. semicolon.

Mennyiben a *vessző* oly cserje- és fasarjat jelent, mely különösen hajlékony, s melyet főleg kötésre, fonásra, fűzésre szoktak használni: innen a magyar nyelvből elemezve, úgy vélekedhetünk, hogy gyökre nézve egy eredetű a *vejész*, v. *vejint*, továbbá *vejige* v. *venyige* szókkal; s am. *vejész*, *vejsző*, *vessző*. Hasonló fogalmi rokonság látszik a latin *vico*, *vimen* és *vilis* között. V. ö. **VEJÉSZ**, **VENYIGE**. Egyébiránt rokon vele az arab *'aszá* (Stab, Stock, Prügel; das münliche Glied). Továbbá Gyarmathi S. szerint a dalmát *vész*; Budenz J. szerint a finn *vesü* (tőhajtás, sarj, bokor), észt *vüsa* (Sprosse, Gesträuch).

VESSZŐBUJTÁS, (vessző-bujtás) ősz. fn. Valamely fatöbblől kihajtott vesszőnek a földbeajtása akképen, hogy hegye a földből kiálljon; ez által a földben levő része gyökeret hajt, úgy hogy későbbben törzséről le lehet vágni és külön ültetni.

VESSZŐD, **SZÁSZ**—, erdélyi faluk Felső-Fejér m. és Senk székben; helyr. *Vessződ-re*, —*ön*, —*ról*.

VESSZŐFUTÁS, (vessző-futás) ősz. fn. Szigorú katonai büntetés, midőn az arra ítélt bűnös két sorba állított bizonyos számú katonák között végig megyen, s ezek meztelenre vetkőzött hátát vesszővel verik. A lovasokat hajdan vessző helyett farmatringgal verték. Mindkét büntetés neve a legújabb időben az osztrák-magyar hadseregben megszűnt.

VESSZŐKERÍTÉS, (vessző-kerítés) ösz. fn. Vesszöből font kerítés, sövény.

VESSZÖL, (vessző-öl) áth. m. *vesszölt*. Valamit vesszővel köt, egybefon. Továbbá vesszővel ver, megver. „Az Eszterghami törököketh igen meghveszszölénk az áruló kurvafiakath.” (Szalay Ág. 400 m. l. 103. l.) V. ö. **VESSZÖLÉS**.

VESSZÖLÉS, (vessző-öl-és) fn. tt. *vesszölés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. A székelyeknél: *vesszelés*, am. csapógát kötése apró vesszők és czövekekből, vagy valamely földbirtok megvédelésüül folyó mósása ellen. (Krizsa J.).

VESSZÖNY, (vessző-ny) fn. tt. *vesszőnyt*, tb. —*ök*. A folyadékokban tenyésző s ázálékokhoz tartozó igen sugár féregnem. (*Bacillaria paradoxa*)

VESSZÖNYALÁB, (vessző-nyaláb) ösz. fn. Nyalábba, azaz, csomóba, kisebb kévébe kötött vesszősálak. A régi római poroszok (lictors) *vesszőnyalábbal és szekerczével voltak ellátva*.

VESSZŐPARIPA, (vessző-paripa) ösz. fn. Gyermekes játékeszköze, midőn valamely vesszöt lábuk alá vesznek, s úgy szaladgálnak, azt képzelvén mintha lovon ülne. Átv. ért. *vesszőparipán nyargalni* am. elméjében komoly és nagy dolgokról gyerekes vagy éretlen eszméket forgatni.

VESSZŐPONT, (vessző-pont) ösz. fn. A helyesírásban a vessző fölött egy pont; szokottabban: *pontos vessző*.

VESSZŐS, (1), (vessző-ös) 1) mn. tt. *vesszős-t*, v. —*et*, tb. —*ek*. Vesszőtermő, vesszővel benőtt, bővelkedő. *Vesszős szigetek, zátonyok, folyópartok*. *Vesszős berek*. 2) Mint főnév jelenti azon helyet, hol vessző terem, s ekkor tt. *vesszős-t*, tb. —*ök*.

VESSZŐS, (2), **SZÁSZ**—, erd. falu Küküllő m.; helyr. *Vesszős-re*, —*ön*, —*röl*.

VESSZŐSÉPRŐ, v. —**SEPRŰ**, (vessző-séprő v. —seprű) ösz. fn. Vesszősálakból, különösen nyirfavesszöből kötött seprű.

VESSZŐSHELY, (vesszős-hely) ösz. fn. 1. **VESSZŐS**, 2).

VESSZŐSZÁL, (vessző-szál) ösz. fn. Különvett, egyes vessző.

VESSZÖZ, (vessző-öz) áth. m. *vesszőz-tem*, —*tél*, —*ött*, par. z. Vesszővel ver, megver, supráz, suprikál. *Megvesszőzni a gyermeket*. A régiebb hadi büntető törvény szerint megvesszőzték a szökevényt.

VESSZÖZÉS, (vessző-öz-és) fn. tt. *vesszőzés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Verés, melyet vesszőcsapásokkal visznek véghez; különösen, régebben ily nemű katonai büntetés. V. ö. **VESSZŐFUTÁS**.

VESSZŐZIK, (vessző-öz-ik) k. m. *vesszőz-tem*, —*tél*, —*ött*, par. —*zél*. Vesszőt hajt, ágazik, sarjazzik. Eléjőn Sándor Istvánnál.

VESTÉNY, erdélyi falu Szeben székben; helyr. *Vestény-be*, —*ben*, —*ből*.

VÉSÜ, (vés-ü) fn. tt. *vésü-t*, tb. —*k*. Jelentésére nézve 1. **VÉSŐ**, (2). A nyelvészokás némely,

részesülökből alakult eszköznevekben az ó ő képzőket u ü-re szereti változtatni, mint: *furó furú, külö külü, ütő ütü, sütő sutu, seprő seprü* stb.

VESZ v. **VÉSZ** v. régiesen **VESZIK**, önh. és k. m. *vesz-tem*, —*tél*, —*ött*, par. —*sz*. v. —*szél*. Hangzója nyílt e, vagy (de csak a ragozatlan gyökben) mint elül érintők, nyújtott é, s különbözik tőle a zárt é-vel ejtett *vész*, vagy tájejtéssel *vész*; a különbség leginkább az időragozásban tűnik ki, mert amaz: *vesze, veszett, veszend, vesszsz, veszni, vesző*; ellenben emez: *vève v. vén v. vön, vett, véend, végy, vövö* (1. **VÉSZ**). Továbbá, amabból lesz tehető *veszhet*, miveltető *veszejt v. veszit*, emeből: *véhet, vétet* stb.

Jelentései: 1) Különösen állati és növényi életre vonatkozólag, előbbi mivolta, lényege, épsége bizonyos romlás következtében létezni megszűnik, illetőleg meghal. *Vízbe veszni, fúlni. Tűzbe veszni, megégni. Harczban elveszni, odaveszni, abban meghalni. Kiveszett az utósó ivadéka, a faja is. Epemirigyben sok ember, s dögvészben sok barom elveszett. Nagy szárazságban kivesznek a növények. Mérgében, kinjában csaknem elveszett, Hóhér bárdja által veszett el. Vesszen el!* (percat. Átokszó.) 2) Szélesb ért. akármiféle romlás által előbbi mivolta elmúlik, s mintegy kihál. *Elvesz a nép, ország, szabadság. Kivesznek a jó erkölcsök, a becsületesség, a felebaráti szeretet, a hazafiság. Elveszett a szemefénye. Haja, tüdeje, fogai vesznek. Sirva veszik el most szegény Magyarország (Tinódi), Veszett (romlott) jószág (Szabó D.).* 3) Úgy eltűnik, úgy oda lesz, eltávozik, elpusztúl, eltéved, mintha lenni megszűnt, mintha meghalt volna. *Elment s oda veszett. Gyermek elveszett. Sok baba között elvész a gyermek. (Km.) Szörén szálán elveszett. Neve, hire is elveszett. „Kegyelmed is ne mulasson semmit ott el, s ne hagyjon minket is ide veszni.” (Gr. Eszterházy M. levele Sennyei István cancellárhoz 1631.) „Mindnyájoknak ottan eszek vesz” (Ugyanaz ugyanahhoz).*

„E világ mint egy kert,

Kit köcső levert,

Napról napra veszten vész.”

Rimai János.

„A közembernek neve vész magával.” (Berzsenyi). Különösen, az illető birtokosnak némi kárára, annak hire, tudta nélkül, vagy akarata ellen valami eltűnik, vagy másnak birtokába jut, s az előbbi birtokosra nézve mintegy megsemmisül. *Zsebéből erszé nyestül elveszett a pénz. Kártyán, üzérkedésben elveszett mindene. Sok könyve, irománya elveszett.* 4) Átv. ért. *elveszett az esze*, oly badarul cselekszik, vagy beszél, mintha esze eltűnt volna. *Eszeveszett ember, dühös bolond. Szeme, figyelme ráveszett valamire. Különösen a testi épségnek, vagy léleknek, kedélynek romlott állapotára vonatkozik az ily mondatokban: Megvész az eb, midőn düh, víziszony szállja meg. Majd megvész érte, bolondul szereti, kívánja. Öszeveszni valakivel, vagy beleveszni valakibe.*

Szanszkrit nyelven rokonok vele *vaś* (Bopp F. szerint am. ferire, laedere, occidere); *vasz* (amare; findere, abscondere, occidere); *vaszt* (vexare; occidere). V. ö. VÉS; VESZT.

Budenz J. egyeztetései a *veszt*, *veszedelem* szókkal együtt: a finn *vahinko* (kárvesztesség), észt *va-hing* (bal eset, szerencsétlenség), lapp *vahak* (veszedelem), *vašek* (infortunium), finnapp *vahag* (kár, vesztesség), zürjään *voš-* (vesz-ni, elvesz-ni), *vošt-* (veszíteni, verderben, verlieren), votják *ışt-* (elveszt-eni, verlieren.)

VÉSZ v. VÉSZEN, néha: VÉSZEN, (vè-sz v. vè-sz-én) áth. első m. alanyi ragozással *vèvék* v. *régiesen: vèk, vèvél* v. *rég. vèl, vèl, vève* v. *vén* v. *vén, vèvénk* v. *vènk, vèvètek, vèvènek* v. *vènek* v. *vènek*; tárgyi ragozással: *vèvém* v. *régiesen: vèm, vèvéd* v. *régiesen: vèd* v. *vèd, vèvè* v. *régiesen: vè-véje* v. *csak vé*; *vèvők* v. *régiesen: vők, vèvètek* v. *régiesen: vőtők, vèvèk* v. *régiesen: vèvèjek* v. *vèk*. Második m. *vètt*; *jövő: vèend*; *par. végy*; *htn. vènni*; *részes. vèvő*. Ható forma: *vèhet*; *tétető* v. *miveltető* forma: *vètet* v. *vètet*. 1) Valamely helyből mozdítható testet kézzel vagy bizonyos eszközzel előbbi helyétől eltávolítva maga felé, mellé, köré stb. emel, mozdít, helyez. Ellentéte: *tesz*, azaz, előbbi helyéről máshová helyez, fektet. A *könyvet* a *szekrényből* *kiveszi*, *meg beteszi*. *Polcra* *levenni*, *s asztalra tenni* az *edényt*. *Földről fölvenni*, és *szembe tenni* a *pénzt*. *Elvenni*, *visszatenni* a *fegyvert*. *Kézbe venni*, *betenni* a *könyvet*. *Nem mind szakács, aki kezébe veszi a kalánt*. (Km.) *Dolmányt, mentét, köpenyt venni* *magára*, t. i. öltöztet. *Se teszi, se vesz*, *nem gondol vele*. Gyakorítója: *szed*, *valamint a tesz-é rak*. Honnan az ily viszonylatok: *szedi vedi*; *amit fölvet*, *leteszi*; *amit fölszedett, lerakja*; *a tálból villával kivesz egy darab húst, s a káposztát kanállal szedi ki*; *a férges gyümölcsöt a jók közül kiveszi, és külön helyre teszi*; *s ha a gyakorítást a mondatban ki akarjuk emelni: ... kisedi és külön helyre rakja*. 2) Valamit birtokába ejt, magáévá tesz. Ellentéte: *ad*, vagy néha: *fizet*. *Vedd el, amit adnak*. *Végy az ételből, jó szíved adjuk*. *Ne vedd el a másét, inkább adj neki*. *Vámat, dèsmát, adót venni*. *A gondolatától nem vesznek vámat*. (Km.) *Pénzt kölcsön, kamatra venni*. *Sok pénzt venni be és adni ki*. *Bevenni a várat* (Kresznerics. A régieknel: *megvenni pl.* „Megvétele a várnak.” Molnár Albert. „Ének Pannónia megvételéről.” Régi ének Csáti Demetertől. Ugyanitt előjön: „Ki ez országot megvette vala.” am. birtokba, hatalomba keríteni; *átadni a várat, a várost*, más birtokába adni. *Az Isten adta, az Isten el is vette*. (Km.) *Továbbá, valamit kap, nyer, szerez*. *Éltünk, mindenünket Istentől vettük*. *Jót vett tőlem, s lábbal rúg*. *Hol vesz király a várat?* *Ákárhol vesszéd, meg kell fizetned*. *Megvenni, valakin az adósságot*. *Száz forintot vettek rajta az elkövetett kárért*. *Elvette jutalmát*. *Hasznát venni valaminek*. 3) Bizonyos birtoktól megfoszt, megkárosít,

valakit, v. valamit. *Fejét vették*. *Vérét venni valakinak*. *Elvették a becsületét*. *Árva vagyok, árva, mint az őszi tarló, melynek ékességét elvette a sarló*. (Népd.) *Elvette a fagy a gyümölcsöt*. 4) Valamit bizonyos áron tesz magáévá, vásárol, megvásárol. *Amint adják, úgy veszem*. *Amint vettem, úgy adom*. *Aki vesz, annak lesz*. *Ötön vette, öt ujjal, azaz, lopta*. *Lovat, ökröt, házat, földeket venni*. *Drágán, olcsón, jutányos áron venni*. *Mindenféle árut összevenni*. 5) Valakit bizonyos állapotba fogad, helyez. *Bevenni valakit papnak, katonának*. *Feleséget venni*. *Leányt feleségül, nőül, házastársul venni*. 6) Használtatik több mellékes átv. értelemben. *Észrevenni, tudomásul venni valamit*. *Fontolóra, gondolóra, vizsgálat alá venni*. *Számba venni, megszámlálni, beszámolni*. *Számot venni és adni*. *Semmibe, kevésbe v. csekélybe venni*.

„Szeresd hazádat

Tégy érte mindent: éltetd,

Ha kell, csekélybe vedd.”

Vörösmarty.

Vedd eszedbe, amit mondtam, jegyezd meg. *Amit fejébe vesz, el nem felejt*. *Szemre, szemügyre venni valamit*. *Nagyon szívére vette a sérelmet, fáj neki*. *Ezt nem vehetem a lelkemre*, erkölcsi érzéssel nem egyezik meg. *Jól, helyesen veszi föl a dolgot, jó, helyes fogalma van róla*. *Jó, rossz néven, elég néven* (régies) *venni valamit, mint jót, roszt, elegendőt fogadni*. *Vétkül, hibául venni* (tulajdonítani) *valakinak, amit cselekedett*. *Nem kell minden csekélységet fölvenni, nem kell miatta neheztelni*. *Föl sem kell venni, mint kerten a likat*. (Km.) *Mindent magára vesz, magára ért*. *Kit nem illet a szó, ne vegye magára*. *Szóba venni, megszólalni*. *Tréfának, bolondságnak venni a dolgot, annak tartani*. *Szigorún, komolyan venni valamit*. *Üzbe venni az ellenséget*. *Fegyelem alá, virgába, kordába venni a növendéket*. *Erőt, hatalmat venni valakin, kifogni rajta, legyőzni*. *Öt rá lehet venni mindenre, rábírní, rábeszélni*. *Levenni a lábáról, lebeszélni valami jóról, roszt csábítani*. *Szuszt, lélekzetet venni*. *Elvette érdemlett jutalmát*. *Valaminek hasznát venni*. *Orvosságot venni be*. *Búcsút venni*. *Kapufától vett búcsút, hír nélkül távozott, elszökött*. *Szaladásnak, futásnak venni a dolgot*. *Hol veszed itt magadat?* *hogy jöttél ide?* *Kárt venni, kárt vallani*. „Aprólék marhádban igen sok kárt vészsz.” Népv. (Erdélyi J. gyűjt. I. köt. 248. l.). *Kedvet venni*. „Mert ha különben léssen, asszony kedvet nem vészen. (Ugyanott. 254. l.). *Majd megveszi az Isten hidege*. *Dér vette, fagy vette gyümölcs*. *Fölveszi, neki veszi magát, anyagilag vagy erkölcsileg fölkap, gyarapodik*. *Belevette magát a nedvesség a falba*. *A német nyelvből becsúszott mondatok: szabadságot veszek magamnak, bátorodom; bátorságot vesz, neki bátorodik*. *Lásd az összetett, ugymint igekötőkkel összetett szokat is: ÁLTALVÉS, BEVÉS, EL—, ELŐ—, ÉSZRE—, FÖL—, KI—, KÖ—*

RÜL—v. KÖRNYÜL—, LE—, MEG—, ÖSSZE—, VISSZAVÉSZ stb.

Valamint gyökhangokra, úgy alapfogalomra nézve rokona a *vész* ige, azon különbséggel, hogy *vész* az illető tárgynak elébbi helyéről egyszerű, s bevégzett elmozdítását fejezi ki, a *vész* pedig folytonos bevégzetlen elszállításra vonatkozik, midőn a vívő a magához vett valamivel maga is tovább-tovább halad. A vevés tehát a vívésnek mintegy kezdete, s föltétele. — Mi elemeit illeti, tiszta gyöke *vé*, melyből *sz* képzővel lett *vész*. E tekintetben hasonlók hozzá: *tesz*, *lész*, *hész*, *vész*, *alszik*, *fekszik*, *nyugszik*, *eszik*, *iszik*, melyekben, hogy az *sz* nem a gyök lényegéhez tartozik, mutatják bizonyos származékaik, t. i. ezekben az *sz* elmarad, mint: a tehetőkben, *té-het*, *lé-het*, *hi-het*, *vi-het*, *al-hatik*, *fekhetik*, *nyug-hatik*, *e-hetik*, *i-hatik*, a mivelt. *té-tet*, *hi-tet*, *vi-tet*, *al-tat*, *fek-tet*, *nyug-tat*, *é-tet*, *i-tat*. Különben is az említett igék hasonló szabály szerint ragoztatnak. — V. ö. VESZ v. VÉSZ.

VÉSZ, (1) I. VESZ v. VÉSZ, ige.

VÉSZ, (2) I. VEJÉSZ.

VÉSZ, (3), fn. tt. *vész*, tb. — *ék*. harm. szr. — *e*. A Bécsi codexben rövid *e*-vel: „És lön igen nagy vesz a tengeren“. (Jónás könyve). „En értem vagyon ti rajtatok e nagy vesz“. (Ugyanott). Azonos a *vesz* v. *vész* igével; t. i. azon nevek seregébe tartozik, melyek egy alapértelemben igék is, mint: *zár*, *nyit*, *les*, *nyom* stb. Mint fn. 1) Állapotváltozás, midőn valaminek miolta romlik, meg-, elromlik, s romlás következtében megszűnik, milyen különösen az élőállatra nézve a halál, a növényeket illetőleg a tenyészés szünete. Másképp: *veszedelem*. *Vész* ellen védeni életét. *Vésznek indulni*. *Vészszel fenyegető betegség*. *Marhavész*. 2) Maga azon romboló erő, mely romlást illetőleg halált okoz. *Szélvész*, *tengervész* v. *tenger vésze* (Vajdánál). „Az tengeren nagy vész támad“ (Pesti Gábor. CXXXIX. mese). *Dögvész*, *víz-vész* (Káldinál), *tűzvész*. (Szabó Dávidnál).

„És halni mégyen, s győzve jár
A vér szent mezején,
Vészek körítik homlokát,
Erő forr kebelén.“

Kölcsény. (Hazafiúság).

3) A székeleyknél am. rohadt és egymásra dőlt fák az erdőben, cziheres, bozótos hely. (Kriza J.) Ezekből kitűnik, hogy az első jelentésben, sőt a 3-ikban is a *vész* am. maga a romlás mint okozat, a 2-ikban pedig am. romboló azaz romlást okozó. Innen fejthetni meg tökéletesen a régi Halotti beszédben előforduló *fesze* v. *fésze* vagyis az *f* helyébe *v* hangot tevén (melyek mint igen közel rokonok némely más szókban is fölcseréltetnek, mint *viczkándozik*, *ficzkándozik*, *virgonez* *fürgencz*, *vinczár* *finczár*oz, *vaczok* v. *vaszok* *fészek*, *leveg* *lefeg*, *kotyvól* *kotyfol*, *von fon* stb.) *vésze* szót. T. i. az egész mondat így áll: „Es az gyimilesben halálót

evék. . . . Haraguvék isten es veteve 'öt ez munkás világbele, es lön halálnak es pokolnak fesze es mind ő nemének.“ Az utolsó mondat: *halálnak* és *pokolnak* *fesze* v. *fésze* tökéletesen egyezik fogalomban ezzel: *tengernek vésze*, vagy *tengervész*, mint föntebb; hasonló *szélvész*, *dögvész* is, tehát am. lön *halálvész* és *pokolvész*; azaz halálos *vész*, pokoli *vész*; ebben: pedig *mind ő nemének* (*vésze* lön) az értelem még világosabb, ú. m. *mind ő nemének veszedelme* azaz *romlása*, mint ebben is *marhavész* nem a marha okozza a *vészt* vagy *romlást*, hanem az *magában* van; ellenkezőleg ebben: *dögvész* a *dög* v. *döglelet* okozza a *vészt*. Az egészet a szokottabb „veszély“ szóval így fejezhetjük ki: És lön *halálnak* és *pokolnak* *veszélye* (oly *veszély* milyet a *halál* és *pokol* szül vagy okoz) és *mind ő nemének* (*veszélye*, *veszedelme*, *romlása*); vagyis: lön *mind önmagára* nézve *halálos* és *pokoli* *veszély*, *mind pedig ő nemének* *veszélye*. Nyelvészeink némelyike a *fesze* szót a *fészke* vagy ezzel rokon idegen szóban keresi. De hogyan lön Ádám ő nemének *fészke* az által, hogy isten őt büntetésül e munkás világba veté, megfejtteni senki sem képes. V. ö. FESZE.

VÉSZ (4) falu Varasd m. ÚJ-VÉSZ, pusztá Trencsén m.; helyr. *Vész-én*, —*re*, —*röl*.

VÉSZBIRÓSÁG, (*vész-biróság*) ösz. fn. L. VÉRBIROSÁG.

VÉSZCSÜLLŐ, (*vész-csüllő*) ösz. fn. A csüllők neméhez tartozó, feketé tollazatu madárfaj, mely a *tengervész* közeledését rendkívüli kiáltózása által előre jelenti. (Larus marinus.) V. ö. CSÜLLŐ.

VESZE, pusztá Békés m.; helyr. *Vészén*, —*re*, —*röl*.

VESZÉDELEM, (*vesz-éd-el-ém*) fn. tt. *vész* *del* *m-et* harm. szr. — *e*. Vészszel, romlással fenyegető állapot. *Életveszedelem*, mely halállal fenyeget. *Veszedelemben lenni*. *Nem kell a veszedelemtől félni*. *Bizonyos elkerülhetetlen, halálos veszedelemnek tenni ki magát*. *Kikerülni, eltávolítani a veszedelmet*. *Veszedelemmel járó merény*. *Sok veszedelmen keresztül menni, esni*. *A veszedelem mutatja ki az embert*.

VESZÉDELMES, (*vesz-éd-el-ém-es*) mn. tt. *veszedelmes-t*, tb. — *ék*. *Veszedelemmel járó, azt okozó, romlással, halállal fenyegető*. *Veszedelmes merénylet, betegség, tengeri zivatar*. *Veszedelmes sebek*.

VESZÉDELMESÉN, (*vesz-éd-el-ém-es-en*) ih. *Veszedelemmel fenyegetve, halálosan*. *Veszedelmesen beteg, meg van sértve*.

VESZÉDELMESSÉG, (*vesz-éd-el-ém-es-ség*) fn. tt. *veszedelmesség-ét*, harm. szr. — *e*. *Veszedelmes állapot, vagy tulajdonság*.

VESZÉDELMEZTET, (*vesz-éd-el-ém-es-tet*) mivelt. m. *veszedelmeztet-tem*, —*tél*, —*étt*, par. — *eztess*. *Eszközli, okozza, hogy valaki v. valami veszedelembé jöjön*; *lételét, életét kockáztatja*; *veszedelemnek kitesz*. *Forradalom által veszedelmeztetni a hazát*.

VÉSZEDZETT, (vész-edzett) ösz. mn. Vészekben és vészek ellen erősödött.

VESZEJT, i. **VESZT**. Amaz régies képzője és használata ige, veszit' helyett, milyen a most is helyenként divatozó *szakajt* am. szakít.

VESZEKÉDÉS, (vesz-e-kéd-és) fn. tt. *veszekedés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. 1) Szoros ért. oly perlekedés, czivódás, mely verekedésre tör ki, s veszélyes sérelmeket, vagy épen halált is okoz. 2, Szélesb ért. a meg hasonlott felek közti haragos kötekedés, egymásnak bántalmazása. 3) Hitványkodás, erőtlenedés. V. ö. **VESZEKÉDIK**.

VESZEKÉDIK, (vesz-e-kéd-ik) k. m. *veszekédtem*, —*tél*, —*étt*. Ártani vágyó indulatból másba beleköt, más bántogat, sérteget; verekedik, marakodik. *Meztelen csonton* (semmiért) *veszekednek*. (Km.). *Ne veszekedjél*, maradj nyugton, ne bánt. Továbbá, mérgében, haragjában stb. egészségét rontja, életét veszélyezteti, vesz, dühödik. *Ha megveszekedel sem bánom*.

„Ha nem szeretsz, veszekedj meg,
Hogy a szived repedjen meg.“

Népdal.

Szabó Dávidnál azt is teszi: hitványkodik, csappan, erőtlenedik. „Nagyon megveszekedett (veszett, erőtlenedett, hurkant) a lovam, a marhám.“ V. ö. **VESZ** v. **VÉSZ** ige.

VESZEKÉDŐ, (vesz-e-kéd-ő) mn. és fn. tt. *veszekédő-t*. Haragos, mérges, ártani vágyó indulatból mással kötekedő, perlekedő, házsártoskodó, verekedő, marakodó. *Veszekedő részek, kutyák*.

VESZÉKÉL, (vesz-ék-él) önh. m. *Veszékel-t*. Vésztől félve, vészt kiáltva jajgat, panaszkodik, *jajveszékel*, p. a ki veszélyt látva, vagy képzelve elremül, megretten, és segedelmért kiált.

VESZÉKÉLÉS, (vesz-ék-él-és) fn. tt. *veszékelés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Vészkiáltás, vésztől félő jajgatás. *Jajveszékelés*.

VESZEKÉSZIK, v. **VESZEKSZIK**, i. **VESZEKÉDIK**. Amaz csak a mutató mód jelen idejében szokott használatni; néha eléjön a htn. móddan is: *veszekészeni*.

VESZEKÉZIK, **VESZEKÖZIK**, (vesz-e-köz-ik) k. m. *veszeköz-tem*, —*tél*, —*ött*. Katalin 2-ik prózai legendájában *elveszeközött* am. elveszett. „Emberi nemzet elveszeközött volna bínnek miatta.“ (Toldy F. kiadása. 264. l.).

VESZÉKLÉS, i. **VESZÉKÉLÉS**.

VESZELE, falu Nyitra m. **ALSÓ**—, **FELSŐ**—, falvak Bars m.; helyr. *Veszélé-n*, —*re*, —*röl*.

VESZELES i. **VESSZŐLÉS**.

VESZELLE, falu Árva m.; helyr. *Veszellé-n*, —*re*, —*röl*.

VESZELY, pusztá Bihar m.; helyr. *Veszely-re*, —*én*, —*röl*.

VESZÉLY, (vesz-ély) fn. tt. *veszély-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Körülbelül azt jelenti, mit a „vész“

szó, azaz részint am. *veszedelem*, *vész* állapot, részint pedig azon rontó erőt fejezi ki, mely romlást okoz. Az elsőre példák: *Veszélyben forogni*. *Véletlen veszély*. (Molnár A.) *Széllel, veszélylyel jutott hozzá*. (Km.). *Aki sokáig él, sok veszély éri*. (Km.) „Ne csak veszélyben légy szerény.“ (Vörösmarty. Honszeretet). Az utóbbira példák: „Kél a veszély, hűny a remény“ (Kölcssey. Szép Lenka): „Ne felejtjük, mennyi baj, mennyi veszély környezi helyzetünket.“ (Deák F. A képviselők házában. 1861. május 13.).

VESZÉLYÉS, (vesz-ély-és) mn. tt. *veszélyés-t*, v. —*et*, tb. —*ék*. Veszélylyel járó, fenyegető, vész okozó; halálos. *Veszélyes ellenség, háboru, forradalom*. *Veszélyes seb, betegség*. V. ö. **VESZÉLY**.

VESZÉLYÉSEN, (vesz-ély-és-en) ih. Veszélyt hozó erővel, hatással; rontólag, halálosan. *Veszélyesen megsérteni valakit*. *Veszélyesen beteg*.

VESZÉLYÉSSÉG, (vesz-ély-és-ség) fn. tt. *veszélyesség-ét*, harm. szr. —*e*. Veszélyt okozó tulajdonság, vagy veszélyes állapot. *E sebnek veszélyessége gondos ápolást, gyógyítást kíván*.

VESZÉLYÉZ, (vesz-ély-éz) áth. m. *veszélyeztem*, —*tél*, *étt*, par. —*z*. Veszélyt okoz, veszélybe juttat, veszélylyel környez. *A fürgeteg veszélyezi a hajót*. *Ezen betegség veszélyezi az életet*. L. **VESZÉLYÉZTET**.

VESZÉLYÉZÉS, (vesz-ély-ér-és) fn. tt. *veszélyezés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Cselekvés, hatás, mely veszélyez valamit. V. ö. **VESZÉLYÉZ**.

VESZÉLYÉZTET, (vesz-ély-éz-tet) áth. mivel-tető alakban: m. *veszélyéztet-tem*, —*tél*, *étt*, par. *reszélyéztess*. Szándékosan, készakarva, vagy akármily cselekvés által eszközli, hogy valamit veszély érjen; veszélynek tesz ki valamit; kockáztat. *Ki az erősebbet vakmerően megtámadja, az veszélyezteti magát, életét*. Helyette az irodalom az egyszerű „veszélyez“ szót használja.

VESZÉLYÉZTETÉS, (vesz-ély-éz-tet-és) fn. tt. *veszélyéztetés-t*, tb. —*ék*, harm. sz. —*e*. Cselekvés, mely által veszélyeztetünk valakit, v. valamit. V. ö. **VESZÉLYÉZTET**.

VESZÉLYTELEN, (vesz-ély-telen) mn. tt. *veszélytelen-t*, tb. —*ék*. 1) Amit veszély nem fenyeget; biztos, bátorságos. *Veszélytelen utazás, hajózás*. *Veszélytelen békés állapot*. 2) Ami veszélylyel nem fenyeget; mitől félni nem kell; ártalmatlan. *Veszélytelen betegség*. *Veszélytelen vállalat*.

VESZÉN, (vész-én) áth. i. **VÉSZ**. A jelentő mód egyes harmadik személyében *én* toldalékot vesz föl, mely nem egyelő, mint maga a harm. személynév más: *ön*; honnan a többesben nem járul hozzá egy másik *n*, mint ellenkezőleg, péld. az *izen* igehez *izennek*. E tekintetben hasonlók hozzá: *teszen, leszen, hiszen, viszen*, s a régies *aluszon, feküszön, nyugoszon*.

VESZENDÉK, (vesz-end-ék) fn. tt. *veszendék-ét*, harm. szr. —*e*. 1) Veszendőben levő *vagy* on,

ami az elveszéshez közel van, ami kárba megy. *Veszendék jószág.* 2) Valaki által valóban elvesztett jószág. Midőn a gyermek többek társaságában valamit talál, azt elrejtve így kiált föl: *kinek vagyon veszendéke, nálam vagyon keresménye.*

VESZENDŐ, (vesz-end-ő) mn. tt. *veszendő-t.* Oly állapotban, vagy körülményben levő, melynél fogva elvesz, vagy el kell vesznie; a mi nem maradandó, nem állandó. *Veszendő pénz, adósság. Veszendő kincsek, földi javak.* Különösen jelenti magát ezen állapotot. *Veszendőben van mindene. Veszendőbe menni.*

VESZENDŐSÉG, (vesz-end-ő-ség) fn. tt. *veszendőség-et,* harm. szr. —e. Állapot, vagy tulajdon-ság, melynél fogva valami veszendő; mulandóság, romlandóság.

VESZÉS, (vesz-és) fn. tt. *veszés-t,* tb. —ek, harm. szr. —e. Állapotváltozás, midőn valami vesz, elvesz, megvesz, kivesz stb. t. i. a *vesz* igének különféle értelmében. *Dunába veszés. Pénz elveszése. Észveszés. Összeveszés. Megveszés.* V. ö. **VESZ** v. **VÉSZ.**

VÉSZÉS, (vés-és) mn. tt. *vészés-t,* v. —et, tb. —ek. Vészszel járó, fenyegető, vészhozó. *Vészes tenger.*

„Nincs gát előtte s vészes út,
A bércz egy lesz völgyével.“

Kölcsy F. (Dobozi).

„A béke vészesebb,
S melyet vág álmos népeken,
Gyógyíthatlanb a seb.“

Vörösmarty. (Honszeretet).

VESZÉT l. **VESZT.**

VESZETLEN, (vesz-etlen) mn. tt. *veszetlen-t,* tb. —ek. Ami ép, nem romlott (Szabó D.); ami romlatlan állapotában megvan; ami az illető tulajdonos birtokában megmaradt. Ellentétei: *veszett, kiveszett, romlott, elveszett, megveszett.* V. ö. **VESZ** v. **VÉSZ.**

VESZÉTT, (vesz-étt) mn. tt. *veszétt-et.* 1) Állati vagy növényi életétől megfosztott. *Vízben, csatában veszett ember. Szárazságban kiveszett növények.* 2) Ami az illető birtokos tudta vagy akarata nélkül és kárával eltűnt, vagy más hatalmába, birtokába került. *Adósoknál veszett pénz. Veszett, elveszett jószág. Veszett fejszének a nyele is jó.* (Km.). Más mondatban: *Veszett fejszének nyele fordúl. Veszett pör,* vagyis annak tárgyát tevő elveszett birtok, jog, követelés. *Veszett nap,* mely semmi hasznot, élvezetet nem hozott. 3) Különféle átv. ért. *veszett kutya, dühös. Veszett név. A mely ebt el akarnak vesztetni, veszett nevét költik.* (Km.). *Veszett tyúkfi,* levesétel neve, melyet hamarjában valamely más eledel-féléből készítenek, mintha a tyúkfi elveszett volna. *Veszett dolog, bonyodalmas. Eszeveszett ember. Hireveszett. Izeveszett étel. Megveszett dühöngő.* V. ö. **VESZ.**

VESZÉTEN, (vesz-étt-en) ih. Veszett módon v. állapotban.

VESZÉTTség, (vesz-étt-ség) fn. tt. *veszétt-ség-et,* harm. szr. —e. Általán, dühöngő, eszeveszett, bőszerű indulatosság. Különösen, ebeket meglepni szokott, viziszonynyal járó dühös kórság.

VESZÉTTÜL, (vesz-étt-ül) ih. Veszett módon, igen rosszúl. *Veszéttül rossz.*

VÉSZFA, (vészf-fa) ősz. fn. A szél által kitört vagy gyökerestül ledöntött fa. (Erdészeti Műszótár). L. **VÉSZ,** fn. 3).

VÉSZFUVÓ, (vészf-fuvó) ősz. fn. Személy, különösen ör, ki fuvóeszközzel, pl. trombitával, kürttel valamely vész közeledését az illetőknek tudokra adja.

VÉSZHALÁL, (vészf-halál) l. **HALÁLVÉSZ.**

VÉSZHARANG, (vészf-harang) ősz. fn. 1) Sajátos hang, kongás harang, melyet akkor húznak meg, midőn bizonyos vész p. tűzvész, vízvész közeledik, vagy támadt. 2) Minden harangozás, mely vészre figyelmeztet, s annak elhárítására, vagy kerülésére int. 3) Átv. ért. vészkiáltás, jajveszék. *Nem kell minden csekélységért meghúzni a vészharangot.*

VÉSZHORGONY, (vészf-horgony) ősz. fn. Legnagyobbféle horgony, melyet a hajósok vész idején vetnek le.

VÉSZHOZÓ, (vészf-hozó) ősz. mn. Amivel vész jár, vészt okozó. *Vészhozó háború.*

VÉSZHOZÓLAG, (vészf-hozólag) ősz. ih. Vészt okozó módon.

VÉSZIDŐ, (vészf-idő) ősz. fn. Vészszel járó, vészt okozó idő.

VESZIK l. **VESZ** v. **VÉSZ,** ige.

VESZÍT, (veszf-ít) áth. m. *veszít-ett,* htn. —ni, v. —eni, par. —s. L. **VESZT.**

VÉSZJEL, (vészf-jel) ősz. fn. Különféle jel, mely az illetőket bizonyos vészre figyelmezteti, p. vészharang kongatása, vészfuvás, lövés, tüzes, forgó szalmatekercsek stb.

VÉSZJÓS, (vészf-jós) ősz. mn. és fn. Aki valamely bekövetkező vészt előre megmond. Amiből előre vészt lehet következtetni. Bizonyos madár neve is. (Sturmvoegel).

VÉSZJÓSLÓ, (vészf-jósló) ősz. mn. Vészt jövődőlő.

VESZKA, v. **VÉSZKA,** falu Nyitra m.; helyr. *Vészka-ra,* —n, —ról.

VESZKÉNY, falu Sopron m.; helyr. *Veszkeny-be,* —ben, —ből.

VESZKÖDÉS, (veszf-k-ö-öd-és) fn. tt. *veszkö-dés-t,* tb. —ek, harm. szr. —e. Szilaj, pajkos, csintalan kötődés, vagy cselekvés neve, midőn veszködik valaki. V. ö. **VESZKÖDIK.**

VESZKÖDIK, (veszf-k-ö-öd-ik) belsz. m. *veszköd-tem,* —tél, —ött. Nem annyira rossz, vagy ártani vágyó indulatból, mint pajkos, csintalan, szilaj jó kedvből kicsapong, kötődik, s ez által másnak némi bosszúságot, nyugtalanságot okoz. Szelidebb jelentésű, mint a „veszekedik“ szó. Veszködni leginkább a

pajzán fiatalság szokott. Veszködik a ló is midőn a kocszi előtt, vagy ülője alatt nyugtalankodik, ágaskodik. Szabó Dávid példaként e mondatot hozza föl: „A ló, ha elszabadul, kiveszködik: kiront, ki tör az ölből, istálóból.”

VÉSZLÉS, (vész-él-és) fn. tt. *vészlés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. Így nevezik különösen Bodrogközben azon vesszőből font sövényemű zárgátot, melyet áradáskor az erek és fokok torkolatán állítanak, hogy apadáskor a halak a derék folyóba vissza ne mehessenek. Elemzésére nézve l. **VEJÉS**.

VÉSZLÖVÉS, (vész-lövés) ősz. fn. Lövés, mely az illető közönséget bizonyos vészre figyelmezteti.

VÉSZMADÁR, (vész madár) ősz. fn. l. **HOJSZA**.

VÉSZNA, l. **VÉZNA**.

VESZŐD, l. **VESSZŐD**.

VESZŐDÉS, (vész-ő-öd-és) fn. tt. *vesződés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. A cselekvő személynek bizonyos nehézségekbe, akadályokba ütköző kellemetlen küzködése; bajlakodás, bajoskodás. V. ö. **VE-SZŐDÍK**.

VESZŐDI, (vész-ő-di) mn. tt. *veszödi-t*. A szé-kelyeknél am. türelmetlenkedő. (Krizsa J.)

VESZŐDIK, (vész-ő-öd-ik) k. m. *veszöd-tem*, — *tél*, — *ött*. Mondjuk emberről, sőt más állatról is, midőn törekvéseiben akadályok, ellenkezések, gátok szegülnek ellene, és azokat elhárítani, legyőzni akarván küzködik, s mintegy vesztegeti erejét, bajlódik, bajoskodik. *Sokat, sokáig vesződni valamivel. Félnapig vesződék, míg a sárból kivergődhetett. Hadd vesződjének egymással. Ugyane ne vesződjél vele.*

Ezen ígében a cselekvésnek eredménye ennek oka helyett tétetik, mennyiben t. i. a vesződés az ember erejét vesztegeti, rongálja. Hasonló átv. értelműek: *törődik, aggodik, ütődik, illetődik*.

VESZŐDSÉG, (vész-ő-öd-ség) fn. tt. *vesződség-t*, harm. szr. — *e*. Különféle akadályokkal, nehézségekkel járó munka, állapot; különösen, mely ki-sebbféle aprólékos fáradságot okoz. V. ö. **VE-SZŐDÍK**.

VESZŐDSÉGÉS, (vész-ő-öd-ség-és) mn. tt. *vesződség-s-t*, v. — *et*, tb. — *ék*. Vesződséget okozó, azzal párosult. *Vesződséges utazás, munka*. V. ö. **VE-SZŐDSÉG**.

VESZPRÉM, mváros és püspöki székhely hasonló nevű vármegyében. Helyr. *Veszprém-be*, — *ben*, — *ből*. Régente: *Beszprém*. Gyarmathi S. szerint *Weisbrun*-ból módosult.

VESZPRÉMMEGYE v. — **VÁRMEGYE**, fekszik túl a Dunán (a Duna jobb partján) ezen kerületnek mintegy közepén. Határja északról Győr m.; keletről Fejér m. s Komárom megyének egy kis része; délről Tolna, Somogy, Zala megyék és a Balaton tava, ennek északi része is Veszprém megyéhez tartozván; nyugotról Vas vármegye.

VESZSZŐ, l. VESSZŐ.

VESZT, (1), (vész-t) áth. m. *veszt-ött*, par. *veszsz*, szokottabban: *veszts*, v. *veszejts*. 1) Eszközlí, okozza, végrehajtja, hogy valakinek v. valaminek élete vesz-szen; megöl. *Vízbe vesztetni, méreggel, akasztófán kötéllel elvesztetni valakit*. 2) Valamely magával vitt, hordozott jószágát észrevétlenül elejti, elhagyja s annak birtokától mintegy megfosztja magát. *Zsebéből pénzt, óráját elvesztette*. Ellentéte: *talál*. 3) Bizonyos sorsjáték, vagy verseny, fogadás stb. következtében fosztja meg magát valamitől. *Kártyán, kockán sok pénzt, mindent elvesztett. Száz forintot vesztett. Csatát, ütközetet vesztetni. Elvesztette a fogadást*. Ellentéte: *nyer*, honnan a közmondás: *Aki nem próbál, se nem nyer, se nem vesz*. *Vesztetni* valamiben rossz sikerrel merényleni, kárt vallani, roszuljárni. *Pórt vesztetni*. 4) Átv. ért. *eszét vesztetni, elvesztetni*; *kedvét vesztetni*. *Apját, anyját elvesztetni*, árvaságra jutni. *Színét vesztetni*. *Ízét vesztetni*. *Becsületét, hivatalát elvesztetni*, megfosztatni tőle. *Útat vesztetni*, eltévesztetni. *Az embereket összevesztetni*, meghasonlásra, pörlekedésre ingerelni. *Valamin vesztetni*, valamely árun veszteséget szenvedni. *Valamin rajta vesztetni*, mondják arról akit valamely tilos dolgon rajta kaptak. Másképp: *veszt*, régiesen: *veszt* v. *veszejt*; ennek parancsoló módja volt: *veszejts*, amazé *veszess*.

„No hát minden ember magát eszre vegye,
Az örök életet hogy el ne veszesse.”

Ének-töredék a XVI. századból. (Thaly K. gyűjt.)
V. ö. **VESZ** v. **VÉSZ**, önh.

VESZT, (2), (vész-t) igenév, mely csak személyragozott állapotban divatozik; *vesztém, vesztéd, veszte* v. tájdivatosan: *veszti*; *vesztünk, vesztétek, vesztök*. Jelenti azon állapotot, mely valakinek anyagi vagy erkölcsi életét romlással fenyegeti. *Vesztemre jöttem ide. Vesztét kívánni valakinek*. *Ugy tesz, mintha vesztét v. vesztül írené. Veszére v. vesztire jár. Más vesztére törekedni. Aki mit gyűlöl, annak vesztét kívánja*. A székelynél divatosak: *vesztig erőködni, azaz vesztire*; és *vesztibe kerestük mintha elveszett volna* (Krizsa J.).

VESZTEG, (vész-t-ig) ih. tt. *vesztég-t*. Nyugalmas, tétlen, mozdulatlan, hallgatag, csendes állapotban, mintha veszve, halva volna. *Vesztég ülni, maradni, hallgatni*. *Vesztég álló víznek, hallgató embernek nem kell hinni*. (Km.). A székelynél végül hosszú kiejtéssel: *vesztég*. *Ülj vesztég*. (Krizsa J.) Ez mutatja, hogy itt *ig* (mely régiesen, sőt, mindég szóban ma is: *ég*) határvető rag látszik fenforogni. Némely régiek szerint ige is pl. Molnár Albertnél, Szabó Dávidnál a parancsoló módban: *vesztégj csak sile modo, tace tantum*, azaz, hallgass, légy csendesen. Továbbá a Bécsi codexben az óhajító mód mult idejében. „Ha urrok (orvok) bementenek volna te hozzád és tolvajok éjjel, midenem vesztégtel volna-e (quomodo conticuisses? Abdyas próféta).

Molnár A. a mondott igeformán kívül mind melléknévnek mind igehatározónak veszi, így szólván: „(adject[ivum] et adv[erbiu]m) quietus, pacate.“

Alaphangokban és fogalomban egyezik a szanszkrit *szthá* gyökkel, mely Bopp F. szerint am. stare; motu vacare; perdurare; manere, morari stb. Ebből származnak az árja eredetű nyelvekben a latin *sto, sisto*, német *ste-hen, stell-en*, görög *ἵστημι* (stellen; Halt machen, aufhören lassen), persa *isztden* (stehen, stehen bleiben) stb. stb.

VESZTEGÁRU, (veszteg-áru) ösz. fn. Heverő bolti áru, melyet senki sem keres, mely nem kelendő, nem kapós.

VESZTEGÉL, (vesz-t-eg-él) önh. m. *vesztegél-t* v. *veszteglétt*, htn. *vesztegél-ni* v. *vesztegleni*. Tétlenül, munkátlanul hever, nyugszik, tölti az időt; helyéből nem mozdul. A régieknél am. hallgat. „Leeresztém en személyemet (orezámat) a földre és veszteglék (tacui. Bécsi cod. Dániel X.). „Ha ma veszteglendesz“ (silueris. Ugyanott Hesztér. IV.). „Veszteglétt en népem“ (conticuit. Uo. Ozeas. IV.). „A gyölekezet ke(dég) megfeddi vala azokat, hogy veszteglenének“ (ut tacerent. Münchener cod. Máté XX.). „És ime léssz veszteglő (et ecce eris tacens) és nem szólhatsz.“ (Uo. Lukács. I.). Különösen, az úgy nevezett vesztegházban elzárva, letartóztatva marad. V. ö. VESZTEGHELY.

VESZTEGÉLÉS; VESZTEGÉLŐ, 1. VESZTEGLÉS; VESZTEGLŐ.

VESZTÉGET, (vesz-t-é-get) gyak. áth. m. *vesztéget-tem*, —*tél*, —*étt*, par. —*gess*. 1) Vagyonát pazar móóon, fecsérelve költögeti, birtokából kieregeti. *Pénzt fényüzésre, lakomákra vesztegeti. Nem kell a hájat ebre vesztegetni.* (Km.). 2) Erkölcsileg rongál, rossz tettekre ingerel, csábítgat. *Az ifjúságot rossz példákkal, vétkek élvezetekkel megvesztegetni.* Különösen adományyal, ajándékkal, ígérekkel rosszra, törvénytelen tette bir, csábít valakit. *Megvesztegetni a birákat. A foglyok megvesztegették az öröket, s elszöktek.*

VESZTÉGETÉS, (vesz-t-é-get-és) fn. tt. *vesztégetés-t*, tb. —*ek*, harm. szr. —*e*. 1) Pazarlás, fecsérlés, oktan költsékezés, elbitangolás, elprédálás. 2) Erkölesi rontás, különösen, mely adományok által történik. *Ocsmány beszélgetés, erkölcsvesztegetés.* (Km.). *Bírák, előljárók, cselédek vesztegetése, megvesztegetése.*

VESZTÉGETETLEN, (vesz-t-é-get-etlen) mn. tt. *vesztegetetlen-t*, tb. —*ek*. Akit nem vesztegettek meg, aki nincs megvesztegetve.

VESZTÉGETHETETLEN, VESZTÉGETHETLEN, (vesz-t-é-get-et-het[et]len) mn. tt. *vesztegethetlen-t*, tb. —*ek*. Akit nem lehet megvesztegetni. *Vesztegethellen bíró.*

VESZTÉGETŐ, (vesz-t-é-get-ő) mn. és fn. tt. *vesztégető-t*. 1) Pazarló, fecsérlő, prédáló, vagyonát pénzét oktanul költségető. 2) Ki mások erkölceit megrontja, másokat holmi adományok által rosszra csábít. V. ö. VESZTÉGET.

VESZTEGHÁZ, (veszteg-ház) 1. VESZTEGHELY alatt.

VESZTEGHELY, (veszteg-hely) ösz. fn. Bizonyos kikötőkben és határvonalokon elkülönített hely, hol a dögvészes országokból érkezett hajókat, illetőleg személyeket, és árukat több-kevesebb napig elzárják, nehogy a talán magukkal hozott dögvészt tovább terjeszszék. Az utasok elkülönítésére, s lakására rendelt épület neve: *vesztegház*, milyen a zimonyi veszteghely, és vesztegház. Szélesb ért. hasonló intézet, más ragályos nyavalyák, pl. epemirigy ellen.

VESZTEGIDŐ, (veszteg-idő) ösz. fn. Határozott időszak, melyet a veszteghelyen, vesztegházban elkülönözve tölteni kell. A tengeri kikötőkben eredetileg negyven napig tartott, honnan a franczia *quarantaine* nevezet. V. ö. VESZTEGHELY.

VESZTEGINTÉZET, (veszteg-intézet) 1. VESZTEGLŐINTÉZET.

VESZTEGLÉS, (vesz-t-eg-él-és) fn. tt. *veszteglés-t*, tb. —*ek*, harm. sz. —*e*. 1) Tétlenül, mozdulatlan állapotban maradás. „Az afféle veszteglés magában hordja az enyészetnek magvát.“ (Beöthy Ödön 1844. sept. 16-án a Karok és Rendek gyűlésén). 2) Elzárt, elkülönített állapotadás, maradás valamely vesztegházban. V. ö. VESZTEGHELY.

VESZTEGLET, (vesz-t-eg-él-et) fn. tt. *veszteget-et*, harm. szr. —*e*. Állapot, midőn valaki vesztegel; tétlenség, csendesség; hallgatagság. V. ö. VESZTEGÉL.

VESZTEGLETÉS, (vesz-t-eg-él-et-és) mn. tt. *vesztegetletést*, v. —*et*, tb. —*ek*. Nyugalmas, tétlen, csendes, békés (Szabó Dávid), hallgatag (taciturnus. Molnár A.).

VESZTEGLETÉSEN, (vesz-t-eg-él-et-és-en) ih. Csendesen, békésen; hallgatagon.

VESZTEGLETÉSSÉG, fn. tt. *vesztegetletésség-et*, harm. szr. —*e*. Tétlen, mozdulatlan, másnak nem alkalmatlankodó nyugalmasság; csendesség, hallgatagság.

VESZTEGLŐ, (vesz-t-eg-el-ő) mn. tt. *veszteglőt*. Aki vesztegel; v. hely, a hol vesztegelni kell. Régiesen pl. Molnár Albertnél am. hallgatag (taciturnus).

VESZTEGLŐHÁZ, (veszteglő-ház) 1. VESZTEGHELY alatt.

VESZTEGLŐINTÉZET, (veszteglő-intézet) ösz. fn. Célirányos intézményekkel ellátott, s kelőleg rendezett veszteghely, a dögvészes országokból érkezett személyek és szállítmányok letartóztatására s elkülönítésére. V. ö. VESZTEGHELY.

VESZTEGSÉG, (vesz-t-eg-ség) fn. tt. *vesztegesség-et*, harm. szr. —*e*. Tétlen nyugalmasság, csendesség, hallgatagság; veszteg maradé tulajdonság. V. ö. VESZTEG.

VESZTEGTET, (vesz-t-eg-tet) miv. m. *veszteget-tem*, —*tél*, —*étt*. A Bécsi codexben am. hallgat-

tat. „Éjjel vesztegettem (tacere feci) te anyádat.“ (Ozeas. IV.).

VESZTEGZÁR, (veszteg-zár) ösz. fn. Zár, vagyis tilalom, melynél fogva a veszteghelyen elkülönített személyekkel és árukkal az intézet szolgáin kívül másnak érintkeznie nem szabad.

VÉSZTELEN, (vésztelen) l. **VESZÉLYTELEN**.

VÉSZTELJES, (vészteljes) ösz. mn. Ami mindenfelől vésszszel fenyeget, igen veszedelmes. „Nehéz idők, vészteljes évek mentek el felettünk.“ (Deák F. a képviselők házában. 1861. május 13.).

VESZTENICZ, ALSÓ—, FELSŐ—, faluk Nyitra m.; helyr. *Vesztenicz-re*, —én, —ről.

VESZTÉNY, l. VESTÉNY.

VÉSZTERHES, (vésztérhes) ösz. mn. l. **VÉSZTELJES**.

VESZTÉS, (veszt-t-és) mn. tt. *vesztés-t, v. —et, th. —ek.* Aki bizonyos játékban, peres ügyben, versenyben, vitázásban, fogadásban, küzdelemben a várt előnytől elesik, veszteséget szenved: kárt vall, a föltett díjat, kockára tett, igényelt vagyonát másnak engedni kénytelen. Ellentéte: *nyertes*, honnan *nyertes fél*, mint: *vesztes fél*. *Hol az érzékenység nyertes, vesztes a nyugodalom.* (Km.). *Fizessen aki vesztes.* (Km.).

Szintén igékből, és hasonló képzővel alakultak: *mentes, magasztos, pírítos, takaros*; különösebben igenéből: *nyertes, jártas, keltes*.

VESZTÉS, (veszt-t-és) fn. tt. *vesztés-t, th. —ek.*

1) Szenvedő, kárvalló állapota valakinek, midőn bizonyos birtoka elvesz, eltiúnik. *Élvevesztés, becsületesvesztés, észvesztés, fejvesztés, szemfényvesztés, idővesztés, útvesztés* azaz eltévesztés. 2) A nyerés ellentéte. *Pörvesztés, csatlavesztés.* 3) Cselekvés, midőn valakinek bírói ítélet következtében, vagy gyíkosság által életét veszik. *Rablók, haramiák vesztese. Gyermekvesztés.*

VESZTESÉG, (veszt-t-e-ség) fn. tt. *veszteség-ét*, harm. szr. —e. Kár, melyet az szenved, ki akármi vagyonát, birtokát, elvesztette, vagy valamely kedves dologtól megfosztatott. E szerint nem csak anyagi, hanem erkölcsi kárra is vonatkozik. *Veszteséget szenvedni. A jeles férfi halála nagy veszteség a házára nézve.* Ellentéte: *nyereség*.

VESZTÉSEN, (veszt-t-és-en) ih. Veszteséget szenvedve. V. ö. **VESZTÉS**.

VESZTÉSFÉL, (vesztes-fél) ösz. fn. A versenyzők, pörlekedők, vitázók, fogadók, játszók közül az, a ki rövidet húzott, ki ügyét elvesztette, ki kárt vallott stb.

VESZTÉSSÉG, (veszt-t-és-ség) fn. tt. *vesztésség-ét*, harm. szr. —e. Állapot, melyben az van, ki valamit veszített. Ellentéte: *nyertesség*. V. ö. **VESZTESÉG**.

VESZTŐ, (veszt-t-ő) mn. tt. *vesztő-t.* 1) Általán, akj valamit vesz. *Vesztő fél*, ki ügyét, fogadá-

sát elveszti. Öszvetételekben: *észvesztő zavar; útvesztő idegen, úttévesztő; fogadésvesztő* stb. 2) Aki, vagy ami életet vesz el. *Gyermekvesztő anya. Életvesztő veszély.* 3) Emberi élet kivégzésére vonatkozó. *Vesztőállás, vesztőpad, vesztőbárd, vesztőszék.* 4) Ami veszteséggel jár. *Vesztőtőzs v. kereskedés.* 5) Átv. ért. *vacsoravesztő*, esti pille; és tányérnyaló, ki hivatlanul másokhoz járogat vacsorára. 6) Mint fn. jelent hóhért.

VÉSZTŐ, falu Békés m. helyr. *Vesztő-re*, —n, —ről.

VESZTŐÁLLÁS, (vesztő-állás) ösz. fn. l. **VESZTŐHELY**.

VESZTŐBÁRD, (vesztő-bárd) ösz. fn. Hóhér bárdja vagy pallosa, melylyel a halálra ítélt bűnösnek nyakát elvágja.

VESZTŐHELY, (vesztő-hely) ösz. fn. Hely, hol a halálra ítéltet kivégezik.

VESZTŐPAD, (vesztő-pad) ösz. fn. Vesztőhelyen állított emelvény, állás, melyen a hóhér vesztői kötelességét végezi.

VÉSZTÖRVÉNYSZÉK, (vésztörvény-szék) l. **VÉSZBÍRÓSÁG**.

VESZTŐSZÉK, (vesztő-szék) ösz. fn. 1) l. **VÉSZBÍRÓSÁG**. 2) Szék a vesztőhelyen, melyre a lefejezendőt ültetik.

VESZVERÉS, KIS—, NAGY—, faluk Gömör m.; helyr. *Veszverés-re*, —én, —ről.

VET, áth. m., *vetettem, vetéttél, vet-étt*, (tájdívatosan pl. az Ormánságban, s palóczos szójárásban: *vettem, vettél*, [nem: *véttem, vétél*] mint ugyanott *ültem, süttem, futtam* stb. *ülöttem, süttöttem, futottam* helyett); par. vess. 1) Kézbe, vagy eszközrel fogott valamely testet kisebb-nagyobb távolságra magától eldob, elhajít, eltaszít. *Kútba, gödörbe, sárba, vízbe vetni valamit. Egyik hajóról másikra átvetni a kötelet. A kiszakasztott kenyértésztát bevetni (taszítani) a kemenczébe. A rohadt gyümölcsöt elvetni. Holmit ide-oda vetni. Dárdát, rudat vetni, t. i. harcjátékban. Nyeregéből kivetni a lovast. Szekérről levetni a zsákot. Lapáton kivetni a szemetet. Vállról levetni a terhet. Szekérre, asztagra kévét vetni. A kocsí farát meg- v. elvetni. Az adott ajándékot visszavetni. Ebrudon kivetni valakit, átv. csúfosan kiadni rajta, kiűzni. Elvetette a sulykot, átv. hazudott, nagyot mondott. Szőrért, tollát, bőrét elvetni, elhullatni, megvetleni. Megvető, vagy gyöngédtelen kifejezéssel am. kedvetlenül ad, nyújt. *Vess neki egy darab kegyeret, hogy ne kunyorálgjon. Vessd vissza a panaszos ajándékot. Kérlelmet, folyamodványát visszavetették*, el nem fogadták, visszaadták. Továbbá az állatoknak, barmoknak ennivalót ad. *Az ökröknek, lovaknak szénát, a szárnak szalmát vetni. Az ebnek kanczot, csontot vetni.* Szintén megvetőleg: *fattyat, kölyket vetni, azaz, szülni*, mennyiben amaz tulajdonképp az oktalán állatokról szokás mondani. *A bodri kutya öt kölyköt vetett. A kancza csikáját, a tehén borját elvetette, időnek előtte megellett. A vet sokszorozója**

hány, honnan : hányni vetni valamit; hányja veti magát, dicsekszik, kérkedik, hánykolódik; a hálóból az apró halakat kihányni, egyenkint kivetni. kévéket hányni a szekérre, egymás után fölvetni. 2) Erősebb mozdulattal s visszahatólag önmagát előbbi helyzetéből eltávolítja. A hal fölveti magát. Vessd el magadat, azaz, fuss. Lóra vetette magát. Fölvetette magát a pénz, vagyis a babonáshit szerint, a pénznek lángja. 3) Mondjuk lelketlen testekről, midőn magoktól erőszakosan eltávolítanak, elrugnak valamit. A holt testet kivetette a víz. Kivetette gyomrából a föld. A hullámok zátonyra, partra vetették a hajót. A löpor fölveti, szétveti a sziklát. A nap világot vet a földre. A sötét test árnyékot, homályt, sötétséget vet. Az égő fa füstöt, szikrát, lobbot, lángot vet. A ló patkója szikrát vet. Szikrát vetett a szeme. 4) A földmives némely növények magvait természet végett a földre szórja. Buzát, rozsot, árpyát, zabot, kölest, mákot, lóhermagot vetni. Szántott földbe, barázda vagy eke alá vetni. Őszi porba, tavaszi sárba vetni. Ugarba kendert, feltört gyepföldbe lent vetni. Sűrűn, ritkán, korán, későn vetni. Ki mint vet, úgy arat. (Km.). Vetés előtt aratsz. (Km.). Szánt-vet, mezei gazdasággal foglalkozik. 5) Bizonyos helyre, célra tesz, helyez, alkalmaz, rendez, illeszt valamit. Zálogba vetni valamit, elzalogosítani. Ágyat vetni, megvetni, fölvetni. Almot vetni a sertéseknek, lovaknak. Asztalt vetni, teríteni. Horgonyt, horgot, hálót, kelepcezt, tört, lest vetni. Ránczot, foltot vetni. Nyakba vetni a tarisnyát. Vállra vetni a dolmányt, mentét. A subáját fél vállára veti. Süveget vetni, köszöntés, tiszteletadás végett levenni. Latra, fontra vetni valamit, t. i. sulyának megtudása végett; átv. meggondolni, gondolóra venni. Ez nagyot, sokat vet a latba, nyomos, fontos, nagy hatású dolog. Hátat, vállat vetni, neki feszíteni, átv. egyesült erővel működni. Lábat megvetni, szétvetni. Gáncsot, v. kancsot vetni, hogy valaki bele akadjon. Bukfenczet vetni. Czigánykereket vetni. Kockát, kártyát vetni. Sorsot, nyilat vetni, valamit sors által elhatározni. Cselt vetni. Mindezen pontok alatt a vet szó oly cselekvésekre vonatkozik, melyek által valamit bizonyos távolságra mozdítanak, vagy helyeznek.

Átv. ért. valamit csinál, formál, készít, alakít, mennyiben t. i. mindez némi mozgékonyssággal történik. Téglát, vályogot vetni. Betűt, számot vetni. Barázdot vetni. A kazalnak szarvat vetni. Keresztet vetni magára. Valamire keresztet vetni, képes kifejezéssel veszendőnek tartani, lemondani róla. Alapot, feneket vetni. Akadályt, gátot, határt vetni. Valaminek véget vetni. Utat vetni, azaz, tenni. Ha már elfősz hozzám kedves, kérlek, hosszú utat ne vess. (Népd.). Távolabbi átv. értelmű ezen sajátos mondatokban : Időt vetni valaminek, azaz, szabni, határozni, kitűzni. Számot vetni. „Botyáni uramhoz menek szám vetni . . . ottan (azonnal) kész vagyok az k(egyelmed) parancsolatra szerint számot vetni vele.“ Levél 1547-ik évből. (Szalay Ág. 400 m. l. 39. l.). Fölvetni a költséget, számolás által. Kivetni,

hány forint jut mindegyiknek. Adót, sarcot vetni a lakosokra. Az adót arányosan kivetni. Hozzávetni valamire, közeledve találgatni. Fejét valamely nagy dologra vetni, elszánni, eltökélni, elhatározni magát. Közbe vetni, ellenvetni magát. Két vagy több dolgot összevetni, egymáshoz hasonlítani. Rosz tetteit valakinek szemére vetni. Valaminek okát másra vetni. Azt vetette okul, hogy . . . Rám ne vess, ne okolj. „És ha valami történik (történik) nekyk, kyk az erdőt az mi tyszit tartóynk hyre nekyk vágyák (vágják), my reánk ne vessenek. Levél 1558. évből. (Szalay Ág. 400 m. l. 296. l.). Magát elvetni, magát gyalázatosan viselni, emberi méltóságát lealázni. Valamit, vagy valakit megvetni, épen semmire sem becsülni, vagy úgy venni, mintha nem is léteznék. Puskája csütörtököt, pattantyúja retezett vetett, nem sült el, átv. ért. terve nem sikerült. Valamire szemet vetni, figyelemre venni. Haragos szemet vetett, haragosan nézett. A Nádor-codexben : „De maga doctorok vetnek néminemű jegyeket“, azaz, mutatnak, eléhozna. Ugyauitt eléjönnek : vettetik egy kérdés, azaz tétetik, okát vetni, okát adni, okul adni, vessünk nyilat rajta, vetének rajta nyilat azaz sorsot.

Rokonai B. denz J. szerint a fián vetkőű (vet-ni, dob-ni), mordvin vid'é- (magot vet-ni), cseremisz üd- (magot vet-ni) déli vogul uot (csikót vet-ni stb.); Vámbéry Á. szerint a csagataj at-mak (vetni, dob-ni); Hindoglunál, Zenkernél török szóként is fordul elő, „jeter, lancer, tirer“ stb. jelentéssel; honnan alla-mak vetél-ni, ide oda vetni (jeter ça et là.).

VÉT, (1), önh. m. vét-étt par. —s, htn. —ni, v. —eni. 1) A rendes, kellő, helyes, igaz, célirányos utról, iránytól, vagy szabálytól eltérve hibát követ el; fonákul, visszasan tesz valamit. Elvéteni az utat, utcát, házat, más útra, utcába, házba térni, mint kell, azaz eltévesztteni. Elvéteni a számlálást, az időt, hasonló jelentéssel. 2) Erkölcsi szabálytól, törvény parancsától eltérve rossz tettet követ el. Az illem szabályai ellen vétetni. Szóval, szándékkal, cselekedettel vétetni. Isteni és emberi törvények ellen vétetni. Nagyot, sokat vétetni. Atyám, vétettem ellened. 3) Valakinek árt, bántalmat, sérelmet okoz. Kinek vétettem közöletek? Én nem vétettem senkinek. Ebnek sem vét. 4) Átv. s határozói alakban vétve, elvéve, am. kivételképen, ritkán, mintha a rendes szokást elhibázta, eltévesztette volna. Csak úgy elvéve vettődött be hozzánk. A székeleyknél veti a tréfát = nem fogja a tréfázás. (Kriza J.).

Minthogy aki vét, az tévedést követ el, vagyis, az igaz, helyes, jó, törvényes utról eltér: innen a magyar nyelvből kiindulva, úgy látszik, hogy a vét nem egyéb, mint a fordított tév, miként amaz ezzel Vass József szerint az Ormányságban is fölcserélik; aki hasonló hangáttételre több példát is hoz fel pl. köp pök, csikmák mákesik, evelen eleven (Ormányságban), egyelit elegyit, csavar facsar stb. Egréb-iránt Budenz J. szerint rokonok hozzá a finn vältä-

(elkerül-ni valamit, vitare, evitare), lapp nyelven : *vett*-, finnlap *vüttte*- (irritum fieri, fehl schlagen). 'Vitare' értelemben a latin *vit-o* is egyezik vele.

VÉT, (2), (vè-et) fn. tt. *vét-ét*, harm. szr. — e. Amit vesznek, a vevésnek tárgya, vagy eredménye. A *vé* igegyöknek származéka, mint a *té*, *lé*, *hi*, *vi*, *é*, *i* gyökökből eredt : *tét*, *lét*, *hit*, *vit*, *ét*, *it*, melyeket részint nagyobb hangzatosság, részint más értelemdadás végett *el* v. *al* képzővel toldott meg a nyelv szokás : *vetél*, *létel*, *tétel*, *hitel*, *vitel*, *étel*, *ital*. A *vét* eredeti alakja különösen az öszvetett *hús*-vét szóban divatozik. E szerint lehetnek : *bucsuvét*, *haszonvét* stb.

VÉTÁR, (vét-ár) l. **VÉTÉLÁR**.

VÉTBIZONYITVÁNY, (vét-bizonyitvány) ösz. fn. l. **VEVÉNY**.

VÉTÉGET, (vet-ég-et v. vet.-get) gyak. áth. m. *vetégettem*, — *tél*, — *étt*, par. *vetégress*. Gyakran folytonosan, vagy aprózva, lassan-lassan *vet*, ezen igének mindenféle értelmében. A *takács a vetélt ide-oda vetégeti*. A *juhoknak szénát vetéget*. *Kártját, kockát vetéget*. *Buzát, rozsot vetéget*. *Czigánykereket, bukfeneczetet vetéget*. Néha megfelel neki a sokszorozó ige *hány*, továbbá : *dobál*, *hajigál*.

VÉTÉGET, (vét-ég-et v. vét-é-get) gyak. önh. m. *vetégettem*, — *tél*, — *étt*, par. *vetégress*. Gyakran, ismételve *vét*, *elvét*. A *vadon erdőben utazó idegen vetégeti az utat*. V. ö. **VÉT**. (1).

VÉTÉGETÉS, (vet-ég-et-és) fn. tt. *vetégetés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — e. Cselekvés, midőn valamit, v. holmit *vetégetünk*; *hányás*; *dobálás*, *hajigálás*. V. ö. **VÉTÉGET**.

VÉTÉGETÉS, (vét-ég-et-és) fn. tt. *vetégetés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — e. Ismételt, gyakori *elvétés*. V. ö. **VÉTÉGET**.

VÉTÉGETŐ, (vet-ég-et-ő) mn. és fn. tt. *vetégetőt*. 1) Aki *vetéget*. 2) A székelyeknél oly kapu, mely nem sarkokon fordul, hanem mikor a nyíláson bemennek, félretolják, s aztán ismét helyre teszik.

VÉTÉK, (vét-ék) fn. tt. *vétket*, harm. szr. — e. Erkölségi botlás, hiba, gáncs; továbbá ezek által okozott ártalom, sérelem, melyet az követ el, ki akármiféle törvény ellen cselekszik, s attól akár gyarlóságból akár szándékosan mintegy eltér, *eltéved*. *Vétket elkövetni*. *Egyik vétke a másikat vonja maga után*. (Km.). *Az a vétke (hibája) hogy hirtelen föllobban*. *Én vétkem, én igen nagy vétkem*. (Gyónói vallomás.) *Az ifjak kölesön is fölveszik a vétket*. (Km.). *Könnyű másokat megítélni, de a maga vétkét nehéz megismerni*. (Km.). *Vétkét megbánni, megvallani*. *Vétkül tulajdonítani valamit*. Néha, kivált a régiek-nél am. hiba, általános ért. „Canj (Csányi) uramnak el kylthem vala az k(egyelmed) leveléth, abba k. vétthketh nem val.« Levél 1556-ik évből. (Szalay Ág. 400 m. l. 179, l.) Különböztetés végett v. ö. **BÜN**.

VETEKÉDÉS, (vet-e-kéd-és) fn. tt. *vetekedés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — e. Két vagy több személynek egymáson kifogni akaró törekvése; versenyezés, vitatkozás; birakozás, küzködés. V. ö. **VETEKÉDIK**.

VETEKÉDIK, (vet-e-kéd-ik) m. *vetekéd-tem*, — *tél*, — *étt*. Bizonyos testi vagy lelki ügyességre, vagy erőre nézve egygyel vagy többel kiköt, mérkőzik, versenyez, s magát kintüntetni, illetőleg versenytársain kitenni, kifogni iparkodik. Különösen valamely erkölcsi, vagy anyagi díjat, bért, jutalmat a vágytársak legyőzésével elnyerni törekszik. *A jeles vitézek bátorságban, küzdelemben vetekednek*. *Dicsőségért, elsőségért, szép nő kegyéért vetekedni*. Továbbá, észszel, szóval, írásban vitatkozik, okokkal ellenszegül, és küzd. *Az ellenvéleményen levő tudósok vetekednek egymással*. Szabó Dávidnál is am. *vetéledik*, verseng; *ujjat húz*. A székelyeknél mondják : *elvetekedett a seb* (Kriza J.) am. *elvetemedett*, *elfajult*.

Ezen ige az előbbi jelentésekben is átvitt értelmű, mennyiben a *vetekedve* működők mintegy neki *vetik*, *ellenvetik*, *hányják-vetik* magukat, s eredeti első jelentése a testi erő törekvése, a tagok lejtésére vonatkozik. Hasonló képeztetésűek a szintén erőszakoskodásra vonatkozó : *huzakodik*, *marakodik*, *tusakodik*, *tolakodik*, *hanyakodik*, *verekedik*, *kötekedik*, *ütekedik* stb.

VETEKÉDŐ, (vet-e-kéd-ő) mn. és fn. tt. *vetekédőt*. Általán, aki valakivel *vetekedik*, ezen igének minden értelmében : versenyző, vitatkozó, kifogni akaró, másokat meggyőzni, megelőzni törekvő. *Vetekedő társ*. *Vetekedő felek*, *tudósok*. *Elsőségért vetekedő tanuló ifjak*. V. ö. **VETEKÉDIK**.

VÉTEKJEL, (véték-jel) ösz. fn. Az elkövetett vétkeknek nyoma, maradványa, jelensége, pl. megverésnél a zúzolt, törött testrészek, az ütőeszköz stb.

VÉTÉKSÜLY, (véték-súly) ösz. fn. A lelkiismeretre nehezede, s azt mintegy nyomó erkölcsi teher, melyet érez, aki bizonyos vétket követett el.

VETEKSZIK, (vet-e-ké-sz-ik) k. Ezen alakban csak a mutató és határtalan mód jelen idejében van szokásban; a többi időt a hason jelentésű *vetekedik* szótól kölcsönzi.

„Két férfi birokban egyenlőn vetekszik : Nehezen kél a ki egyszer alul fekszik.“

Arany J. (Buda Halála).

VÉTÉKTELEN, (vét-ék-telen) mn. tt. *véték-telen-t*, tb. — *ék*. Akinek vétke nincs; ártatlan; büntetlen.

VÉTÉKÜL, (vét-ék-ül) ih. Vétékként mint vétke v. vétket. *Vétékül v. vétkül tulajdonítani valakinek valamit*.

VETÉL, (1), (vet-él) önh. m. *vetél-t*. Mondjuk *nőstény barmokról*, midőn időnek előtte megallanak,

vagy is idétlent szülnek. *Vétel, elvétel a kanca, a tehén, az anyajuh.*

VÉTÉL (2), (vet-él) gyak. áth. m. *vetél-t*. 1) Gyakran, ismételve vet, vagyis dob, pl. a takács midőn az úgy nevezett vetélőt ide-oda veti, dobja. Képeztetésre hasonló hozzá az elavult *met*-ből származott *metél*, továbbá: *dobál, menél, hálál* (többször hál) stb.

VÉTÉL, (vè et-el) fn. tt. *vetél-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. 1) Általán, amit magunkhoz veszünk, beveszünk, vagy amit akárhonnan kapunk, s elfogadunk, elveszünk. *Első vétél után a gyógyszer hatását érezni. A levél, küldemény, pénz vételéről, átvételéről bizonyítványt, térítvényt adni. Öszvetéve: bevétel, bizonyos jövedelem kézhez vévése; orvoságnak gyomorba eresztése stb. elvétel, főlvétel, visszavétel, bucsuvétel elbucsuzás, haszonvétel, fejevétel, kivétel, észrevétel, visszavétel stb., melyeket láss saját rovataik alatt.* 2) Bizonyos áron eszközlött szerzés, vásárlás, vagy szerzett vagyon. *Olesó, drága, jutányos vétel.*

Képeztetésre hasonlók hozzá: *tét-el, lét-el, menet-el, hit-el, vit-el, ét-el, it-al, hivat-al, rovat-al*. V. ö. **VÉT**, (2).

VÉTÉLÁR, (vétél-ár) ösz. fn. Azon szabott vagy kialakított ár, melyen bizonyos árut, házat, jószágot stb. veszünk s azt magunkévá tesszük.

VÉTÉLÉRTÉK, (vétél-érték) ösz. fn. Azon érték, melyet valaki valamely megvásárolt dologért ad. Hason értelmű a 'vétélár' szóval; noha általában ár és érték némileg különböznek egymástól; mint-hogy valaminek az ára egyes esetben nagyobb vagy kisebb lehet, mint valóságos értéke.

VETÉLÉS, (vet-él-és) fn. tt. *vetélés-t*, tb. —*ék*. 1) Idétlen szülés, némely barmoknál. 2) Ismételt vetés; dobálás, hajigálás. V. ö. **VETÉL**. (1) és (2).

VÉTÉLJOG, (vétél-jog) ösz. fn. Azon jog, mely valakit a megtörtént vásárlásnál fogva megillet. Így nevezik az elővásárlási jogot is, melynél fogva valakinek valamit vásárolni mások fölött elsősege van.

VETÉLKÉDÉS, (vet-él-kéd-és) fn. tt. *vetél-kedés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Folytonos, tartós, ismételt vetekedés. L. **VETEKÉDÉS**; és v. ö. **VETÉLKÉDIK**.

VETÉLKÉDIK, (vet-él-kéd-ik) k. m. *vetélkéd-tem, —tél, —ett*. Egy vagy több vágytárrsal, ellenféllel folytonosan, tartósan vetekedik, versenyez, s mintegy vitálkodik, küzködik. A *vetekedik* és *vetélkedik* között szabatosan véve az a különbség, hogy amaz az egyszerű *vet*, emez pedig a gyakorlatos *vetél* származéka, és így amannál valamivel hatályosabb. V. ö. **VETEKÉDIK**.

VETÉLKEDŐ, (vet-él-kéd-ő) mn. és fn. tt. *vetélkédő-t*. Folytonosan, tartósan, gyakrabban vetekedő, versenyző s mintegy vitálkódó. *Vetélkédőtárs*. L. **VETEKEDŐ**.

VÉTÉLKEDV, (vétél-kedv) ösz. fn. Kedv v. hajlam, hajlandó indulat valaminek a vásárlására. *Ma a tőzsdén erős vétélkedv mutatkozott.*

VÉTÉLKERESKÉDÉS, (vétél-kereskedés) ösz. fn. Kereskedés neme, melyben az illető árucikkeket bizonyos mennyiségű pénzen adják, és veszik, különböztetésül a cserekereskédéstől.

VÉTÉLKÖLTSÉG, (vétél-költség) ösz. fn. Valamely vásárlásnál a vett tárgy árán túl mellékes kiadások, pl. alkuszdi, bélyeg stb.

VÉTÉLLEVÉL, (vétél levél) ösz. fn. Általán bizonyos vételről szóló okmány, bizonyítvány, térítvény, pl. kézhez kapott küldeményről, áruról, levélről stb. Másik: *vetőbizonyítvány, vevény*. Továbbá az illető vásárlási hatóság által adott bizonyítvány a vásárolt jószágról.

VETÉLŐ, (vet-él-ő) mn. és fn. tt. *vetélőt*. 1) Aki v. ami vétél. 2) Csolnakformára kivájt, közepén likas faeszköz a takácsoknál, melylyel az ontokot, azaz belfonalat a mellékfonalak között által dobálják, ide-oda vetélik. Egyszersmind ez szokott lenni a takácsok kiakasztott czímere. Néhutt az *l-et* ketősen ejtik: *vetéllő*; Csikszékben: *vetüllő*.

VETÉLŐFA, (vetélő-fa) ösz. fn. L. **VE-TÉLŐ**, (2).

VÉTÉLŐSSZEG, (vétél-összeg) ösz. fn. Valamely megvásárolt árunak vagy bármely dolognak kialakított vagy kifizetett teljes ára.

VÉTÉLPÉNZ, (vétél-pénz) ösz. fn. Azon pénz, melyet valaki valamely megvásárolt dolognak árában fizet.

VETÉLŐZSEMELYE, (vetélő-zsemlye) ösz. fn. Sodrott téstáblából öszvevissza kulcsolt, tekervényesen által vetegtetett alakú zsemlyesütemény.

VÉTÉLPÉNZ, (vétél-pénz) ösz. fn. Pénz, melyet a megvásárolt jószágért fizetünk, vagy foglaló gyanánt adunk.

VETÉLY, (vet-ély) fn. tt. *vetély-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Ujabb kori alkotásu szó, a régiebb *veszély, akadály* stb. hasonlatára. Amit a vételkédés öszszerűen (concrete) jelent, azt a vetély elvontan (abstracte) fejezi ki. A vetély tehát elvont, a vételkédés pedig öszszerű fogalom. V. ö. **VETÉLKÉDÉS**.

VETÉLYTÁRS, (vetély-társ) ösz. fn. Aki egygyel vagy többel bizonyos okból, bizonyos díjért vetélkedik, versenyez, vitálkodik, annak, illetőleg azoknak vetélytársa. Régebben: *vetélkedőtárs*. Tágabb értelmű mint *versenytárs*.

VETEM, (vet-em) elvont törzs, vagyis inkább elavult főnév, s hasonló az *élem, fílem, futam, folyam, húzam* szókhoz. Közelebbi származékai: *vetemedik, vetemít, vetemül*.

VETEMÉDÉS, (ve-tem-éd-és) fn. tt. *vetemédés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Állapot midőn valami vetemedik. V. ö. **VETEMÉDIK**.

VETEMÉDÉTT, (vet-em-éd-ett) mn. tt. *vetemedett-et*. 1) Az egyenes iránytól elhajlott, elgör-

bedt, pl. ajtó, midőn fája kidagad, s bezárni nem lehet. 2) Erkölcseleg félrecsapó, magát mintegy elvető. *Elvetemédett korcs ifju.* V. ö. VETEMÉDIK.

VETEMÉDÉTTTSÉG, (vet-em-éd-étt-ség) fn. tt. *vetemédettséget*, harm. szr. —e. Állapot, vagy tulajdonság, midőn valami, vagy valaki vetemedett. V. ö. VETEMÉDÉTT.

VETEMÉDIK, (vet-em-éd-ik) k. m. *vetemédtem*, —*tél*, —*étt*. 1) Mondjuk szilárd, rugalmas testekről, nevezetesen fából készült művekről, midőn lapjaik meggömbülnek, kidudorodnak, s egyenes irányuktól elhajlanak p. a nyers deszkából csinált ajtó, padlózat, a könyvnek kemény táblája stb. 2) Cselekvésében valamely rendkívüli, s jobbára helytelen útra, módra tér, és mintegy vaktában oda veti magát. *Furcsa gondolatra vetemedett. Szorultságában mire nem vetemedik az ember? Végre oda vetemedett, hogy saját véreit, barátait elárulta.* Különösen, *elvetemedni* am. gyalázatos életre adni, erkölcseleg elvetni, lealázni magát, elfajzani, elkorcsosulni.

Törzse a *vet* gyökből származott *vetem*, mint az *él, fél, foly, fut, húz* stl. igékből alakult *élem, félem, folyam, futam, huzam*, s ezekből származnak : *élemédik, félemédik, folyamodik, futamodik, huzamodik*; így lön *vet* igéből : *vetem, vetemedik*.

VETEMÉNY, (vet-e-mény) fn. tt. *vetemény-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —e. 1) Elvetett magokból kelt növények, pl. mindennemű gabona, vagy takarmány. 2) Különösebben akár vetés, akár ültetés által termesztett zöldség, főzeléknek való növény. *Hüvelyes vetemények*, pl. bab, borsó, lenese.

VETEMÉNYÁGY, (vetemény-ágy) ösz. fn. A kertnek külön szakasza, táblája, melyben veteményt termesztnek.

VETEMÉNYBORSÓ, (vetemény-borsó) ösz. fn. Közönséges, különféle fajú borsó, melyet kertekben, vagy szántóföldeken termesztnek, különböztetésül a parragon termő vadborsótól.

VETEMÉNYES, (vet-e-mény-és) mn. tt. *veteményés-t*, —*et*, tb. —*ék*. Veteményt v. veteményeket tartalmazó; vetemények művelésére szolgáló. *Veteményes ágy, veteményes hely, veteményes kert.*

VETEMÉNYÉSKERT, (veteményes-kert) ösz. fn. Kert, melyben egy vagy többféle veteményt termesztnek; zöldséges kert; kertész kert; konyhakert, különböztetésül másféle pl. vadász-, díszkerttől. V. ö. KERT.

VETEMÉNYÉZ, (ve-te-mény-éz) önh. m. *veteményéztem*, —*tél*, —*étt*, p. —z. Veteményeket ültet, termeszt, növeszt.

VETEMÉNYÉZÉS, (vet-e-mény-éz-és) fn. tt. *veteményezés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —e. Cselekvés, midőn valaki veteményez. V. ö. VETEMÉNYÉZ.

VETEMÉNYMAG, (vetemény-mag) ösz. fn. Szoros ért. mag, melyből zöldségféle kerti veteményeket növesztnek, különböztetésül a gabnate-

nyesztésre, vagy takarmányra vonatkozó *vetőmagtól*.

VETEMÉNYSEG, (vet-e-mény-ség) fn. tt. *veteményiség-et*, harm. szr. —e. Összes vetemény. Eléjőn Biró Mártonnál.

VETEMÍT, (vet-em-ít) áth. m. *vetemít-étt*, par. —s, htn. —ni, v. —eni. Eszközli, okozza, hogy valami el- vagy megvetemedjék; különösen, hogy valaki erkölcstelen tette, vagy életmódra vetemedjék. *A szemérem levelezése, a haszonlesés sok rozsrá, bűnre vetemíti az embert.*

VETEMÍTÉS, VETEMITÉS, (vet-em-ít-és) fn. tt. *vetemítés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —e. Cselekvés, illetőleg hatás, okozás, mely valamit vagy valakit elvetemít. V. ö. VETEMÍT.

VETEMÜL, VETEMÜL, (vet-em-ül) önh. m. *vetemült*. L. VETEMÉDIK.

VETEMÜLÉS, VETEMÜLÉS, (vet-em-ül-és) fn. tt. *vetemülés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —e. L. VETEMÉDES.

VETÉNY, (vet-ény) fn. tt. *vetény-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —e. Sándor Istvánnál am. vetett magból nőtt, pl. *vetényfa, vetényfű*.

VÉTÉR, fn. tt. *véter-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —e, v. —je. L. VÉTÉRHALÓ.

VETERÉDIK, (veter-éd-ik) k. m. *veterédtem*, —*tél*, —*étt*. Állásban kivált régisége miatt romlik, csámporodik, poshad. (Szabó D.). *Megveteredik a sokáig álló bor.* (Pázmán Préd. 574. 1.). Gyarmathi Sámuel a latin *veterasco* szóval rokonítja.

VETERNYE, fn. tt. *veternyét*. Régi szó. Gyarmathi S. latin értelmezése szerint : *matutinum, officium tenebrarum, missa nocturna, sacrificium tenebrarum*. „Gyakorta éjjel veternyének idein az ő szent koporsójánál angyali szép éneklésöket hallnak vala.“ (Carhausi Névtelen. Toldy F. kiadása 28. 1.). Mátyás Fl. a főnebbi jelentéssel egybehangzólag így szól e szóról : „Következő codex-irodalmi és 16. 17-ik századbéli példák a veternye szót határozottan értelmezik. Debreczeni codex : „Anyaszentegyház hétszer emlékezik meg ő kénjáról szolozsmának tartásában : Elészer veternyének idején, mert veternye koron három helyen szenvedé idveziténk.“ Passio 243. 1. „Karácson estire való predikáció. . . . Veterneyei dicséretön (Laudes) kezdeték el ez mai vigilia; egyeb innepök vecsernyén kezdetnek el, de eh maih ez éjjel.“ Debreczeni Legendáskönyv 48. 1. (Toldy kiad. 37. 1.). Margit Legenda : „Karachon (Karácson) estyn mykoron hyrdettetik Cristusenak születese veternye után (Laudes) az capitulomba.“ E karácsonéji ajtatosság németül *Mette matutinum*. Szent Damankos élete : „Completa után es veternye utan.“ Christus a keresztieneseget nem fondala — misen, vecsernien, completan, veternen, hanem czac az evangeliomba való hitnek vallasaba.“ (88. 1.). Pázmán : „„Min-den Isteni szolgálatoknak szolozsmának veternyének, vecsernyének és szent Misének elei, közepe,

vége Allelujával telleyes.““ (Predik. 574. l.) Mi *veternye* eredetét illeti: szláv eredete kétségtelen. Valamint barát (= frater), *szesztra*, *szolozsma*, *vecsernye*, úgy *veternye* is szláv ajku térítőktől átvett, s magyarrá idomított szó. Gyöke *jutro*, *utro* = latin mane; ebből származik *juternja*, tájszólásilag *utranja* = preces matutinæ.“ Mátyás Fl. Magyar Nyelvtudomány. II. Füzet. 12, 13. ll. — Kresznerics Molnár Albertre hivatkozva ‚vesperae‘ szóval is értelmezi; de az inént mondottak szerint tévesen; azonban Margit életére is hivatkozva a Gyarmathi Sándor után adtuk föntebb értelmezést is közli.

VETERNYEI, (veternye-i) mn. tt. *veternyei-t*, tb. — *ék*. Veternyekor létező, vagy történő; veternyére vonatkozó. *Veternyei csillag* (= stella matutina Sz. Damankos élete. 5. l.) *Veternyei ködök* (= nubes matutinae. Bécsi cod. Ozeas. VI.). V. ö. VETERNYE.

VETÉS, (1) (vet-és) fn. tt. *vetés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. Általán jelenti azon cselekvést, melyet valaki végrehajt, midőn valamit vet. Valamint tehát ezen ige sokféle értelemben divatozik, hasonlóan a *vetés* is más-más rokonműi esetén cselekvést fejez ki, a) *Hányás vetés*; *dárdavetés*; *kenyér bevetése*. b) *Búzavetés*, *rozsvetés*, *őszi*, *tavaszi vetés*, *sűrű*, *ritka vetés*. Különösen tárgyilag az elvetett és kikelt magnak vagyis magvagnak növényzete. *Zöld*, *tiszta*, *konkolyosvetés*. *Vetésre ereszteti a barmot*. *Letiporni a vetést*. c) *Ágyvetés*, *asztalvetés*, *háló*, *törz*, *kelepce*, *horgony*, *horogvetés*. d) *Lábvetés*, *gáncsvetés*, *hátvetés*, *vállvetés*; „A vállvetésben van az erő.“ (Gr. Széchenyi István). e) *Maga vetése* = *hányavetés*. „Legyünk bátrak, de csak ott, a hol annak helye, oka és szüksége van. Egyebütt bátorságot mutatni . . . hijába való magunk vetése.“ (Gr. Teleki József. Ugocsa rendeihez 1790. ápril 29.). *Bukfencsvetés*; *koczká*, *kártyavetés*; *sors*, *nyilvetés*. f) *Téglavetés*, *betüvetés*, *számvetés*, *barázdavetés*, *keresztvetés*, *költségvetés*, *adóvetés*, *közvetetés* stb. V. ö. VET.

VETÉS, (2) falu Szatmár m.; helyr. *Vetés-re*, — *én*, — *ről*.

VÉTÉS, (vét-és) fn. tt. *vétés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. Hibás, fonák cselekvés, melyet az követ el, aki vét. Módosított jelentései: tévedés, bántás, sértés. V. ö. VÉT. (1).

VETÉSÁGY, (vetés-ágy) ősz. fn. Faiskolában hosszúkás tábla, melybe csemeték nevelése céljából a famagvakat elvetik.

VETÉSFORGÁS, (vetés-forgás) ősz. fn. A mezei gazdaságban azon gazdálkodási mód, midőn évenként vagy néha azon egy évben is egymás után különböző természetű növények miveltetnek, pl. kalászos növények után úgy nevezett kapanövények pl. burgonya, répa stb. és megfordítva.

VETÉSI, (vét-és-i) mn. tt. *vetési-t*, tb. — *ék*. Vetést illető, ahhoz tartozó, arra vonatkozó. *Dárda-*

vetési gyakorlat, *Számvetési ügyesség*, *hiba*. Különösen, a mi a gabonavetésre, sarjadó gabonára vonatkozik. *Vetési idő*. V. ö. VÉTÉS.

VETET, (vet-et) fn. tt. *vetet-ét*, harm. szr. — *e*. Vetés által eszközölt mű, cselekedet, a vetés eredménye, vagy amit vetettek. *Egy vetet széna*, amit egyszerre vetettek a baromnak. *Első vetetre nyert*, *második vetetre vesztett a koczkán*. Ezen téglák egy *vetetűk*.

Képeztetésre hasonlók: *ület*, *menet*, *csipet*, *sü-tet*, *fogat*, *látat* stb.

VÉTET v. VÉTET, (vét-tet) mivelt. m. *vétet-tem*, — *él*, — *ett*, par. *vétess*. Általán, parancsolja, vagy eszközli, hogy valaki vegyen valamit, ezen igének minden jelentéseiben. *Szolgájával könyvet vetet ki a szekrényből*. *Biztos ember által lovat, szekeret vetet magának*. *Fiával a szomszéd leányát elvetette* stb. V. ö. VÉSZ, áth.

Képeztetésre hasonlók hozzá a rokon alkatú *tétet*, *hítet*, *vitet*, *étet*, *ítat*, *altat*, *fektet*, *nyugtát*.

VÉTET, (vét-et) fn. tt. *vétet-ét*, harm. szr. — *e*. A Müncheneri codexben am. *vétek* (peccatum). „És bocsássad műnekünk mű *vétetűnket*.“ (Máté. VI.)

VETETLEN, (vet-et-len) mn. tt. *vetetlen-t*, tb. — *ék*. Amit vetés által el nem készítettek. *Vetetlen ágy*. *Vetetlen agyag*, *sár*, melyet még téglává nem alakítottak. *Vetetlen szántóföld*, melybe magot nem vetettek. *Öszvetételekben*: *közvetetlen*, ami mással szoros öszveköttetésben van, s legott utána következik; *okvetetlen*, mentegetés nélküli, szükségkép való, elhagyhatatlan, elmaradhatatlan. Határozóként am. *vetetlenül*.

VÉTETLEN, (vét-etlen) mn. tt. *vétetlen-t*, tb. — *ék*. Ami nincs elvéve. Szabó D. szerint ártatlan, büntelen.

VETETLENÜL, (vét-etlen-ül) ih. Vetetlen állapotban. *Vetetlenül hagyott ágy*. *Vetetlenül heverő szántóföldek*. *Öszvetéte*: *közvetetlenül*, nyomban következzé, minden másnak közbejövetele nélkül; *okvetetlenül*, elmaradhatatlanul, szükségképen.

VETÉTT, (vét-étt) mn. tt. *vetétt-et*. Amit vetés által csináltak, készítettek, végrehajtottak, stb. *Vetett ágy*, *asztal*. *A számodra lészen vetett ágyam készen*. (Népd.). *Vetett föld*, melybe magot vetettek. *Vetett út* Szabó D. szerint rakott, csinált, kikövezett út. V. ö. VET.

VETHOROG I. VETÖHOROG.

VÉTKÉL, (vét-ék-él) áth. m. *vétkél-t*. Valakit bizonyos vétek okának tart, mond, okol; vétkesnek nyilvánít. *Engemet vétkel*, *pedig maga az oka*.

VÉTKÉLÉS, (vét-ék-él-és) fn. tt. *vétkélés-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. Okolás, vádolás, mely által valakit vétkelünk. V. ö. VÉTKEL.

VÉTKES, (vét-ék-es) mn. tt. *vétkes-t*, v. — *et*, tb. — *ék*. Aki vétket követett el, bizonyos rosznak okozója; továbbá bűnös, valamely büntetésre méltó

tettben részes. *Mindnyájan vétkesek vagyunk, mint gyarló emberek. Vétkes társak, czimbordák. V. ö. VÉTSÉG.*

VÉTKESEN, (vét-ék-es-en) ih. Vétkes módon, hibásan, valami rosztat elkövetve; bűnösen, gonoszul. *Vétkesen cselekedtél. V. ö. VÉTKES.*

VÉTKESÍT, (vét-ék-es-ít) áth. m. *vétkesít-ett*, par. —s, htn. —ni, v. —eni. Vétkessé tesz; vagy Szabó D. szerint vétkesnek mond, vall, nyilvánít valakit, vétkel.

VÉTKESÍTÉS, **VÉTKESÍTÉS**, (vét-ék-es-ít-és) fn. tt. *vétkesítés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Cselekvés, mely által valaki vétkessé tétetik; vagy nyilvánítás, hogy valaki vétkes.

VÉTKESSÉG, (vét-ék-es-ség) fn. tt. *vétkesség-ét*, harm. szr. —e. Vétkes tulajdonság, vagy állapot; büntetésre méltó vétkes cselekvény.

VÉTKETLEN, (vét-ék-et-len) mn. tt. *vétketlen-t*, tb. —ék. Akinak vétke nincs, erkölcsileg hibátlan, ártatlan, büntelen. Határozóként am. vétketlenül.

VÉTKETLENSÉG, (vét-ék-et-len-ség) fn. tt. *vétketlenség-ét*, harm. szr. —e. Vétketlen tulajdonság, vagy állapot; ártatlanság, büntelenség.

VÉTKETLENÜL, (vét-ék-et-len-ül) ih. Vétkenélkül, erkölcsileg hibátlanul; ártatlanul, büntelenül.

VETKÉZÉS, (vet-kéz-és) fn. tt. *vetkézés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Cselekvés, midőn valaki a magára vett ruhákat lerakja, lehuzza, leölti, leteszi. Ellentéte: *öltözés*. Szélesb ért. a testet takaró tollak, szőrök, héjak elvetése, elhullatása, vedlés.

VETKÉZÉS, (vét-ék-éz-és) fn. tt. *vetkézés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Általán, akármily vétkek elkövetése, végrehajtása. V. ö. **VÉTÉK**.

VETKÉZET, **VETKÖZET**, (vét-ék-éz-et) fn. tt. *vetkézet-ét*, harm. szr. —e v. —je. Régiesen, pl. a Nádor-codexben am. vetkezés, vétek. A Müncheneri codexben: *vétet*.

VETKÉZETLEN, (vet-kéz-etlen) mn. tt. *vetkézetlen-t*, tb. —ék. Aki ruháit le nem vetette magáról, aki öltözve maradt. Határozóként am. vetkezetlenül.

VETKÉZETLEN, (vét-ék-éz-etlen) mn. tt. *vetkézetlen-t*, tb. —ék. Aki nem vetkezik, v. nem vetkezett, vétket el nem követ v. el nem követett. Határozóként am. vetkézetlenül.

VETKÉZETLENSÉG, (vét-ék-éz-et-len-ség) fn. tt. *vetkézetlenség-ét*, harm. szr. —e. Vétkezetlen tulajdonság, vagy állapot, midőn valaki nem vetkezett.

VETKÉZETLENÜL, (vet-kéz-etlen-ül) ih. Ruháit magáról le nem vetve, felöltözött állapotban. *Vetkezetlenül feküdni az ágyba, ugrni a vízbe.*

VETKÉZETLENÜL, (vét-ék-éz-etlen-ül) ih. Vétkezés nélkül, vétket el nem követve.

VETKÉZHETETLEN, **VETKÉZHETLEN**, (vét-ék-éz-het-[et]len) mn. tt. *vetkézhetetlen-t*, tb. —ék.

Aki nem vetkezzhetik, lényegénél fogva szent. *Az Isten vetkezzhetetlen lény.*

VETKÉZIK, (vet-kéz-ik) k. m. *vetkéz-tem*, —tél, —ett, par. —zél. Ruháit, öltönyeit egymás után levetegeti, lerakja. Ellentéte: *öltözik*. *Ingre, gatyára vetkezik. Egész nap nem tesz egyebet, mint öltözik és vetkezik. Nagymeleghen, lefekvés, fürdés előtt levetekezni. Továbbá, tollait, szőrét, héját elhullatja, vedlik. Kivetkezik. A kigyó tavaszkor bőréből kivetkezik. Mondják a rőt vadról is, midőn april- és majushóban téli világosabb szőrét elhányva, barnapirosra vagy sárgasveresre változik. Átv. bizonyos erkölcsi jó tulajdonságokat mintegy elvet, elhány magától, s ellenkezőket vesz föl. Szeméremből, becsületezésből kivetkezzni, szemtelenné, becsstelenné lenni. Más kiejtéssel: *vetkőzik*.*

A „vetkezik” igének *k* képzője a gyakorlatos *ég* képző változatának tekinthető, mintha volna *vetégek*, azaz, magáról *veteti* a ruhát; hasonlóan alakultak: *mérkezik, férkezik, ütkezik, hütkezik, fütkezik, sütkezik*, azaz, méregeti magát, fereget, ütögeti, hütögeti, fütögeti, sütögeti magát, t. i. visszahatólag értve. — *Vetkőzik* pedig elemezve lehet: *vet-eg-ö-öz-ik*.

VETKÉZIK, (vét-ék-éz-ik) k. m. *vetkéz-tem*, —tél, —ett, par. —zél. Vétket követ el, vétkesen cselekszik. *Gyarlóságból, hibából, rossz akaratból vetkezzni. Vétke ugyan, de ember szokott vetkezzni. (Mentegetődző mondat). Nagyon sokszor vetkeztem.*

Képeztetésre olyan, mint a szintén főnevekből származott *élkezik*, (= ét-ék-éz-ik), *rejtekezik*, *verejtekezik*, *lélekezik* (lélekezik), *tajtékezik* stb.

VETKÉZŐASZTAL, (vetkéző-asztal) ősz. fn. Hálósobai, vagy ágy melletti asztal, melyre a levett ruhákat rakni szokás.

VETKÉZŐDÉS, (vet-kéz-ö-öd-és) fn. tt. *vetkéződés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Cselekvés, midőn valaki vetkeződik. V. ö. **VETKÉZŐDIK**.

VETKÉZŐDIK, (vet-kéz-ö-öd-ik) belsz. m. *vetkéződ-tem*, —tél, —ött. Egymás után leszedett, leöltött, levetett ruháiból mintegy kivetközteti magát; vetkezéssel foglalkodik. Ellentéte: *öltözködik*.

VETKÉZTET, (vet-kéz-tet) mivelt. m. *vetkéz-tet-tem*, —tél, —ett, par. *vetkéztess*. Valakit levetezésre kényszerít, vagy levetekezésben segít. *Anyaszült meztelenre vetkeztették. Az elfogott tolvajt vizsgálat végett leveteztetni. A beteget, a kis gyermeket leveteztetni. Ellentéte: öltöztet. Átv. ruhájától, vagy más jószágától megfoszt. Az utonállók egy üngre gatyára vetkeztették. Az uzsorások, a játzó pajtások mindenéből kivetkeztették.*

VETKÉZTETÉS, (vet-kéz-tet-és) fn. tt. *vetkéztetés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Miveltetés, illetőleg kényszerítés, parancs, vagy segítség, mely által valakit vetkeztetnek. Ellentéte: *öltöztetés*. V. ö. **VETKÉZTET**.

VÉTKÖZET I. VÉTKÉZET.

VETKÖZIK I. VETKÉZIK.

VETKÖZTET; VETKÖZTETÉS, I. VETKÉZTET; VETKÉZTETÉS.

VÉTKÜL I. VÉTEKÜL.

VÉTLEN, (vét-telen) mn. tt. *vétlen-t*, tb. —*ék*.

Aki nem vétett, rosztat nem tett, ártatlan, büntetlen, vádra, kárhoztatásra nem méltó; vét (vétek) nélküli. Határozóként am. vétlenül.

Gyöke *vét*, s képzője *telen*, ennél fogva eredetileg a köz szabály szerint *véttelen*, öszvehuzva *vétllen*, melyből az írói szokás az egyik *t*-t kihagyta, s lett *vétlen*. Hasonló rövidüléssel az *éttelen*, *ittalan*, *téttelen*, *híttelen*-ből lett: *étlen*, *ítlan*, *tétlen*, *híttlen*. V. ö. —TALAN, —TELEN. Mindezek határozókul is használatnak, *vétlenül*, *étlenül*, *ítlanul*, *tétlenül*, *híttlenül* helyett.

VÉTLENSÉG, (vét-telen-ség) fn. tt. *vétlenség-ét*, harm. szr. —*e*. Vétlen állapot, vagy tulajdonság; büntelenség, ártatlanság, erkölcsi hibátlanság. V. ö. VÉTLEN.

VÉTLENÜL, (vét-telen-ül) ih. Vétés, azaz vétek nélkül; büntetlenül, ártatlanul, erkölcsileg hibátlanul. V. ö. VÉT, (1).

VÉTLEVÉL, (vét-levél) I. VÉTBIZONYITVÁNY.

VETLÉS, VETLIK, I. VEDLÉS, VEDLIK.

VÉTLEVÉL, (vét-levél) I. VÉTELLEVÉL.

VETNIVALÓ, (vetni-való) I. VETŐMAG.

VETŐ, (vet-ő) mn. és fn. tt. *vető-t*. Tulajdonkép a *vet* igének részesülője, minél fogva alkalmazuk személyekre, kik valamit vetnek, vagy dolgokra, melyekkel vagy melyeket vetni szoktak. A vele közvetlen viszonyban levő szóval rendszeren öszvetett szót alkot. *Adóvető*, ki az adót kivetí. *Számvető*, ki számot vet. *Téglavető*. *Asztalvető*, ágyvető *cseléd*. *Vetőháló*. *Vetőmag*. *Vetőruha*. *Vetődárda*. *Magavető*, magával dicsekvő, hányiveti ember. *Megvető* lenezés, tekintet. *Levetőt is játszik a szerencse*. (Km.). *Kivető* pénz azaz kivetni, elvesztegetni való. Különösen jelent személyt, ki természetén véget magot vet. *Szántóvető* ember.

Továbbá azon szántás, melybe közvetlenül vetni szoktak. *Ugart, forgatót, vetőt* azaz *vető alá szántani*.

VETŐDÉS, (vet-ő-öd-és) fn. tt. *vetődés-t* tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. Szenvedő, vagy akaratlan, véletlen állapot, melyben az van, aki vagy ami valahová vetődik; el-, bevetődik stb. V. ö. VETŐDIK.

VETŐDIK, (vet-ő-öd-ik) belsz. m. *vetőd-tem*, —*tél*, —*ött*. 1) Személyt illetőleg, véletlenül, mintegy eltévedve, vagy, mintha oda vetették volna, érkezik, megy valahová. *E pusztai lakba csak néha vetődik valaki*. *Magam sem tudom, hogyan vetődtem ide*. Átv. helyét, lakát, állapotát változtatni kénytelen. *A szegény üldözött minden felé hányódik, vetődik*. Mondjuk bolygó, eltévedt, s valahová betért áll. okról is. A lopott marháról mentegetőzésül

szintén szokták mondani: *Úgy vetődött ide, nem akadt gazdája*. 2) Lelketlen tárgyakra vonatkozólag, némi erőszak által mozgatva, taszigáltatva bizonyos helyre jut, vagy ide-oda mozog. *A hullám hánnya hajó partra vetődött*. *A vízbe fult ember teste kivetődött*. *A fákról lehullott érett mag által a közel föld önmagától bevetődik*. V. ö. VET.

VETŐDSÉGÉS, (vet-ő-öd-ség-és) mn. tt. *vetőd-ség-és-t* v. —*et*, tb. —*ék*. A székelvényeknél am. hánytvetett sorsu, hányódó-vetődő. (Krizsa J.)

VETŐEKE, (vető-eke) ösz. fn. Eke, mely szántás közben a vetőmagot egyszersmind a földre hullatja.

VETŐFA, (vető-fa) ösz. fn. Gombkötők fa eszköze, melylyel a fonalakat, selyemszálakat jobbra-balra vizsgálva vetegetik, midőn a fonás nevű zsinórt csinálják.

VETŐGÉP, (vető-gép) ösz. fn. Mezőgazdasági gép, vagyis kerekre illesztett, s likas csövekkel ellátott ládaféle készülék, mely vontatásközben a vetőmagot a felszántott földre hullatja.

VETŐHÁLÓ, (vető-háló) ösz. fn. Ólomnehézekkel ellátott, kis kerekháló, melyet zsinérről a víz fenekére vetnek, másképp: *pendelyháló*, *péntő* stb.

VETŐHOROG, (vető-horog) ösz. fn. Négyágú horgonyka, melyeneket vékony kötelekre fűzve, szabad kézből valamely hajóra vetnek, s azok által ezt a támadó hajóhoz közelebb vonják. (Enterdreg. Kenessey A.).

VETŐKÖTÉL, (vető-kötél) ösz. fn. Kötél, melyet valamely vízbe esett tárgy után vetnek, hogy azt vele megfogják s kihúzzák. (Fangseil. Kenessey A.).

VETŐLAPÁT, (vető-lapát) ösz. fn. Sütők lapátja, melylyel a kenyeret, cipót stb. a kemenczébe vetik.

VETŐLÉK, (vet-ő-el-ék) fn. tt. *vetőlék-ét*, harm. szr. —*e*. El- v. kivetett valami, amit elvetnek, elhagytnak. (Ausschusz, ejectamentum. Sándor I. Kresznerics).

VETÖLLŐ I. VETÉLŐ.

VETŐMAG, (vető-mag) ösz. fn. Vetni való, vetésre szánt, hagyott, kiválogatott növény-, különösen gabonamag.

VETŐMÍV, (vető-mív) I. VETŐGÉP.

VETŐNYÚL, (vető-nyúl) ösz. fn. Sándor Istvánál am. nöstény nyúl. V. ö. VETSZAK.

VETŐRUHA, (vető-ruha), ösz. fn. Vállra kötött lepedő, melyből a földmives a vetőmagot marokkal kiszedegetve a földre szórja.

VETŐSZIGONY, (vető-szigony) ösz. fn. A földszarki tengereken nagyobb tengeri állatok ölésére használt lándsza féle eszköz. (Baarharpune. Kenessey A.).

VETŐVÁGÁS, (vető-vágás) ösz. fn. Az erdőszetben vágás, mely akként és oly czélból történik, hogy a meghagyott anyafákról a lég és világosság

nagyobb befolyása következtében dúsan termett mag lehullván, az egész tér természetes úton magától bevetődik.

VETŐVIRÁG, (vető-virág) ős. fn. Sáfránhoz hasonló színű mezei virág, mely míg az őszi vetés ideje tart, addig látszik a réteken.

VETŐZSÁK, (vető-zsák) ős. fn. Zsák, vagy zacskó, melyből vetőmagot szórnak a szántóföldre.

VÉTRÉCZE, fn. tt. *vetréczét*. Sült vagy pörkölt szalonnaszelet, néhutt egyéb hússzelet is. Innen: *vetreczeleves*, melyet sült szalonnaszeletekkel, s néha kolbászsszal, továbbá veres hajmával és kenyérrel készítenek. A székelyeknél: *vetricze*. (Tájszótár). Kresznernéknél előjön *vetrencze* v. *vetrenyecz* is.

Alkalmasint átvett hangu szó, s eredetileg *vértécze*, a *vér* gyökről, melyből a *vérés* (vörös) származik, mennyiben a pirított v. pörkölt szalonna és más húsféle vernyeges színű. Hasonló hang átvételével alakult szók: *ketrecz*, *kertecz*; *fetrencz*, *ferteng*; *setre* v. *sedre*, *serte* *serde*; *hetre*, *herte* v. *herde*; *petrencze*, *perdeneze*.

VETRECELEVES, (vetrecze-leves) ős. fn. L. **VETRECZE** alatt.

VETRENCZE v. **VETRENYECZE** l. **VETRECZE**.

VETRICZE l. **VETRECZE**.

VÉTSÉG, (vét-ség) fn. tt. *vétség-ét*, harm. szr. —e. Vetés által elkövetett hiba, vagy rosz tett. A büntető jogban meg szokták különböztetni a vétséget a büntetéstől vagy gonosz tételtől; ez utóbbiak alatt rendszerént azon törvényszegéseket értvén, melyek eltökélt gonosz szándékkal követtetnek el. V. ö. **BÜNTETT**.

VÉTSÉGÉS, (vét-ség-és) fn. tt. *vétségés-t* v. —et, tb. —ek. Vétséggel járó, terhelt, vádolt. *Vétséges cselekedet*.

VETSZAK, (vet-szak) ős. fn. Vadászok nyelvén a nyúl és rőt vad szaporodásának ideje.

VETSZIGONY l. **VETŐSZIGONY**.

VÉTSZÓ, (vét-szó) ős. fn. Szó, vagy mondat, mely által bizonyos szabály, vagy törvény ellen vét valaki.

VÉTT, (vé-tt) mn. tt. *vétt-et*. Tulajdonképen a *vész* igének mult időbeli részesülője, s annak megtörtént állapotát fejezi ki. *A kézbe vett fegyvert ismét letenni. A bevett orvosságtól jobban lenni. Pénzen vett kenyeret enni* stb. A székelyeknél *vett ár* am. vétár v. vételár. *Vett árán adni*. (Krizsa J.). V. ö. **VÉSZ**.

VETTET, (vet-tet) mivel. m. *vettet-tem*, —tél, —étt, par. *vettess*. Parancsolja, vagy eszközli, okozza, hogy valakit v. valamit vessenek, ez igének szokott jelentéseiben. *Cselédeivel gabonát vettet. A házsártos idegent kivetteti a házból. Vén asszonyok által kártyát vettet. Lőporral fölvetette a várt*. V. ö. **VET**.

VETTLÉ, pusztá Tolna m.; helyr. *Vetllé-re*, —n, —ről.

VETÜLÉS, (vet-ül-és) fn. tt. *vetülés t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Az erdőszetben így hívják, midőn a fa érett magjai lehullván, az alatti vagy közel föld önmagától bevetődik.

Helyesebben: *vetődés* v. *bevetődés* volna.

VETÜLET, **VETÜLET**, (vet-ül-ét) fn. tt. *vetület-et*, harm. szr. —e v. —je.. Így nevezik a földképekre vonatkozva a fokok hálózata tervét. (Projectio, Projection). *Látirányos* v. *távlati vetület*. (Perspectivische Pr.) *Központi vetület*. (Centrale Pr.) *Egyenlítői vetület*. (Aequatoriale Pr.) *Földsarki vetület*. (Polare Pr.) *Vízszintes* v. *víz-* v. *fekirányos vetület*. (Horizontale Pr.).

VÉTVE, (vét-ve) ih. Átvitten: ritkán, néha, mintegy elhibázva, eltévedve. *Csak vétve, elvétve jön hozzánk*. L. **VÉLTE**.

VETYE, l. **KÓTYAVETYE**.

VETYEM, pusztá Szala m.; helyr. *Vetyem-be*, —ben, —ből.

VETYENG, (vety-eng) gyak. önh. m. *vetyeng-tem*, —tél, —étt, htn. —n, v. —eni. Túl a Dunán némely vidékeken am. hányódik, vetődik pl. a sors által. *Vetyengőben van*, azaz, hányják vetik, s romlását, vesztét siettetik, csak imigy amugy létezik; székelyesen: *vetődséges*.

Gyöke *vety* nem egyéb, mint a lágyított *vet*.

VÉVÉGET, (vé-v-ég-et) gyak. áth. m. *vévéget-tem*, —tél, —étt, par. *vévégess*. Gyakran, folytonosan vagy kicsinyesen vesz valamit. Képeztetésre hasonló hozzá: *tévéget*, *vivéget*, *hivéget*, *évéget*, *ivogat* stb. Egyeznek velök e szintén gyakorlatos igék: *véddegel*, *téddegel*, *viddegel*, *hiddégel*, *éddégel*, *iddogal* stb.

VÉVÉGETÉS, (vé-v-ég-et-és) fn. tt. *vévégetés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Gyakori, folytonos, vagy kicsinyezett aprózott vevés.

VÉVÉNY, (vé-v-ény) fn. tt. *vévény-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Valamely átvételről, különösen levél átvételéről szóló okmány. *Postai vévény. Átadási vévény. Feladási vévény. Átvételi vévény. Térti vévény*.

VÉVÉS, (vé-v-és) fn. tt. *vévés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Cselekvés, midőn valaki vesz valamit, ez igének minden jelentéseiben. Különösen birtokszerzés, bizonyos áron. V. ö. **VÉSZ**. Alakra hasonló hozzá: *tevés*, *levés*, *hivés*, *vivés*, *evés*, *ivás*.

VÉVŐ, (vé-v-ő) mn. és fn. tt. *vevő-t*. Aki valamit vesz, ezen igének minden jelentéseiben. Különösen, aki bizonyos árut vásárol. *A vásárlásban több volt az adó vagy árus, mint a vevő*. Összetételekben: *hamvvevő*, *részvevő*, *számvevő*. Hasonló képzésűek: *tevő*, *levő*, *vivő*, *hivő*, *evő*, *ivó*.

VEVŐTÁRS, (vevő-társ) ős. fn. Aki más-sal vagy másokkal társaságban veszen, vásárol valamit.

VEZ, elavult vagy elvont gyök, melyből *vezér*, *vezet* és *vezény* származtak. Mennyiben a *vezér* és a

vezető valakit mintegy magával maga után visz: innen mind alaphangokban, mind alapfogalomban rokona: *visz*. Hasonló rokonság létezik a szláv *ved-em* v. *vegyjem* (vezetem), továbbá *vez-em* v. *vezjem* (járművön viszem, szállítom), és *vezmem* (elveszem) között. Hasonlók Budenz J. szerint a finn *vetä-* (húzni), észt *vedä-*, *veda-* (húzni, szállítani, vinni), lív *veda-* (húzni, vinni, vezetni), cseremiszi *vid-*, *vided-* (vezetni), mordvin *vüt'e-*, erzamordvin *vet'e-*, *ved'a-* (vezetni, kormányozni), vogul *vüt-* (húzni). Továbbá Vámbéry Á. szerint az ujjur *bösüt-mek*, v. *bösüt-mek* (vezet-ni), *bösüt* (vezetés), *bösütcsi* (vezető), oszmanli *jedek* és *jetek* (vezeték).

VEZA, erdélyi falu A. Fehér m.; helyr. *Vézara*, —n, —ról.

VEZEKÉL, (vezeg-él) önh. m. *vezekél-t*, v. *vezekl-ett*, htn. —ni, v. *vezekl-eni*. Bünbánólag magát emészt, testét sanyargatja, penitenciát tart, hogy Istent megengesztelje. Némelyek szerint: *vezeklik*.

Mennyiben sanyargatás által a testi erő gyöngül, vesz, véleményünk szerint, ezen igének gyöke *vesz* v. *vész*, s eredetileg az egész am. *veszegél*, azaz, veszegő állapotban szenved.

VEZEKÉLÉS, VEZEKLÉS, (vezeg-él-és) fn. tt. *vezekelés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Szenvető állapot, midőn valaki büneiért szenved, sanyargatja magát. V. ö. **VEZEKÉL**.

VEZEKÉLŐ, VEZEKLŐ, (vezeg-él-ő) mn. és fn. tt. *vezeklő-t*. Aki büneiért vezekel; bünbánásban szenvedő, testét sanyargató, penitenciatartó bűnös.

VEZEKÉNY, faluk Heves, Nyitra, Pozsony m.; pusztá Heves m.; **GARAM—, FAKÓ—, NAGY—, KIS—**, faluk Bars m.; helyr. *Vezekény-be*, —ben, —ből.

VEZEKLIK, (vezeg-él-ik) k. L. **VEZEKÉL**.

VEZEND, falu Szatmár m.; helyr. *Vezend-re*, —én, —ről.

VEZÉNY, (vez-ény) fn. tt. *vezény-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Újabbkori alkotású szó a hadi értelmű *commando* kifejezésére, s innen lett: *vezényel*, *vezénylés*, *vezénylet*.

VEZÉNYÉL, (vez-ény-él) áth. m. *vezényel-t*, v. *vezénylött*, htn. —ni, v. *vezényleni*. Kisebb-nagyobb hadcsapat, vagy sereg fölött parancsnoksági hatalmat gyakorol, azt főökként vezeti, igazgatja, stb. *Zászlóalj*at, *ezredet*, *dandárt* *vezényelni*. *Lovasságot*, *gyalogságot*, *tüzéreket* *vezényelni*. (Commandiren).

VEZÉNYÉLÉS, (vez-ény-él-és) fn. tt. *vezénylés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Hadparancsnoki, vezéri cselekvés, mely által bizonyos hadcsapatot, hadsereget *vezényel* valaki. V. ö. **VEZÉNYÉL**.

VEZÉNYLÉS, I. VEZÉNYÉLÉS.

VEZÉNYLET, (vez-ény-él-et) fn. tt. *vezénylet-ét*, harm. szr. —e. Hadparancsnoki hatalom, mennyiben azt valaki *vezénylés* által gyakorolja. *Örnagy vezénylete alatt álló, csatázó zászlóalj*.

VEZÉNYSZÓ, (vezény-szó) ösz. fn. A *vezénylő* főnök parancsszava katonai szolgálat- v. működéskor.

VEZÉR, (vez-ér) fn. tt. *vezér-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Széles ért. hadi főnök, ki bizonyos hadtest fölött parancsnoki hatalmat gyakorol, különösen azt harczba, csatára vezeti, *vezényeli*. *Fővezér*, *fő hadi vezér*. Szorosb ért. úgy nevezett tábornoki rangon levő főtiszt, honnan a *vezérőrnagy* (generalmajor) nevezet is. A török nyelvben is eléjön *vezir*, „államtanácsos, államminister, alkirály; basa“ jelentésben. (Hindoglu). Átv. mondjuk a) emberről, ki bizonyos czélra vállalkozásban másokat vezet; b) állatról, melyet a többi, mint útmutatót, mint elülmenőt követ, pl. *vezérürü*, mely a nyáj előtt megy; *vezéreb*; c) némely eszközökről, testekről, melyek nyomán, vagy irányadása szerint történik valami, mint: *vezérfonal*, *vezérkötél*, *vezérszáló*. A közönséges szántótaligában *vezér-nek*, *taligavezér-nek*, v. *eke-vezér-nek* mondják azon félkörű s likakkal ellátott fát, mely a taligarúdba van illesztve, s melyet majd rövidebbre majd hosszabbra lehet venni, amint a szántó szélesebb vagy keskenyebb barázdát akar hasítani.

Elemére s rokonságaira nézve I. **VEZ**, gyök.

VEZÉRBOT, (vezér-bot) ösz. fn. Bot, melyet a szoros ért. vett hadvezér hatalma és rangja jelvényül visel.

VEZÉRCSILLAG, (vezér-esillag) ösz. fn. Csillag, mely az éjjeli, kivált tengeri utasoknak irányul, eligazodásul, s mintegy vezérül, kalauzul szolgál. Különösen oly csillag, vagy csillagzat, mely az éjnek minden szakában, s egész éjen által látható, milyen pl. a gönczöltszekere. Átv. ért. am. *vezérelv*, *vezérszabály*.

VEZÉRCZIKK, (vezér-czikk) ösz. fn. Elő-

cikk a politikai hirlapokban, mely a napi események állapotának földerítésére mintegy vezérül szolgál, mely *vezérelveket* fejteget stb.

VEZÉRÉB, (vezér-eb) I. **VEZÉRKOPÓ**.

VEZÉREL, (vez-ér-él) áth. m. *vezérel-t*, v. *vezérlött*, htn. —ni, v. *vezérteni*. Vezérképen elül menve utat mutat, bizonyos cselekvésre, különösen hadi működésre többeket maga után visz, vagy mint intézkedő igazgat. *Csapatokat*, *seregeket* *vezérteni*. *Isten vezéreljen benneteket*. V. ö. **VEZÉR**.

VEZÉRELV, (vezér-elv) ösz. fn. Kitűzött elv, melynek nyomán és irányadása szerint ismereteink rendszerét vagy cselekvéseinket bizonyos következetességgel s egyezményesen tovább-tovább fűzzük, folytatjuk.

VEZÉRESZME, (vezér-eszme) ösz. fn. Fő eszme, mely az alárendelt eszméknek irányadóul szolgál.

VEZÉRFONAL, (vezér-fonal) ösz. fn. Tulajd. ért. fonál, melylyel valakit v. valamit vezetünk. Átv. és szokottabb ért. ami elmei vagy akaratbeli

működésünket vezérli, s a feltett czél felé irányozza.

VEZÉRGYEPLŐ, (vezér-gyeplő) ősz. fn. A vezérlovon (gyeplősön) használatni szokott gyeplő.

VEZÉRI, (vez-ér-i) mn. tt. *vezéri-t*, tb. —ek. Vezért illető, ahhoz tartozó, arra vonatkozó. *Vezéri hatalom, parancs, jog, kötelesség.*

VEZÉRIGE, (vezér-ige) ősz. fn. Az egyházi beszédnek alapul szolgáló ige vagyis igék, egy vagy több mondat, melyet a hitszónokok általában a Szentírásból idéznek.

VEZÉRKAR, (vezér-kar) ősz. fn. A hadi vezérhez v. vezérséghez tartozó tiszti kar. (Generalstab).

VEZÉRKÉDÉS, (vez-ér-kéd és) fn. tt. *vezérkédés-t*, tb. —ek, harm. szr. —e. Vezéri tisztnak, működésnek gyakorlása, vezéri hivatalkodás. V. ö. **VEZÉR**.

VEZÉRKÉDIK, (vez-ér-kéd-ik) k. m. *vezérkéd-tem*, —tél, —tél. Vezéri tisztest, hatalmat gyakorol, vezérként működik.

VEZÉRKOPÓ, (vezér-kopó) ősz. fn. Vadászok nyelvén a farka legjelesebb és legbiztosabb kopója, mely a futam alatt első sorban jár. (Bérczy Károly).

VEZÉRKUTYA, (vezér-kutya) ősz. f. L. **VEZÉRKOPÓ**.

VEZÉRLÉS, (vez-ér-él-és) fn. tt. *vezérlés-t*, tb. —ek, harm. szr. —e. Cselekvés, midőn valakit vezérlünk. *Ügyes, biztos vezérlés. Vezérlésed alatt győzni fogunk.* V. ö. **VEZÉREL**.

VEZÉRLET, (vez-ér-él-et) fn. tt. *vezérlet-ét*, harm. szr. —e. Vezérlés, elvont értelemben; a vezérlés műve, eredménye.

VEZÉRLŐ, (vez-ér-él-ő) mn. és fn. tt. *vezérlő-t*. Aki vezérel vagy átvittén ami vezér gyanánt utat, irányt mutat. *Századot vezérlő kapitány. Utasokat vezérlő csillag, iránytű. A vezérlő után indulni.* V. ö. **VEZÉREL**.

VEZÉRMONDAT, (vezér-mondat) l. **VEZÉRIGE**.

VEZÉRÖRNAGY, (vezér-ör-nagy) ősz. fn. A katonai tisztségben másod rangú vezér.

VEZÉRPARANCS, (vezér-parancs) ősz. fn. A vezértől eredett vagy kiadott parancs.

VEZÉRSÉG, (vez-ér-ség) fn. tt. *vezérség-ét*, harm. szr. —e. Vezéri hatalom, rang, parancsnokság. *Valakit vezérségre emelni. A vezérséget elfogadni, letenni. Vezérsége alatt győztünk. Fővezérség, alvezérség.*

VEZÉRSÉGI, (vez-ér-ség-i) mn. tt. *vezérségi-t*, tb. —ek. Vezérséget illető, arra vonatkozó.

VEZÉRSZABÁLY, (vezér-szabály) ősz. fn. Fő v. általános szabály, mely a többinek vezérelvül szolgál.

VEZÉRSZÁL, (vezér-szál) l. **VEZÉRFONAL**.

VEZÉRSZALAG, (vezér-szalag) ősz. fn. Széles szalag, melynél fogva a jární tanuló gyermeket vezetgetik. Átv. tévedéstől megóvó irányadás, utmutatás, vezérfonal.

VEZÉRSZÓ, (vezér-szó) 1) l. **ELŐSZÓ**. 2) Főszó a mondatban, melyre a többi szók vonatkoznak.

VEZÉRTÜZ, (vezér-tűz) ősz. fn. Tűz, melyet éjjel a végett gyújtanak, és táplálnak, hogy bizonyos utmutatásra, irányadásra szolgáljon; pl. a tenger melletti hegytetőkön vagy tornyokban a tengeri utasok számára.

VEZÉRÜRÜ, (vezér-űrű) ősz. fn. Rendesen kolompós ürű, mely a juhnyáj előtt megy, s azt a juhász vagy kutya terelgetése szerint vezeti.

VEZÉRZÁSZLÓ, (vezér-zászló) ősz. fn. Keskeny, rövid, vagy nyelvidomú zászló, mely a tengeri hadvezér hajójának nagy árboczán lengedez.

VEZET, (vez-et) áth. m. *vezet-tem*, —tél, —tél, par. *vezess*. 1) Embert, vagy némely állatot, bizonyos irányban és célra igazgatva, utat mutatva, maga után vagy mellett járát, s mintegy magával visz. *Vakot vezetni. Vak vezet világtalant. Ha vak vezet vakot, mindketten verembe esnek. A gyöngéledőt, lábadozót karon fogva, a kisedet járszalagon vezetni. Utasokat rengeteg erdősségen át vezetni. Ellenségre, csatába vezetni a hadsereget. Bevezetni, kivezetni, fölvezetni, levezetni, elvezetni, körülvézetni, félrevezetni valakit. A lovakat bevezetni az dőbe, kivezetni a gyöpre. A vadászebet pórázon, a borjút kötélén, a medvét lánczon vezetni. A kolompós ürű egész juhnyáját vezet.* 2) Különféle átv. ért. a) Valakit parancs, tanácsadás, oktatás stb. által tetteiben igazgat, s mintegy kitzíti neki a cselekvési irányt, célt, módot. *Jó erkölcsű jámbor utra vezetni növendékeit. Az eltévelyedettet visszavezetni a jó útra. Hová vezet mind ez? hová, mire juttat? mi vége lesz? Jégre vezetni (vinni) valakit, káros, veszélyes, sikamlós állapotra juttatni, terelni. Orrándl fogva vezetteti magát, más tanácsát, utasítását vakon, botorul követi.* b) Valakit bizonyos állapotba avat. *A művészet, tudomány csarnokába bevezetni a tanuló. Új társaságba, körbe, hivatalba bevezetni vatakit.* c) Valaminek irányát, menetét, folyamatát meghatározza, ki szabja, kijelöli. *Az utczai csatornákat a közel folyóba vezetni. A forrásból vizet vezetni a városba. Ezen út a városba, amaz a szőlőhegyre vezet. A fölépcsők a nagy terembe vezetnek.* d) Kereskedői nyelven divatba jött: könyvet pl. *főkönyvet, naplót* stb. vezetni (Buch führen); innen a jegyzőkönyvekre is alkalmazzák: *jegyzőkönyvet vezetni.* e) Szabó Dávidnál: *vasat, ércet vezetni* am. nyujtani. f) Vadászok nyelvén: *vezet a kopó*, mely a farka élén jár.

Elemzésére nézve l. **VEZ**, gyök.

VEZETDEGÉL, (vez-et-degél) áth. m. *vezetdegélt*. L. **VEZETGET**.

VEZETÉK, (vez-et-ék) fn. tt. *vezeték-ét*, harm. szr. —e. 1) Azon eszköz, melynél fogva valamit vezetnek, pl. kötőfék, kantár, kötél, póráz. *Vezetéken*

vinni a lovat. Vízvezeték = csatorna, melyen a vizet bizonyos czélból másuvá folytatják. 2) Mondjuk melléklőről, melyet a lovas maga mellett vezet, pl. a lovász az urának paripáját; öszvetéve: *vezeték-lő*. „Legelől jöve sokad magával az assas basa azután a fővezér a muftival a császár vezetéki”. (Mikes Kelemen. XX. levél). 3) Átv. l. VEZETÉKNÉV; VEZETÉKKERÉK.

VEZETÉKEB, (vezeték-eb) ösz. fn. Vadászok nyelvén a véreb fájából való s arra van tanítva, hogy minden vad, de különösen a fővad nyomát fölvegye és tartsa, habár ez nem is volna meglőve. (Bérez K.).

VEZETÉKÉL, (vez-et-ék-él) áth. m. *vezetékél-t*, Vezetéken visz. *A lovász urának paripáját vezetékeli*. V. ö. VEZETÉK.

VEZETÉKÉNY, (vez-et-ék-ény) mn. tt. *vezetékény-t*, tb. —ek. Könnyen vezethető; aki vagy ami vezetni engedi magát, engedelmes, nem makacs-kodó.

VEZETÉKÉNYSEG, (vez-et-ék-ény-ség) fn. tt. *vezetékénység-et*, harm. szr. —e. Tulajdonság, hajlandóság, készség, melynél fogva valaki v. valami vezettetni hagyja magát.

VEZETÉKHAJÓ, (vezeték-hajó) ösz. fn. A fölfelé lovak által vontatott nagyobb hajók előtt járó dereglye, mely az alattságot tartja.

VEZETÉKKERÉK, (vezeték-kerék) ösz. fn. Fölösleges kerék, melyet a hosszabb útra menő szekerezők magukkal visznek, hogy azt, a törött kerék helyébe azonnal betehessék.

VEZETÉKKÖTÉL, (vezeték-kötél). A hajózásban minden kötél, melylyel valamit kísérnek, vagy amin valamit vezetnek; tarcsvitorlán pedig a tarc-sokkal párhuzamosan futó kötél, melylyel azon vitorlát felhúzzák. (Leiter, Leitseil. Kenessey A.).

VEZETÉKLÓ, (vezeték-ló) ösz. fn. Általán ló, melyet valaki lóháton menve maga mellett vezet. Különösen nyergeslő, melyet a szolga, illetőleg lovász urának számára visz magával.

VEZETÉKNÉV, (vezeték-név) ösz. fn. Nemzetségi név, különböztetésül a keresztnévtől; amaz a magyarban az utóbbi előtt áll, pl. ezekben: Kis Péter, Nagy Pál, Zongor Mihály, a *Kis*, *Nagy*, *Zongor* vezetékevek. Egyébiránt gyakran a keresztnévek is használatnak vezetékevekkül, pl. Péter István, László György.

VEZETÉKSZÁNDÉK v. —SZÁNDOK, (vezeték-szándék v. —szándok) ösz. fn. Szabó D. szerint második, nem első szándék. „Ez vala vezetékszándékja, hogy —”

VEZETÉKSZÍJ, (vezeték-szík) ösz. fn. Vadászoknál szík, melyre a vezetékeket fűzve van, s ha ez már jól keres a szíjon, akkor: vezethető.

VEZETÉS, (vez-et-és) fn. tt. *vezetés-t*, tb. —ek, harm. szr. —e. Cselekvés, mely által valakit v. valamit vezetünk, ezen igének minden jelentéseiben véve. V. ö. VEZET.

VEZETÉSI, (vez-et-és-i) mn. tt. *vezetési-t*, tb. —ek. Vezetést illető, arra vonatkozó.

VEZETGET, (vez-et-get) gyak. áth. m. *vezetget-tem*, —tél, —ött, par. *vezetgess*. Gyakran, folytonosan, ide-oda vezet, magával járat. V. ö. VEZET.

VEZETGETÉS, (vez-et-get-és) fn. tt. *vezetgetés-t*, tb. —ek, harm. szr. —e. Cselekvés, midőn valaki vezetget.

VEZETŐ, (vez-et-ő) mn. és fn. tt. *vezető-t*. Aki valakit v. valamit vezet, péld. útmutató, kalauz, vezér. *Hadvezető, koldusvezető*. Átv. ért. *vízvezető csatorna, erdőbe vezető út* stb. V. ö. VEZET.

VÉZNA, (véz-na) mn. tt. *véznát*. Vékony dongáju, vanyiga, sovány, nápicz, csenevész, satnya, hitvány testü. Némely kiejtés szerént pl. Szabó Dávidnál is: *véznya*, néhutt *vészna*. Alapfogalomban és hangra nézve egyezik vele *váz*, mintha volna *vázna*.

VÉZNASÁG, (véz-na-ság) fn. tt. *véznaság-ot*, harm. szr. —a. Sovány testűség, nápiczság, satnyaság.

VÉZNÍT, VÉZNIT, (véz-na-it) áth. m. *véznít-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. Véznavá tesz, elsoványít, elsatnyít.

VÉZNYA l. VÉZNA.

VÉZNÚL, (véz-na-úl) önh. m. *véznúl-t*. Véznavá lesz, satnyúl, csenevész.

VEZSENY, falu Heves m.; helyr. *Vezseny-be*, —ben, —ből.

VI, utánzott természeti hang, melyből több-nemű tőszók és származékok eredtek, a) indulatszók, különösen, melyek jó kedvű, gyermeteg vékony hangu nevetésre vonatkoznak, mint: *vics*, *vicsor*, *vicsorog*; *vigy*, *vigyor*, *vigyorog*, *vigyor*; *vih*, *vihog*, *vihácsol*; *vidám*, *vig*; *vinnyog*, b) élesebb nemű, részént állati, részént más természeti hangokat utánzó, mint: *viog* v. *vijog* (a sas), *vihar*, *viheder*. Ezekben tulajdonkép az élénk, éles, vékony i az uralkodó alaphang, mint e széles kedvű indulatszókban: *i ha!* *i haha!* *i huhu!* *i juju!* *hi hi!*, a *v* pedig fuvó hangnak avagy szelletnek tekinthető, honnan az ily változatok is: *ihog* *vihog*, *ihácsol* *vihácsol*. Hasonló éles hangu természetutánzó: *ri*, *si*, *nyí*, *szí*.

A jó kedvből fakadó i indulathang látszik rejleni ezen latin szókban is: *io!* *jocus*, (*iocus*) *jubilum*, *jucundus*, *hilaris* stb.

VÍ, v. VÍV önh. és áth. Ragozva jelen idő: *vivok* v. *vivok*, *vész* v. *viesz*, *vi* v. *vív* v. *vív*, *vívunk* v. *vívunk*, *vítok* v. *vítok*, *vívnak* v. *vínak*; első mult: *víték* v. *víték*, *vívál* v. *vívál*, *víva* v. *viva* stb.; 2-od m. *vítam*, *vítál*, *vívott* v. *vívott*, *v. vítam*, *vítál* stb.; jövő: *vívandok*, *vívandasz*, *vívand* stb.; parancsoló mód: *vívj* v. *vívj*, *v. vívj*; óhajtó mód: *vívnek*, *vívnd*, *vívna* v. *vínék*, *vínál*, *vína* stb.; htn. *vívni* v. *víni*. A Bécsi codexben a törzs *viv* és *vio*. „Hogy víujak (ut praelier) a persaiak fedelme (fejedelme) ellen.”

(Daniel X.). „És viu (pugnabit) ezfek (észak) királya ellen.“ (Dániel XI.). „Íjnel és nyílnalkül és vértel és törnelkül (rövid *nal, nel*) viott ő istenék ő érték.“ (Judith. V.). „Hogy vionának (pugnarent) igazaknak nemzete ellen.“ (Hester XI.). 1) Önh. tárgyesetes viszonynév nélkül, am. támadólag vagy védőleg küzd, verekedik, csatáz, harczol, az ellene törekvő erőt, akadályt ellenszegülés által legyőzni iparkodik. *Harczban, csatában erősen vívni. Megvívni az ellenséggel. Hazáért, szabadságért vívni. Harczjétekban, dicsőségért, jutalomért víni: Szirmay Lajos élül jár, a török had vijjon bár.* (Szirmay Hung. in Parab.). *Ki merne ő vele vívni?* Átv. bizonyos akadályokkal küzd, azokat elmellőzni törekszik. *Ez életben sok bajjal kell vívnunk. Magával indulataival vív, küzd.* „Ha en országom e világból volna, en szolgálaim megvínának en értem.“ (Münch. cod. János. XVIII.). 2) Áth. tárgyesetes viszonynévvel, ellenségekpen, hadi erővel támadólag rongál, szorongat, ostromol valamely helyet. *Várat, várost, bástyát, a vár kapuját vívni. Könnyű azt a várat megőrizni, melyet nem vínak.* (Km.). Idegen nyelvekből kölcsönzött, de már szokássá vált szóköttéssel mondjuk: *bajt víni, párbajt, csatát, harcztot víni, Átv. kivívni valamit, am. erőfeszítés, az akadályok legyőzése által bizonyos célt érni. A mire törekedett volt, végre kivívta.*

Ragozásra hasonlók hozzá: *hi, ri, si, nyti, szli*, melyek alaphangja hangutánzó; s véleményünk szerint a *vi* igének alapját is az teszi, mennyiben a *vi* rendesen élénken kitörő süvöltéssel, fuvással szokott járni. Innen *vi* és *fú* rokon hangú szék is. A *vi* gyöknek hangváltozattal megfelel *baj* szó is, *viadal* jelentésben. Ugyanaz szolgál alapul *viaskodik*, *viadal* s *vita* szónak és származékaiknak is. Egyezik vele Jancsovic Szótárában a szláv *bij-em* ütöm, verem, honnan *bij-ák* ütő verő, *bij-am* ütögetem veregetem; továbbá *bit* v. *bitja* ütés, verés, *bitka* ütközet stb. a föntebbi *bij*-törzsszel szintén egyezik a szláv nyelvben *boj* ütközet, harc. Budenz József egyeztetései szerint ide tartoznak a lapp *viko-* *vi-ni* (luctari, certare, kämpfen), *viko* (lucta, certamen) s több rokon hangú, erőt jelentő finn-ugor szók.

VIADAL, (vi-ad-al) fn. tt. *viadal-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Harczban, csatában, ütközetben, versenykiáramban egymást legyőzni törekvő ellenfelek küzdele, verekedése. *Viadalra szállani. Viadalban győzni, elfáradni.* „Viadalnak miatta (általa) kiirtatának“ (exterminati sunt praeliis. Bécsi cod. Judith. V.). „Viadal tudományának tudatlani“ (sine peritia artis pugnae. Ugyanott). „Mire futál el, minek előtte a viadal lenne.“ (Nádor cod. 555. l.). Mondjuk állatok verekedéséről is. *Bikaviadal, kakasviadal.* „Waterlói diadal, Mind csak kakasviadal.“ (Kölcsey). A Münchener codexben eléjön a latin agonia (végvonaglás, halálos küzdés) jelentésében. (Lukács XXII.). Gyöke kétségtelenül *vi* s képzője az összetett *adal*, mely „viadalom“ szóban még om

képzővel is megszaporodik. Az első *ad* képző fordul el az újabb alkotásu „viador“ szóban is.

VIADALBÍRÓ, (viadal-bíró) ősz. fn. Megbízott személy, ki a harczjátékok kellő menetelére fölügyel, s megítéli, a küzdő felek közül ki a győztes, és jutalomra érdemes.

VIADALI, (vi-ad-al-i) l. VIADALMI.

VIADALMAS, (vi-ad-al-om-as) mn. tt. *viadalmas-t*, v. —at, tb. —ak. Viadalomra alkalmas, képes, viaskodni szerető, bátor harczó. *Viadalmas őseink, középkori lovagok.*

VIADALMESTER, (viadal-mester) ősz. fn. Mester, ki másokat vívni, küzdeni, különféle fegyverek ügyes használására tanít. Molnár Albert-nál: *házsártosmester*. Másképp: *vívómester* v. *vímester*.

VIADALMI, (vi-ad-al-om-i) mn. tt. *viadalmi-t*, tb. —ak. Viadalmat illető, arra vonatkozó. *Viadalmi készülétek.*

VIADALOM, (vi-ad-al-om) mn. tt. *viadalm-at*, harm. szr. —a. Köz szokás szerint ugyan azt jelent, mit a rövidebb *viadal*. „Az ő hozzá tartozóból hét bék esett az viadalomba.“ (Szalay Ág. 400 m. l. 334. l.). E tekintetben hasonlók hozzájuk *diadal* és *diadalom*.

VIADALOS, (vi-ad-al-os) l. VIADALMAS.

VIADOR, (vi-ad-or) fn. tt. *viador-t*, tb. —ok. Újdon alkotott szó a latin „gladiator“ magyar kifejezésére. Ezek régente leginkább nyilvános néző helyeken szoktak föllépni, és a nép mulattatására egymás ellen élethalálra víni.

VÍÁROK, (ví-árok) ősz. fn. Ostromlók árka mellvéddel ellátva.

VIASKODÁS, (vi-as-kod-ás) fn. tt. *viaskodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Folytonosan üzött vívás, küzködés, verekedés, harcoskodás.

VIASKODI, (vi-as-kod-i) mn. tt. *viaskodi-t*, tb. —ak. Gúnyos ért. viaskodni, veszekedni, másokba kapezaskodni szerető, kötekedő. Hasonlóan részesülőkből módosultak: *hányiveti, markapüki, rártarti, suayi, csali* gúnyos mellékevek.

VIASKODIK, (vi-as-kod-ik) k, m. *viaskod-tam*, —tál, —ott. Ellenfelével, vagy akármiféle bajjal, akadálylyal folytonosan ví, küzködik. Azon kevés igék osztályába tartozik, melyek *odik*, *kedik* képző előtt, kivált neveknél, szereti az *os*, *as*, és képzőt is, maga elé venni, mint *biráskodik*, *vendégeskedik*.

VIASKODÓ, (vi-as-kod-ó) mn. tt. *viaskodó-t*. Harczban, csatában, fegyverjátékban, stb. vagy némi nehézségekkel, akadályokkal küzködő, bajlódó. V. ö. VIASKODIK.

VIASZ, fn. tt. *viasz-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Kövér, olajos, lépes tömeg, melyet a méhek a virágokról gyűjtenek, s melyből sejtjeiket készítik; továbbá ugyanezen testtömeg tűzben felolvasztva és megtisztított állapotban véve. *Sárga, fehér viasz. Viaszt olvasztani, tisztítani. Viaszból gyertyát készíteni. Viaszzal beönteni, bevonni valamit.* Némely

összetételekben mint anyagszer, jelent viaszból valót, pl. *viaszgyertya*, *viasztekercs*, *viaszvászon* stb. Továbbá jelent hasonló anyagot, melyet némely növények pl. a viaszura gyümölcséből készítenek, vagy más olvatag testet, melynek főatkátrésze viaszfélelőből áll. *Spanyolviasz*, *pecsétviasz*. Tréfás népr. nyelven: *búzaviasz* = emberganaj. Népiesen gyakran *k* utóhang járul hozzá: *viaszk*. A Debreczeni Legendáskönyvben; *vihiusz* (44. l.) és *viusz* (174. l.).

Németül: *Wachs*, a régi felső németben: *vuahs*, a közép felső németben: *wahs*, angolszászul: *vāx*, *veax*, *weax*, *waex*, *wex*, *wex* (Kaltschmidt), a szláv nyelvekben oroszul: *vaszka*, *uoszke*, lengyelül, csehül: *woszka*, lithvánul: *waszkasz* stb. Kaltschmidt ezeket a szanszkrit *payas* (olvasd: pajasz) szóval rokonítja, mely am. folyékony (flüssig). Miklosich szerint régi szlávul: *vostk*, új szlávul: *vojsk*, szerbül: *vosak*.

VIASZÁRU, (viasz-áru) ösz. fn. Viaszból készített eladni való anyag, mű, gyártmány, eszköz stb. *viasztekercs*, *viaszgyertya*.

VIASZÁRUS, (viasz-árus) ösz. fn. Aki viaszanyagot, vagy viaszból készített miveket, gyártmányokat, eszközöket stb. árul.

VIASZBÁB, (viasz-báb) ösz. fn. Viaszanyagból alakított bábféle mű. Átv. gúnyos ért. viaszbábhöz hasonló, lelketlen arcú, alaku személy.

VIASZBURA, (viasz-bura) ösz. fn. Diószegi F. szerint a négyhímes kétlakiai seregébe tartozó növénynem, melynek himvirági barkája hosszudad, pikkelyei tojáskerek, egy viráguak; anyavirágának barkája mint a himé; anyaszála kettő, csontárja bogyóforma. (*Myrica*). Faja: *törpe viaszbura*, mely viaszos nedvet izzad; németül: *Wachsbaum*. Nevét onnan kapta, mert magvaiból viaszféle lépes anyagot készítenek.

VIASZFÁKLYA, (viasz-fáklya) ösz. fn. Fáklya, melynek belsővete viasszal van bevonva, különböztetésül másnemű p. szurkos fáklyától.

VIASZFEHÉRÍTÉS, (viasz-fehérités) ösz. fn. Cselekvés, mely által viaszt fehéritenek.

VIASZFEHÉRÍTŐ, (viasz-fehéritő) ösz. mn. és fn. Aki a nyers viaszt megtisztogatja, és fehérré teszi. Továbbá ily czélu intézet.

VIASZFESTÉS, (viasz-festés) ösz. fn. Festészet neme, e végre különösen elkészített viaszanyag által.

VIASZFŰ, (viasz-fű) ösz. fn. A szeplék neméhez tartozó növényfaj népies neve; bokrétájának karimafogai hegyesek, öszvehajulnak, a bokrétát bezárják, levelei szárölelők, kopaszak, simák; virága sárga. Másnép szintén népiesen: *párducfű*, *szeplőfű*, *szeplőlapu*; növénytani néven: *kis szeplén*. (*Cerinth minor*).

VIASZGALÓCZA, (viasz-galócza) ösz. fn. Galócza faj, melynek alapja viasszszínű, harangforma, behajlott szélű; lemezei viasszszínűk, tönkre

futók, tönkje fehér, tenyészik erdőkben. (*Agaricus mitra*).

VIASZGYÁR, (viasz-gyár) ösz. fn. Gyár, melyben a nyers viaszanyagot tisztogatják, s belőle különféle miveket, eszközöket, stb. készítenek.

VIASZGYERTYA, (viasz-gyertya) ösz. fn. Olvasztott viaszanyagból öntött vagy mártott gyertya. *Sárga, fehér, vastag, vékony, szálas, tekercses viaszgyertya*. *Templomi, szentelt, husvéti viaszgyertya*.

VIASZGYÖNGY, (viasz-gyöngy) ösz. fn. Viaszból göngyölített, s halenyvvel, azaz, vizahólyagtapaszsral bevont gyöngy.

VIASZÍR, (viasz-ír) ösz. fn. Viaszanyagból készített ír.

VIASZK; VIASZKOS stb. l. VIASZ, VIASZOS. Azon szók osztályába tartozik, melyek néha a *k* hangot utótétül veszik föl, mint *tövis, tövisk; pocz, poczk; varacs, varacsok* stb.

VIASZKALÁCS, (viasz-kalács) l. VIASZTEKERC.

VIASZKENŐCS, (viasz-kenőcs) ösz. fn. Viaszból csinált kenőcs, melyet különösen hajkenésre használnak.

VIASZKÉP, (viasz-kép) ösz. fn. Viaszból alakított kép, mellkép, vagy egész emberi alak.

VIASZKÉPELÉS, v. — KÉPEZÉS, (viasz-képelés v. — képezés) ösz. fn. Képalakítás viaszféle anyagból.

VIASZKÉPELŐ, (viasz-képelő) l. VIASZKÉPMŰVÉSZ.

VIASZKÉPMŰVÉSZ, (viasz-kép-művész) ösz. fn. Képzőművész, ki viaszképeket alakít.

VIASZKÉPMŰVÉSZET, (viasz-kép-művészet) ösz. fn. Viaszképek alakításával foglalkodó művészet. (*Keroplastik, Bossirkunst*).

VIASZKERESKEDÉS, (viasz-kereskedés) ösz. fn. Kereskedés neme, melyet valaki viaszánnyal, s ebből készített mivekkel üz.

VIASZKERESKEDŐ, (viasz-kereskedő) ösz. fn. Aki viaszánnyal, s viaszárakkal kereskedik.

VIASZKORONG, (viasz-korong) ösz. fn. Kerekded, sima viasztömeg, hasonló a tálfenekhez, melyben öntötték.

VIASZMOLY, (viasz-moly) ösz. fn. l. VIASZSZÍPOLY.

VIASZNEMŰ, (viasz-nemű) ösz. mn. A méhkasok sejtes viaszához hasonló; avagy az ebből készült anyagból való. *Viasznemű kövér, olajos, lépes testek*.

VIASZNYOMAT, (viasz-nyomat) ösz. fn. Viaszos lapra, vagy viasztömegbe csinált nyomat, különösen, mely valamely készítenő műnek mintául szolgál.

VIASZOL, (viasz-ol) áth. m. *viaszol-t*. Viaszszal beken, bevon, fényesít valamit. *Padolatot viaszolni*.

VIASZOLAJ, (viasz-olaj) ősz. fn. Sárgaviasz-ból készített, igen csipős szagú olaj. *A vakkörmöt viaszolajjal puhítani.*

VIASZOLÁS, (viasz-ol-ás) fn. tt. *viaszolás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Cselekvés, mely által viaszolnak valamit. V. ö. VIASZOL.

VIASZOLVASZTÁS, (viasz-olvasztás) ősz. fn. Cselekvés, mely által a viaszanyagot tűznél hígga, folyékonyra tesz, egyszersmind salakjától megtisztítják.

VIASZORR, (viasz-orr) ősz. fn. A viaszképnek orra; vagy az elveszett élő orr helyett viasz-ból csinált pótlékor. *Törvénynek viaszorra szokott lenni* (km.), azaz, ide-oda csavarni lehet.

VIASZOS, (viasz-os) mn. tt. *viaszos-t*, v. —at, tb. —ak. Viasszal bevont, bekenet, fényesített. *Viasszos tábla, vászon. Viasszos padolat.*

VIASZOSVÁSZONGYÁR, (viaszos-vászon-gyár) ősz. fn. Gyár, melyben bizonyos czélokra a vásznat viasszal vonják, vagy eresztik be.

VIASZOZ, (viasz-oz) áth. m. *viaszoz-tam*, —tál, —ott, par. —z. Viasszal beken, behúz, fényesít.

VIASZOZÁS, (viasz-oz) l. VIASZOLÁS.

VIASZÖNTÉS, (viasz-öntés) ősz. fn. Viasz-míveket készítő mivesek cselekvése, munkája, péld. midőn gyertyákat, vagy más miveket alakítanak a felolvasztott viaszból.

VIASZÖNTŐ, (viasz-öntő) ősz. fn. Míves, aki a felolvasztott viaszból különféle miveket készít.

VIASZSALAK, (viasz-salak) ősz. fn. Az olvasztott viasznak söpreje, alja, durvája.

VIASZSÁRGA, (viasz-sárga) ősz. mn. Sárga viaszhoz hasonló színű. *Viasszarga arcz.*

VIASZSOTÚ, (viasz-sotú) ősz. fn. Sotú, mely által a yers viaszt salakjától megtisztítják.

VIASZSZÁL, (viasz-szál) ősz. fn. Sajátneműleg készített, viasszal bevont húr vagy szövetszál, mint orvosi eszköz, mely a húgyesőnek kitágítására, illetőleg a megrekedt vizelet előmozdítására szolgál.

VIASZSZAPPAN, (viasz-szappan) ősz. fn. Szappan, melynek egyik alkotórésze viaszból áll.

VIASZSZÍN, (viasz-szín) ősz. fn. 1) Olyan szín, milyen a yers viaszé szokott lenni, azaz, sárga. 2) l. VIASZSZÍNÜ.

VIASZSZÍNÜ, v. —SZÍNÜ, (viasz-színü) ősz. mn. Viaszhoz hasonló sárga színü.

VIASZSZIPOLY, (viasz-szipoly) ősz. fn. Szipolyfaj, melynek pilléje a méhkasokba rakja le tojásait, s a lépben, viaszban pusztításokat tesz. (Pha-laena cerceana, L.)

VIASZSZÚ, (viasz-szú) ősz. fn. l. VIASZSZIPOLY.

VIASZTAPASZ, (viasz-tapasz) ősz. fn. Tapasz, melynek fő alkotórészt viasz teszi.

VIASZTEKERCS, (viasz-tekerés) ősz. fn. Viaszból öntött, vékony hosszú szálla nyújtott, s öszvetekegetett gyertya; máskép: *viasszalács*.

VIASZVIRÁG, (viasz-virág) ősz. fn. 1) Viasz-ból csinált mesterséges virág. 2) A viaszfünek, azaz kis szeplőnek sárga virága.

VIBORNA, falu Szepes m.; helyr. *Viborná-ra*, —n, —ról.

VICS, természeti hangszó, mely a nevető fogai közül kinyomuló vékony éles hangot utánozza, honnan *vicsog*, *vicsosan* származékok. Némi módosulattal hasonló jelentésük: *vigy*, *vigyog*; *vih*, *vihog*; *vik* *vikog*; *vinny*, *vinnyog*. Mennyiben illeten nevetéskor a szájjal széthúzódik, s a fogak kitűnnek, másod jelentése: nyílás, kitűnés; honnan, *vicsorog* = fogait kimutatja; felhők közül *kivigygan* a nap, sugarai kilövellenek; *vinnyog* a szája, meg-megnyilik, vonaglik, mintha nevetni akarna.

VICSA, falu Közép Szolnok m.; helyr. *Vicsá-ra*, —n, —ról.

VICSAP, KIS—, NAGY—, faluk Nyitra m.; helyr. *Vicsap-ra*, —on, —ról.

VICSE, pusztá Veszprém m.; helyr. *Vicsé-re*, —n, —ról.

VICSCHAN, (vics-es-an, vics-u-an) önh. m. *vicschan-t*. 1) Éles vékony *vics*-féle hangon elneveti magát. Oly alkatu mint: *nyikkan*, *czuppan*, *rikkan* stb. 2) Átv. nyílás, repedés által rejtekéből kibukkan, mint a nevető fogai. *Vicschan a nap, midőn a felhőből ki kibukik*. Egyezik vele *vigygan*. 3) Kriza J. szerint a székelyeknél am. marjul, csikkan.

VICSOG, (vics-og) gyak. önh. m. *vicsog-tam*, —tál, —ott. Száját széthúzva, fogait kimutatva vékony *vics* hangon nevetgél. *Vicsognak a csintalan gyermekek, leányok*. Átv. *vicsog a nap*, midőn majd eléltűnik, majd elbukik. Egyezik vele *vigyog*, *vihog*, *vikog*.

VICSOGÁS, (vics-og-ás) fn. tt. *vicsogás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A nevetődzés sajátos neme, midőn vicsog valaki. V. ö. VICSOG.

VICSOR, (1), (vics-or) elavult v. elvont törzs, melyből *vicsori*, *vicsorog*, *vicsorgat*, *vicsorit*, *vicsorodik* származtak. Jelent vicsogó állapotot, vagy tulajdonságot. Hasonlóan elavultak a *háborog*, *hunyorog*, *zsugorog* igék törzsei: *hábor*, *hunyor*, *zsugor* stb. Egyébiránt Diószegi-Fazekas füvészkönyvében nővény neve. L. VICSOR, (2).

VICSOR, (2), fn. tt. *vicsor-t*, tb. —ok. A két főbb hímesek és magrejtők seregébe tartozó nővéynem, melynek csészéje négy hasábu, bokréája ásitó (mintegy *vicsorgó*); felső ajaka sisakos, szállahegyű, az alsó három karéju, hátraszegett szélü, tompa. (Lathraea).

VICSORGAT, (vics-or-gat, v. vics-or-og-at) gyak. áth. m. *vicsorgat-tam*, —tál, —ott, par. *vicsorgass*. 1) Vicsogó hangon nevetkezve fogait muto-gatja. 2) Haragból nevetőhöz hasonlólag fogait dühösen haragosan kitünteti, fenegeti p. a haragos eb, farkas. *Vicsorgatja fogát, mint Rókus kuttyája*. (Km.).

VICSORGATÁS, (vics-or-gat-ás) fn. tt. *vicsorgatás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Vicsorgó hangon nevetkezve fogainak mutogatása. Fogainak haragos kitüntetése. V. ö. VICSORGAT.

VICSORI, (vics-or-i) mn. tt. *vicsori-t*, tb. —ak. Vicsorogni szokott, vicsorgásra hajlandó; vigyori, vigyorgó; gyermekesen, vagy ostobául nevetkező. Ikerítve: *ácsori-vicsori*. Képzőjénél fogva gúnyos kifejezés, mint : *ácsori, zsugori, bodri, csitri* stb.

VICSORÍT, VICSORIT, (vics-or-it) áth. m. *vicsorit-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ni. Jó kedvből nevetve, vagy haragból, gúnyból, száját széthúzza, és fogait mutatja. V. ö. VICSOR, (1); VICSORGAT.

VICSORÍTÁS, VICSORITÁS, (vics-or-it-ás) fn. tt. *vicsoritás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A fogaknak kimutatása nevetéskor, vagy a szájnak, haragos, gúnyos széthúzásakor.

VICSORODÁS, (vics-or-od-ás) fn. tt. *vicsorodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A száznak víg vagy szomorú indulatkor széthúzódása, illetőleg a fogak mutatkozása.

VICSORODIK, (vics-or-od-ik) k. m. *vicsorodtam*, —tál, —ott. Ajakai széthúzódnak, megnyílnak, s fogai kimutakoznak. Nevetésben, haragjában, kénjában elvicsorodott.

VICSOROG, (vics-or-og) gyak. önh. m. *vicsorogtam*, —tál, v. *vicsorgottam*, —ottál, —ott, htn. —ni. Száját széthúzza, s fogait mutogatva, disztelenül, gúnyosan nevet, vagy fájdalmat, haragot mutat. V. ö. VIGYOROG.

VICZIT-VACCZÁT HÁNYNI, Győr megyében a Tájsszótár szerint am. fitymálni. A két első szó ikerített levén, az elsőbb eredetinek tekinthető és *fityet* hasonlítású szóból csavarodottnak.

VICZ, elvont gyök, melyből *viczk* (= vicz-og) törzs és ebből *viczkos*, *viczkándik* származékok eredtek. Alapfogalomban jelent élénk, könnyű, kicsinyes, fürge mozgást. Egyezik a *vicz* gyökkel *ficzam*, *ficzamadik*, *ficzamat* szók gyöke *ficz*; és *ficzk*, mint 'ficzkándozik' törzse; továbbá *n* közbetétellel *vincz*, honnan *vinczároz*, *finczároz*. Mennyiben kicsinyes, könnyű mozgásra vonatkoznak, hasonlók hozzá : *bicz*, *biczeg*, *iz* *izeg* *izog*, *is* *iseg* *biseg*, *isz* *iszamadik*. Mindezekben alaphangok az élénk *i* önhangzó és a sziszegő, suhogó *sz*, *cz*, *z*, s mássalhangzók, a *b* *f*, *v* ajak- illetőleg fuvóhangok pedig elötétekül tekinthetők.

VICZA, (1) női keresztnév, másképp : *Évicza*. *Éva* szó kicsinzője.

VICZA, (2) falu Sopron m.; helyr. *Viczá-ra*, —n, —ról.

VICZE, (1) a latinból átvett szó, am. helyett; helyettes, pl. *viczeispán* = helyettes ispán, alispán.

VICZE, (2) erdélyi falu Doboka m.; helyr. *Viczé-re*, —n, —ról.

VICZEK, 1. VÖCSÖK.

VICZETT, (*vizeth*) némely régi codexekben am. helyett, pl. a Nádor-codexben, 386. lapon : „Neked

adván vagyok fiú viczett.“ Kétségtelenül a latin, *vice* (in *vicem*) szóból csavarodott.

VICZK 1. VICZ elvont gyök.

VICZKÁNDÁS, (vicz-og-ánd-ás) fn. tt. *viczkándás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Könnyű, élénk szök-dösés, ugrándás. V. ö. VICZKÁNDIK.

VICZKÁNDIK, (vicz-og-ánd-ik) k. m. *Viczkándtam*, v. —ottam, —tál, v. —ottál, —ott. Könnyű élékséggel szök-dös, ugrándozik, bányja veti magát, mint a jó kedvű pajzán gyermekek, a kis csikók, borjúk stb. szoktak tenni. Mondjuk különösen apróbb állatokról. *Viczkándnak a halfiak, a csikok, a sajtkucakozok, szökcsők*. Másképp : *ficzkándik*; törzse *viczog*, melyből *ánd*, vagy *and* képzővel lett *viczogand*, s hangváltozattal és kihagyással *viczkánd-ik*, mint : *fecs, fecseg, fécskend, fécskéndik*.

VICZKÁNDOZÁS, (vicz-og-ánd-oz-ás) fn. tt. *viczkándozás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Folytonos, gyakori viczkándás, ugrándozás, szök-dösgetés, fölfölrugaskodás. Hangváltozattal : *ficzkándozás*. V. ö. VICZKÁNDÁS.

VICZKÁNDOZIK, (vicz-og-ánd-oz-ik) k. m. *viczkándoztam*, —tál, —ott, par. —zál. Gyakran, folytonosan viczkándik, ugrándozik, szökellik. *Viczkándoznak a bogározó borjúk*. Változattal : *ficzkándozik*. V. ö. VICZKÁNDIK.

VICZKOS, (vicz-og-os) mn. tt. *viczkos-t*, v. —al, tb. —ak. Könnyen, pajkosan, szilajul szök-döső, ugrándozó; iczke-ficzke. *Viczkos fiúk, leánykák. Viczkos, hegyke, hányiveti legény*.

VID (1), v. VIDÁ, férfi kn. amannak tárgyesete : *Vidot*, emezé : *VIDÁT*; latinul : *Vitus*, németül *Veit*. A nyelvészek egynek tartják *Guido* névvel a régi felső német *wiu* szótól, mely fát jelent, innen a régi felső német *Wito*, *Wido*, am. Holzmann, Waldmann, Waldbewohner. Hazai történetünkben emlékezetes Salamon királynak ily nevű tanácsosa. Tájdivatosan : *Vido*, *Vidos*, *Vitus*.

VID, (2), falu Veszprém m.; NEMES—, falu Somogy, TISZA—, Bereg m.; KIS—, puszta Somogy, RÁCZ— Szabolcs m.; helyr. *Vid-ra*, —on, —ról.

VÍD, v. VID, (3) elavult v. elvont törzs, melyből *vidám*, *vidámit*, *vidámúl*, *vidít*, *vidor*, *vidúl*, és származékaik eredtek. Alapfogalomban valamint hangokban egyezik vele a köz szokásban levő 'víg'.

VIDA, 1) 1. VID, (1); 2) puszta Torontál m.; helyr. *Vidá-ra*, —n, —ról.

VIDAFÖLD, falu Liptó m.; helyr. *Vidaföld-re*, —ön, —ról.

VIDÁK, puszta Baranya m.; helyr. *Vidák-ra*, —on, —ról.

VIDÁLY, erdélyi falu Torda m.; helyr. *Viddly-ba*, —ban, —ból.

VÍDÁM v. VIDÁM, (víd-ám) mn. tt. *vidám-at*. Kinek arcvonásai, taglejtései örömet, meglegedést mutatnak, derült kedvű, örvendezésre, mosolyra, nevetésre kész. Ellentétei : *komoly*, *komor*, *bús*, *szó-*

moru, mogorva. Vidám ifjak, leányok. Vonatkozhatik derült kedvet mutató dolgokra is. *Vidám orca, vidám kedv.* (Szabó Dávid). Egyezik vele: *víg*, azon árnyéklati különbséggel, hogy vidámság a nyugalmasabb, gyöngédebb örömmek, meglegegedésnek mintegy tükre, külső alakja; továbbá képesség, fogékonyság, melynél fogva a kedves benyomások elfogadására készek vagyunk; vígság pedig a jó kedvnek tettleges kitörése, gyakorlása. Átv. *vidám idő, vidám nap.* Szokták e nevet lovaknak is adni. V. ö. VÍG.

Képzőjére nézve, mint melléknév, talán egyetlen a magyar nyelvben; de vannak főnevek hozzá hasonlóak, mint: *villám, csillám, kardám* stb.

VIDÁMAN, I. VIDÁMON v. VIDÁMUL, ih.

VIDÁMHÁZA, puszta Somogy m.; helyr. —háza-ra, —n, —ról.

VIDÁMIT, VIDÁMIT, (vid-ám-it) áth. m. *vidámit-ott*, par. —s. htn. —ni, v. —ni. Vidámmá tesz, földerít, jó kedvet okoz, bűt kerget, szomorúságot, bánatot elűz; örömmre gerjeszt, örvendeztet; kedves benyomások elfogadására, érzésére képessé, fogékonnyá tesz. *Földvidámitja őt a zene, a jó bor. Oly mély a bánata, hogy semmi sem képes őt megvidámitani.* V. ö. VIDÍT.

VIDÁMITÁS, VIDÁMITÁS, (vid-ám-it-ás) fn. tt. *vidámitás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Cselekvés, mely által valaki vidámmá tétetik; kedvderítés, örömmre gerjesztés, búkergetés. V. ö. VIDÁM.

VIDÁMITÓ, VIDÁMITÓ, (vid-ám-it-ó) mn. tt. *vidámitó-t* tb. —k. Ami vidámmá tesz; kedvszerző, kedvderítő, örvendeztető. *Vidámitó társaság, mulatás, zene. Szívvidámitó bor.*

VIDÁMODÁS, VIDÁMODÁS, (vid-ám-od-ás) fn. tt. *vidámodás-t* tb. —ok, harm. szr. —a. Kedélyi változás, midőn valaki vidám; derült kedvűsége. *Arcza, s minden mozdulata vidámságra mutat. Régi vidámsága szomorúságra, komorságra változott. Élcezes tréfával mindnyájunkat vidámságra indított.* V. ö. VIDÁM.

VIDÁMODIK, VIDÁMODIK, (vid-ám-od-ik) k. m. *vidámod-tam, —tál, —ott.* Előbbi komoly, komor, vagy szomorú kedve vidámra változik, kiderül. Képzésre hasonlóak hozzá: *komolyodik, komorodik, szomorodik, keseredik.*

VIDÁMON, VIDÁMON, (vid-ám-on) I. VIDÁMUL, ih.

VIDÁMSÁG, VIDÁMSÁG, (vid-ám-ság) fn. tt. *vidámság-ot*, harm. szr. —a. Kedélyi állapot, vagy tulajdonság, midőn valaki vidám; derült kedvűség. *Arcza, s minden mozdulata vidámságra mutat. Régi vidámsága szomorúságra, komorságra változott. Élcezes tréfával mindnyájunkat vidámságra indított.* V. ö. VIDÁM.

VIDÁMUL, (1) (vid-ám-ul) ih. Vidám módon; derült, jó kedvvel; meglegegedést, örömet mutatva; nem komoran, nem szomorúan.

VIDÁMUL, (2), VIDÁMUL, (vid-ám-úl) önh. m. *vidámul-t.* Vidámmá lesz; kedve kiderül. *Megvidámul, földvidámul.*

VIDÁMULÁS, VIDÁMULÁS, (vid-ám-ul-ás)

fn. tt. *vidámulás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A borult kedélynek vidámra változása; kedvderülés.

VIDEFALVA, falu Nógrád m. helyr. —falva-ra, —n, —ról.

VIDÉK, fn. tt. *vidék-ét*, harm. szr. —e.; helyragokkal az 1-ső és 2-dik jelentésben: *vidék-re, —ről, —en*; pl. *Budapest vidékén a törökök pusztítása miatt később oda költözött számos idegen nyelvűek laknak*; a 3-ik jelentésben: —be, —ben, —ből, (mint a székszónál is), pl. *Kövár vidékében egy város és kilenezven falu van*, 1) Valamely középponthoz tartozó, s azt környező, azzal határos kisebb nagyobb földterület. *Budapest vidéke*, mely az ikerváros körül fekszik. *Hegyes, erdős, sik vidék. E városnak kies, regényes vidéke van.* 2) Szélesb ért. valamely helytől távolabb eső tájak, illetőleg városok, falvak összege, melyek lakosai közlekedés, üzérkedés stb. végett oda szoktak gyűlni. *Ezen városnak, mint vásáros, mint kereskedési helynek nagy vidéke van. Pest-vidéki törvényszék. Különféle vidékről érkezett utasok, vendégek.* 3) Közigazgatási bizonyos terület. *Kövár vidéke. Fogaras vidéke.* — A régieknél némileg eltérő jelentésekkel. „Hogy ki ne üzné őket a vidékből” (extra regionem. Münchener cod. Mark. V.), „Hogy eltávoznék ő vidékekből”, (Ut discederet de finibus eorum. Ugyanott). A Bécsi codexben előjön „tartomány” jelentésben. „Ki országolt Indiától fogván száz huszonhét vidékeken” (super centum viginti septem provincias. Hester I.). Göcseji, s némely más szójárás szerint *vidéki* szó jelentése: *idegen*; és minthogy e két szó (a v hangot előtétnek vevén) egymással hangokbanis egyezik, e föntebbi jelentést vehetjük eredetinek. Más vélemény szerint, mennyiben a vidék bizonyos középponti helylyel határos, közeli földterületet jelent: a közelség alapfogalma látszik benne rejleni, honnan hihető, hogy törzse a közelségre mutató *ide*, melyből *ék* képzővel lett *idék*, v előtéttel vagy szellellettel: *vidék*, mintegy *ide* közel tartozó helyiség. Alkatra hasonlóak hozzá: *mellék*, valamely helynek, testnek mentében elnyúló térség; *környék*, bizonyos középponti hely körvonalala közé szorult terület; *tájék*, valamely középponttól kisebb-nagyobb távolságig terjedő térség. (*Táj* = *táv*). Tehát e fejtegetések szerint *vidék* és *tájék* között szabatosan véve az a különbség, hogy vidék inkább közelségi, illetőleg belső közlekedési, tájék pedig távolsági, szétterjedési viszonyt fejez ki.

VIDÉKI, (vidék-i) mn. tt. *vidéki-t*, tb. —ek. Bizonyos középponti helyhez tartozó vidékről való, azt illető, arra vonatkozó. *Pestvidéki faluk, hegyek.* Továbbá am. területi. *Fogaras vidéki, Kövárvidéki népség.* Szélesebb értelemben különösen göcseji tájszólás szerint is (mint föntebb érintők) am. idegen, távolabbi helyről, tartományból való. *Vásárra sok vidéki mesterember, és kalmár gyűlt össze. Ezek vidékiek, nem városunkból valók.*

VIDÉKSÉG, (vidék-ség) fn. tt. *vidékség-ét*, harm. szr. —e. Valamely vidéknek özsves területe, minden tájék felé kiterjedő részei.

VIDÉR, erdélyi tájszó, l. VÉDÉR.

VIDERNIK, falu Szepes m.; helyr. *Vidernik-re*,
—én, —ról.

VIDINNEL, pusztá Tolna m.; helyr. *Vidinnel-
be*, —ben, —ből.

VÍDÍT, VIDIT (vid-ít) áth. m. *vidít-ott*, par.
—s, htn. —ni, v. —ni. Viddá, azaz viggá tesz, föl-
derít, örömré, jó kedvre indít, gerjeszt. *Fölvidítani*,
*megvidítani a szomorúkat. Engem már nem vidít
semmi. A szép zene, jó bor szívet vidít.*

„Ami engem vidítana,
E világhoz kedvet adna,
Attól én meg vagyok fosztva,
A jó mind másnak van osztva.”

Népdal.

VÍDÍTÁS, VIDITÁS, (vid-ít-ás) fn. tt. *vidítás-t*,
tb. —ok, harm. szr. —a. Cselekvés, hatás, mely
által valaki viddá, azaz, viggá tétetik. *Fölvidítás*,
megvidítés. V. ö. VIDÍT.

VIDO, férfi kn. tt. *Vidót*. L. VID v. VIDA.

VIDOMBÁK, erdélyi falu Brassó vidékén
helyr. *Vidombák-ra*, —on, —ról.

VIDONCZ, falu Vas m.; helyr. *Vidoncz-ra*,
—on, —ról.

VIDOR, (1), (vid-or) mn. tt. *vidor-t*, tb. —ok.
Körülbelül egy jelentésű a *vidám* szóval. L. VÍDÁM.
Képeztetésre hasonlók hozzá a szintén kedélyi álla-
potra vonatkozó *szomor*, *komor*, *mogor(va)*, *bátor*.

VIDOR, (2), férfi kn. A latin „Hilarius” után
magyarított név.

VIDORAN, (vid-or-an) ih. Vidor módon, vidám
kedvvel, derűlten, vidáman.

VIDORÍT, VIDORIT, (vid-or-ít) áth. m. *vido-
rít-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ni. Vidorra, derült
kedvűvé tesz; vidámít, vidít.

VIDORODÁS, (vid-or-od-ás) fn. tt. *vidorodás-t*,
tb. —ok, harm. szr. —a. Kedélyváltozási tünet, mely
midőn vidorodik valaki. V. ö. VIDORODIK.

VIDORODIK, (vid-or-od-ik) k. m. *vidorod-tam*,
—tál, —ott. Kedve vidorra leszen; vidámodik;
komolysága vagy szomorúsága, bánata eltávozik.
Képeztetésre hasonlók hozzá: *komolyodik*, *komoro-
dik*, *szomorodik*, *bátorodik*.

VIDORSÁG, (vid-or-ság) fn. tt. *vidorság-ot*,
harm. szr. —a. Vidor kedvű állapot, vagy tulajdon-
ság; vidámság, derült kedvűség.

VIDORUL, (1), (vid-or-ul), ih. l. VIDORAN.

VIDORÚL, (2) önh. m. *vidorult*.
l. VIDORODIK.

VIDOS, férfi kn. tt. *Vidos-t*. L. VID v. VIDA.

VIDOVAN, falu Nyitra m.; helyr. *Vidavan-ba*,
—ban, —ból.

VIDOVECZ, ALSÓ—, FELSŐ—, faluk Szala
m.; helyr. *Vidovecz-re*, —én, —ról.

VIDRA, (1), fn. tt. *vidrát*. Öt úszhártyás újjal
ellátott négylábú emlőállat; háta gesztenyeszínű

hasa szürke szőrű. A folyók patakok mellett föld
alatti meneteket ás, és hallal él.

Tótul és szerbül szintén *vidra*, latinul: *lytra*
v. *lutra*, hellenül: *έρδρίς* (vizben lakó). Miklosich
szerént régi szláv nyelven: *vydra*, új görögül: *βίδρα*.
Azon nézet, hogy gyöke a *viz* módosított *vid* volna,
mely felhangu raggal megvan a *vider* azaz veder
(*hydria* = *aqualis*) szóban, s *med* alakban a *medves*
(= nedves) szóban stb. a föntebbiek szerént meg
nem áll.

VIDRA, (2), falu Zaránd m.; helyr. *Vidrá-ra*,
—n, —ról.

VIDRABŐR, (vidra-bőr) ősz. fn. A vidrának
nyers és kikészített prémes bőre.

VIDRACZIKSZÁR, (vidra-czik-szár) ősz. fn.
Növényfaj a czikszarak neméből, mely vízben is
lakik, szárazon is. A *vízi*, vizen lábbó, fényes levelű,
a bokrétánál rövidebb himszálú; a *földi*, felálló,
igen ritkán virágzó, a bokrétánál többnyire hosszabb
himszálú. (*Polygonum amphibium*.)

VIDRAECSET, (vidra-ecset) ősz. fn. Festészek
ecsete, melyet vidraszörből készítettek.

VIDRAELECZKE, (vidra-eleccke) ősz. fn. Nö-
vényfaj az elecckék neméből; levelei hármusak,
bokrétái sűrű szakálosak. Vízben tenyészik, virága
füzérés, testszínű. Másképp köznépiesen: *vidrafű*, v.
keserű háromlevelűfü. (*Menyanthus trifoliata*.)

VIDRAFOGÁS, (vidra-fogás) ősz. fn. A vidrá-
nak kézrekerítése különféle kelepce, lövés stb.
által.

VIDRAFOGÓ, (vidra-fogó) l. VIDRAVAS.

VIDRAFÜ, (vidra-fü) l. VIDRAELECZKE.

VIDRÁN, falu Zemplén m.; helyr. *Vidrán-ba*,
—ban, —ból.

VIDRÁSZ, (1), (vidra-ász) önh. m. *vidrász-
tam*, —tál, —ott, par. —sz. Vidrákat fogdos.

VIDRÁSZ, (2), (vidra-ász) fn. tt. *vidrász-t*, tb.
—ok, harm. szr. —a. Aki vidrákat vadász, fogdos.
Hasonlók hozzá: *halász*, *madarász*, *nyulász*, *csi-
kász* stb.

VIDRÁSZAT, (vidra-ász-at) fn. tt. *vidrászat-ot*,
harm. szr. —a. Vadászat neme, mely vidrák fogásá-
val, kézre kerítésével foglalkodik.

VIDRÁSZÉB, (vidrász-éb) ősz. fn. l. VIDRÁSZ-
TACSKÓ.

VIDRÁSZTACSKÓ, (vidrász-tacskó) ősz. fn.
Tacskóféle vadászeb, mely a vidrák likait, földalatti
meneteit kikutatja,

VIDRATOROK, pusztá Csongrád m.; helyr.
Vidratorok-ra, —on, —ról.

VIDRÁTSZEG, erdélyi falu Küküllő m.; helyr.
Vidrászeg-re, —én, —ról.

VIDRAVAS, (vidra-vas) ősz. fn. Vas lemezek-
ből csinált csapdaféle kelepce, melylyel vidrákat,
néha patkányokat, gerényeket is szoktak fogni.

VIDTÁNCZ, (vid-táncz) ősz. fn. Görcsös beteg-
ség neme, oly erős és különneű mozdulatokkal s rán-
gásokkal összekötve, hogy a beteg tánczolni látszik.

VÍDÚL, VIDUL, (vid-úl) önh. m. *vidúl-t*. Viddá, azaz, viggá, vidámmá lesz, jó kedvre derül. *Fölvidül, megvidül, neki vidúl.*

VÍDÚLÁS, VIDULÁS, (vid-ul-ás) fn. tt. *vidulás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A komor, vagy szomorú kedvnek vidámmá változása, kedyszerülés.

VIDUMA, pusztá Zemplén m.; helyr. *Vidumára*, —n, —ról.

VIESZKA, faluk Bars, Nyitra, Trencsén m.; helyr. *Vieszkára*, —n, —ról.

VÍG, VIG, mn. tt. *vig-at*. Kinek kül és bel érkei bizonyos benyomásokra kedves izgalomba jöttek, melynél fogva arcán öröm sugárzik, s megelégedett jó kedve mutatkozik mind szavaiban, mind tetteiben, főleg kitörő, élénk, péld. nevető, éneklő, ugrádozó jelenetekben. Ellentétei: *komoly, komor, mogorva, szomorú, bús, bánatos*. V. ö. *Vidám. Vig kedvű ember. Vig czimbora. Vig társaság*. Átv. ami illetén észre, indulatra gerjeszt, vagy azzal viszonyban áll. *Vig elbeszélés. Vig óra. Egy vig napja sem volt. Vigjáték.*

Mennyiben a vígság többnyire élénk nevetés által nyilatkozik; innen legtermészetesebbnek véljük, hogy e szónak gyökeleme azon természetutánzó *vi* hangszó, melyből részint *vihog, vihácsol, vihog, vi-gyorog*, részint *viczkos, viczkándozik* származtak. V. ö. VI. és VICZ gyököket. További képzővel lett belőle *víg*, mint az üreset jelentő *hi* gyökből *híg*, = ritka, melyben sok a hiány, üresség; a messze terjedést jelentő *tá-ból, tág* stb. *vid* pedig elvont gyök, melyből ismét *vid-or, vid-ám* képződtek. Budenz J. egyeztetései *fürgett*, élénket jelentenek, mint a finn *viikka* élénken mozgó, fürge, serény, lapp *viikka*, finn-lapp *viikka*-szalad-ni. Ezen fogalomnál fogva ide sorozhatók a latin *vig-eo*, Fabri Thesaurus'-a szerint = frisch, wacker, lebendig seyn, *vig-ens* = frisch, munter, vigor = frische Kraft, Hirtigkeit, Lebendigkeit stb.

VÍGAD, VIGAD, (vig-ad) önh. m. *vigad-tam*, —tál, —t, v. —ott. Vig érzelmekeket élvez, a kedves benyomások hatásától folytonosan izgatva örvend, zajos kedvvel mulatja az időt, pl. nevetgél, énekel, tánczol, dárdóz stb. *Vigadjunk barátim, szóljon a zene, csengjen a pohár. Vigadjunk az Űrban*, lelki örömet élvezzünk. „Abrahám tii atyátok vígadott (exultavit) hogy látná en napomat; látta és örült“ (gavisus est. Münch. cod. János ev. VIII.). „Semmit ne bánkodjék, hanem vígadjon the kegyelmed“. (Szalay Á. 400 m. l. 339 l.).

„Míg Mohácsnál nem csatázott

A félholdu büszke tar,

Víg volt addig: hajh azóta

Sírva vígad a magyar“.

Bajza.

VÍGADALOM, VIGADALOM, (vig-ad-al-om) fn. tt. *vigadalmat*. Am. vígalom. L. VÍGALOM.

„Kik valljátok tii vígadalmatokat“ (habetis consolationem vestram. Münch. cod. Lukács VI.).

„És vigadjunk — a magyarnak
Vígadalmi nem nagyok“.

Bajza.

VIGADÁS, VIGADÁS, (vi-g-ad-ás) fn. tt. *vigadás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A víg kedv örömeinek tettleges élvezése; örvendés; zajos kedvtöltés.

VÍGADÓ, VIGADÓ, (vig-ad-ó) mn. és fn. tt. *vigadó-t*. 1) Aki vígad; örömet élvező, az időt vígan töltő. stb. 2) Ujabb időben a franczia „redoute“ mint nyilvános mulató terem, köz tánczterem és mulatság értelmében felkapott szó, a némelyek által ajánlott, de a magyar szóalkotással nem egyező „vigarda“ helyett.

VÍGADOZ, VIGADOZ, (vi-g-ad-oz) gyak. önh. m. *vigadoz-tam*, —tál, par. —ott, par. —z. Gyakran, folytonosan vígad; örvendez; némi zajos mulatlanságokkal töltögeti kedvét, pl. dárdóz, lakodal-maskodik.

VÍGADOZÁS, VIGADOZÁS, (vig-ad-oz-ás) fn. tt. *vigadozás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Vig kedvből fakadó folytonos kedvtöltés; örvendezés; mulatozás.

VÍGALMI, VIGALMI, (vig-al-om-i) mn. tt. *vigalmi-t*, tb. —ak. Vigalomra vonatkozó, azt illető, abból eredő. *Vigalmi hang, ujjongás, rivalgás.*

VÍGALOM, VIGALOM, (vig-al-om) fn. tt. *vigalma-t*, hasm. szr. —a. Vig kedvből fakadó érzelem, mely bizonyos örömelevezetek által nyilatkozik, pl. *lakomai vígalom, tánczvígalom.*

VÍGÁLY, fn. tt. *vigály-t*, tb. —ok. A növények, különösen vetemények, ültetvények ritkás, gyéres állapota, mivolta. V. ö. VIGÁLYOS.

VÍGÁLYFA, (vigály-fa) ösz. fn. Azon fa, melyet a pagonyban, erdőben vígályítás czéljából kivágnak.

VÍGÁLYÍT, VIGÁLYIT, (vigály-it) l. VIGÁLYOSÍT.

VÍGÁLYÍTÁS, VIGÁLYITÁS, (vigály-it-ás) l. VIGÁLYOSÍTÁS.

VÍGÁLYOS, (vigály-os) mn. tt. *vigályos-t*, v. —at, tb. —ak. Mondjuk növények-, ültetvények-, veteményekről, midőn sarjaik, száraik ritkán, gyéren állanak. Ellentéte: sűrű, tömött. *Vigályos erdő. Vigályos buza, kukoricza.* Némelyek elemzése szerint nem volna egyéb, mint az átvett *világos*, mennyiben, a ritka növények között át lehet látni. De valószínűbbnek látszik, hogy eredetileg *higályos* lehetett a *hig* törzstől, mennyiben a *hig* a sűrűnek, tömöttnek ellentéte, s gyöke *hi* általán ürességet, vagyis bizonyos térnek töltetlen állapotát jelenti.

VÍGÁLYOSÍT, VIGÁLYOSIT, (vigály-os-it) áth. m. *vigályosít-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. Vigályossá test, azaz, a sűrűbb sarjadzásu vetemény, ültetmény szárait helylyel közzel kürtja. *Vigályosítani a pagonyt, a dohányt*. V. ö. VIGÁLYOS.

VIGÁLYOSODÁS, (vigály-os-od-ás) fn. tt. *vi-gályosodás-t*, tb. —ok. Állapotváltozás, midőn a növények, ültetvények, vetemények vigályosakká lesznek; ritkásodás, gyéresedés. V. ö. VIGÁLYOS.

VIGÁLYOSODIK, (vigály-os-od-ik) k. m. *vi-gályosod-tam*, —tál —ott. Vigályosra változik; ritkásodik, gyéresedik. V. ö. VIGÁLYOS.

VIGAN, VIGAN, (vi-g-an) ih. és indulatszó. Vig kedvvel; örömekeket élvezve; örvendeten; zajosan mulatva; bú, gond nélkül. *Vigan legyünk ma. Vigan fiúk! énekeljétek, táncoljatok. Vigan tölti a farsangi napokat. Vigan éli világát.* V. ö. VÍG.

VIGANÓ, fn. tt. *viganó-t*. Női hosszú felső ruha, melynek dereka és alja egy végben van kiszabva és összevarrva. Különbözik tőle a *szoknya*, mely a csipőtől kezdve nyúlik lefelé, s melyhez fölülről váll, vagy derék, vagy mellény (rékli) járul. Köznépies nyelven úrias, fényűzési, divatos női öltözk. „Hej viganó, viganó, Nincsen kenyérnek való. Adjuk el a viganót, Vegyünk kenyérnek való”. (Népies gúnydal). *Viganóban jár*, uri asszonyi, városi divat szerint öltözik.

Eredetileg talán *Wigan* angol várostól, mely számos gyapottgyárairól és gyártmányairól nevezetes, és ezen gyártmányokról terjedhetett el a név hazánkba is. Némelyek szerint idegen személynév.

VIGÁNT, falu Szala m. helyr. *Vigánt-ra*, —on, —ról.

VIGANVÁR, másképp: *Petőcz*, pusztá Baranya m.; helyr. *Viganvár-ra*, —on, —ról.

VIGARDA, 1. VIGADÓ, 2).

VÍGASÁG, VIGASÁG, (víg-a-ság) 1. VIGSÁG.

VÍGASÁGOS, (víg-a-ság-os) 1. VIGSÁGOS.

VÍGASZ, VIGASZ, (víg-asz), korunkban a *vigasztal* igétől elvont, s divatba hozott fn. tt. *vigasz-t* tb. —ok, harm. szr. —a. Azon kedélyre ható kedves benyomás, mely annak szomorú, búbánatos állapotát elűzi, s viggá derültté teszi. Különbözik tőle *vigasztalás*, mely amaz állapotnak létrehozását fejezi ki. *A baráti vigasztalásra vigaszt érezni. Lelki vigasz.*

VÍGASZIK, VIGASZIK, (víg-asz-ik) k. m. *vigasz-tam*, —tál, —ott, par. —szál. A régieknél am. gyógyúl, betegségéből föllepül. Ezen értelemben használták nevezetesen a Müncheneri codex, Margit élete írói, Bátori, Komjáti, Pesti, Telegdi stb., sőt némely tájakon a palócok ma is élnek vele. „De mondj csak igéddel, és megvigasztik (sanabitur) en gyermekem”. (Münch. cod. Máté. VIII.). „Ha en csak ő ruháját illetendem, megvigaszom. (salva ero. Ugyanott). „Megvigasztanak vala” (curabuntur. Lukács VI.). „Szent vérödben ha megmosdom, megnyugosom és vigaszom”. (Benigna asszony). »És mikor az férgeket nyelvénél alóla kivejendik, legot-tan az eb megvigasztik. (Góry-codex).

Minthogy a gyógyulásnak természetes követke-zése, és jelensége, hogy földéri a kedélyt, s vidám-ságra, vigságra, öröme gerjeszt: innen okszerűen vélhetni, hogy ezen igének törzse azon *vig*, melyből

vigad, *vigalom*, *vígság* stb. származtak, s oly átvitt, vagy mellékjelentésű, mint a hasonló értelemben használt *javul*, *újul*, *épül*, *éperedik*. V. ö. VÍGASZT.

VÍGASZSÁG, (vig-asz-ság) 1. VÍGASÁG, VÍGSÁG.

VÍGASZT, VIGASZT, (víg-asz-t) áth. m. *vi-gaszt-ott*, par. *vigaszz*, htn. *vigaszt-ni*, v. —ani. A régi íróknál am. gyógyít, valamint *vigasztik* am. gyógyúl. Például a Müncheneri codexben: „Ha illik szombat-on vigasztani” (curare. Máté. XII.). Szintén e codexben olvashatók: *Megvigasztom* (curabo); *megvigasztott* (salvum fecit); *megvigasztanak vala* (sanabant); *vigasztjad meg* (cura) stb. Így Pesti Gábornál is, pl. Máténál. A Bécsi codexben: „Mikor meg akarnám vigasztanom Izraelt.” (Cum sanare vellem Izrael. Ozeas. VII.). A Górycodexben: „Az imádság lelki kórságból megvigaszt.” Egyébiránt a *vigasztal* igének elvont törzse; t. i. a régi nyelvszokásnak tetszett az első alakot szűkebb, a másodikat szélesebb értelemben használnia. V. ö. VÍGASZTAL. Hasonló viszony van a mai *tapaszt* és *tapasztal* között. Ellenben, *maraszt* és *marasztal*, *nyugoszt* és *nyugosztal*, *akaszt* és *akasztal*, *engeszt* és *engesztal* között alig van különbség.

VÍGASZTAL, VIGASZTAL (víg-asz-t-al) áth. m. *vigasztal-t*. A bús, bánatos, szomorú érzelmeket valakinek szívetől elűzni, s jóval, reménnyel biztosítva, kecségetve, fájdalomát, szenvedését enyhíteni, bánatos, kedélyét földeríteni, s beteg szívet mintegy meggyógyítani törekedik. *Szomorúkat, kesergőket, öve-gyeket, szerencsétleneket, betegeket vigasztalni. A kárval-lottakat részvétellel, segedelemmel, adományokkal megvi-gasztalni. Jó hírrel, biztos reménnyel megvigasztalni valakit. Istenbe helyezett bizalommal, a hitvallás szent tanaival vigasztalni magát. Bánata oly nagy, hogy csak az idő vigasztalhatja meg. „Ne szomorkodj, légy vig, nem lesz ez mindig így. Hejh ki megszorított, Meg is vigasztal még.” (Népd.). „A vigaszt” szótól eltérőleg a régieknél is a főntebbi értelemben fordul elő. „Hogy megvigasztalnák (ut consolarentur) azo-kat. Müncheneri cod. János ev. XI.). Mikor ke(dég) jövend a vigasztalandó szent szellet.” (Ugyanott. XV.). „Megvigasztalták királyt” (laetificarunt regem. Bécsi cod. Ozeas. VII.). Elemzésére nézve 1. VÍGASZT.*

VÍGASZTALAN, VIGASZTALAN, (víg-asz-talan) mn. tt. *vigasztalan-t*, tb. —ok. L. VÍGASZTALATLAN.

VÍGASZTALÁS, VIGASZTALÁS, (víg-asz-t-al-ás) fn. tt. *vigasztalás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Résztvétes szívből, indulatból származott cselekvés, mely által vigasztalunk valakit. *Baráti szíves vigasz-talás*. Továbbá, a tárgyra vonatkozva, a bánatnak, szomorúságnak, fájdalomnak enyhülete, melyet ily cselekvés okoz. *Nagy vigasztalásomra szolgál, hogy fájdalommban részt vesztek. Rám nézve ez csekély vi-gasztalás*. Ez utóbbi értelemben régiesen: *vigasztalat*; 1. ezt.

VIGASZTALÁSUL, VIGASZTALÁSUL, (vig-asz-t-al-ás-ul) ih. Vigasztalást szerző eszköz, ok, mód gyanánt; mint olyas valami, ami vigasztal. *Vigasztalásul biztos reménnyel kecsgetetni valakit.*

VIGASZTALAT, VIGASZTALAT, (vig-asz-t-al-at) fn. tt. *vigasztalat-ot*, harm. szr. — *a*. A tárgyra vonatkozva, vigasztalás által eszközölt enyhület, szívkönyybedés. „És ez ember vala igaz és félelmes, váró israelnek vigasztalatját.” (Münch. cod. Lukács. II.). „Vigasztalat (consolatio) elrejtett en szemeimtől” (Bécsi cod. Ozeas. XII.). „Esmeg hoztünetek örök vigasztalatot, örvendezetet” (rursum adducet vobis sempiternam jucunditatem. Ugyanott. Baruch. IV.). Maga a codex a „vigasztalat” szót „örvendezet” szóval világosítja fel.

VIGASZTALATLAN, VIGASZTALATLAN, (vig-asz-t-al-atlan) mn. tt. *vigasztalatlan-t*, tb. — *ok*, Aki nincs vigasztalva, megvigasztalva; enyhület, részvét, jobb remény nélkül bánatot, fájdalmat szenvedő. *Az egész világtól elhagyott, vigasztalatlan árva.* Használtatik határozóul is, *vigasztalatlanul* helyett.

VIGASZTALATLANUL, VIGASZTALATLANUL, (vig-asz-t-al-atlan-ul) ih. Vigasztalatlan állapotban; bánatot, szomorúságot enyhítő részvét nélkül.

VIGASZTALHATATLAN, VIGASZTALHATLAN, (vig-asz-t-al-hat-[at]-lan) mn. tt. *vigasztalhatatlan-t*, tb. — *ok*. Akinek bánata, szomorúsága stb. oly nagy, hogy vigasztalni, illetőleg enyhíteni, földeríteni lehetetlen, vagy igen nehéz.

VIGASZTALHATATLANSÁG, VIGASZTALHATLANSÁG, (vig-asz-t-al-hat-[at]-lan-ság) fn. tt. *vigasztalhatatlanság-ot*, harm. szr. — *a*. A szomorú, bánatos, fájdalmas szívnek mélyen megrögzött állapota, vagy tulajdonsága, mely ellen nincs vigasztalás.

VIGASZTALHATATLANUL, VIGASZTALHATLANUL, (vig-asz-t-al-hat-[at]lan-ul) ih. Mélyen gyökerezett szomorúsággal, melyet vigasztalással enyhíteni lehetetlen.

VIGASZTALHATLAN, VIGASZTALHATLANUL, stb. l. VIGASZTALHATATLAN, VIGASZTALHATATLANUL.

VIGASZTALÓ, VIGASZTALÓ, (vig-asz-t-al-ó) mn. tt. *vigasztaló-t* 1) Aki valakit vigasztal. *Vigasztaló barátok, rokonok. Vigasztaló Szentlélek.* 2) Ami bánatot, szomorúságot, fájdalmat enyhít, elűz. *Vigasztaló Levél, beszéd. A víz nem ide való, bor a szív-vigasztaló.* Népd.

VIGASZTALÓDÁS, VIGASZTALÓDÁS, (vig-asz-t-al-ó-d-ás) fn. tt. *vigasztalódás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. A szomorú kedélynek belváltozása, midőn vigasztalódik. V. ö. VIGASZTALÓDIK.

VIGASZTALÓDIK, VIGASZTALÓDIK, (vig-asz-t-al-ó-d-ik) belsz. m. *vigasztalód-tam*, — *tál*, — *ott*. A vigasztaló benyomások hatására könnyebülést, enyhületet érez, kedvderülésre fogékonyvá

lesz. Hasonló képzéssel és észjárás szerint alakultak: *engesztelődik, kérlelődik*, és ezek ellentéte: *mérgelődik*.

VIGASZTÁS, VIGASZTÁS, (vig-asz-t-ás) fn. tt. *vigasztás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. A régiek-nél am. gyógyítás. „És vala úrnak tehetsége betegeknek vigasztásokra” (ad sanandum eos. Münch. cod. Lukács. V.). „Lelkünknek sebeinek megvigasztására.” (Góry-codex).

VIGELMŰ, VIGELMŰ, (vig-elmű) ősz. mn. Vigságra hajlandó, fogékony, jó kedvű, mulatni szerető; nem komor, nem szomorkodó. *Vigelmű czimborákkal tölteni az időt.*

VIGELMŰSÉG, VIGELMŰSÉG, (vig-elműség) ősz. fn. Tulajdonság, kedélyi hajlam, fogékony-ság, melynél fogva valaki vigelmű. V. ö. VIGELMŰ.

VIGGAT, (vig-gat) áth. m. *viggat-tam*, — *tál*, — *ott*, par. *viggass*. A székelyeknél am. kedvre éleszt, pl. játéokra viggat valakit. (Krizsa J.).

VIGGATÁS, (vig-gat-ás) fn. tt. *viggatás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Kedvre élesztés. V. ö. VIGGAT.

VIGGYAN, l. VIGYGYAN.

VÍGIK, VÍGIK, (vig-ik) k. m. *vig-tam*, — *tál*, — *ott*. Vig állapotban van, vígad. Kevesse divatos.

VÍGJÁTEK, (vig-játék) ősz. fn. Oly cselekvény drámai előadása, vagyis színmű, mely az élet nevetséges oldalának elmés kifejtése által vigságra gerjeszt. (Comoedia.) Ellentéte: *szomorújáték*.

VÍGSÁG, VÍGSÁG, (vig-ság, vig-a-ság) fn. tt. *vigság- v. vigság-ot*, harm. szr. — *a*. Vigadási állapot, vagy tulajdonság; derült jó kedvvel járó mulatság. „És leszen teneked öröm és vigság” (Et erit tibi gaudium et exultatio. Müncheni cod. Lukács. I.). Ellentétei: *szomorúság, búbanat*.

VÍGSÁGOS, (vig-ság-os) mn. tt. *vigságos-t*, v. — *at*, tb. — *ak*. Közbevetéssel: *vigságos*. Vigságra gerjesztő, azzal járó. *Vigságos lakoma, zene. Vigságos farsangi napok.* „Vendégségnek vigságos és nagy gazdagságos asztalára.” (Góry-codex. 26. l.).

VÍGTELKE, falu Gömör m.; helyr. *Vígtelké-re*, — *n*, — *ről*.

VÍGY, (1), természeti hangszó, mely az élénk vékony éles hangú nevetést utánozza, egyszersmind jelentvén a szájnak megnyílását, és fogak kiftitását. Származékai: *vigyog, vigyor, vigyorog, vigyori, vigyorít, vigyorodik, vigyít*. Rokonai: *vics, vicsor, vicsorog; vih, vihog, víháczol; vik vikog; vinny vinnyog*. V. ö. VI, gyökelem.

VÍGY, (2), l. VÍGY, (2).

VÍGY, (1), a *visz* ige parancsolójának egyes számu második személye. L. VISZ alatt.

VÍGY, (2), v. VÍGY, elvont gyök, melyből *vigyáz* és származékai eredtek. Rokona a magas-hangú *figy*, mint a *figyel, figyelem, figyelmeztet* származékok gyöke, és *fity* mint a *fityész* gyöke. Ugyanezen alaphang és fogalom rejlik a latin *vid-eo* továbbá *vig-il, vig-il-at*, szókban. Bopp F. a *vid-co-t* a szansz-

krit *vid* gyökkel rokonítja („ut *videtur*, primitive *videre*; *vide bud* et confer lat. *vidéo*, gr. *εἶδω* etc.“).

Mennyiben a *vigyázás*, *figyelés* felnyitott szemekkel történik; innen alapfogalomban egyezik az átv. értelemben használt s nyitott szájra vonatkozó *vigyorog*, *viczorog* igékkel is.

VÍGYÁZ v. **VÍGYÁZ**, (víg-áz) őnh. m. *vigyáz-tam*. —*tál*, —*ott*, par. —z. Érzéki és lelki figyelő tehetőségét folytonosan bizonyos tárgyra irányozza és függeszti, hogy ami vele, vagy körülötte történik, észrevegye. Különösen a külszervek működését illetőleg. a) Folytonosan nézkél, szemeskedik, leskelődik, kandikál stb., hogy látérzéke alá kerüljön valami. *Jobbra balra, előre, hátra vigyáz*, tekintget, szemlélődik. *Vigyáz a lesben ülő vadász*, az őrsre rendelt katona, az éjjeli őr, az ellenség földén járó kém. Többen *vigyáznak a pap életére*, mintsem miséjére. (Km.). b) Figyelmesen hallgatódzik, füleskedik, hogy halljon valamit. *A katona vigyáz a dobszóra*, vezényszóra. *A vadász minden neszre, zörejre vigyáz. Beszédre, zenére vigyázni*. Továbbá, belérzékeit azon test vagy lelki tünemények észrevevására fordítja, melyek benne jelenkeznek. *Vigyázni a gyógyszer által okozott változatokra. Megvigyázni, mily ételek tetszenek, milyek nem a gyomornak. A kedély változatainak okaira vigyázni*. Az ész figyelő tehetőségére vonatkozólag, valamit esze járásával folytonosan kísér, a részletek összefüggését belátni, és fel fogni törekszik. *A tanító előadására vigyázni. Az események fejlődéseire, okaira, eredményeire vigyázni. Csak vigyázz rá, megtudod, hogy úgy van. Jól vigyázatok, hogy megértsetek, amit mondok*. Mennyiben a *vigyázásnak* egyik célja, hogy valami roszt észre vegyen és eltávolítson, am. örködik, ovakodik. *A jó pásztor vigyáz a nyájra. Vigyázz kocsis, hogy föl ne dönts. Vigyázz magadra, különben rosszul jársz. Vigyázz rá, mint a két szemed fényére. Tűzre, vízre vigyázzatok, hogy semmi kárt ne valljatok. Vigyázni a gyermekekre, a betegekre, a foglyokra*. c) A régieknél sokszor am. viraszt, ébren van: „Nagyobb az itteni jelönetöket *vigyázva* látni, honnemmint aluva“. (Debrecz. Legendás k. 63. l.). Az szerető mivel vilekedik *vigyázván*, (arról) álmod“. Régi görög bölcssek. (Toldy F. kiadása „Pesti meséi“ végén 267. l.).

Ez igének gyöke *vígy* v. *vigy*, egy azon *figy* és *fity* gyökökkel, melyekből a *figyel* és *fityész* igék származtak. (L. **VÍGY** (2)). Képzője az az *ász* (ész) ige-, és névképző változata, mintha volna: *vigy-ász*. E tekintetben hasonlók hozzá a szintén figyelemmel, illetőleg kereséssel járó *fityész*, *fűrész*, *cserkész*, *böngész*, v. *böngéz*, *kórász*, *kotorász* v. *kotoráz*, *totolász* v. *totoláz*, *szaglász*, *hajhász* stb. Fentebbi véleményünket támogatja azon körülmény is, hogy valamint az utóbbi szók jobbára névek és igék is egy alakban: hasonlóan a *vigyáz* szó ige is, név is, mely nevet ebeknek szokás adni. *Vigyáz ne! Vessetek csontot a Vigyáznak*,

VÍGYÁZ, **VÍGYÁZ**, (2), (víg-áz) fn. tt. *vigyáz-t*. L. **VÍGYÁZ** (1) alatt, a végső pontban.

VÍGYÁZÁS, **VÍGYÁZÁS**, (víg-áz-ás) fn. tt. *vigyázás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Az érzéki, különösen látási és hallási érzékek, továbbá a lelki figyelő tehetőség működései, midőn *vigyáznak* valamire. V. ö. **VÍGYÁZ**, (1).

VÍGYÁZAT, **VÍGYÁZAT**, (víg-áz-at) fn. tt. *vigyázat-ot*, harm. szr. —a. 1) Figyelmet, örködést igénylő állapot. *Vigyázat alatt lenni. Szoros vigyázat alatt tartani a foglyokat*. 2) *Vigyázás* elvont értelemben, vagy a *vigyázónak* azon érzéki és lelki működő állapota, melyet a *vigyázás* okoz, eredményez. 3) A Müncheneri codexben am. *vigilia* (Károli Gáspárnál: éjszakának része, Tárkányinál: órváltás): „És ha jövend az éjnek másod *vigyázatja* koron, és ha harmad *vigyázatja* koron jövend“. (Lukács. XII.).

VÍGYÁZATLAN, **VÍGYÁZATLAN**, (víg-áz-atlan) mn. tt. *vigyázatlan-t*, tb. —ok. Aki nem *vigyáz*; *vigyázat* nélküli; figyelmetlen. Továbbá, aki tetteiben nem óvatos, előre nem látó, hebehurgya, szeles. *Vigyázatlan tanuló, olvasó. Vigyázatlan őr. Vigyázatlan hajós, kocsis*.

VÍGYÁZATLANSÁG, (víg-áz-atlan-ság) fn. tt. *vigyázatlanság-ot*, harm. szr. —a. *Vigyázatlan* állapot, vagy tulajdonság; figyelmenlenség; cselekvési szelesség, hebehurgyaság, gondoskodási hanyagság; ovakodási hiány. *Vigyázatlanságból hibázni, baktot lőni, a vízbe esni*.

VÍGYÁZATLANUL, (víg-áz-atlan-ul) ih. *Vigyázat* nélkül; figyelmenlül; észrevevő tehetéseit elhanyagolva; hebehurgyán, szelesen; előre nem gondoskodva, nem látva; ovakodás nélkül. *Vigyázatlanul olvasni a könyvet, nézni a színjátékot. Vigyázatlanul hajtani a szilaj lovakat*. Továbbá, örködés, fölügyelés nélkül. *Vigyázatlanul hagyni a foglyokat*. V. ö. **VÍGYÁZAT**.

VÍGYÁZÉKONY, (víg-áz-ék-ony) mn. tt. *vigyázékony-t*, tb. —ak. L. **VÍGYÁZATOS**.

VÍGYÁZÉKONYSÁG, (víg-áz-ék-ony-ság) l. **VÍGYÁZATOSSÁG**.

VÍGYÁZATOS, **VÍGYÁZATOS**, (víg-áz-at-os) mn. tt. *vigyázatos t*, v. —at, tb. —ak. Aki *vigyázni*, mindenre figyelni szeret; körülnéző v. —tekintő, előrelátó; gondoskodó; óvatos.

VÍGYÁZATOSAN, (víg-áz-at-os-an) ih. *Vigyázattal*, körültekintőleg; óvatosan.

VÍGYÁZATOSSÁG, (víg-áz-at-os-ág) fn. tt. *vigyázatoság-ot*, harm. szr. —a. *Vigyázni* szerető tulajdonság, *vigyázó* állapot.

VÍGYÁZÓ, **VÍGYÁZÓ**, (víg-áz-ó) mn. és fn. tt. *vigyázó-t*. Aki *vigyáz*, ez igének minden jelentéseiben. *Beszédre vigyázó hallgatóság. Nyájra vigyázó pásztor. A vigyázó gazdának kegyetlen nevét költi a cseléd*. (Km.). *Éjjeli vigyázó, föl vigyázó. Átv. vigyázó szemek*.

VÍGYÁZÓTORONY, v. **VÍGYÁZÓTORONY**, (vigyázó-torony) l. **ÖRTORONY**.

VÍGYÁZTALAN, (víg-áz-talan) l. VIGYÁZATLAN.

VÍGYÁZTALANSÁG, l. VIGYÁZATLAN-SÁG.

VÍGYÁZZ, v. VIGYÁZZ! (víg-áz-z) a parancsoló mód egyes 2-ik személye. Hadi műszó. (Habt Acht).

VIGYGYAN, (vigygy-an v. vigy-u-an) önh. m. *vigygyan-t*. Nevetésre fakadtakor egy-egy izben *vigygyéle* hangot hallat. Hasonló képeztetésük a magok nemében szintén egyes hangadásra vonatkozó *nyik-kan, nyekken, czuppan, szuszszan* igék.

VIGYGYANÁS, (vigygy-an-ás v. vigy-u-an-ás) fn. tt. *vigygyanás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Nevetés neme, midőn vigygyan valaki. V. ö. VIGYGYAN.

VIGYÍT, (víg-ít) önh. m. *vigyít-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. A székelyeknél am. együtt mulat, társalog (Kriza J.), azaz együtt vigyogor. Kriza J. és Ferenczi J. úgy vélik, hogy „vigyít” a *vegyit* szóval volna azonos. Attól függ, ha „vigyít” mély v. magas hangúlag ragoztatik-e; ha az előbbi eset áll, mint mi is följegyzők: akkor „vigyorog” szóval egy eredetű; ha az utóbbi, pl. *vigyíttek, vigyítünk* stb. akkor lehet am. *vegyíttek, vegyítünk* stb. Nincsen-e mindkét ragozás divatban?

VIGYOR, (víg-or) fn. tt. *vigyor-t*, tb. —ok. 1) A nevetőnek (fogakat kiftítő) szájnnyílása, honnan: *vigyorog, vigyort, vigyorodik*, aki fogait kimutatva nevet. V. ö. VIGYOROG. 2) Átv. túl a Dunán, nevezetesen Kemenesalon, Göcsejben stb. az öszveragasztott deszkák között támadt üreg, hasadék, mely mintegy a vigyorgónak szája nyílásához hasonló.

VIGYORG, l. VIGYOROG.

VIGYORGÁS, (víg-or-og-ás) fn. tt. *vigyorgás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Széthuzó, s fogakat kimutató, egyszersmind disztelen módja a nevetésnek. V. ö. VICSORGÁS.

VIGYORGÓ, (víg-or-og-ó) mn. tt. *vigyorgó-t*, tb. —k. Vigyorogva nevető; fogait mutogató. V. ö. VICSORGÓ.

VIGYORI, (víg-or-i) mn. tt. *vigyori-t*, tb. —ak. Könnyen, vagy szüntelen vigyorgó, disztelenül, gyerekesen, ostobán, gúnyosan nevető. Átv. népies, tréfás nyelven am. menyekzői örömapa, örömanya. *Öreg vigyori*. V. ö. VICSORI.

VIGYORÍT, VIGYORIT, (víg-or-ít) áth. m. *vigyorit-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. Különösen fogakra alkalmazva, am. kiftat, kimutat; Szabó D. szerint: fogát csikorgatja. *Fogait vigyorítja, kivi-gyorítja*. Mondják általán szájról is. V. ö. VIGYORÍTÁS; továbbá: VICSORÍT.

VIGYORÍTÁS, VIGYORITÁS, (víg-or-ít-ás) fn. tt. *vigyoritás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Cselekvés, midőn valaki fogait vigyorítja, kiftítja. Szabó Dávidnál eléjön: szájvigyorítás = szájtátás.

VIGYORODÁS, (víg-or-od-ás) fn. tt. *vigyorodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A szájnak oly meg-

nyílása, és széthuzása, melylyel a fogak kimutatkoznak, akár nevetésre fakadás, akár valamely kedvetlen érzés következtében.

VIGYORODIK, (víg-or-od-ik) k. m. *vigyorod-tam, —tál, —ott*. Vigyorogni kezd, elfakad vigyorogva; fogai kimutatkoznak. V. ö. VICSORODIK.

VIGYOROG, (víg-or-og) gyak. önh. m. *vigyorog-tam, —tál, v. vigyorg-ottam, —ottál, —ott*, htn. *vigyorog-ni, v. vigyorgani, v. vigyorgni*. Száját disztelenül, vagy pajkosan széthuzva, fogait fitogatva, vékony éles hangon nevet, ihog-vihog. Szabó D. szerint: fogát fitítva nevet; száját félrevonszsa. A Tájszótár szerint álnok szívből mutat kedvet, ikerítve: igyorog-vigyorog. *A ki mindenikre vigyorog, senkit sem szeret*. (Km.). *Vigyorog, mint a gerebencsindló*. (Km.). Átv. képes kifejezéssel: *vigyorog a nap*, midőn a felhők közül ki-kibukkan. V. ö. VICSOROG.

VIH, természeti hangszó, melyből kétnemű származékok eredtek, a) az éles hangú vékony nevetés hangját utánzó *vihog, viháczol, vihorog*; és b) a fuvó szél nemét jelentő *vihar, viher, viheder*.

VIHÁ CZOL, (vih-ác-ol) önh. m. *viháczol-t*. Csintalanul, pajkosan vihog. *Iháczol-viháczol*. Idősb Mándy Péter szerint: *vihanczol*.

VIHÁ CZOLÁS, (vih-ác-ol-ás) fn. tt. *viháczolás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Csintalan, pajkos vihogás.

VIHANCZOL, (vih-ancz-ol) l. VIHÁ CZOL.

VIHAR, fn. tt. *vihar-t*, tb. —ok, harm. szr. —a, v. —ja. Élesen, dühösen süvöltöző szél, fürgeteg. *Pusztító, vészszel fenyegető, tengeri vihar. Aki szelet vet, vihart arat*. (Km.)

„Süvöltve száll át a vihar
Tetőn és téreken“.

Vörösmarty M. (A túlvilági kép).

Göcsejben, az Őrségen, Balaton mellékén és Baranyában *viher, viheder, vihetőr*. Hasonlók hozzá, *zivar, zivatar*; s egyezik a *vih* gyökkel a német *wehen* gyöke, továbbá a szanszkrit *vá* gyök (flare, spirare, de vento) melylyel rokonítja Bopp F. a latin *ventus*, a szláv *vé-ja-ti* (flare), *vé-tr* (ventus) stb. szokat. Miklosich szerint új szlávul: *viher, vihr, viher*, szlovákul: *vichor*.

VIHARHORGONY, (vihar-horgony) ősz. fn. Sajátnemű nagy horgony a tengeri hajókon, melyet vihar keletkeztekor biztosításul vetnek be.

VIHAROS, (vihar-os) mn. tt. *viharos-t*, v. —at, tb. —ak. Viharral járó, vihartól fölzaklatott. *Vi-haros évszak, idő. Viharos tenger*.

VIHAROSAN, (vihar-os-an) ih. Viharos módon, viharos állapotban.

VIHARSZÉL, (vihar-szél) ősz. fn. Zivataros, fürgeteges, fűtyülő, rongáló, pusztító erős szél.

VIHARTERHES, (vihar-terhes) ősz. mn. Vihart tartalmazó, igen nagyon viharos.

VIHARVITORLA, (vihar-vitorla) ösz. fn. Négy-szögű vitorla kisebb tengeri hajókon, melyet vihar-kor használnak.

VIHARZÁS, (vih-ar-oz-ás) fn. tt. *viharzás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Fürgeteges, zivataros, viharos szélfuvás.

VIHARZIK, (vih-ar-oz-ik) k. m. *viharoz-ott*, htn. *viharzani*. Viharos állapotban van. *Viharzik a szél*, midőn viharra fokozódik. *Viharzik a tenger*, midőn a vihar feldúlja. Átv. ért. *viharzik a kebel*, midőn heves indulat vagy indulatok dúlják.

VIHARZÓ, (vih-ar-oz-ó) mn. tt. *viharzó-t*. Viharra növekedő; vihar által feldúlt, fürgeteges, zivataros. *Viharzó éjnapегyenleti szelek. Viharzó tenger.*

VIHEDER, (vih-ed-er) fn. tt. *viheder-t*, tb. — *ék*, harm. szr. — *e*. Gücsejben, Baranyában, Balaton mellékén és az Örségben am. vihar. Képeztetésre hasonló hozzá a suhanczot, suttyót jelentő *siheder*, továbbá a *zivad* törzsből kifejtett *zivatar*.

VÍHELY, (vi-hely) ösz. fn. Hely, tér, melyen a vívók küzdenek. *Párviadatra kitűzött víhely.*

VIHER, l. **VIHEDER**, **VIHAR**.

VIHIUSZ, a régiéknél pl. a Debreczeni Legendáskönyvben am. viasz; néha szintén a régiéknél: *viusz*, *vijosz*.

VIHNYE, fn. tt. *vihnyét*. Kovácsműhely, kivált a cigányoké. Székelyszó Csíkszékben. (Gegő Nicephor). L. **VINNYE**.

VIHOG, (vih-og) gyak. önh. m. *vihog-tam*, — *tál*, — *ott*. Gyermekes, vagy gúnyolódó, vagy pajkos jó kedvből, kacérságból, disztelenül, illetlenül, vékony *vik*-féle hangra fakadozva nevet. *Ihog-vihog*. V. ö. **VICSOG**, **VIGYOG**, **VIKOG**, **NYIHOG**.

VIHOGÁS, (vih-og-ás) fn. tt. *vihogás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. A nevetés azon neme, mely vihogva tör ki. V. ö. **VIHOG**.

VIHOGÓ, (vih-og-ó) mn. tt. *vihogó-t*, tb. — *k*. Vihogva nevető. *Vihogó leánykák, fiúk*. V. ö. **VIGYOGÓ**, **VICSOGÓ**, **VIKOGÓ**.

VIHOROG, (vih-or-og) önh. m. *vihorog-tam*, — *tál*. v. *vihorg-ottam*, *vihorg-ottál*, *vihorg-ott*, htn. *vihorog-ni* v. *vihorg-ani*. Kriza J. szerint a széke-lyeknél am. vihog, nevetőleg agyarog, virrog.

VÍJ, hangutánzó elvont gyöke *vijant*, *vijog* szónak.

VÍJANT, (vij-an-t) önh. m. *vijant-ott*, htn. — *ni*, v. — *ani*, par. — *s*. Egyes *vij*-féle hangon szól. V. ö. **VÍJOG**.

VÍJOG v. **VIJOG**, (vij-og) gyak. önh. m. *vijog-tam*, — *tál*, — *ott*, Mondjuk különösen sas nemű madarakról, midőn éles vékony *vij*-féle hangokon szólnak.

VÍJOGÁS, **VIJOGÁS**, (vij-og-ás) fn. tt. *vijogás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Sas nemű madarak *vij*-féle hangokon szólása.

VIJOSZ, a Döbrentei codexben (XCVI.) am. viasz.

VIK, elvont gyök *vikog*, *vikota* stb. szókban.

VIKA, erdélyi falu Hunyad m.; helyr. *Viká-ra*, — *n*, — *ról*.

VÍKARD, (vi-kard) ösz. fn. *Vivókard*.

VIKARTÓCZ, falu Szepes m.; helyr. *Vikartóc-za*, — *on*, — *ról*.

VÍKEZTYŰ, (vi-keztű) ösz. fn. *Keztű*, melyet a vívók, vívni tanulók kezökre húznak.

VIKI, női kn. tt. *Vikit*. A latin 'Victoria' szóból kicsinyezve.

VIKOG, (vik-og) gyak. önh. m. *vikog-tam*, — *tál*, — *ott*. Éles, vékony *vik* hangot hallat; vihog, vigyog; nyihog, nyikog.

VIKOGÁS, (vik-og-ás) fn. tt. *vikogás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Vihogás, vigyogás; nyihogás, nyikogás.

VIKOTA, (vik-o-ta v. vik-ot-a) fn. tt. *vikotát*. A székelyeknél, különösen Homoród vidékén, am. szövíta. *Nem kell olyan nagy vikotát csinálni abból a dologból*. (Kriza J.). V. ö. **VIK**, **VIKOG**.

VIKOTÁL, (vik-ot-a-al) önh. m. *vikotált*. Székely tájszó és ige, m. *vikotál-t*. Am. szóval vitatkozik. *A házasfelek egymással vikotálnak*. (Kriza J.). Buczy szerint: *vikotol*. V. ö. **VIKOTA**.

VIKOTÁLÁS, (vik-ot-a-al-ás) fn. tt. *vikotálás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Szóval vitatkozás. V. ö. **VIKOTÁL**.

VIKOTÁLÓDIK, (vik-ot-a-al-ód-ik) k. m. *vikotálód-tam*, — *tál*, — *ott*. Am. az egyszerűbb *vikotál*. Ne *vikotálódjatok*. (Kriza J.).

VIKOTOL, (vik-ot-ol) l. **VIKOTÁL**.

VIL, elvont gyök, melyből *világ*, *vilámodik*, és kettőztetett *ll* hanggal *villám*, *villan*, *villog* s ezek származékai eredtek. Azon *l* gyökhangu szók osztályába tartozik, melyekben a fürge, sebes mozgás alapfogalma rejlik. V. ö. **VILÁG**, (1) és **L**, mint gyökhang.

VILÁG, (1), (vil-ág) fn. tt. *világ-ot*, harm. szr. — *a*. Azon igen finom vékonyságú anyag, mely a látásnak szükséges kelléke és közege, vagyis melynek érintenie kell szemünket, hogy a körülöttünk levő tárgyakat láthassuk. Ellentéte: *homály*, *sötét*. Sok testnek saját világa van, mely körülötte egyenes irányban szétterjed. Ilyek az úgy nevezett világító testek, p. a nap, a csillagok, a tűz. (A holdnak és bolygóknak nincs saját, hanem kölcsönzött világuk). *Égő testek, tűz, gyertya, lámpa, fáklya világa. Teljes világ, fél világ; tört világ*, mely a világító testről nem egyenes irányban, hanem más világított testtől visszaverődve ütközik szemeinkbe. Közönséges szokott ért. a világ azon nemét értjük alatta, melyet a naptest lövel szét. *A napvilág behat az ablakon, a réseken, a nyílásokon. A világot ablaktáblákkal, redőnyökkel elzárni. Napvilágnál nézni valamit. A nap világot vet a testekre. Különféle átv. ért. látásra, látszatra, színre vonatkozik. Kellő világban elmutatni, kitüntetni valamit, felállítani a képeket, rajzokat. Világra, napvilágra hozni. Világra jön az még. Nem lát az többé napvilágot. Kerülni a világot,*

*fél*ni a világtól, óvakodni a meglátástól, észrehevés-től. *Ész világa*, azon tehetség, melynél fogva helyes, kellő fogalmakat szerzünk, helyesen ítélünk, s okoskodunk. *Szemek világa*, látereje. *Elvesztette a szeme világtól*, látási érzékét, szervét *Vigyázz rá, mint a szemed világra*. Átv. jelent testeket, melyek világot terjesztenek, milyenek az égő gyertya, fáklya, lámpa. *Világot gyújtani, eloltani*, honnan az öszvetételek: *gyertyavilág, mécsvilág, lámpavilág, fáklyavilág*. „Tűz gyójtván ke(dég) a pitvar közepett és azok környülülvén Péter vala ő közepettek. Kit mikor látott volna néminemő leány a világnál ülette“ (sedentem ad lumen. Münch. cod. Lukács. XXII.). Képes költői nyelven mondják személyekről, kik kitünő értelmiség, vagy erényesség által másoknak vezérei, példaadói. *Krisztus az emberiség világa*. Az apostolok a keresztény egyház világai. Különböztetésül v. ö. **VILÁGOSSÁG**. Származékai: *világtól, világlik, világos, világosít, világosodik, világosság, világtalan*.

Mennyibem a világ kitünőleg az égő, ragyogó, fénylő testek tulajdona, s mint olyan reszketeg, és szemeket kápráztató, pillogtató, illetőleg mozgékony, libegő, lobogás által jelenkező tüncemény: innen, véleményünk szerint, eredeti családi viszonyban áll azon *il, bil, pil, mil, vil* gyökű szókkal, melyekben részént általán a mozgás, részént különösen a fénylés, ragyogás alapfogalma rejlik, melynek: *illeg billeg, illen billen, illan, pilla, pillant, pillangó, pille, pilinga, milling, villám, villog, villan*. Ide sorozhatók *csillag, csillog, csillám, virrad* is, sőt a magashangu *meleg* egészen egyezik is vele, s a kettő fogalomban is rokon. Tájéjtéssel: *világ*.

Képeztetésre a *virág* szón kívül alig van mása; de hasonlók hozzá az *ag, eg, ég*, továbbá a keményebb *ak, ák, ek, ék* képzőjüek, mint: *csillag, szalag, hézag, sereg, üreg, meleg, hideg, fonák, buborék*.

Azonban figyelemre méltó, hogy a törzs végén a torokhang a legtöbb rokonságban feltalálhatik. Számos rokona van, még pedig mind az árja, mind az altaji, mind a sémi nyelvekben.

Az árja nyelvekben Curtius György szerint hellénül: *φλέγ-ω, φλέγ-έ-θ-ω* (brenne, leuchte), *φλέγ-μα, φλεγμονή* (Brand), *φλεγ-υρό-ς* (brennend), *φλόξ* (Flamme); szanszkritül: *bhrağ* (olvasd: brads), *bhrağé* (fulgeo, splendo), *bhrağ, bharg-as* (Glanz); latinul: *fulg-eo, fulg-ur, ful-men, ful-vu-s, flag-ra-re, flâ-vu-s, flam-ma, flâ-men*; góthul: *bairh-t-s* (ðhλος), régi felső németben: *blichu* (splendo). A finn-ugor nyelvekben Budenz József szerint finnül: *valkea* (fehér, világos, fényes; világosság, fény, tűz), *valo* (világ, lux, lumen); észt nyelven: *valge* (fehér, világ), *valo* (világ), *valosa* (fényes); liv ny. *vâlda* (fehér, világos), *val* (világ, fény), lapp ny. *velkes, velket, velkot*, finn-lapp ny. *vielggad, vilgis, vielgok* (fehér); cseremisiz ny. *volgodo* (világos, fényes); mordvin ny. *valda*, erza-mordvin ny. *valdo* (világ, világos), *valske* (reggel). Szlávul: *bjeli, bili* (fehér). *bjelost* (fehérség) stb. Az ujjurban Vámbéry A.

szerént *jolav, jula* (fáklya, világosság) *jolak-mak* (villog-ni, fényl-eni); csagataj ny. *jilla-mak*, (villog-ni), *jillag*, fényes), *jalgamak*, (fényl-eni). A héberben *הלל* (bhálag) Eichhorn és Wiener szerint a Kal formában nincs szokásban, arabul *بالع* (baladsa = nítuit, fulsit); azonban megvan a *هپھل* Hiphil formában: *הפליח* (explendescere fecit) stb. V. ö. kettős *לל* hangokkal: **VILL-ÁM, VILL-AN, VILL-OG** szokat is.

VILÁG, (2), (vil-ág) fn. tt. *világ-ot*, harm. szr. — a. 1) Legtágabb értelemben mindazon tárgyak összege, mindensége, melyek léteznek, t. i. a menny és föld és mind az ami azokban vagy azokon foglal-tatik. (Mundus appellatur caelum, terra, mare et aer. Festus). Ily értelemben mondjuk: *Isten terem-tette a világot*. „Az Isten ki alkotta e világot és mindazokat, mik abban vannak, a mennynek és föld-nek Ura lévén, nem kézzel épített templomokban lakik“. (Apostolok Cselekedetei 17, 26. Káldi után Tárkányi B. József). 2) Szűkebb értelemben a kerekföld, mint külön test egészben véve. *A világ négy tája*, kelet, dél, nyugat, észak. *Világ körül tett utazás*. *Elég tág a világ, elférünk benne*. (Km.). *Ó világ*, a földnek hajdantól ismert részei: Európa, Ázsia, Afrika. *Új világ*: Amerika, Ausztrália. *Mindkét világ*, az ó és új. *Világ vége, hossza, széle*. *A világ legnagyobb hegyei, tengerei*. *Világtalan világig, világgyá menni*, megállapodás nélkül bujdosni, járnai kelni. „Haraguvék Isten és vete'e 'öt (Ádámot) ez munkás világbele“. Régi Halotti Beszéd. *Nem esik ki a világ feneke*. (Km.). „Az világnak folyását senki másra nem fordíthatja, hanem csak az miben Isten rendelte“. Báthori István lengyel király. (Magyar Történelmi Tár. VIII. K. 213. l.). 3) Legsűkebb és átv. ért. a földön egy idő alatt létező, vagy létezett dolgok, s lakosainak összege, nagy száma, továbbá ezek tettei, működései. *Az egész világot szeretné fölfalni*. *Nem adnám a világért*. *Világért sem tenném azt*. *Édest keserűvel egyelit a világ*. (Km.). *Mai világ*, a most történő dolgok, a jelenben élő emberek. *Világ csúfja*. *Világ rosza*. *Régi világból való ember*, a hajdankor erkölceit, szokásait követő. *Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockájá*. (Km.). *Világhoz alkalmazkodni*. *Nem törődni a világgal*. *Mit nekem a világ, hadd fecsejjen*. *Azt beszél a rozsz világ*. *Világba lépő ifju*, aki nyilvános életbe lép. *A világ végén lakni*, távol helyen (nagyító értelemben). *Ország világ arról beszél*. *Sokat ígér a világ, de keveset ad*. (Km.). *A világért sem, v. a világ kincseért sem*, bármely nagy ígéretekért sem. *Sok országot, világot látni*. *Ezt az egész világ előtt ki merem mondani*. *A világ elől futni, bújni*, az emberek társaságát kerülni. „És predikáltatik az országnak evangélioma ménd ez világban“ (in universo orbe. Münch. cod. Máté. XXIV.). Különösen jelent bizonyos társadalmi osztályt. *Nagy, előkelő, úri világ*, a polgári társaság magasabb rangú tagjai. *Nővilág, szépek világa*. *Tudós világ*.

„Lenn az alföld tengersík vidékin
Ott vagyok honn, ott az én világom“.

Petőfy. (Az Alföld).

Továbbá jelenti az érzéki, és hiú, mulandó dolgok öszveget, ellentétben a szellemiekkel, s az örökkévalósággal, vagyis a másvilággal, túlvilággal. *A világon kapni. Ragaszkodni a világhoz. A világról lemondani, és kolostorba menni. Megutálni a világot. Ő a világnak meghalt. Világ fiai, leányai, mulandó, hiú élvezeteken kapók. Árnyékvilág, e mulandó élet. Az életnek, életmódnak kedvező, vagy kedvezőtlen viszonyaira vonatkozik az ily mondatokban: Szűk, nehéz, háborús világban élni. Jó világ van nálunk. Olesó, drága világ. Csudar világ biz ez. Ez a világ úgy sem sok, használják az okosok. (Népdal). Addig élem világom, míg tart ifjúságom. (Népdal). Szomorú már nekem járásom, kelésem, Talán e világban nem leszen örömem. (Népdal). Világra való, világra termett ember, életre való, ügyes, szemes. Mondjuk testetlen dolgokra vonatkozólag is. Erkölcsi világ. Szellemi világ. Ábrándvilág.*

„A föld határin túl szállong az elme,
S ábrándvilágba kél öröm- s gyötrelme“.

Kisfaludy Károly. (Az élet korai).

Kéjvilág.

„Kéjvilág, öröm világa
Bájos tavasz,
Egy öröm van a világon,
Élvezésed az“.

Garay.

Más világ v. másik világ v. túlvilág a halál utáni világ v. élet.

A világ (lux, lumen) és világ (mundus, orbis) között oly elnevezési viszony van, mint a nap (sol) és nap (dies) között, vagyis az ok és okozat nevei azonosítvá. Az égi testet jelentő nap nélkül nincs nappal, és a világ, mint látási kellék nélkül nem látnók a körülöttünk levő mindenséget, vagyis a világ jelenti azt is, aminél, azt is, amit látunk. Ily észjárat látszik a szláv *svet* (Welt) és *svetlo* (Licht) között is. A görög *κόσμος* (ékesség), és *κόσμος* (világ), továbbá a latin *mundus* (tisza; ékesség) és *mundus* (világ) szóról olvasható Pliniusnál (2, 4): „Quem κόσμος graeci nomine ornamentum appellaverunt, eum et nos, perfecta absolutaue elegantia mundum“.

VILÁG, (3), falu Zemplén m.; helyr. *Világ-ra*, —on, —ról.

VILÁGALKOTMÁNY, (világ-alkotmány) ösz. fn. Az egész mindenség, vagy szűkebb ért. a föld, mint Istentől alkotott, és célirányosan rendezett mű.

VILÁGBÍRÓ, v. BÍRÓ, (világ-bíró) ösz. mn. és fn. 1) Az egyetemes világalkotmány fölött hatalmat gyakorló Isten. 2) L. VILÁGHÓDÍTÓ.

VILÁGBÖLCS, (világ-bölcs) ösz. fn. Világ-

kormányzási, vagy országlási tudományokban jártas személy.

VILÁGCSALÓ, (világ-csaló) ösz. fn. Furfangos, kitanult embercsaló kalandor.

VILÁGEGETEM, (világ-egyetem) ösz. fn. A legszélesebb értelemben vett világ mindensége.

VILÁGELLENZŐ, (világ-ellenző) ösz. fn. Bőrből, szövethből stb. készített ellenzőféle eszköz, melyet az égő gyertya vagy lámpa elé alkalmaznak, hogy a világ sugarainak erősebb hatásától a szemek megkíméltesse.

VILÁGESEMÉNY, (világ-esemény) ösz. fn. Az egész világra (tágabb és szűkebb értelemben) kiható fontos esemény.

VILÁGFI, VILÁGFIA, (világ-fi v. —fia) ösz. fn. Az érzéki élet kényelmeit, gyönyöreit élvezni szerető személy, különösen az úri, előkelő, jómódu osztályból.

VILÁGGYÜLÖLŐ, v. —GYÜLÖLŐ, (világ-gyűlölő) ösz. mn. és fn. A társadalmi életet megvető, magába vonult; emberkerülő, emberfutó, magának való. Különösen, aki az emberek tapasztalt erkölcselensége miatt az életet megveti, utálja.

VILÁGHÍRŰ, v. —HIRŰ, (világ-hírű) ösz. mn. Személyről szólva am. igen híres, egész világon ismeretes. Dolgot illetőleg, a miről az egész világon beszélnek, köz fontosságu. *Világhírű esemény.*

VILÁGHÓDÍTÓ v. —HÓDÍTÓ, (világ-hódító) ösz. mn. és fn. Igen nagyhatalmu fejedelem, ki a világ nagy részét hatalma alá vetette. *Világhódító Nagy Sándor.*

VILÁGI, (világ-i) mn. tt. *világi-t*, tb. —ak. Általán, világot illető, ahhoz tartozó, arra vonatkozó. Átv. érzéki tárgyakra, élvezetekre vonatkozó, mulandó; ellentétei: szellemi, lelki, üdvös, vallási, mennyei. *Világi örömek. Világi hatalom, uralkodás. Világi gond, dicsőség, pompa, fényesség. Világi énekek. Világi élvezet, gyönyöröket hajhászni, s az üdvösséget elhanyagolni.* Továbbá, életnemre, s társadalmi osztályra vonatkozva mondják személyekről általában, kik az egyházi rendhez, papi osztályhoz nem tartoznak. *Világi és egyházi urak, rendek. Világi és egyházi (papi) tanárok, tudósok.* A római és görög egyházban *világi pap*, különböztetésül s szerzetestől, kit bizonyos szerzetes rendnek szigorúbb egyházi szabályai köteleznek.

VILÁGIAS, (világ-i-as) mn. tt. *világiast*, v. —at, tb. —ak. 1) Az úgy nevezett világiak (nem papok, különösebben nem szerzetesek) módját, szokását követő. 2) Erkölcsi ért. érzéki élvezetekre mutató.

VILÁGIASÍT (világ-i-as-ít) l. VILÁGISÍT.

VILÁGILAG, (világ-i-lag) ih. A világi személyek osztályához tartozók módja, szokása, életrende szerént; nem úgy, mint az egyháziak, szerzetesek. Továbbá, érzékieleg élvezve, mulandó, hiú dolgokon kapkodva.

VILÁGÍRÁS, v. —IRAT, (világ-írás v. —irat)

ősz. fn. A világnak, mint mindenségnek, a világal-
kotmánynak leírása. (Cosmographia).

VILÁGÍRÓ, (világ-író) ősz. fn. Szerző, tudós,
ki a világ alkotmányáról tanít, értekezik.

VILÁGISÁG, (világ-i-ság) fn. tt. *világiság-ot*,
harm. szr. —a. Személynek vagy dolognak világi,
különösen érzéki, mulandó tulajdonsága. V. ö. VI-
LÁGI.

VILÁGISÍT, (világ-i-s-it) áth. m. *világisít-ott*,
par. —s, htn. —ni, v. —ani. Valakit az egyházi
rend, vagy szerzetes életszabályaitól, illetőleg foga-
dásaitól fölment, s világivá szabadít. V. ö. VILÁGI.

VILÁGÍT, VILÁGIT, (világ-it) önh. és áth.
m. *világít-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. 1) Önh.
tárgyesetes viszonynev nélkül, eszközli, hogy vilá-
gosság legyen; világsugarak lövelnek ki belőle. *Vilá-
gít a fölkelő nap, hold. Világít az égő gyertya, fáklya,
lámpa.* »Mondá pedig Isten : Legyenek világítók az
ég erősségén . . . hogy világítsanak az ég erőssé-
gén és világosítsák meg a földet. És úgy lőn. És al-
kota Isten két nagy világítót — a nagyobbik vilá-
gítót, hogy uralkodjék nappal, és a kisebbik vilá-
gítót, hogy uralkodjék éjjel — és csillagokat. És he-
lyezé azokat az ég erősségébe, hogy világítsanak a
földre«. (Mózes I-ső könyve. Káldi után Tárkányi
B. József). Máskép : *világol*. 2) Áth. értelemben s ki,
meg igekötőkkel, valamit világossá tesz; homályt,
sötétséget elűz. *Kivilágítani a terem, az utcákat.*
Egy lámpa az egész szobát megvilágítja. 3) Átv. meg-
világít valamit, eszközli, hogy annak valódi mivoltát
láthassuk.

VILÁGÍTÁS, VILÁGITÁS, (világ-it-ás) fn. tt.
világítás-t, tb. —ok, harm. szr. —a. 1) A világnak,
mint látási kelléknek, szétterjedése, működő hatása.
A nap világítása erősebb, mint a holdé. 2) Cselekvés,
mely eszközli, hogy világ, világosság támadjon, ter-
jedjen. *A teremek világításával foglalkodó cseledek.* 3)
E cselekvés által eszközölt világosság. *Gázvilágítás,
lómpavilágítás, gyertyavilágítás.* 4) Átv. megvilágítás
am. világossá, megfoghatóvá, az értelemben látha-
tóná tevés.

VILÁGÍTÁSI, VILÁGITÁSI, (világ-it-ás-i)
mn. tt. *világítási-t*, tb. —ak. Világítást illető, ahhoz
tartozó, arra vonatkozó. *Világítási szerek, eszközök,
költségek.*

VILÁGÍTÓ, VILÁGITÓ, (világ-it-ó) mn. és
fn. tt. *világító-t*, tb. —k. Általán, ami, vagy aki
világít; világot terjesztő, világgal szolgáló, pl. égő
gyertya, lámpa, fáklya, gáz. *Világító torony* (Leucht-
thurm). *Világító utcái suhanczok. Világító udvar* vá-
rosi épületeknél a fő vagy nagyobb udvaron vagy
udvarokon kívül kisebbszerű mellékudvar (Lichthof).
V. ö. VILÁGÍT.

VILÁGKÉP, (világ-kép) ősz. fn. 1) Az egész
földgolyó területét ábrázoló kép. 2) Szélesb ért. a
világalkotmánynak vagyis fő vonásokban számos
földi és égi testeknek lerajzolt képe.

VILÁGKERÜLŐ, v. —KERÜLŐ, (világ-
kerülő) ősz. mn. és fn. 1) Emberfutó, sötétségkereső,
aki láttatni nem akar, vagy magát az emberi tár-
saságtól elszigeteli. 2) Csavargó, lótifuti, bujdokló,
szarashtra, országfutó. *Világkerülő kalandor, szeren-
csevadász.*

VILÁGKIÁLLÍTÁS, (világ-ki-állítás) l. VI-
LÁGTÁRLAT.

VILÁGLAKÓ v. —LAKOS, (világ-lakó v.
—lakos) l. VILÁGPOLGÁR.

VILÁGLÁS, (világ-ol-ás) fn. tt. *világlás-t*, tb.
—ok, harm. szr. —a. 1) A világot terjesztő testnek
azon állapota, midőn sugarai szétlővellenek. *A kelő
napnak, holdnak, égő gyertyának világlása.* 2) A rá-
vetett világsugarak által földerített testnek látsza-
tos állapota.

VILÁGLIK, (világ-ol-ik) k. m. *világl-ott*, htn.
—ani, 1) Saját világsugaraival életűnik, sugarai
szétlővellenek, világa terjedez. *Világlanak a nap, a
csillagok, az égő testek. Éjjel a tűzvész messze elvilá-
glik.* 2) A rávetődött világsugaraktól fénylik, látsza-
tossá lesz. *Nagy tűzkor világlanak a környék épületei,
tornyai.* Átv. mondjuk rejtélyes, titkos, homályos
dolgokról, midőn tudomásra, bizonyosságra jönnek.
A tanuk vallomásából eléggé kiviláglik, hogy . . .

VILÁGLÓ, (világ-ol-ó) mn. és fn. tt. *világlót*.
Ami világol avagy világlik. Mint fn. a székegyeknél
am. égő mécs, gyertya, forgács, pozdorja. *Ha valaki
valamit keres, szét- vagy kinéz : világlót* (pozdorját
stb.) *gyujt.* (Kriza J.)

VILÁGLYUK, (világ-lyuk) ősz. fn. Általán,
üregbe, mélységbe nyíló lyuk, vagy rés, melyen a
világ sugarai behatnak. *Bányái, pinczei világlyukak.*

VILÁGNÉZET, (világ-nézet) ősz. fn. Gondol-
kodásmód a világ állapotáról, rendszeréről.

VILÁGODÁS, (világ-od-ás) fn. tt. *világodás-t*,
tb. —ok, harm. szr. —a. Állapotváltozás, midőn
valamely test világos kezd lenni. Ellentéte : söté-
tétetés.

VILÁGODAT, (világ-od-at) fn. tt. *világodat-ot*,
harm. szr. —a, v. —ja. Világodás elvont értelem-
ben. *Világodatkor* Molnár Albertnél : sub auroram,
diluculo, Szabó D. szerint : „világodni kezdvén
az idő“.

VILÁGODIK, (világ-od-ik) k. m. *világod-tam*,
—tál —ott. Világban, világosan kezd életűnni; ho-
mályos sötét állapota szünni kezd. Szokottabban :
világosodik.

VILÁGOL, (világ-ol) önh. m. *világol-t*, htn.
—ni. Világot ad, terjeszt, világgal szolgál. *Világol
a nap, a teli hold.*

VILÁGOLÁS, (világ-ol-ás) fn. tt. *világolás-t*,
tb. —ok, harm. szr. —a. Hatás, mely által vala-
mely test világot terjeszt.

VILÁGOLTÓ, (világ-oltó) ősz. fn. l. GYER-
TYAOLTÓ.

VILÁGOS, (1) (világ-os) mn. tt. *világos-t*, v.
—at, tb. —ak. Általán, mondjuk minden testről,

melynek saját világa van, mely magából világot lövel. *A tűz, a nap, az állócsillagok világos testek.* 2) Amit a világító test látszatossá, fénylővé tesz. *Világos terem*, melynek ablakain a nap sugarai bőven behatnak, vagy melyet gyertyákkal, lámpákkal stb. kivilágítottak. *Világos felhő.* Időszakra vonatkozólag: *világos reggel, világos nappal, délben, világos virradtig.* Átv. ért. mondjuk. 1) Színekről, melyek derültebbek, s a fehérhez közelednek. *Világos haj, szőke. Világos, kék, vörös, zöld.* Ellentéte: *sötét.* 2) Oly testekről, melyek gyűrészai ritkásak, s a világosságot áteresztik. *Világos erdő, Világos ritka szövet. Világos kenyérszelet*, mely igen vékonyra van metszve. 3) *Észről*, melynek tiszta, határozott fogalmai, ismeretei vannak. *Világos ész, fej.* 4) Amit könnyű felfogni, átlátni; kétségtelen. *Oly világos, hogy tagadni nem lehet. Világos igazság. Az világos.*

VILÁGOS, (2) **MAGYAR**—, m. város, Ó—, falu Arad m.; pusztá Heves m.; helyr. *Világos-ra*, —on, —ról.

VILÁGOSAN, (vil-ág-osan) ih. 1) Elegendő világgal, látszatosan, tisztán, a tárgyakat életűntetve. *Világosan égő gyertya, lámpa.* 2) Átv. értelemsen, könnyen felfoghatólag. *Világosan beszélni, megmondani, eladni, értelmezni valamit.* V. ö. **VILÁGOS**.

VILÁGOSBARNA, (világos-barna) ősz. mn. Oly barna színű, mely a szög, vagy gesztenyeszín felé hajlik. Ellentéte, a feketéhez közeledő *sötétbarna*.

VILÁGOSÍT, VILÁGOSIT, (vil-ág-os-ít) áth. és önh. m. *világosított*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. Régiesen: *világosejt* (Bécsi cod.), *világosajt* (Nádorcod.). 1) Valamely homályos, sötét testet vagy tért világossá tesz. 2) Átv. *valakit felvilágosítani*, am. eszközölni, hogy bizonyos dolgok felől tiszta, bizonyos, igazi, határozott fogalmai, ismeretei legyenek; *valamit felvilágosítani*, am. eszközölni, hogy valódi mibenlétét, mivoltát láthassuk. 3) Önhatólag am. világol, világít. »Sem világosejtnak sem fényesejtnak mént (mint) nap, sem világosejtnak mént hód.« (Bécsi cod. Baruth.).

VILÁGOSÍTÁS, VILÁGOSITÁS, (vil-ág-os-ít-ás) fn. tt. *világosítás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. 1) Cselekvés, vagy hatás, mely által valami világossá tétetik, tulajd. és átv. értelemben véve. 2) Világolás, világítás. V. ö. **VILÁGOSÍT**.

VILÁGOSKÉK, (világos-kék) ősz. mn. Derültebb kékszinű, melynek több árnyéklatai vannak, p. búzavirágzinű, molnárszinű, kökényszínű, stb. *Világoskék posztó, selyem, virág.* Ellentéte: *sötétkék*.

VILÁGOSKODÁS, (vil-ág-os-kod-ás) fn. tt. *világoskodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A saját világi testnek működése, midőn folytonosan, vagy gyakran világol, fényeskedik.

VILÁGOSKODIK, (vil-ág-os-kod-ik) k. m. *világoskod-tam*, —tál, —ott. Világát folytonosan, vagy gyakran löveli szét; fényeskedik.

VILÁGOSMAJOR, pusztá Fehér m.; helyr. —major-ra, —on, —ról.

VILÁGOSODÁS, (vil-ág-os-od-ás) fn. tt. *világosodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A világnak fokozatos életűnése, növekedése, terjedése. Átv. az ést homálylyal borító tudatlanságnak, kétségnek, bizonytalanságnak stb. újabb és újabb ismeretek általi szűnedezése. *Felvilágosodás.*

VILÁGOSODIK, (vil-ág-os-od-ik) k. m. *világosod-tam*, —tál, —ott. Fokonyként világos állapotba megy által, előbbi sötétsége szűnedez, múlik. *Hajnalban világosodik az ég.* Átv. mondjuk az észről, midőn fogalmai tisztulnak, ismeretei gyarapodnak, előítéletei, balvéleményei szűnnek stb. Továbbá, ismereti tárgyakra vonatkozólag, am. kitűnik, fölfoghatóvá leszen. *Ami eddig titok, rejtély, kétes dolog volt, végre kivilágosodott.*

VILÁGOSPEJ, (világos-pej) ősz. mn. Oly lóról mondják, melynek szőre a piroszhoz közeledik; ellentéte a világosbarnához közeledő *sötétpéj*. V. ö. **PEJ**.

VILAGOSSÁG, (vil-ág-os-ág) fn. tt. *világosság-ot*, harm. szr. —a. Szabatosan véve, világtól, mint látási kellékanyagtól származó tulajdonság, vagy állapot; ily értelemben különbözik a világtól, ez jelenti az anyagot, illetőleg okot, mely a világosságot mint okozatot eszközli. Így különböznek egymástól a *homály* és *homályosság*, *fény* és *fényesség* stb. *A kis világ kevés, a nagy világ sok világosságot terjeszt. Ha a sötét szobában világot gyújtanak, világosság terjed el benne.* »És mondá Isten: Legyen világosság, és lön világosság. És látá Isten a világosságot, hogy jó, és elválasztá a világosságot a sötétségtől, és nevezé a világosságot napnak és a sötétséget éjnek.« (Mózes I-ső könyve Káldi után Tárkányi B. József szerént). Átv. ért. fogalmak, ismeretek tulajdonsága, mivolta, melynél fogva határozottak, kétségtelenek, igazak.

VILAGOSSÁRGA, (világos-sárga) ősz. mn. Derültebb sárgaszínű, különféle árnyéklattal. Ellentéte: *sötétsárga*. Mondják különösen oly lóról, melynek aranyzinű sárga sörénye, farka, és szőre van.

VILAGOSSZÍNŰ, v. —SZÍNŰ, (világos-színű) ősz. mn. Általán, oly színű, mely a maga nemében derültebb, vagy elmosódottabb levén, fehérebb világban tűnik elé. *Világosszínű zöld, sárga, kék.* Ellentéte: *sötétszínű*.

VILAGOSSZÜRKE, (világos-szürke) ősz. mn. Szürke színű, melynek szőrei, szálai között aránylag több a fehéres, mint a sötétbarna. Ellentéte: *sötétszürke*.

VILÁGOSÚL, (vil-ág-os-úl) önh. m. *világosult*.

L. VILÁGOSODIK.

VILÁGOSULÁS, VILÁGOSULÁS, (vil-ág-os-úl-ás) L. **VILÁGOSODÁS**.

VILÁGOSVÉRÉS, (világos-vérés) ősz. mn. Derültebb, vagy élénkebb színű veres. Ellentéte: *sötétvérés, haragosvérés, királyvérés*.

VILÁGOSZÖLD, (világos-zöld) ösz. mn. Derült élénk, vidám színű zöld, sokféle árnyéklattal, különböztetésül a *sötét- v. haragoszöldtől*.

VILÁGPOLGÁR, (világ-polgár) ösz. fn. Általán minden ember, mint a világnak, azaz, földnek lakosa, vagyis az egyetemes emberi társaságnak tagja, ki minden embert polgártársaul tekint, és fogad. Különösen oly személy, ki érdekeit bizonyos hazához és nemzet érdekeihez nem köti, ki mindenütt otthonosnak tartja magát. (Cosmopolita). Kedvezőtlen ért. hazafiság nélküli és sehonnai. V. ö. **HAZAFI**, **HONPOLGÁR**.

VILÁGPOLGÁRI, (világ-polgári) ösz. mn. Világpolgárra vonatkozó, azt illető, annak szokásaihoz hasonló. *Világpolgári nézetek, érzelmek, cselekvések*. V. ö. **VILÁGPOLGÁR**.

VILÁGPOLGÁRILAG, (világ-polgárilag) ösz. ih. Világpolgárok módja, szokása szerint; nem bizonyos haza, és nemzet érdekeihez ragaszkodva. *Világpolgárilag érezni, gondolkodni*.

VILÁGPOLGÁRISÁG, v. —**POLGÁRSÁG**, (világ-polgárság v. —polgárság) ösz. fn. A világpolgárnak, mint olyannak, állapota, vagy tulajdonsága, szoros ért. vett nemzetiség és hazafiság nélkül. *A világpolgárság hazaszeretet nélkül olyan, mint az emberszeretet, családszeretet nélkül*.

VILÁGRENDSZÉR, (világ-rend-szér) ösz. fn. Általán, a világalkotmánynak, világegyetemnek rendszere, melynél fogva minden részei célirányos viszonyban összevüngenek, s fennállanak. Különösen, ami naprendszerünkhöz tartozó égi testek viszonya egymáshoz.

VILÁGRÉSZ, (világ-rész) ösz. fn. Közönségesen bevett ért. az öt külön nagy tagra osztályozott földterületnek egy-egy tagja, u. m. Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália.

VILÁGSARK, (világ-sark) ösz. fn. A széles ért. vett világ tengelyének két végső pontja. V. ö. **FÖLDSARK**; **VILÁGTENGELY**.

VILÁGSUGÁR (világ-sugár) ösz. fn. A mozgásban, terjedésben levő világanyag, midőn részecskéi egyenes irányban vagyis sugárdad vonalban a világító testből kilövellenek.

VILÁGSZÉM, (világ-szém) ösz. fn. Átv. ért. az isteni mindenlátást ábrázoló, képesítve érzéktő szem. Szintén átv. ért. a világegyetemre sugaraival kiterjedő, s azt mintegy látó, áttekintő nap.

VILÁGSZÉRTE, (világ-szérte) ösz. ih. Az egész földterületen, mindenfelé, mindenütt, valamennyi vagy számtalan ember előtt. *Világszerte lakó emberek. Világszerte híres, nevezetes dolgok, események*.

VILÁGTÁJ, (világ-táj) ösz. fn. 1) **ÉGTÁJ**. 2) A földnek valamely kisebb-nagyobb része.

VILÁGTALAN, (vil-ág-talan) mn. tt. *világtalan-t*, tb. —*ok*. 1) Sötét, homályos. *Világtalan éj. Világtalan börtön, barlang*. 2) Szeme világtól megfosztott, vak. *Szegény világtalan koldus. Vak veti világtalannak szemére*. (Km.).

VILÁGTALANÍT, **VILÁGTALANIT**, (vil-ág-talan-ít) áth. m. *világtalanít-ott*, par. —*s*, htn. —*ni*, v. —*ani*. Világtalanná, azaz vakká tesz valakit, szeme világtól megfoszt.

VILÁGTALANÍTÁS, **VILÁGTALANITÁS**, (vil-ág-talan-it-ás) fn. tt. *világtalanítás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Vakítás, megvakítás.

VILÁGTALANODÁS, (vil-ág-talan-od-ás) fn. tt. *világtalanodás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Szenvedő állapotváltozás, midőn a szemek világtalanokká lesznek, azaz megvakulnak.

VILÁGTALANODIK, (vil-ág-ta-lan-od-ik) k. m. *világtalanod-tam*, —*tál*, —*ott*. Világtalanná lesz, szeme világa elvész, megvakul.

VILÁGTALANSÁG, (vil-ág-talan-ság) fn. tt. *világtalanság-ot*, harm. szr. —*a*. A világtalannak mint olyannak állapota, vagy tulajdonsága; vakság.

VILÁGTALANUL, (vil-ág talan-ul) ih. Szemvilágtól, látszervektől megfosztva; vakon, vakoskodva.

VILÁGTALANÚL, (vil-ág-talan-úl) önh. m. *világtalanul-t*. Világtalanná leszen; szeme világa elvész; vakul, megvakul, világtalanodik.

VILÁGTAN, (világ-tan) ösz. fn. Általán mindenféle tan, mely a világalkotmánynak, világrendszernak, továbbá a világban történő eseményeknek ismeretére vonatkozik, és azokat tárgyalja.

VILÁGTÁRLAT, (világ-tárlat) ösz. fn. Nagyszerű hatósági, s állami intézkedések, illetőleg építkezések, helyiségek, melyeknél fogva, vagy melyekben az egész földön lakó s létező mind egyeseknek mind testületeknek és országoknak alkalom nyújtatik, hogy ipari, művészeti, gazdasági, nevelési, tudományos, és általán a népek és nemzetek műveltségi állapotára vonatkozó, azt tanúsító mindennemű czikkek, a közönségnek megtekintés, tanulmányozás, versenyzés stb. végett bemutatassanak. *Londoni, párisi, bécsi világtárlat*. Másképp: *világkiállítás, nemzetközi kiállítás*.

VILÁGTÁRLATI, (világ-tárlati) ösz. mn. Világtárlatra vonatkozó, azt illető.

VILÁGTELI v. —**TELJES** (világ-teli v. teljes) ösz. mn. Egészen, vagy kellőleg világos, kivilágított, derült fényű. *Világteljes dél*.

VILÁGTENGÉLY, (világ-tengély) ösz. fn. Képzeti vonal, melyet a föld középpontján által észak-déli irányban húzunk, s melyet az egyetemes világalkotmány éjszaki és déli sarkáig kinyulni képzelünk. „De az böles Isten az, az ki e világnak tengelyét az ő elvégezett akaratajja szerént forgatja”. Báthori István lengy. kir. (Magyar Történelmi Tár. VIII. K. 213. 1.).

„Felfordult a világ, eltörött tengelye,
Régi járásának se nyoma, se helye”.

Faludi Ferencz.

VILÁGTEST, (világ-test) ösz. fn. A nagy világ egyetemet alkotó égi testek, u. m. napok, holdak, csillagok, üstökösök stb. valamelyike.

VILÁGTÖRTÉNET, v. —TÖRTÉNELEM, (világ-történet v. —történelem) ősz. fn. Fontos, a maga nemében nagyszerű, az egész földi világra vagy annak nagy részére nevezetes befolyású történet, esemény, változás; illetőleg ezen eseményeknek leírása.

VILÁGÚL, VILÁGUL, (1), (vil-ág-úl) ih. 1) Világ gyanánt, világítóként. *Szurkosfenyűt világul használni.* 2) Világra (Welt) vonatkozva am. világként, mint világ.

„Mig világ világul leszen,
Nevek (névek v. nevők) dicsőséges leszen“.

Katalin Verses legendája, (Prologus).

VILÁGÚL, VILÁGUL, (2), (vil-ág-úl) önh. 1. VILÁGOSÚL.

VILÁGVÁROS, (világ-város) ősz. fn. Földünk gömbjén létező oly nagyszerű és világhírű város, mely nemcsak saját országára, hanem az összes művelt külföldre nézve is igen nagy érdeklődéssel s befolyással bír. *London, Páris, Bécs világvárosoknak tekintetnek.*

VILAMODIK, (vil-am-od-ik) k. m. vilamod-tam, —tál, —tál. Hajnal- és napkeltekor világos kezd lenni. A Tájosztár szerint, mint székely szó: *vilamodik.* A jelen időben eljőn *vilamoszik* alakban is. L. **VILLÁMODIK.**

VILANY, (vil-any) fn. tt. vilany-t, tb. —ok, harm. szr. —a. Természettani ért. az alapanyagok, vagyis vegyelemek osztályába tartozó egyszerű test, mely a lég közönséges hőfokánál fehéres, szilárd, viaszként hajtható gyúlékony, gyakran csak dörzsölés által is meggyúló test, a földközi közönséges léggel érintkezve, ennek élenyével vegyülván, füstölög, és a sötétben világít, ezen tulajdonságától kapta mind görög (phosphorus) mind magyar nevét. Tiszta a természetben soha sem találhatik, hanem más anyagokkal vegyülve, különösen bizonyos állatok nedveiben, csontjaiban, s még némely ásványokban. Másikép: *villó.* Különböztetésül v. ö. **VILLANY.**

VILÁR, (vil-ár) fn. tt. vilár-t, tb. —ok, harm. szr. —a. Több égő gyertyával vagy lámpával felszerelhető, v. felszerelt, s különféle alakban divatos világító. *Függő, falba illesztett, több águ, több karu vilár.*

„A sok fáklya barna lángvilára
Felpiroslik az éj orczájára“.

Erdélyi János.

Új alkatu szó, de már-már kedveltebb a szintén új, csillár.

VILÉLEG, (vil-éleg) ősz. fn. A vilany vegyülete az éleny bizonyos mennyiségével. (Phosphor-oxid).

VILHELM férfi kn. tt. *Vilhelmet.* L. **VILMOS.**

VILIBALD, férfi kn. Wilibald.

VILKE, falu Nógrád m.; helyr. *Viké-re, —n, —ról.*

VILKÓCZ, falu Szepes m.; helyr. *Vilkócza-ra, —on, —ról.*

VILKÖNENY, (vil-köeny) ősz. tn. A vilany-nak könenynyel vegyülete. (Phosphorhydrogen).

VILL, vil' gyöknek még egy *l* hanggal erősített mása, *villám, villan, villany, villog* stb. szókban.

VILLA, fn. tt. villát. Tájdivatosan: *vella.* Nyéllel ellátott, s két vagy több águ eszköz fából, vasból, aczélból stb., melynek hegyeivel holmit folszúrni, rakogatni stb. szoktak. *Két, három, négy águ villa. Asztali villa, melylyel eszünk. Szénahányó, ganajhányó fa villa. Ezüst, csont nyelű villa. Gazdasági vasvilla. Úgy állnak a szemek, mint a vas villa. (Km.). Villával kévéket hányni, szekeret, kazalt, baglyát rakni.* Így nevezik némely szarvasmarha hegyesen fölfelé álló tülkét is.

Jancovics szerint tótul *vidli*, kicsinyezve: *vidlicska.* Miklosich szerint *vila*, többnyire többesben: *vile* új szláv szó, albániai ny. *filuške.* A szanszkritban *vil* v. *bil* v. *bhil* v. *bhid* gyök am. hasít (findere); e szerint azt jelentené: hasított. Némelyek véleménye szerint, magyar elemzéssel, rokon a válasra és a választásra vonatkozó *vál-ik* és *fél* szókkal, tehát mintegy váló, s e tekintetben gyökre nézve rokona volna a lekaszált fűsört jelentő *veleszta* is.

VILLABÖKÉS, (villa-bökés) ősz. fn. Bökés, szurás, melyet valaki bizonyos testen villahegygyel tesz.

VILLÁDAD, (villá-dad) mn. tt. villádad-ot. Villaalakú, villa gyanánt szétágazó. *Villádad madárfark.*

VILLAFARKÚ, (villa-farku) ősz. mn. A minek farktollai két ágra válnak; fecskefarkú. *Villafarkú madarak.*

VILLAG, tájdivatosan am. villog; l. ezt.

VILLAHÉGY, (villa-hégy) ősz. fn. A villa ágának csúcsos vékony vége.

VILLAHÍM, (villa-hím) ősz. fn. Növény-nem a két főbbhímese seregéből és fűdetlen magvúknak rendből; himszálai kéthegyűk, az egyik hegyén függ a porhon; bokréájának nyaka rövid, torka hosszúdad. (Prunella). Nevezetesebb fajai: *torok-, nagyvirágu-, láncsás villahím.* A torokvillahím népies nevei: *gyékfü, tűzfű, szilvalevelűfű, békavarfű, torokfű, toroköröme.*

VILLAKERESZT, (villa-kereszt) ősz. fn. Két-águ villához hasonló kereszt, milyenre a hagyományi monda szerint az elítélt gonosztevőket feszítették. Mások szerint az úgy nevezett szent András keresztje.

VILLAKÉS, (villa-kés) ősz. fn. Ugyanazon egy nyéllel vagy nyélben villa és kés együtt.

VILLÁM, (vill-am) fn. tt. villámot, harm. szr. —a, v. —ja. L. **VILLANY.**

VILLÁM, (vill-ám v. vill-l-ám) fn. tt. villámot, harm. szr. —a. 1) Széles ért. a szemeket hirtelen megütő, s legott eltűnő fény, ragyogás, világsugár. *A nap felé forgatott fényes kard, tükröz villámot vet.*

2) Szűkebb ért. cikázva ragyogó tűzszikra s látszólag tűzfolyam, mely égi háborúkor egyik felhőből kisebb távolságban dörgést hallatva a másikba vagy a földre lövel; máskép, népiesen szólva: *Isten nyíla, Isten haragja, s mennyiben leüt, és ronesol, zúz, sujt, mennykő a neve. Tüzes villám. Leütött, lecsapott a villám. Villám csapja meg! Ezer villám, és mennykő! Sebesen jár mint a villám. Villám vissza nem tér.* (Km.). *Messze villámnak késő menydörgése.* Képes kifejezéssel a sebességnek legnagyobb fokát jelenti. Adják e nevet lovaknak is. *Tüzes! Villám! hi!*

E szónak alapértelméből világos, hogy gyöke azon *vīl*, melyből *világ, világos* származtak, s mennyiben nagyobb hatást fejez ki, kettőztetve *vill*, valamint a *villan, villog* származékokban is. V. ö. VILLÁG, (1); és VILLOG. Képzetetésre hasonlókhozza: *csillám, hullám*. Egyébiránt képzője *ám* egyezik azon rövid *am* képzővel, mely a *sikamlík, nyílamlík, iramlík, csuszamlík, futamlík, háramlók* stb. igékben fordul elő.

VILLAMAG, (villa-mag) ősz. fn. Az együtt-nemzők seregébe és egyenlőnősök rendébe (Gönczy Pálnál: forrt portokúak seregébe és fészkesek rendébe) tartozó növény nem. (Bidens). Fajai: *subás, és bókóló villamag*; amaz népiesen: *farkasfog, ragadó villa*.

VILLÁMÁS, (vill-ám-ás) fn. tt. *villámás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Szabó Dávidnál am. villámlás vagyis villám cikázása, nyilallása. V. ö. VILLÁMIK.

VILLÁMAT, (vill-ám-at) fn. tt. *villámat-ot*, harm. szr. — *a*, v. — *ja*. Villomás elvont értelemben, villám. „Vala ke(dég) ő személye miként villámat (fulgur. Münch. cod. Máté. XXVIII.). „Miként a villámat támad napkeleten. (Ugyanott. Máté. XXIV.). „Úrnak villámati és ködi“. (Bécsi cod. Dániel. III.).

VILLÁMBOGÁR, (villám-bogár) ősz. fn. A természetrajzban, fényesen ragyogó, s mintegy villámló szárnyfödélű rovarnem. (Fulgora). *Amerikai villámbogár.* (Fulgora laternaria). *Chinai v. sinai villámbogár.* (F. candelaria).

VILLÁMFOGÓ, (villám-fogó) 1. VILLÁMHÁRÍTÓ.

VILLÁMHÁRÍTÓ, v. —HÁRÍTÓ, (villám-hárító) ősz. fn. Franklin Benjamin által feltalált eszköz, vagy készüllet, mely vagy a felhő villanyosságát leütés nélkül a földre vezeti, vagy a leütő villám tűzsugaraikat magához vonzza s ekkép a körötte levő testektől, helyektől eltávolítja, és a földre, vízbe vezeti, hogy gyújtó, s kártékony erejét megsemmisítse. Fő alkatrészei fémek mint legjobb vezetők u. m. (rosdásodás ellen) aranyozott hegyű vas vagy réz rúd, és ehhez csatolt hasonló huzal, mely az épület felső csúcsától szakadatlanul lefelé a földre nyúlik. Más-kép: *villámfogó, mennykőhárító*. V. ö. VILLANY.

VILLÁMIK, (vill-ám-ik) régies k. m. *villámott*. Ma szokottabban: villámlík. „Miképpen a villámat villámván fénylik (sicut fulgur coruscens, fulget,

Münch. cod. Lukács XVII.). Hasonló változatúak: *futamik és futamlík, csuszamik és csuszamlík*.

VILLÁMKŐ, (villám-kő) szokottabban 1. MENNYKŐ.

VILLÁMLÁS, (vill-ám-ol-ás) fn. tt. *villámlás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Légtünnemény, midőn az égi villanytűz cikázik, nyilallik.

VILLÁMLAT, (vill-ám-ol-at) fn. tt. *villámlat-ot*, harm. szr. — *a*, v. — *ja*. Villámlás elvont értelemben; villám.

VILLÁMLIK, (vill-ám-ol-ik) k. m. *villáml-ott*, htn. — *ani*. 1) Széles ért. bizonyos testnek fénye hirtelen föl- és eltűnik, péld. a napsugarak ellen forgatott kardé, tüköré. 2) A villanyterhes felhőnek kifejezett tüze cikázva nyilallik, fénylik. *Villámlík és dörög az ég*. A dolog természeténél fogva csak a harmadik személyben ragozható.

VILLAMMÉRŐ, (villam-mérő) 1. VILLANY-MÉRŐ.

VILLÁMODÁS, VILLAMODÁS (vill-ám-od-ás v. vill-am-od-ás) fn. tt. *villamodás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Hajnalodás, pítymallás, viradás midőn a hajnal sugarai fölviannak. V. ö. VILLÁMODIK.

VILLÁMODAT, VILLAMODAT, (vill-am-od-at) fn. tt. *villámodat-ot*, harm. szr. — *a*, v. — *ja*. Hajnalodás, viradás, viradat. „Kik vilámodat előtt (ante lucem) voltak a koporsónál“. (Münch. cod. Lukács XXIV.). »Hogy szabadság adatnék öneki éjjel és vilámodat előtt kimenni imádkozni“. (Bécsi cod. Judith. XII.). V. ö. VILLÁMODIK.

VILLÁMODIK, VILLAMODIK, (vill-ám-od-ik) k. m. *villámod-tam, —tál, —ott*. Hajnalodik, pítymallik, viradni kezd. „És vilámodván esmeg jövő (jőve) az templomba“ (et diluculo iterum venit. Münch. cod. János. VIII.). A Nádor-codexben: *megvillamodik*, az Érsekújvári codexben: *megvelamodik* (antequam illucesceret). „A farkas, mikor még meg nem villámodott volna, és az erdőben járta“. Pesti G. Meséi. (LVI. mese). „Már villámodik: virrad. Villámodatkor: virradtkor“. (Szabó D.). Talán helyesen: *villamodik* v. *vilamodik*, mint főnebb a Müncheni codexben is, mind ezen mind a megelőző cikknél. A Tájszótárban is, mint székely szó, egy l-lel jön elé. Azonban habár két ll-lel használjuk is, rövid a-val helyesebbnek tartjuk: *villamodik, villa-modat*, mint Döbrentei is írta; minthogy a „villám“ törzs állandóan, fulgur-t jelent, s ezen különösebb jelentést, a főnebbi szókban nem találjuk.

VILLAMOS; VILLAMOSSÁG; VILLAMOZ, 1. VILLANYOS; VILLANYOSSÁG; VILLANYOZ.

VILLÁMOZÁS, (vill-ám-oz-ás) fn. tt. *villámozás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Többszöri villámlás. V. ö. VILLÁMOZIK.

VILLÁMOZIK, (vill-ám-oz-ik) k. m. *villámoz-tam, —tál, —ott*. Egymás után többször villámlík, Szabó Dávidnál: fénylik, ragyog, tündöklík.

VILLÁMSUGÁR, (villám-sugár) ösz. fn. Az égi villámnak sugáralakban kilövelő tüze, fénye.

VILLÁMSZIKRA, (villam-szikra) l. VILLANYSZIKRA.

VILLAN, (vill-an) önh. m. *villan-t*. Altalán mondjuk minden tüzi tűneményről, fényről, midőn mintegy pillanatnyira szembetűnik és legott elmulik, s ebben különbözik tőle a folytonos vagy gyakori fénylésre vonatkozó *villog*. Átv. hirtelen észébe ötlík valami.

VILLANÁS, (vill-an-ás) fn. tt. *villands-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Tüzes, vagy fényes testnek pillanatnyi szembetűnése.

VILLANAT, (vill-an-at) fn. tt. *vilanat-ot*, harm. szr. —a. Villanás által eszközlött pillanatnyi tűnemény; tonábbá azon időperczenet, mely alatt a villanás történik; pillanat. *Egy villanatot alatt eltűnt.*

VILLÁNC, (vill-án-es) fn. tt. *vil lancesot*. A székeknek am. éji őrtűz, gyenge tűz. (Krizsa J.).

VILLÁNCOL, (vill-án-es-ol) önh. m. *villáncsolt*. Fel-fellobban pl. a tűz v. gyertyavilág. V. ö. VILLÁNC.

VILLÁNCZOZIK, (vill-án-es-oz-ik) k. m. *viláncsoz-tam*, —tál, —ott, par. —zál. L. VILLÁNCOL.

VILLANG, l. VILLONG.

VILLANY, (vill-any) fn. tt. *villany-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Az egész anyagi természetben szétterjedve rejlő folyadék vagy erő, mely ezen erő tekintetében egymástól különböző testek (villanyvezetők és nem vezetők) dörzsölése által kibontakozva gerjedésbe jő, más könnyű testeket magához húz, nagyobb mérvben, pattogva, recsegve szikrázó fényt bocsát stb. (Electricitas, Electricitát). A villany fénytűneményei között a természetben legismeretesebb a villám.

VILLÁNY, falu. Baranya m.; helyr. *Villány-ba*, —ban, —ból.

VILLANYEL, (villa-nyel) ösz. fn. A villa nevű eszköznek nyele, szára, fogatója. *Ezüstből, csontból, fából való villanyel*. V. ö. NYEL. fn.

VILLANYERŐ, (villany-erő) ösz. fn. Azon hatási tehetség, melyet a villany más testekkel érintkezve kifejt, vagy fejthet.

VILLANYERŐMŰ, (villany-erő-mű) l. VILLANYGÉP.

VILLANYGÉP, (villany-gép) ösz. fn. Erőmű, vagyis sajátos szerkezetű gépféle készüllet, mely villanyos tűnemények előidézésére, s többnemű ilyen kísérletekre és működésekre szolgál. (Machina electrica).

VILLANYÍT, (vill-any-ít) áth. m. *villanyit-ott* par. —s, htn. —ni. v. —ani. Villanyval megtölt, villanyerővel fölfegyverez valamely testet, eszközt, edényt stb.

VILLANYMÉRŐ, VILLANYMUTATÓ (villany-mérő v. —mutató) ösz. fn. Eszköz, vagy készüllet, mely a gerjesztett villannak erősségét, vagy

általában jelenlétét mutatja. (Elektrometer, Elektroszkop).

VILLANYODÁS, (vill-any-od-ás) fn. tt. *villanyodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Villanyféle erővel megtelés.

VILLANYODIK, (vill-any-od-ik) k. m. *villanyod-tam*, —tál, —ott. Villanyval megtelik.

VILLANYOS, (vill-any-os) mn. tt. *villanyos-t*, v. —at, tb. —ak. Villanyval tölt, terhelt, ami villanyt rejt magában. *Villanyos felhő. Villanyos testek.*

VILLANYOSÍT, (vill-any-os-ít) áth. m. *villanyosit-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. Villanyossá tesz, villanyval tölt, terhel valamely testet.

VILLANYOSÍTÁS, VILLANYOSÍTÁS, (vill-any-os-ít-ás) fn. tt. *villanyosítás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Cselekvés, mely által valamely test villanyossá tétetik.

VILLANYOSODÁS; VILLANYOSODIK, l. VILLANYODÁS; VILLANYODIK.

VILLANYOSSÁG, (vill-any-os-ság) fn. tt. *villanyosság-ot*, harm. szr. —a. Bizonyos testek villanyos, villanyval tölt állapota, vagy tulajdonsága.

VILLANYOZ, (vil-l-any-oz) áth. m. *villanyoz-tam*, —tál, —ott, par. —z. A villanyt valamely testtel közli, azt bele vezeti. Továbbá villany által az állati idegeket fölberzengeti, megrázza, reszketésbe hozza. Átv. a bel érzéket, illetőleg a kedélyt élénk, mozgékony, tevékeny működésre indítja.

VILLANYOZÁS, (vill-any-oz-ás) fn. tt. *villanyozás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Cselekvés, mely által valamely testet, vagy átv. értelemben kedélyt villanyoznak. V. ö. VILLANYOZ.

VILLANYSÜRÍTŐ, (villany-sűrítő) ösz. fn. Készület, mely által a villannak csak alig észrevehető részei összekeverednek, s észrevehetőbbé lesznek. (Condensator).

VILLANYSZIKRA, (villany-szikra) ösz. fn. A villanyozott testből más test érintése által kipattanó szikra. Az égi villám is csak erős villanyszikra, hanem a nagy sebesség által ír le szikszakos utat, mint midőn egy tüzes végű vesszőt sebesen forgatunk, egész kör látszik.

VILLANYTERHES, (villany-terhes) ösz. mn. Villanyt nagy mértékben tartalmazó, villanyval megtelt. *Villanyterhes föllegek.*

VILLANYÜVEG, (villany-üveg) ösz. fn. Hengeralakú palaczk, melyet majd egész szája széleig kívül belül ónsíkkal bevonnak, s különféle kísérletekben villanyval megtölteni, vagy fegyverzeni szoktak.

VILLANYVEZETŐ, (villany-vezető) ösz. fn. Általán, azon testek, melyek a villanyosságot tovább közlik, milyenek különösen a fémek, a víz, s minden más anyagok, melyek vizet tartalmaznak: a gőzök és párák; aztán a füst, láng stb. Nemvezetők a selyem, az üveg, drágakövek, gyantafélék, kén, száraz levegő stb.

VILLÁS, (villa-as) mn. tt. *villás-t*, v. —*at*, tb. —*ak*. 1) Villával ellátott, valamit villaféle eszközzel tevő; különösen nyomtató napszámos, ki a gabonaágyat forgatja, a szalmát letisztítja stb. *Négy lóval, és két három villással nyomtat.* 2) Ételre vonatkozólag, amit villával és késsel szokás enni, húsféle. *Villás reggeli.* 3) A növénytanban Gönczy P. szerint a 'villás' (furcatum) nevezetű oly növényről mondják, melyen az ágak vagy a szörök két s több egyenlő részre oszlanak, mint a köddaravirág (draba verna) levelén levő szörök; az Erdészeti Műszótárban oly fáról, melynek véghajtása két ágra oszlik. 4) Oly ökrök neve, melyeknek magas szarvai villagakként nyúlnak föl. *Csali, Villás!*

VILLASZARVAS, (villa-szarvas) ősz. fn. A vadászok nyelvén, szarvas, melynek sarjatlan két águ szarvai villa gyanánt nyúlnak fel.

VILLASZARVÚ v. —**SZARVU**, (vila-szarvú) ősz. mn. Olyan szarvú, melynek magas szarvai villagakként nyúlnak föl.

VILLASZÚRÁS, v. **SZURÁS**, (villa-szúrás) l. **VILLABÖKÉS**.

VILLATENYÉR, ősz. fn. Székely tájszóvalással jelent kis rakás szénát, vagy szalmát, mennyit villával egyszerre el lehet vinni.

VILLÁZ, (villa-áz) áth. m. *villáz-tam*, —*tál*, —*ott*, par. —*z*. 1) Valaminek villához hasonló ágakat csinál. 2) Villával szedeget, fölszurkál valamit.

VILLÁZÁS, (villa-az-ás) fn. tt. *villázás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Cselekvés, midőn valaki valamit villáz.

VILLÉGET, (vil-l-ég-et, talán összehúзва eből: viddegelget) áth. A székelyeknél am. viddegel. Másképp: *villöget*. (Krizsa J.).

VILLÓ, (1), (vill-ó) fn. tt. *villót*. L. **VILANY**.

VILLÓ, (2), pusztá Heves m.; helyr. *Villó-ra*, —*n*, —*ról*.

VILLÓDZÁS, (vill-ó-od-oz-ás) fn. tt. *villódzás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Villó módjára világítás. V. ö. **VILLÓDZIK**.

VILLÓDZIK, (vill-ó-od-oz-ik) k. m. *villództam*, —*tál*, —*ott*. Villó v. vilany módjára világít a sötétben, pl. a gyémánt, ha előbb a napfénynek volt kitéve, némely redves fadarabok, a szent János bogara stb. (Phosphoresciren).

VILLOG, (vill-og) v. vil-l-og) gyak. önh. m. *villog-tam*, —*tál*, —*ott*. Mondjuk fényes testről, midőn sugarai rezegve, czikázva tűnnek szemünkbe; ragyogva, tündökölve fénylik. *Csillog-villog. Villognak a kardok. Villog a fürgeteges ég. Villognak a szemei, mint kanmacskáái. Villog a farkas és húz szeme. Erdélyiesen: villag. Legközelebbi fogalmi rokonságban vannak vele: villám, villámlík, pillog, pillangó stb. 'Villog' értelemben rokohai más nyelvekben Bádénz J.-nél a finn *vilku*, *välkky*. észt *välki*, *välka*, vogul *vol'g*, lapp *vilte* (pillant-ani) stb. V. ö. **VILÁG**, (1).*

VILLOGÁS, (vil-l-og-ás) fn. tt. *villogás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Valamely fénysugaras testnek folytonos, vagy gyakori rezegése, czikázása, tündökölése. *Kard, tükrök, drágakő villogása.*

VILLOGTAT, (vil-l-og-tat) mivel. m. *villogtat-tam*, —*tál*, —*ott*, par. —*ogtass*. Eszközlő, okozza, hogy bizonyos test villogjon, péld. aki a tükröt a nap sugarai ellen lebegteti.

VILLOGTATÁS, (vill-og-tat-ás) fn. tt. *villogtatás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Villogást eszközölő cselekvés; ragyogtatás, tündököltetés.

VILLOGVÁNY, (vill-og-vány) fn. tt. *villogvány-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Villogó v. csillogó valami.

VILLONG, (vill-ong) gyak. önh. m. *villongtam*, —*tál*, v. —*ottam*, —*ottál*, —*ott*, htn. —*ni*, v. —*ani*. Alakra ugyan *villog* igének módosított változata, mint *bolyog bolyong, rajog rajong*, azonban jelentése eltérő. T. i. Szabó D. értelmezése szerint am. harsolódik, pántolódik, vetekedik, veszekedik, ezivakodik, zenebonáskodik, pörlekedik, kardoskodik, kapezaskodik, háborog, verseng, visszálkodik. Molnár Albertnél: villongok, contendo, altercor. Talán a *vil* v. *vill* gyöknek általánosb jelentése, vagyis a gyors mozgás (illanás mintegy illongás) tehát 'mozgalom' fogalma rejlik benne. Lehet *virrong* módosulata is.

VILLONGÁS, (vil-l-ong-ás) fn. tt. *villongás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Vetekedés, ellenségeskedés, háborúskodás. (certatio, altercatio, contentio. Molnár A.). V. ö. **VILLONG**.

VILLONGÓ, (vill-ong-ó) mn. tt. *villongót*. Aki villong, nyughatatlan; villongással járó, háborgó.

VILLÓSAV, (villó-sav) ősz. fn. Sav-féle test, melynek fő alkotórésze villó-féle anyagból, vagyis vilanyból, másik része az éleny bizonyos mennyiségéből áll. V. ö. **VILANY**.

VILLY, falu Abaúj m.; helyr. *Villy-ba*, —*ban*, —*ból*.

VILLOGET l. **VILLÉGET**.

VILSAV, (vil-sav) l. **VILLÓSAV**.

VILMA, (1) női kn. tt. *Vilmá-t*. Wilhelmina. V. ö. **VILMOS**.

VILMA, (2), **DRÁGA**—, falu Kővár vidékén; helyr. *Vilmá-ra*, —*n*, —*ról*.

VILMÁNY, (1) tt. *Vilmányt*. l. **VILMOS**.

VILMÁNY, (1) —**KISFALU**, falu Abaúj m.; helyr. *Vilmány-ba*, —*ban*, —*ból*, v. —*Kisfalu-ba*, —*ban*, —*ból*.

VILOJA, tájszokásilag am. viola.

VILONYA, falu Veszprém m.; helyr. *Vilonyára*, —*n*, —*ról*.

VILMOS, férfi kn. tt. *Vilmost*. A német *Wilhelm*-ből módosult. Heyse Idegenszótára szerint régi németül: *Wilhelm*, 'willo' (= Wille v. Willen) és 'helm' szóktól, tehát az egész am. willenskräftiger Helm, das ist Schirm, Schutz, Beschützer).

VÍMESTER, (ví-mester) ősz. fn. Személy, ki a vívás mesterségét érti, s abban gyakorlati tanítást ad.

VÍMESTERSÉG, (ví-mesterség) ősz. fn. A vívás szabályait, és gyakorlati módját tárgyaló mesterség.

VIMPÁCZ, falu Sopron m.; helyr. *Vimpácza-ra*, —on, —ról.

VÍN, tájdivatosan am. vén.

VINÁR, falu Veszprém m.; helyr. *Vindr-ra*, —on, —ról.

VINÁRI, puszta Hont m.; helyr. *Vinári-ba*, —ban, —ból.

VINCZ, (1). elvont törzs, melyből *vinczároz*, *vinczos*, *vinczoskodik* származtak. Egyezik vele keményebb hangon *vicz*, *fincz* v. *ficz*, a *viczkos*, *viczkándoz*, *ficzáncol*, *finczos*, *finczároz* származékokban. Alapértelme: könnyű, élénk, fürge, kaczer, pajkos mozgás. Másod jelentése, csintalan, pajkos nevetés, vihogás.

VINCZ, (2), AL—, v. ALSÓ—, erdélyi mváros Alsó-Fejér m.; FEL—, v. FELSŐ—, erdélyi mváros Aranyos székben; helyr. —*Vincz-re*, —én, —ról.

VINCZÁROZ, (vincz-ár-oz) őnh. m. *vinczároz-tam*, —tál, —ott, par. —z. Jó kedvében, pajkosan, csintalanul ficzánkolt, szökdelt, mind a szabadabban együtt mulató két nemű fiatalság szokott tenni. Másod értelemben ihogvihog, ihácsolvihácsol, czinczároz. Szabó D. szerint is másképp: hanczúroz, játszodozik, nevetkezik, hinnyog, vinnyog.

VINCZÁROZÁS, (vincz-ár-oz-ás) fn. tt. *vinczározás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Pajkos, csintalan ficzánkoltatás, kergetődzés; ihogás-vihogás. V. ö. VINCZÁROZ.

VINCZE, férfi kn. tt. *Vinczét*. Vincentius. A latin *vincens* szó után am. győző. *Ha fénylik Vincze, megtelik a pince* (km.) ha Vincze napján (január 22-ikén) fénylik a nap, a gazdák a borra jó évet várnak. *Verébvesztő váczai Vincze*. (Népies adoma).

VINCZEHÁZA, puszta Pozsony m.; helyr. *Vinczeháza-ra*, —n, —ról.

VINCZELLÉR, fn. tt. *vinczellér-t*, tb. —ék, harm. szr. —e, v. —je. Szőlőművelést értő, s azt valóban gyakorló személy, különösen, kinek kezelésére bizonyos szőlőkert v. különösen, ki a szőlőműves munkásokra fölügyel stb. Atv. szőlőleveleken rágódó féreg. A német *Winzer* v. *Weinzierl* után módosított idegen eredetű szó.

VINCZELLÉRKÉDÉS, (vinczellér-kéd-és) fn. tt. *vinczellérkédés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Vinczelléri mineműségben a szőlőművelés körül üzött foglalkozás. V. ö. VINCZELLÉR.

VINCZELLÉRKÉDIK, (vinczellér-kedik) k. m. *vinczellérkéd-tem*, —tél, —tt. Vinczelléri foglalatosságot gyakorol.

VINCZELLÉRSÉG, (vinczellér-ség) fn. tt. *vinczellérség-ét*, harm. szr. —e. Vinczelléri szolgálat, életmód, szőlőművelési mesterség. V. ö. *Vinczellér*.

VINCZOS, (vincz-os) mn. tt. *vinczos-t*, v. —at, tb. —ak. Pajkosan csintalanul ficzánkoltó, különösen a nemi ösztön által izgatva. *Vinczos legények, ifjak*. V. ö. FINCZOS.

VINCZOSKODÁS, (vincz-os-kod-ás) fn. tt. *vinczoskodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Pajkoskodás; csintalankodás.

VINCZOSKODIK, (vincz-os-kod-ik) k. m. *vinczoskod-tam*, —tál, —ott. Élénk, ifju vértől, különösen nemi ösztöntől izgatva pajkoskodik, csintalankodik, ficzkándozik, kergetődzik, vinczároz.

VINDA, erdélyi falu Beszterce vidékében; helyr. *Vindá-ra*, —n, —ról.

VINDORNYALAK, falu Szala m.; helyr. —*lak-ra*, —on, —ról.

VINDORNYAFOK, falu Szala m.; helyr. —*fok-ra*, —on, —ról.

VINDORNYA-SZÖLLÖS, falu Szala m.; helyr. —*Szöllös-re*, —ön, —ról.

VINDÖLY, l. VÉNDELY.

VINGA, mváros. Temes m.; helyr. *Vingá-ra*, —n, —ról.

VINGÁRD, erdélyi falu A. Fehér m.; helyr. *Vingárd-ra*, —on, —ról.

VINKÓ, fn. tt. *vinkó-t*. Csigérféle roszt, selejtes bor. Úgy látszik, a latin *vinum*-ból képezetett, mely a szláv nyelvekben *vino*, s Jancsovicsnál a szláv *vinko* borocskát jelent.

VINNA, falu Ung m.; helyr. *Vinná-ra*, —n, —ról.

VINNY, természeti hangszó, melyből *vinnyog*, *vinnyogás* származott. Rokonai a szintén élénk, csintalan nevetésre vonatkozó *vih*, *vigy*, *vik*. V. ö. VI. gyökhang.

VINNYE, (1) fn. tt. *vinnyét*. Kovácsműhely. Másképp: *Vihnye*. Egyezik vele Miklosich szerint a cseh *výheň*, *výhně* (Esse, Schmiede), a szlovák *viheň*, *viňňa*.

VINNYE, (2) puszta Veszprém m.; helyr. *Vinnyé-re*, —n, —ról.

VINNYÓ, l. VIRNYÓ.

VINNYOG, (vinny-og) gyak. őnh. m. *vinnyog-tam*, —tál, —ott. Száját széthúzza, s fogait fitogatva disztelenül nevet; vigyog, vihog. Mondják lóról is, midőn sárlik, és szaglázoz.

VINNYOGÁS, (vinny-og-ás) fn. tt. *vinnyogás-t*, tb. —ok. Vinnyogó nevetés; vihogás, vigyogás, vigyorgás.

VINNYOGÓ, (vinny-og-ó) mn. tt. *vinnyogó-t*, Aki vinnyogva, disztelenül nevet; vihogó, vigyogó; fogait fitogtató.

VINNYOGTAT, (vinny-og-tat) miv. m. *vinnyogtat-tam*, —tál, —ott. Eszközli, okozza, hogy vinnyogjon.

VINOS, fn. tt. *vinos-t*, tb. —ok. Molnár A. után Kresznerics szerint, kiment szeszü bor. Ma, legalább tudunkra, nincs szokásban, s helyette néhutt *vinkó* divatos.

VINTÖRÖG, máskép : *ventérég*; 1. FENTÉRÉG, FETRENG.

VINYA, JÁSZ—, pusztá Somogy m.; helyr. *Vinyá-ra*, —n, —ról.

VIOLA, fn. tt. *violát*. Növénynem az öthímesek seregéből és egyanyások rendéből; csészéje öt levelű; bokrétája öt egyenetlen szirmu; porhonai nincsenek mindig özvenőve, de mindig özveállanak, s végeik hártákkal vannak kitoldva; tokja egy rekeszű, s háromfelé nyíló. (Viola). Némely táj-ejtéssel : *ibolya*, *ivolya*, *vilója*. Diószegi-Fazekas munkájában a viola és ibolya külön nemek. A violának a főntebbi munkában alnemei részint *száratlanok*, részint *szárba indulók*, melyek ismét több fajnak, különösen a diszkertészetben. Viola, néhutt *ibolya* néven legismeretesebbek 1) a *tavaszi viola* (*viola odorata*), máskép népiesen : *kék viola*, *szederjes viola*, *martiusi viola*, *ibolya*, *kis ibolya*; 2) a *háromszínű viola* (*viola tricolor*), virága rendszerént sárga, fejér és kék színnel vegyes; máskép népiesen : *császárszakál*; kertekben különösen a *nagy virágú* (*grandiflora*) miveltetik; 3) köz nyelven v. népiesen : a *sárga viola* v. *ibolya*, másképen : *fajtlilka*; de amely Diószegi-Fazekasnál a különösen így nevezett *ibolya*, (*cheirantus*) nemhez tartozó faj; 4) szintén köznyelven : a *tőzekviola*, mely ismét más nemhez, ú. m. a *tőzekéhez* (*leucojum*) tartozó faj; 5) ismét köz nyelven : a *fürtös ibolya* v. *viola*, mely növénytani néven : *csillagfürt* (*lupinus*); 6) mégis köz nyelven az *éjjeli viola* v. *estvelke*, növénytani néven : *szomor estike* (*hesperis tristis*).

VIOLEBAB, (*viola-bab*) ösz. fn. A csillag fürtök neméhez tartozó növényfaj népies neve; máskép szintén népiesen : *fügebab*, *fejér gerezedes*, növénytani néven : *fejér csillagfürt*. (*Lupinus albus*).

VIOLEACZUKOR, (*viola-czukor*) ösz. fn. Czukorral vegyített, és süritett violanedv.

VIOLEACZET, (*viola-eczet*) ösz. fn. A viola virág kisajtolt szirmainak nedvéből készített eczet.

VIOLEFA, (*viola-fa*) ösz. fn. Tömör, sötét kékviolaszínű, pettyes, eres és illatos külföldi (brázíliai, perui), igen szépen fényezhető fa. (Veilchenholz, Palisanderholz, Jacarandaholz).

VIOLEGYÖKÉR, (*viola-gyökér*) ösz. fn. 1) A violanemű növény gyökere. 2) A nőszirmok egyik fajának népies neve, máskép szintén népiesen : *olasz lilium*, növénytani néven : *violanőszirm* (*Iris florentina*).

VIOLEILLAT, (*viola-illat*) ösz. fn. A viola virágának saját nemű, s a szagló idegeket kedvesen ingerlő illata.

VIOLEKÉK, (*viola-kék*) ösz. fn. Aminek színe a kék szirmu violához hasonló. *Violakékek festék, szövet*.

VIOLEKÉKES, (*viola-kékes*) ösz. mn. Viola színű kéket játszó, ahhoz némileg közelítő.

VIOLEKOSZORÚ, (*viola-koszorú*) ösz. fn. Virágzó violaszárakból fűzött koszorú.

VIOLEKŐ, (*viola-kő*) ösz. fn. Kő, melyen violaszínű moh- v. pehelyféle növény tenyészik, melytől violailata is van. (Veilchenstein). Némelyek szerint az ametiszt magyaros neve is.

VIOLELEVÉL, (*viola-level*) ösz. fn. 1) A viola növénynek levele. 2) A violavirágnak szirma.

VIOLENEDEV, (*viola-nedv*) ösz. fn. A viola virágszirmaiból sajtolt nedv és illatszer.

VIOLENŐSZIROM, (*viola-nő-szirom*) ösz. fn. Nőszirmfaj, melynek tőkocsánja 1—2 virágú, kopasz leveleinél hosszabb, virága fehé, gyökere violaszagu. Népiesen máskép : *violagyökér*, *olasz lilium*. (*Iris florentina*).

VIOLENŐSZIROMGYÖKÉR, (*viola-nő-szirom-gyökér*) ösz. fn. A violanőszirm illatos gyökere : röviden : *violagyökér*. V. ö. VIOLENŐSZIROM.

VIOLEOLAJ, (*viola-olaj*) ösz. fn. A viola szirmaiból kivont illatolaj.

VIOLEAS, (*viola-as*) mn. tt. *violás-t*, v. —at, tb. —ak. Violaféle növénynyel, virággal bővelkedő; violával díszített. *Violás mezők, kertek*.

VIOLEASZAG, (*viola-szag*) 1. VIOLEILLAT.

VIOLEASZAGÚ, v. —SZAGU, (*viola-szagú*) ösz. mn. Aminek illata a violához hasonló, vagy valóban violailatot lehel. *Violaszagú olajok, kenőcsök*.

VIOLEASZÍN, (*viola-szín*) ösz. fn. és mn. 1) A kék violának színe, vagy ahhoz hasonló kék szín. 2) Olyan színű, mint a kék viola, violaszínű, violakék. *Violaszín festék, szövet, kelme, selyem*.

VIOLEASZÍNŰ, v. —SZÍNŰ, (*viola-színű*) 1. VIOLEKÉK.

VIOLEASZÍNŰNÜKE, (*viola-szín-nünük*) ösz. fn. Cserebogárfaj, melynek szárnyfődelei fekete pettyesek, fara violakékes, s egész teste vastag pondróhoz hasonló. (*Meloe proscarabaeus*).

VIOLEASZINPORHONROJT, (*viola-szin-porhourojt*) ösz. fn. Növényfaj a porhonrojtok neméből; szára felálló, levelei tojáskerek-láncásak, kevéssé fűrészesek; csészefogai hátratrüremlettek; virágai a levéltöveken és szárhegyen alig kocsányosak. (*LOBELIA SIPHILITICA*).

VIOLESZÖRP, (*viola-szörp*) ösz. fn. Violanedvből készített szörp. V. ö. SZÖRP.

VIOLEA, (*vi-óra*) ösz. fn. Leczke óra a vívás-ban, tanulás, gyakorlás végett.

VIOLEKOLA, (*vi-oscokola*) ösz. fn. Helyiség, melyben a vívás mesterségét tanulják, gyakorolják.

VIPERA, fn. tt. *viperá-t*. Mérges kígyófaj, mely eleven fiakat szül. Latin szó, s a nyelvészek azt tartják, hogy a *vivipara* (eleven szülő) szó módosulata. (Adelung). A Münchener codexben : *kecskekígyó*.

VIPERAFAJZAT, (*vipera-fajzat*) ösz. fn. A viperanemű kígyónak fia. Átv. gonosz, mérges nyelvű ember.

VIPERANYELV, (vipera-nyelv) ősz. fn. 1) A viperakigyó nyelve. 2) Másokat rágó, mérges, gonosz emberi nyelv. 3) Bizonyos kövületek neve.

VIR, (1), elvont gyök, melyből élénk színre vonatkozó származékok erednek, melyenek: *virad*, *viraszt*, *virádszól*, *virág*, *virít*, *virül* stb. Mind ezek abban egyeznek, hogy élénk, különösebben piros színre vonatkoznak t. i. *virad*, *fölvirad*, midőn a hajnal nyílik, hasad s a keleti égtáj pirosodni kezd; *virágzik* a növény, midőn termő részeinek takarója kinyílván, rendszeren a zöld színén kívül vagy a zöld szintől elütő több különböző szint mutatnak; *virül* a növény, midőn általán élénk diszlő szint ölt magára. („Blühen, mit einem lebhaften Scheine sichtbar werden“. Adelung). Mind ezekben a piros, pirosas vagy pirossal vegyes szín az uralkodó, honnan legközelebbi rokona *pir*. Hangokban egészen egyezik a zöldet jelentő latin *vir-eo*, *vir-esco*, *vir-idis* szók gyökével. A Budenz J. rokonításai is többnyire a zöld színre vonatkoznak, ú. m. finnül *viheriä* (zöld), *vihertiä* (zöldelleni); cseremiszül *užarge* (zöld); azonban lívül *vîri* am. sárga. A *virad* szó és származékai rokonságait l. VIRAD szónál.

VIR, (2) természeti hang, melyből *virádt*, *virád*, *virgat*, *virran* s ny utóhanggal: *virnyákol* v. *virnyikol*, *virnyit* származtak.

VIR, (3) elvont gyöke *virgoncz*, *virhudik* szónak és származékaiknak; egyezik *für* gyökkel *fürge*, *fürög* stb. szókban.

VIR, (4) elvont gyöke *virics* szónak; l. ezt.

VIRAD, (vir-ad) önh. m. *virad-t*. A hajnal nyílik, hasad, egyszersmind az éj sötétsége oszlik, az ég pirosodni, és világítani kezd; néhutt tájdivatosan: *pitymallik*, *villamodik*. *Megvirad még valaha, nem lesz mindég éjszaka*. (Népdal). *Megviradt*, azaz reggel van. Áth. *fölviradt neki*, szomorú, bús, komor sorsa, állapotá vidámra, derülte, jobbra változott.

E szóban különösen és megkülönböztetőleg a világosság alapfogalma rejlik, s e tekintetben gyökre nézve rokonságban van a *pir* szóval, mint *pirul*, *pirkad*, *piros* szók törzsével; nem különben a *vil* gyökkel *világ*, *villám*, *villog* stb. szókban. Ejtik tájdivatosan kettőztetve is *virrad*, ritkábban: *verad*, *verrad*; továbbá *virjad*, *virnyad*. A latin *aurora* görög *ἄφρορ*, szanszkrit *prátra* (mane), német *Morgen*, *früh* szók gyökei kétségtelenül egyeznek a *virad* szó gyökével; azonban *aur-ora* szóról azt tartja Curtius, hogy az am. *aus-ösa*, és a görög *ῥῶς* (Morgenröthe), szanszkrit *usz*, *uszar* (Morgen) stb. szókkal egyeztetni. A többi szóról a nyelvészek véleménye inkább az előbbi (latinul: *prae*, *prius*) jelentő szók egyeztetésére hajlik. Budenz J. egyeztetései a mordvinban *várh-mede-* (virrad-ni), *várhmedema* (reggel, virradat).

VIRADÁS, (vir-ad-ás) fn. tt. *viradás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Hajnalodás, pitymallás, villamodás, midőn nap kelte előtt az ég pirosodik. V. ö. VIRAD.

VIRADAT, (vir-ad-at) fn. tt. *viradat-ot*, harm. szr. —a. Azon időszak, midőn a hajnal hasadtakor világosodik, és a nap fölkelőben van. *Viradatról napnyugotig*. *Napviradatkor fölkelni*.

„Higyjed, változó sorsa
Magyar Mársnak így hozza,
Hogy kelvén virradatja
Magyar törököt rontja“.

Mohács, Mohács. (Régi ponyvaének).

VIRADÓ, (vir-ad-ó) mn. és fn. tt. *viradó-t*. Hajnalló, villamodó, reggeledő. *Viradó ég, nap*. Mint főnév jelenti azon időszakot, midőn virad, vagyis a napkelés előtti, a korai reggelt. *Holnap viradóra* (reggelre) *clutazunk*. *Más nap viradóra meghalt*. *Viradóra itt lesznek*. *Kedden, Szerdán stb. viradóra*.

VIRADÓLÖVÉS, (viradó-lövés) ősz. fn. korareggeli lövés.

VIRADOZ, (vir-ad-oz) gyak. önh. m. *viradoztam*, —tál, —ott, par. —z. Lassan-lassan, folytatólag, fokozatosan virad, t. i. a hajnal első sugárától kezdve nap felkelteig.

VIRADOZÁS, (vir-ad-oz-ás) fn. tt. *viradozás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A nap keltét megelőző világosságnak fokenkénti növekedése, terjedése.

VIRADTA, (vir-ad-ta) igenév am. viradat. Leginkább ragozva s névutókkal használjuk: *viradtakor*, *viradta előtt* (Szabó D.). „Hányszor feküdtem már úgy le, hogy nem gondoltam viradtát érni“. Mikes Kelemen. (XLV. levél). „Ki az urát nem szereti, Kopotnyikot főzzön neki; Adja be azt vacsorára, Kiteríti viradtára. (Népdal. Erdélyi gyűjt.). Néha az *a* rag elmarad: *Világos viradtig mulatni, dözsölni*. „Feküdj fel csak alig, Nem egész a falig, Világos viradtig“. (Népdal).

VIRÁG, (vir-ág) fn. tt. *virág-ot*, harm. szr. —a, v. —ja. 1) Növénytani értelemben a növények nemző vagyis teremni induló részecskéinek takarója, házacskája, máskép a mag kifejlődhetése végett növvő s a bimbóban átalakult, rendszerént a többinél élénkebb színű levélzet, melyen a növények mesterséges osztályozása (Linne rendszere) alapszik. A tökélyes virág négy fő részből (szervből) áll: a virág külső zöld takarója a *csésze* (calyx); az ezen belül eső élénkebb színű levelekből (szirmokból) alakul a *bokrét*a (corolla); a bokrétán ismét belül virágpport tartalmaz a *poroda* Gönczy Pál elnevezése szerint, vagy *hím* Diószegi-Fazekasé szerint (latin neve: stamen); s legbelül áll a magot termő *anya* v. nő Diószegi-Fazekasánál, v. *terme* Gönczy Pálnál (latin neve: pistillum). A szár vagy ág azon részét, melyen a virág van, *kocsány*-nak (pedunculus) hívják. Mindezek igen sokféle alakban váltakoznak. *Alma*-, *körte*-, *szilva*-, *barack*-, *hárs*-, *dió*-, *bab*-, *tök*-, *dinnyevirág*. *Bimbóból lesz a virág*, *virágból a gyümölcs*. *Fakadnak, nyílnak, fonyadnak, lehullanak a virágok*. 2) Köz nyelven virágnak nevezetnek a bokréta növényrészek, mennyiben ékes

alakjuk, és színük, s igen gyakran kellemes illatjuk stb. által különösen kitűnnek és gyönyörködtetnek. *Vörös, piros, fehér, kék, sárga, tarka, pettyes, csikos (szírmű) virágok. Teljes, bogláros, fesselő, kinyílt, illatos virágok. Nem minden virágból lesz gyümölcs. (Km.). Kerteletlen virág hamar elenyész. (Km.). Egy virág nem hozza meg a tavaszt. (Km.).* 3) Általán így nevezzük az ily részekkel díszlő bokor-féle egész növényeket is, milyenek a rózsza, szegfű, viola, tulipán stb. *Kerti, mezei, erdei virágok.* Innét e nevet viselik több növénynek, és fajok. *Gyöngyvirág, csillagvirág, boglárvirág, harangvirág, tányérvirág, buzavirág stb. Virágot ültetni, tenyészteni, oltani, bujtatni, nemesíteni. Virágokból koszorút fűzni.* 4) Virágot utánozó mesterséges mű. *Virágot csinálni, rajzolni, festeni. A kelmékbe virágokat szőni, himezni. Az írott virágot sokan dícsérik, de senki sem szagolja. (Km.).* 5) A köz szokás, különösen a költői nyelv több átvitt, és képes kifejezésekben használja: a) Jelenti az arcnak élénk, egészséges, szép színét. *Arczán virágok, lilomok nyílnak. Arcza rózsáit elhervasztotta, letépte a bú, a fájdalom, a betegség.* Jelent b) A virághoz hasonló fiatalsgot, zsenge ifjúságot, deliséget. *A menyecske nyíló virág. (Népd.). Élete virágában meghalt. Vad örömek között hullatja ifjúsága virágát.* c) A maga nemében kitűnő diszlút, szépségűt, jeleset. *Ő az iskolai ifjúság virága. Mohácsnál elesett a magyar nemesség virága.* d) Élvezeti örömet, gyönyört. *Az élet ösvényén virágokat tépni, szedni. Minden lépést virágok fűszerezik.* e) Továbbá gúnyos ért. *halál virága, (Pázmánynál is) ősz haj; akasztófa virága,* akasztani való gazember. f) A költői és szónoki nyelvnek ékeesebb, czifrább, czikornyás részei, kifejezései. *Magyarság virága. Beszéde teli volt virágokkal.* g) Bizonyos testek finomabb részei, pl. a vegyészetben azon repülékiny részecskék, melyek a durvábbaktól elválva fölszállanak, milyen a *kénkövirág, v. kénvirág.* h) A festőműhelyekben a felolvasztott indigónak szép kékes habja. i) A viasz gyertyákat kiverő, és színeiket elhomályosító vékony lisztforma por. k) A megromlott bor színén keletkező fehér foltocskák. Innen átv. az iszákosok arczbőrét kiverő foltok, borszeplő, borvirág.

Elemzésére nézve l. VIR. (1).

VIRÁGÁGY, (virág-ág) ősz. fn. 1) A szoros ért. vett virágnak feneke, alsó része, melyből a virág kifakad (thalamus, receptaculum, placenta). 2) A diszkertben egy-egy tábla, vagy szakasz, melyen virágokat tenyésztenek.

VIRÁGÁRULÁS, (virág-árulás) ősz. fn. Virágok, mint árucikkek eladása.

VIRÁGÁRUS, (virág-árus) ősz. fn. Személy, ki virágokkal, akár természetiekkel, akár csináltakkal, mint árucikkekkel kereskedik.

VIRÁGÁSÓ, (virág-ásó) ősz. fn. A virágkerészek kisebbnemű félkészője.

VIRÁGÁSZ, (vir-ág-ász) fn. tt. *virágász-t*, tb. — ok, harm. szr. — a. Virágmiveléssel foglalkodó.

VIRÁGBIMBÓ, (virág-bimbó) ősz. fn. Bimbó, melyből virág nyílik; termő-bimbó, különböztetésül a sarjbimbótól v. rügytől. V. ö. BIMBÓ.

VIRÁGBOGÁR, (virág-bogár) ősz. fn. Bogár-nem, mely kifejlődése előtt a virágszirmokon szeret tartózkodni. (Tenthredo).

VIRÁGBUROK, (virág-burok) l. VIRÁGHÜVELY.

VIRÁGCSERÉP (virág-cserép) ősz. fn. Különféle alakú cserépedény, melyben kerti, diszvirágokat tenyészteni, tartogatni szokás.

VIRÁGCSÉSZE, (virág-csésze) ősz. fn. 1) Csészeféle virágtartó edény. 2) Növénytani ért. levélanyagú, de annál rendszerént keményebb zöld boríték, mely a bokréta tövét körülveszi. *Égy, két, több tagú virágcsésze.* Máskép: *kehely.*

VIRÁGCSEMÓ, (virág-csomó) ősz. fn. Több leszakított virág egy csomóban fogva, v. kötve.

VIRÁGDÚS, (virág-dús) ősz. mn. Virágokkal bővelkedő, sok virágu. *Virágdús tavasz, kertek, mezők.*

VIRÁGEDÉNY, (virág-edény) ősz. fn. Edény, melyben virágnövényeket tenyésztenek, vagy virág-szállakat, diszvirágokat tartogatnak.

VIRÁGÉKÍTMÉNY, (virág-ékítmény) ősz. fn. Természetes, vagy mesterséges virágokból készített díszmű, mely ékítményül szolgál.

VIRÁGÉNEK, (virág-ének) ősz. fn. Némely régieknél pl. Pázmánynál am. világi ének, dal.

VIRÁGERNYŐ, (virág-ernyő) ősz. fn. 1) Virágdús növényekből álló természetes, lugosféle ernyő. 2) Virágművekkel díszített kézi ernyő, nap-ernyő.

VIRÁGFÉRÉG, (virág-férég) ősz. fn. Tengerben lakó féregnem, melynek igen sok lába és tapogatója van, s a rinya nevű féreghez hasonló. (Mereis).

VIRÁGFESTÉS, (virág-festés) ősz. fn. Egyes vagy több virágnak természeti színök- vagy színeikben festékek általi ábrázolása.

VIRÁGFESTMÉNY, (virág-festmény) ősz. fn. Festett mű, mely virágot vagy virágokat ábrázol.

VIRÁGFESTŐ, (virág-festő) ősz. fn. Festő, v. festész, ki főleg virágokat szokott festeni.

VIRÁGFÉSZÉK, (virág-fészék) ősz. fn. Fűvészeti ért. a virág feneke, vagyis azon hely a kocsány végén, melyből a virág, vagy a gyümölcs, vagy a mag kinő; máskép: *vacok, v. virággy.*

VIRÁGFÖLD, (virág-föld) ősz. fn. Virágtermelésre, különösen virágedényekbe való megtisztított kertföld.

VIRÁGFÜZÉR, (virág-füzér) ősz. fn. Koszorúba, csokorba fűzött diszvirágok.

VIRÁGGYÜJTEMÉNY, (virág-gyűjtemény) ősz. fn. Gyűjtemény virágokból, Átv. ért. írók jelesb mondatainak gyűjteménye.

VIRÁGHABAR CZ, (virág-habarcz) ősz. fn.

Sok szirmu virághoz némileg hasonló tengeri habarczfaj. V. ö. HABARCZ.

VIRÁGHAJMA, (virág-hajma) ösz. fn. Némely virágnemek, pl. liliumok, jáczintok, tulipánok, hajmaféle gyökere.

VIRÁGHÉT, (virág-hét) ösz. fn. Virágvasárnaptól-husvétig tartó hét, szokottabban : *nagyhét*.

VIRÁGHÉTFŐ, (virág-hét-fő) ösz. fn. Virágvasárnap után közvetlenül következő hétfő.

VIRÁGHIMZÉS, (virág-hímzés) ösz. fn. Virágokat utánzó, kivarró hímzés neve. V. ö. HÍMZÉS.

VIRÁGHÍMZŐ, (virág-hímző) ösz. fn. Diszvarró, ki bizonyos kelméket, illetőleg ruhákat virághímzetekkel ékesít.

VIRÁGHÓ v. —HÓNAP, (virág-hó v. —hónap) ösz. fn. Átv. ért. május hava, melyben együnkön a virágok leginkább diszlenek.

VIRÁGHÜVELY, (virág-hüvely) ösz. fn. Levél, vagy hártyaforma boríték, mely a virágokat nyílás előtt betakarja, nyíláskor pedig kihalad, és vagy a virág tövében megmarad, vagy a virág kinő belőle, s őtet elhagyja, pl. a narcisz hüvelye. Máskép : *burók*. (Spatha). Sándor Istvánnál am. virágcsésze v. kehely. (Calyx).

VIRÁGIDŐ, (virág-idő) ösz. fn. Az évnek azon szaka, melyben a virágok leginkább nyílnak; tavasz.

VIRÁGISMERŐ, (virág-ismerő) ösz. fn. Aki a virágok, különösen kertiek neveit, fajait ismeri, azok tenyésztéséhez, szépítéséhez, nemesítéséhez stb. ért.

VIRÁGISTENNŐ, (virág-isten-nő) ösz. fn. A latin Flora hitregei szónak körülírt magyarítása.

VIRÁGKÁPOSZTA, (virág-káposzta) ösz. fn. A főzelék-káposzták egyik faja, melynek virágai sűrű gerezdes bokrot képeznek, s finnyás, izletes eledelül szolgálnak, máskép : *virágos káposzta*, idegenből vett néven : *kárfiol*. (Brassica botrytis).

VIRÁGKEDD, (virág-kedd) ösz. fn. Virágvasárnap után következő kedd, szokottabban : *nagy kedd*.

VIRÁGKEDVELEÉS, (virág-kedvelés) ösz. fn. Szenvedély neve, melynél fogva valaki a virágok tenyésztésében, tartásában stb. különös élvezetet, gyönyört talál.

VIRÁGKEHELY, (virág-kehely) ösz. fn. 1. VIRÁGCSÉSZE.

VIRÁGKERT, (virág-kert) ösz. fn. Kert, diszkert, melyben különösen virágnövényeket tenyésztene, különböztetéstül másféle növényeket, p. gyümölcsfákat, zöldséget stb. termelő kertektől.

VIRÁGKERTÉSZ, (virág-kertész) ösz. fn. Virágok, virágnövények tenyésztésével foglalkodó kertész, díszkertész.

VIRÁGKOSÁR, (virág-kosár) ösz. fn. Kosáralaku, fonatos virágtartó edény.

VIRÁGKOSZORÚ, (virág-koszorú) ösz. fn.

Virágszálakból fűzött, kötött díszkoszorú. *Éleven, mesterséges virágkoszorú*. V. ö. KOSZORÚ.

VIRÁGLEVÉL, (virág-levél) ösz. fn. A virág-bokréta levele, vagyis szirma. (Petalum). Szélesb ért. a virágtermő ágak szárlevele.

VIRÁGMADÁR, (virág-madár) ösz. fn. A madarak legpiczinyebb s ékes tollazatu neme, mely méhek és darázsok módjára a virágokból szívott nedvekkel, vagy mézzel táplálkozik. (Colibri).

VIRÁGMÉZ, (virág-méz) ösz. fn. A virágok édes izü nedve, melyből a méhek mézet gyűjtenek.

VIRÁGMÍVELŐ, (virág-mívelő) ösz. fn. Virágkedvelő kertész, ki különösen a virágok mesterséges tenyésztésével, nemesítésével stb. foglalkodik, virágász.

VIRÁGNYELV, (virág-nyelv) ösz. fn. 1) A virágok nevét tartalmazó műnyelv. 2) Díszvirágok neveit bizonyos eszmék és fogalmak kifejezésére jelvényül használó kifejezések, pl. a *fehér róza* am. ártatlanság; hallgatagság; a *fehér lilium* — ártatlanság; a *levendula* — bizalmatlanság; a teljes *százszorika* v. *százszor szép* (rukercz) — szerelmedet viszonozom; *tubarózsa* — érzékiség; a *háromszínű viola* — szüntelen rád gondolok; a *kék* v. *martiusi viola* — szerénység; a *narcisz* — önszeretet; az *áloe* — keserv; a *búzavirág* — mezei egyszerűség; mezei szépség; az *orgona* (lila) — első szerelem; a *kerti* v. (pompás) *szegfű* — tartós szépség; a (májusi) *gyöngyvirág* — te igénytelen vagy; megújult szerencse; a *mizsót* egyik faja a közéletben is : nefelejts; a *csillag* (mécs-) *virág* (lychnis chalcidonica) a közéletben is : égő szerelem; tiszta szerelem stb. stb.

VIRÁGORSZÁG, (virág-ország) ösz. fn. Áth. ért. mindazon növények összege, melyek virágaik által kiváltképp kiténnnek, mint a növényország egy része.

VIRÁGOS, (1), (virág-os) mn. tt. *virágos-t*, v. —at, tb. —ok. 1) Virággal diszlő, ami virágzik. *Virágos fák, rózsabokrok*. A kétlaki növények közül a hím. *Virágos kender*, ellentéte : *magvas*. 2) A miben virágok tenyésznek. *Virágos kertek, mezők, rétek*. *Virágos edények, ágyak*. *Virágos növények*, melyeknek virágszervei pusztá szemmel láthatók, vagy legalább virágukban levő tenyészszervei közönséges nagytóval megismerhetők. V. ö. VIRÁG. 3) Virággal díszített, ékesített, legyen az természeti, vagy mesterséges. *Virágos ablakok, ösvények*. *Virágos süveg, kalap*. *Virágos szövet, bársony*. *Virágos pohár, csésze, tányér, tálcza*. Átv. beszédre, előadásra vonatkozólag, ami ékes, czikornyás kifejezésekkel bővelkedik. *Virágos nyelv*. Borról mondvá jelent penészeszt, nyálkást, nyúlóst. *Virágos bor*. Gúnyos ért. borhimlős, borszeplős. *Virágos, borvirágos orr, arc*.

„A kocsmáros beh haragos,
Mert az orra borvirágos.”

A vén bakancsos. (Szigetitől).

VIRÁGOS, (2) falu Baranya m.; helyr. *Virágos-ra*, —*on*, —*ról*.

VIRÁGOSAN, (vir-ág-os-an) ih. Virágokkal bővelkedve, ékesítve, piperézve.

VIRÁGOSBEREK, erdélyi falu B. Szolnok m.; helyr. —*berék-re*, —*én*, —*ről*.

VIRÁGOSKÁPOSZTA, (virágos-káposzta) l. **VIRÁGKÁPOSZTA**.

VIRÁGOSODÁS, (vir-ág-os-od-ás) fn. tt. *virágosodás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. A növénynek azon fejlődési állapota, midőn virágbimbói nőnek, feslenek.

VIRÁGOSODIK, (vir-ág-os-od-ik) k. m. *virágosod-tam*, —*tál*, —*ott*. Virágbimbói nőnek, fejlődnek, feslenek; virágossá leszen. *Tavaszzal virágosodnak a fák*. Átv. ért. virághoz némileg hasonló kinövésnek támadnak rajta. *Virágosodik a bor*, midőn penészszerű lesz. *Virágosodik az iszákos ember orra*. V. ö. **VIRÁGOS**.

VIRÁGOSZTÁLY, (virág-osztály) ősz. fn. A disz kertnek azon osztálya, táblája, része, melyben diszvirágok tenyésznek.

VIRÁGOZ, (vir-ág-oz) áth. m. *virágoz-tam*, —*tál*, —*ott*, par. —*z*. Virággal ékesít, díszít, piperéz, behint, híméz, fest. *A kalapot, süveget virágozni, föl-virágozni*. Különbözik: *virágozik* v. *virágzik*.

VIRÁGOZÁS, (vir-ág-oz-ás) fn. tt. *virágozás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Cselekvés, midőn valamit virággal díszítenek, megtűznek, híméznek stb. Különbözik tőle a *virágzik* igétől származott *virágzás*.

VIRÁGOZIK l. **VIRÁGZIK**.

VIRÁGOZTAT, (vir-ág-oz-tat) miv. m. *virágoztat-tam*, —*tál* —*ott*, par. *virágoztass*. Eszközli, okozza, hogy valami virágozzék.

VIRÁGPÁRTA, (virág-párta) ősz. fn. Virágokból kötött, fűzött pártaféle szűzkoszorú. V. ö. **PÁRTA**.

VIRÁGPOR, (virág-por) l. **PORODA** alatt.

VIRÁGRÜGY, (virág-rügy) ősz. fn. Rügy, azaz, termésbimbó, mely a virág elemeit mintegy méhébe zárva tartja. V. ö. **RÜGY**.

VIRÁGSZAK, (virág-szak) l. **VIRÁGOSZTÁLY**.

VIRÁGSZÁL, (virág-szál) ősz. fn. 1) L. **VIRÁGSZÁR**. 2) Virág szálastul, szálával együtt. *Gyöngyvirágszál*.

„Mert a virágszálat szükséges öntözni,
Másként a melegben el kéne száradni“.

Mikes K. (LXX. levél).

VIRÁGSZAMÁR, (virág-szamar) ősz. fn. A középkorban virágvasárnapi innepélykor virágokkal fölcifrázott számár, emlékére azon bemenetelnek, midőn Idvezitőnk Jeruzsálembe számárháton vonult be. E szokás kiváltképp a németeknél és francziáknál divatozott, de hazánkban, úgy látszik, nem volt szokásban, mert legalább közmondási nyoma nincsen.

AKAD. NAGY SZÓTÁR. VI. KÖT.

csen, mint a németeknél, kik a tulságosan fölpipe-rézett nőről mondják: olyan mint a virágvasárnapi számár. (Palmesel).

VIRÁGSZÁR, (virág-szár) ősz. fn. A virágnövény derekából, vagy tövéből kinövő sarj, vagy ágacska, melyen a virágbimbó nyílik, másképp *kocsány*, *kocsán*.

VIRÁGSZEDÉS, (virág-szedés) ősz. fn. Általán akármiféle, különösen a díszvirágoknak bizonyos czélból való szedése, tépése, gyűjtése.

VIRÁGSZEDŐ, (virág-szedő) ősz. fn. Személy, ki a növények virágait bizonyos czélra, p. gyógy-szernek, fűvészeti tanulmányul, ékszerül stb. leszedi, összevgyűjti.

VIRÁGSZÉK, (virág-szék) l. **VIRÁGCSE-SZE**, 2).

VIRÁGSZERV, (virág-szerv) ősz. fn. l. **VIRÁG** alatt.

VIRÁGSZIROM, (virág-szirom) ősz. fn. A virág bokrétáját képező egy vagy több levelke. *Virág-szirom nyaka*, vagyis azon része, mely a csészébe nyúlik, p. a szegfűnél. *Virágszirom karimája* v. *eresze* v. *lemeze*, azon kiszélesedő része, mely a csészén kívül kiterül.

VIRÁGTENYÉSZTÉS, (virág-tenyésztés) ősz. fn. Kerti díszvirágok növesztése, szaporítása, nemesítése.

VIRÁGTALAN, (vir-ág-talan) mn. tt. *virágtalan-t*, tb. —*ok*. 1) Növényről szólva, ami a természet meddősége, vagy az idő visszontagsága miatt virágot nem hajt. *Virágtalan növény*, melynek virág-szerveit sem pusztá szemmel sem nagyító üveg segítségével fölvenni nem lehet, hanem e helyett magporai (spora) teremnek mint a harasztoknak. (Cryptogamen). *Elfagyott, elvéhéd, virágtalan fák*. 2) Amiben virágok nincsenek, nem díszlenek. *Virágtalan kertek*, *kopár mezők*. 3) Ami mesterséges virágokkal díszítve nincs. *Virágtalan szövetek*. *Virágtalan női kalap*.

VIRÁGTENGELY, (virág-tengely) ősz. fn. A növény olyan tengelye, mely csupán virágokat hordoz.

VIRÁGTHEA, (virág-thea) ősz. fn. Bizonyos növények, p. bodza, hárs virágából készített thea-féle ital.

VIRÁGTOK, (virág-tok) l. **VIRÁGCSE-SZE**, 2).

VIRÁGVASÁRNAP, (virág-vasárnap) ősz. fn. A nagybőjti vasárnapok között utolsó, mely a husvéti innepeket megelőzi, annak emlékére szentelve midőn Idvezitőnk halála előtt bevonult Jeruzsálembe, s midőn a zsidónép pálmaágakat hintve utjába, üdvözölte őt; minek jelvényeül a katholika anyaszent-egyházban barkás faágakat szoktak szentelni.

VIRÁGZÁS, (vir-ág-oz-ás) fn. tt. *virágzás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. E középigeének: *virágzik* származéka levén, jelenti a növénynek azon fejlődési állapotát, midőn nemző és termő bimbója nyílik.

Fák, violák virágzása. Átv. az ifjú életkornak, vagy némely más életállapotnak diszlése.

VIRÁGZAT, (vir-ág-oz-at) fn. tt. *virágzat-ot*, harm. szr. —a. A növények egyes virágainak különösen egy közös kocsonyon csoportulása. *Bodza-, gesztenyevirágzat. Hársvirágzat.* Továbbá virágok összessége. *A rózsafa virágzata. A kert virágzata.*

VIRÁGZIK, (vir-ág-oz-ik) k. m. *virágz-ott*, htn. *virágz-ani.* Virágbimbói fejlenek, nyílnak, nyílt állapotban diszlenek. *Tavaszkor virágzanak a fák. A rózsák már elvirágzottak.* Átv. fiatal, szép korában diszlik, serdülő ifjúságot él. Továbbá mondják nőről, midőn havi tisztulás van rajta. *Virágzik a köröm*, ha fehér foltocskák vannak benne. Különbözik tőle az áth. *virágoz.*

VIRÁGZÓ, (vir-ág-oz-ó) mn. tt. *virágzó-t.* Ami tulajd. ért. virágzik, virága nyílik. *Virágzó almafa.* Átv. ifju kort élő, serdülő. *Virágzó szüzek, ifjak.* Továbbá, ami létezésének legszebb szakában diszlik. *Virágzó állapotra jutott ország. Virágzó irodalom, művészet.*

VIRÁNY, (vir-ány) fn. *tárgyeset-t*, tb. —ok. Viruló állapotban levő, különösen virágokkal ékeskedő táj, síkság, mező, rétség. *Patak melletti, völgyi, himes, tarka virányok. Pest megye és tájéka viránya.* (Flora). Alkatra olyan mint lapány. V. ö. **VIRIT**.

VIRÁNYLÁS, (vir-ány-ol-ás) fn. tt. *vitánylás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Viránynyal diszlő állapot, midőn a rétek, mezők stb. viránylanak. V. ö. **VIRÁNYLIK**.

VIRÁNYLIK, (vir-ány-ol-ik) k. m. *virányl-ott*, htn. *viránylani.* Zsenge, kellemes sarjadzásu, nyílt virágos állapotban diszlik. *Tavaszzal, eső után viránylanak a mezők, völgyek.* V. ö. **VIRÁNY**.

VIRÁNYOS, (vir-ány-os) mn. tt. *virányos-t*, v. —at, tb. —ak. Zsengén, élénken, frisen zöldellő, fejeledező, virágokkal ékes. *Virányos mező, völgy.*

VIRASZT, (vir-asz-t) áth. m. *viraszt-ott*, par. *viraszsz*, htn. *viraszt-ni*, v. —ani. Mennyiben az önh. *virad* igének felel meg, képeztetési hasonyszerűség szerint am. a sötét éjet világossá, mintegy viradóvá teszi, vagyis részéről az éjelt mint világost, világítottat, viradót használja, pl. aki egész éjjel gyertya, lámpa, tűz világánál ébren van, az átvirasztja az éjet, azaz, egész éjen át elúzi a sötétséget. Szokottabb ért. és önh. *virad* am. az éjet ébren tölti, különösen valamely munka mellett, vagy örködés, vigyázás végett, lesés, várakozás stb. miatt. *Betegek, halottak mellett virasztani. Veszedelem idején egész éjjel virasztani.* V. ö. **VIRAD**.

VIRASZTÁS, (vir-asz-t-ás) fn. tt. *virasztás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Az éji időnek ébren töltése; éjjeli örködés, lesés, vigyázás stb. V. ö. **VIRASZT**.

VIRASZTGAT, (vir-aszt-at) gyak. önh. m. *virasztgat-tam*, —tál, —ott, par. *virasztgass.* Gyakran, ismételve, vagy folytonosan viraszt, ébren, vigyázva töltögeti az éjet. Szabó Dávidnál: *virrogat* = gyakran vigyáz.

VIRASZTGATÁS, (vir-asz-t-og-at-ás) fn. tt. *virasztgatás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Gyakori, ismételt, vagy folytonos virasztás.

VIRASZTÓ, (vir-asz-t-ó) mn. és fn. tt. *virasztó-t*. Aki az éjet ébren, világító mellett, örködve, vigyázva stb. tölti. Különösen így nevezik azon személyeket, kik éjjel a kiterített holttest mellett vigyáznak, beszélgetnek, énekelnek, imádkoznak; továbbá magát ezen cselekvést. *A halottas hához virasztókat hívni. Virasztóba menni.* Néhutt am. éji ör. (Szabó D.).

VIRÁZSOL, (vir-ázs-ol) önh. m. *virázsol-t*. Kelletlenül, kénytelenül, vagy korhelykedve viraszt, ébren tölti az éjet. Dunántúli tájszó.

VIRCSOLAG, falu Bihar m.; helyr. *Vircsolag-ra*, —on, —ról.

VIRDÍT, (vir-d-ít) önh. m. *viradt-ott*, par. —s, htn. —ni, v. —ani. Fájdalmas, avagy haragos indulatból éles, erős hangon elkiáltja magát. A tompább ordít igének hangutánzó változata. Képeztetésre hasonló a *cserdít, csendít, jajdít* stb. hangutánzókhöz.

VIRDÍTÁS, **VIRDITÁS**, (vir-d-ít-ás) fn. tt. *viradtás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Éles hang, erős kiáltás, rivalkodás, ordítás.

VIRDÜL, (vir-d-ül) önh. m. *viradt-ott*. Éles rivalkodó, vir-féle hangra fakad. *Haragjában, kínjában elviradt.* Képeztetésre olyan. mint *jajdül, dördül, zördül* stb. hangutánzók.

VIRGA, fn. tt. *virgá-t*, A latin *virga* egész valóságában átvéve; több vidéken am. szigorú fegyelem, büntetés, különösen gyermekekre vonatkozva. *Virgában tartani, virga alá venni a gyermeket.* Ily értelemben használják a *korda* (chorda) szót is. *Kordában tartani a növendéket.*

VIRGÁCS, fn. tt. *virgács-ot*, harm. szr. —a. Nyálába kötött vessző, különösen nyírvessző, melylyel a gyermekeket büntetésből verni szokták, supra, suprika. A latin *virga* főnévből csinált szó; másképp: *virgás*.

VIRGÁCSOL, (virgács-ol) áth. m. *virgácsol-t*. Virgácsal ver, fenyít, büntet; suprá, suprikál.

VIRGÁCSOLÁS, (virgács-ol-ás) fn. tt. *virgácsolás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Virgácsal való verés, büntetés; suprálás suprikálás. V. ö. **VIRGÁCS**.

VIRGÁS, (virga as) tt. *virgás-t*, tb. —ok; 1. **VIRGÁCS**.

VIRGÁSOL, (virga-as-ol) 1. **VIRGÁCSOL**.

VIRGAT, (vir-og-at) áth. gyakorító. A széke-lyeknél am. gyermeket rikát, boszont. *Miét (miért) virgatád meg.* (Kriza J.).

VIRGATÁS, (vir-og-at-ás) fn. tt. *virgatás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. **RIKATÁS**. V. ö. **VIRGAT**.

VIRGÁZ, (virga-az) m. *virgáz-tam*, —tál, —ott, par. —z. 1. **VIRGÁCSOL**.

VIRGÁZÁS, (virga-az-ás) 1. **VIRGÁCSOLÁS**.

VIRGINA 1. **VIRGYINA**.

VIRGINÁL 1. **VIRGYINÁL**.

VIRGÍNIA női keresztnév: Virginia, a latin *virgo* szótól, am. szüzi.

VIRGÓ, (vir-og-ó) fn. tt. *virgót*. A székelyeknél Kriza J. szerint két fél közötti peres hely, melyet mindkét fél magáénak tart; tehát amely iránt virrogások, perlekedések vannak folyamatban.

VIRGONCZ, (vir-og-oncz) mn. tt. *virgoncz-ot*. Fürge, élénk, könnyű mozgású, tevékenységű. *Virgoncz ifjak, gyermekek, leányok*. Átv. *virgoncz ész*. Erdélyiesen: *virgancz*. Egyezik vele a magas hangú *für-gencz*, v. *fürgöncz*. Gyökre nézve rokonai *ir-am*, *ir-eg*, *ir-eg-for-og*, *fürög*. Budenz J. egyeztetései a finn *virkiä*, *virii* (gnavus, alacer, vivax), *virku* (ua. különösen lóról); észt *virg* (fürge, serény, gyors); lív *virgü* (munter, lebhaft).

VIRGONCZKODÁS, (vir-og-oncz-kod-ás) fn. tt. *virgonczkodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Virgoncz, azaz, élénk, könnyű forgolódás, sürgölődés, jó kedvű mozgékony-ság.

VIRGONCZKODIK, (vir-og-oncz-kod-ik) k. m. *virgonczkod-tam*, —tál, —ott. Virgoncz módon forgolódik, vidáman szökdös, sürgő forog, mint az egészséges jó kedvű gyermekek szoktak.

VIRGONCSÁG, (vir-og-oncz-ság) fn. tt. *virgoncság-ot*, harm. szr. —a. Élénk, jó kedvű, sürgő forgó mozgékony-ság, elevenség.

VIRGYINA, **VIRGINA** fn. tt. *virgyinát*, v. *virginát*. A régieknél például Pázmánynál, Molnár Albertnél jelentett czimbalmot. Kresznerics latin-czása szerint *virginale* is; talán a vesszőt jelentő *virga* szótól, minthogy a czimbalmot vesszőcskékkal szokás veregetni.

VIRGYINÁL, **VIRGINÁL**, (virgina-al) önh. m. *virginált*. Székely tájszólás szerint am. éles vékony gyermekhangon rivalkodik, siránkozik. Átv. értelműnek látszik, a czimbalmot jelentő *virgyina* szóból. Hasonlóan gúnyképen mondják a síró gyermekről, hogy *gajdol*, *hegedül*. *Cziniczini Péter bácsi, neked hegedülnek*. Vagy talán a *vir-dít*, *virrog*, *virnyi-kol* szóval egy származású?

VIRHUDIK, **VIRHUSZIK**, (vir-h-ud-ik v. vir-h-usz-ik) k. m. *virhud-tam*, —tál, —ott. A 'virhuszik' alak csak a jelen időben divatos. Székely tájszólás szerint am. bizonyos tettere erős indulat által üzetve, s mintegy neki böszülve ösztönöztetik. *Sze-relemre, haragra virhudni*. Ugyan reá *virhudt* a vig-júttékba való menetel. (Ferenczi János). Fogalmi és gyöki rokonságban áll azon *ir*, *vir*, *fir*, *für* gyökökkel, melyekből *iram*, *ireg*, (forog), *virgoncz*, *fürgöncz* szók erednek.

VIRIBEL, (vreb-el? v. *vir* gyöktől mint *virics*?) áth. m. *viribelt*. A Tájszótár szerint úgy iszik mint a veréb, többet elveszteget mint megiszik. (Matics Imre szerint pápavidéki szó). Iddogál (Kállay szerint). Benne vāj, benne fürdik, (Lévai L. szerint kemenesali szó).

VIRICS, fn. tt. *virics-ét*, harm. szr. —e. Általán, a szőlő kivételével, a növényekből, vagy azok magvaiból, gyümölcséből kifőzött, kisajtoltt, kieresztett, kifolyott lé, nedv. *Almavirics*, *árpa-*, *rozsvirics*.

nyírvirics, *nyírvíz*, ha tavaszkor a nyírfát megvágják, az ebből kifolyó nedv. Molnár A. szerint törkölylél (Treberwein). Gömörben, fának a forrása tavaszkor. Különösen a székelyeknél Buczy szerint a pálinka-, vagy serfőzőskor azon nedv, mely az illető anyagból legelőször csepeg ki; Kriza J. szerint pedig pálinka tisztáláskor az üst fenekén való maradék. Mindenik jelentésében gyöngébb erejű nedv, ital.

Gyöke *vir* egyezik a nedvnműi folyadékot jelentő *ir* szóval: gyökhangokban, s alapfogalomban rokonok vele a tejfőlnék a vajrészekről elváló nedvét jelentő *iró* (mongolul: *airak*), továbbá a keletlen szappanos kenyér lágy rétegének neve *irj* v. *irgy*, valamint *nyír*, *nyírok*, *nyirkos*, *nyers*, *nyiring* v. *nyering* (eső utáni nyirkos ut). Mindezekben a nedvet, levet jelentő *ir* fogalma rejlik. Kicsinyítő képzője *ics* kiváltkép növénynekhez szeret járulni, mint: *kakics*, *kikirics*, *papics*, *tarnics*.

VIRIKKÉL, (vir-ikk-él) önh. m. *virikkel-t*. A székelyeknél am. viraszt. *Fenvirikkelni éjjel*. (Kriza J.). A *virad*, *viraszt* szókkal egy eredetűnek vagyis azonos gyökűnek látszik.

VIRIKKÉLÉS, (vir-ikk-él-és) fn. tt. *virikkélés-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. Virasztás. V. ö. **VIRIKKÉL**.

VIRINKA, női kn. tt. *Virinkát*. A latin „Flora” magyarítása, mintegy viruló (florescens, florida).

VIRÍT, (vir-ít) alakjára áth., de jelentésére önh. m. *virít-ott*, par. —s. htn. —ni, v. —ani. Mondjuk általán növényekről, különösen veteményekről, füvekről, mezőkről, midőn zsenge, fiatal, élénk sarjakat hajtanak, virágaik fakadnak, nyílnak, midőn fejlődésök diszében pompáznak. V. ö. **VIR**, 1). *Virítanak a rétek, mezők, vetések*. *Ha a buzát korán veted, hamar virít*. (Km.). Hasonjelentésű *virül*; honnan *elvirít* v. *elvirül* am. virága elhull, virága elenyészik.

„Elvirít a szép kikelet
S vele a hesperi liget.
Az enyém is elvirult már!
Pályám vége közelit.”

Berzsenyi.

VIRÍTÁS, **VIRITÁS**, (vir-ít-ás) fn. tt. *Virítés-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. A növények állapota, fejlődése, midőn virítanak; zsenge diszű fakadás, zöldellés, nyílás, virágzás.

VIRÍTÓ, **VIRITÓ**, (vir-ít-ó) mn. tt. *virító-t*. Ami virít; zsengén, díszesen fakadó, nyíló, zöldellő, virágzó. *Virító mezők, rétek, vetések*.

VIRJAD, (vir-j-ad) székelyesen am. virad.

„A hol a bérösök virjadtig alusznak
Csak napot számlálnak a tűzhejt nyújtóznak.”
„Oda mõnyök écczakára,
Meggyógyítottam virjadtára.”

Székely népdalok. (Kriza Jánosnál).

VIRNÁNCZ, fn. tt. *virnāncz-ot*, harm. szr. — *a*. „Növényem a sokhimesek seregéből és sokanyások rendéből; csészéje nincs; bokrétája négy-öt szirmu, csekély, hamar elhulló; magvai csákótlanok; virág-szára bugás, vagy fürtös, levelei fűzöttek. (Thalictrum). Egyik faja; *sárga virnāncz* (th. flavum), melynek népies neve: *vad virnāncz*. 2) Népies nyelven jelent még virnāncz kerti rutát, növénytani néven szagos rutát. (*Ruta graveolens*).

VIRNÁNCZGALAMÓ, (virnāncz-galamó) ősz. fn. A galamók neméhez tartozó növényfaj; szára fölül ágas arasznyi; gyökérlevelei hosszú nyelek, fűzöttek, szárlevelei hármasak; pilisei aprók, kalán formák, tüvön csövesek; virága fehér. (*Isopyrum thalictroides*).

VIRNY, elvont törzse *virnyákol* v. *virnyikol*, *virnyít* szóknak, s talán *virnyó* szónak is.

VIRNYAD, (vir-ny-ad) l. **VIRAD**.

VIRNYÁKOL, (vir-ny-ák-ol) önh. m. *virnyá-kolt*. L. **VIRNYÍKOL**.

VIRNYÁKOLÁS, (vir-ny-ol-ás) l. **VIRNYÍKOLÁS**.

VIRNYÍKOL, **VIRNYIKOL**, (vir-ny-og-ol) gyak. önh. m. *virnyikol-t*. Éles metsző hangon rivalog, kiáltoz, ordítóz; máskép: *virnyákol*. Képeztetésre hasonló hozzá a szintén hangutánzó és gyakorlatos *tapsikol*, *bernyákol*, *dávorikol*, *tüszköl*. V. ö. **VIRDÍT**, **VIRDÜL**, **VIRNYÍT**.

VIRNYÍKOLÁS, **VIRNYIKOLÁS** (vir-ny-og-ol-ás) fn. tt. *virnyikolás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Éles metsző hangú, rivalgódó kiáltozás, gyermekes ordítózás.

VIRNYÍT, l. **VIRDÍT**.

VIRNYÓ, (vir-ny-ó, azaz vir-ny-ít-ó? mint [farkas]-ordító) fn. tt. *virnyót*. Kriza J. szerint a székelyeknél am. viskó, hurubánál s kalibánál valamivel előbbvaló de a közönséges lakóhelynél csekélyebb házikó. Némely tájzsolással: *vinnyó*.

VIROGAT, (vir-o-gat) l. **VIRASZTGAT**.

VIRR erősített *vir* gyök *virrad*, *virrogat*, továbbá *virran* és *virrog* származékokban. L. **VIR**, (1); (2).

VIRRAD; **VIRRASZT** stb. **VIRAD**, **VIRASZT** stb.

VIRRAN, (virr-an) önh. m. *virran-t*. Egyes éles kiáltó (*virr*) hangra fakad. „A sertés — mikor a kést érezte — nagyot virrant”. (Kriza J.). V. ö. **VIRDÍT** és áttett hangokkal **RIVVAN**.

VIRRANÁS, (virr-an-ás) fn. tt. *virranás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Egyes *virr* hangra fakadás.

VIRROG, (virr-og) gyak. önh. m. *virrog-tam*, — *tál*, — *ott*. Éles metsző hangon rivalg, ordítóz. Továbbá, haragra fakadva perlekedik, kiáltozva felesel, Szabó D. szerint: *czivódik*. „A kik ezön a világban az atyafiak közül úgy virrognak, pöllelködnek (pörlekednek) a jószág fölött, a más világban is örökkéig veszekednek.” (Székely népmese. Kriza Jánosnál). Máskép: *virrong*, *villong*. (Szabó D.).

Gyöke a birtelen indulatból fakadó *virr* hang, s hasonló hozzá a haragos tyúk kiáltását jelentő *kirrog*; továbbá: *berreg*, *hurrog*.

VIRROGÁS, (virr-og-ás) fn. tt. *virrogás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Éles hangú rivalgás; a székelyeknél: perlekedés (Gödry), viszongás (Kriza J.). Máskép: *virrongás*, mely a Vadászmujsótár szerint am. dúvadak veszekedése, marakodása. V. ö. **VIRROG**.

VIRROGAT (virt-o-gat l. **VIRASZTGAT**.

VIRRONG, (virr-ong) l. **VIRROG** és **VILLONG**.

VIRRONGÁS, l. **VIRROGÁS** és **VILLONGÁS**.

VIRT v. **VÉRT**, falu Komárom m.; helyr. *Virt-re*, — *én*, — *ról*.

VIRÚL, **VIRUL**, (vir-úl) önh. m. *virul-t*. Zsengén sarjadzik, fejlődik, zöldellő, virágzó állapotban van. *Kikeletkor legszebb diszben virulnak a növények*. Átv. zsenge ifjusága diszlik, s fejlőd virághoz hasonló alakja van. *Orcsáin rózsák virulnak*. Hason jelentésű: *virít*. L. ezt.

VIRULÁS, **VIRULÁS**. (vir-úl-ás) fn. tt. *virulás-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*. Növények diszlő fejlődése, nyílása, zöldelése, virágzása.

VIRULAT, **VIRULAT**, (vir-úl-at) fn. tt. *virulat-ot*, harm. szr. — *a*. A növényeknek diszlő hajtási, sarjadrási, nyílási, virágzási állapota.

VIRULMÁNY, (vir-úl-mány) fn. tt. *virulmány-t*, tb. — *ok*, harm. szr. — *a*, A virulásban levő növények tömege, sokasága, mint szemeket gyönyörködtető látvány, tünemény.

„Hímezze bár utam Thessali virulmány,
Koszorúzza fejem legdicsebb ragyogvány”.

Bucsuzás Kemenesaljától. Berzsenyi.

VIRULÓ, **VIRULÓ** (vir-úl-ó) mn. tt. *virulót*. Ami virul; élénk, friss, zsenge sarjadzásu, hajtásu, ajlásu, virágzásu. *Viruló csemeték, vetések, rózsák*. Átv. serdülő korban diszlő, szép, ékes. *Viruló ifjuság*.

VIS, (1) Éles, metsző állati hang, melyből a *visít*, *visítás* származtak; fordítva *siv*, honnan *sivít*, *sivítás*, hangmódosítással *sív*, mint a *sívölt* ige gyöke. E hangból elemezhető a *Visó*, mármárosi folyó neve, mintegy *sívó*, valamint *Sió*, és *Sajó* szintén folyónevek. 2) Helyén gyök, mely hihetőleg több magyar- és erdélyországi helynevekben rejlik, u. m. *Vis-en* kívül *Visa*, *Visk*, *Viska*, *Visnyó*, *Visó*, *Vist*, *Vista*. 3) L. **VIZS**.

VIS, (2), **KÁPTALAN** —, **NEMES** —, faluk Sopron m.; helyr. *Vis-re*, — *én*, — *ról*.

VISA, erdélyi falu Kolos m.; helyr. *Visá-ra*, — *a*, — *ról*.

VISÁG, erdélyi puszta Kolos m.; helyr. *Visá-ga*, — *on*, — *ról*.

VISEGRÁD, (szláv nyelven am. magasvár) m. város Pest-Pilis m.; helyr. *Visegrád-ra*, — *on*, — *ról*. Tájétezzel, és régiesen: *Misegrád*.

VISEL, (vis-el) áth. m. *visel-t*. Valamit magára, testére véve, öltve, kötve stb. folytonosan ide-oda visz, hordoz. 1) Különösen mondjuk mindennemű öltözékről, és testi felszerelésről. *Nyáron szalmakalapot, cipőt, foszlányt, selyemkeztűt, télen gucmát, sarut, botost, mentét, gubát, bundát, subát, köpenyt, karmantyút viselni, Bő gatyát, lobogós üngőt, szűk nadrágot, sarkantyús czizmát, dolmányt, atillát viselni. Magyar, idegen szabasu ruhát viselni. Kardot, pánczélt, fokost, furkóst viselni.* Továbbá mondjuk az arczon, fejen nővő hajazatról. *Hosszú, rövid, fodorított haját, üstököt, csombókot viselni, szakált, bajuszt, barkót viselni.* 2) Valami nehezét, nyomasztót hordoz, illetőleg bizonyos állapot terheit viszi, teljesíti. *Igát, terhet, méhben magzatot viselni. Költséget viselni. Valaminek gondját viselni. Valamire gondot viselni. Tisztséget, hivatalt viselni. Kiki a maga keresztjét viseli. Hadat, háborút viselni.* 3) Átv. erkölcsi ért. visszahatólag, tetteit bizonyos módon, szerrel viszi véghez, vagy gyakorolja. *Jól, rosszul, illendően, illetlenül, vitézül, gyáván, okosan, bolondul viseli magát. Aki hogy viseli magát, úgy veszi hasznát. (Km.). A mondottakból értelmezhetők ezen igekötős öszvetételei: elviselni a ruhát, folytonos használással, hordozással elkoptatni; elviselni a terhet. „Viseld a bajt, mely reád rovatott” (Szabó D.). azt mintegy folytonosan hordozni, eltűrni, magáról le nem rázni, nyomását meggyőzni; megviselni valakit, bizonyos nehézségeken, fáradságokon keresztül vinni, s erejét, mint a ruhát elkoptatni, illetőleg ellankasztani. Szabó Dávidnál is előjönnek: „Ugyan csak emberül megviselte (tanította, győzte, rakta) p. o. az ellenséget. „Csak belém kötekedj v. kötölődz, majd megvisellek”. „Már el nem viselhetem, amit tesz rajtam, (nem győzöm, nem tűröm)”. Kiviselni magát valahonnan, kihágásai által okot adni rá, hogy kénytelen legyen elhordani magát, ráviselni magát, rátartani, állapotához illő nemesebb életmódot vinni. Új szólás: Képviselet valakit, helyesebben: képt viselni valakinek, valamely erkölcsi testületnek. V. ö. KÉPVISEL.*

Ezen igében a folytonos vivés vagyis hordozás alapfogalma rejlik, mint ezt a megfelelő latin *gero, gesto, porto*, s a német *tragen, führen*, a tót *noszim* (hordozom, viszem, viselem) tanusítják. Minélfogva okszerűen állíthatni, hogy gyöke *vis* nem egyéb, mint a *visz* ige módosulata, s képzője *el* gyakorlatra, folytonosságra mutat, mint a szintén igékből származott *szökel, menel*, s a megnyujtott *vetél, metél, hálál, szokál* stb. gyakorlatos igékben. A régiéknél csakugyan előjön vinni helyett: viselni, pl. a Nádor-codexben: „Kezdek az szent testöt viselni” (599. l.). Sz. Krisztina életében: „Es láták mind az asszonyok az háboruságokat, kiket szenvedett vala szent Krisztina, sokat viselnek vala velek az ő jószágokban, hogy Krisztinának hízelkednének”. (44. l.). „Már is viseltetik hajóm jó szellőtől”. Gyöngyösi István. (Murányi Vénus).

VISELÉS, (vis-el-és) fn. tt. *viselés-t*, tb. —ék,

harm. szr. —e. Cselekvés, midőn valamit viselünk, hordozunk; továbbá, erkölcsi magatartás. *Viselésben elkoptott ruha. Teherviselés, igaviselés, gondviselés, tisztviselés, keresztviselés, magaviselés.* „Maga szép viselésével”. (Szabó D.). V. ö. VISEL.

VISELET, (vis-el-et) fn. tt. *viselet-ét*, harm. szr. —e. 1) Öltözködési mód, szokás, divat, jelmez. *Úri, városi, köznapi, falusi viselet. Csinos, divatos, régi, nemzeti viselet.* Szabó Dávidnál: „Hány viselet-v. öltöző ruhája van”. 2) Erkölcsi magatartás módja, szokása. *Illendő, illetlen, szerény, pajkos, jó, rossz viselet.* Gyakran a visszaható névmással: *magaviselet.* A személyek kitüntetésével: *magam, magad, maga, magunk stb. viselete. Valakinek (maga) viseletéről bizonyítványt adni, dicsérettel szólni. Minden (maga) viseletéből kitetszik, hogy nyers, durva ember.* V. ö. VISELÉS alatt a Szabó D. felhozta példát.

VISELETI, (vis-el-et-i) mn. tt. *viseleti-t*, tb. —ék. Viseletre vonatkozó. *Viseleti jó izlés. (Maga-) viseleti bizonyítvány.*

VISELETJEGYZÉK, (viselet-jegyzék) ösz. fn. Jegyzék egy vagy többeknek maga viseletéről; szokásban van különösen a katonaságnál. (Conduit-liste).

VISELETLEN, (vis-el-etlen) mn. tt. *viseletlen-t*, tb. —ék. Mondjuk ruháról, melyet még senki nem vett magára, nem hordozott; újdun új. *Viseletlen csizma, nadrág, fehérnemű.* Határozóként: *viseletlenül.*

VISELETLENÜL, (vis-el-e-t-len-ül) ih. Viseletlen állapotban, a nélkül, hogy valaki magára vette s hordozta volna. *Viseletlenül heverő, szegen függő ruhadarabok.*

VISELHETETLEN, VISELHETLEN (vis-el-het-[et]len) mn. tt. *viselhetetlen-t*, tb. —ék. 1) Amit öltözéskül viselni, hordozni nem lehet. *Szűk, idomtalan szabása, vagy rongyos volta miatt viselhetetlen ruha.* 2) Aminek terhet, nyomását elbirni nem lehet; ami erőnköt, türelmünköt felülmulja. *Viselhetetlen adó, költség, iga, teher. Elviselhetetlen gyötrellem, kín, zaklatás, zsarnokság.*

VISELHETETLENSÉG, (vis-el-hetetlen-ség) fn. tt. *viselhetetlenség-ét*, harm. szr. —e. Bizonyos tehernek, nyomásnak tulajdonsága, melynél fogva azt megbírni lehetetlen.

VISELHETLEN; VISELHETLENSÉG, l. VISELHETETLEN; VISELHETLENSÉG.

VISELKÉDÉS, (vis-el-kéd-és) fn. tt. *viselkédés-t*, tb. —ék. Öltözékeire v. szokásaira, erkölcsére nézve bizonyos mód követése.

VISELKÉDIK, (vis-el-kéd-ik) k. m. *viselkédtem, —tél, —ett.* Öltözékére, vagy szokásaira, erkölcsére nézve bizonyos módot követ. Használják, visel-
tetik 2 ik jelentésében is; l. ezt.

VISELŐ, (vis-el-ő) mn. tt. *viselő t*, tb. —k. Aki valamit visel, hordoz tulajd. és átv. értelemben. *Rongyos ruhát viselő koldús. Magát jól viselő ifjú. Jószá-*

gúra gondot viselő gazda. Némely öszvetételekben főnevel használtatik, pl. *gondviselő, tisztviselő, fegyverviselő, képviselő.*

VISELŐS, (vis-el-ő-ös) mn. tt. *viselő-s-t, v. —et, tb. —ek.* Mondjuk nőszemélyről, ki méhében magzatot visel. Nemesebb kifejezés, mint a 'terhes' szó. Másképp tájdivatosan : *nehézkés.* Az oktan emlős állatokról szólva : *vemhes, poczos, poczokos, hasas.*

VISELLŐSSÉG, (vis-el-ő-ös-ség) fn. tt. *visellősség-et, harm. szr. —e.* A nőnek viselő állapota; terhesség, nehézség. V. ö. **VISELŐS.**

VISELT, (vis-el-t) mn. tt. *viselt-et. 1)* Amit öltönyül hordoztak. *Viselt czizma, nadrág, kalap. 2)* Mondjuk némely véghez vitt eseményekről. *Viselt dolgok. Viselt háboru.*

VISELTES, (vis-el-t-es) mn. tt. *viseltes-t, v. —et, tb. —ek.* Amit koptatásig viseltek, hordoztak, kopottas. *Viseltes ruhanéműek.* Hasonlóan múltigéből képződtek : *jártas, keltes, ittas.*

VISELTETIK, (vis-el-tet-ik) külszenv és k. m. *viseltet-tem, —tél, —étt. 1)* Viselés, hordozás által használtatik. *A franczia divatú öltönyök Európá-szeretneketnek.* Egyébiránt magyaros nyelvben inkább így mondják : a franczia . . . öltönyöket . . . *viselik. 2)* Cselekvéseiben mások iránt bizonyos rokony vagy ellenszenvet tüntet ki és gyakorol. *Barátsággal, szívesseggel, jóakarattal, szeretettel, kegyelemmel, viseltetni valakihez, v. valaki iránt. Ellenséges indulattal, gyűlölettel, haraggal, utálattal viseltetik hozzám. Némely ember hálával, más hátlátlansággal viseltetik jötevői iránt.*

VISGA; VISGÁL stb. l. **VIZSGA; VIZSGÁL** stb.

VISÍT, (vis-it) önh. m. *visit-ott, htn. —ni, v. —ani, par. —s.* Éles, metsző. sipító indulathangon kiált, sir, sívalkodik. Használtatik mind fájdalmas, mind jó kedvből fakadó ilyenmü hangkitörésekre. *Visit a gyermek, ha verik. Visitanak a legényekkel pajkoskodó, vinczázó leányok.* Mondják siró malaczokról, s élesen fuvó szélről is. Egyezik vele a megfordított gyöki *sivít.* Hasonló képeztetésük ezen hangutánzók is : *rikít, sipít, hurít, ordít, nyert, ahtt, virnyít.*

VISÍTÁS, VISITÁS, (vis-it-ás) fn. tt. *visitás-t, tb. —ok, harm. szr. —a.* Éles, metsző, sipító kiáltás; sívás, sivitás. V. ö. **VISÍT.**

VISÍTÓ, VISITÓ, (vis-it-ó) mn. tt. *visítő-t.* Aki, vagy a mi visít. *Visító gyermekek. Visító malacz, szél, siphang.* V. ö. **VISÍT.**

VISK, mváros Máramaros, falu Hont m.; helyr. *Visk-re, —én, —ról.*

VISKA, falu Ung. m.; helyr. *Viská-ra, —n, —ról.*

VISKÓ (his-kó?) fn. tt. *viskó-t.* Kunyhó, gurgó, kaliba-féle hájlék, szegényes házikó, vityilló. Szabó D. szerint szük, alacsony hajlák: másképp nála : *gugyoló, gurdély.* Egyezik vele a palóczoknál divatos *hiska* és *hiskó.*

E szónak képzője *kó* jelent kicsinést, mint a

házikó, kuczkó szókban, továbbá némi tréfás gúny színét viseli, mint ezekben : *vaskó, letykó, filkó.* Ha a palócz *hiska, hiskó* szokat vesszük eredeti alakoknak, akkor lehet a tájdivatos *hi* v. *hiu* v. *hiju* származéka : *hieskó* v. *hiucs-kó* (oly formán mint *kuczkó, házikó*), tehát jelentene kis hiu (padlásüreg v. tettő) félélt.

VISKÓCZ, falu Sáros m.; helyr. *Viskócz-ra, —on, —ról.*

VISLA, VISLAT, l. VIZSLA, VIZSLAT.

VISNYE, (1) fn. tt. *visnyét.* Szeder Fábán szerént a palóczoknál am. megy. Mikl. szerént szláv szó.

VISNYE, (2), **ALSÓ—, FELSŐ—, KÁPOL-NÁS—,** faluk Somogy m.; helyr. *Visnyé-re, —n, —ról.*

VISNYÓ, faluk Borsod, Gömör, Nyitra, Zemplén megyékben; helyr. *Visnyó-ra, —n —ról.*

VISOLY, l. VIZSOLY.

VISOLLYA, erdélyi falu Kolos m. helyr. *Visollya-ra, —n, —ról.*

VISONTA, faluk Heves és Somogy m.; helyr. *Visontá-ra, —n, —ról.*

VISS, (1) falu Szabolcs m.; helyr. *Viss-re, —én, —ról. 2) l. VIS, 2).*

VISSÓ, ALSÓ—, FELSŐ—, KÖZÉP—, faluk Máramaros m.; helyr. *Vissó-ra, —n, —ról.* Ugyanott folyó neve is.

VISSZA, (1), ih. illetőleg igekötő. 1) Önható igékkel mozgásra, menésre stb. vonatkozólag ezt jelenti : bizonyos távolságig tett haladás után megfordulva, s a kiindulási pont felé térve, érkezve. Ily jelentésű ezen öszvetett igékben : *visszaballag, visszacsörgedez, visszacsavarodik, visszaczammog, visszacsúsz, visszadöcög, visszaér, visszafárad, visszafoly, visszafut, visszagördül, visszagurul, visszagyalogol, visszahengeredik, visszahömpölyög, visszahúzódik, visszaindul, visszajár, visszajő, visszakerül, visszakiöltözik, visszalép, visszalopózik, visszalovagol, visszamász, visszamegy, visszanyargal, visszarándul, visszastétl, visszasiét, visszaszalad, visszaszáll, visszaszökik, visszatarodik, visszatér, visszaugrik, visszaúszik, visszaüt, visszavándorol, visszavánszorog, visszavitorláz stb.*

2) Átható igékkel valamit ismét azon helyre, helyzetbe, irányba mozdítva, szállítva stb., a hol előbb volt, p. *visszaakaszt, visszaállít, visszabocsát, visszacsatol, visszaczipel, visszadönt, visszafáraszt, visszafordít, visszafű (valamit), visszagörbít, visszahajt, visszahány, visszahelyez, visszahengerít, visszahí, visszahint, visszahord, visszahordozkodik, visszahoz, visszahurcol, visszahúz, visszaidéz, visszaigazít, visszailleszt, visszaírt, visszakapcsol, visszakeblez, visszakertget, visszaköt, visszaküld, visszakülök, visszaemlékelek, visszamer, visszamér, visszamozdít, visszanyom, visszaönt, visszarak, visszarekeszt, visszaseper, visszastít, visszatámaszt, visszateker, visszatesz, visszatol, visszatölt, visszavet, visszavisz stb.* Továbbá vegyesen 3) Hasonlót hasonlóval ismételve, forbátolva, viszonozva, megtorolva, p. *visszabeszél, visszacsap, visszacsókol, visszacsúfol, visszaczáfol, visszadöf, visszadörög, visszafenyget,*

*visszafénylik, visszafütylent, visszagúnyol, visszahan-
goz, visszaharap, visszahat, visszahurít, visszaigér, vis-
szatr, visszafelel, visszakiált, visszaköszön, visszamar,
visszamon, visszanevet, visszapattog, visszarúg, vissza-
szolgál, visszaszid, visszatorol stb.* Ismét 4) Ami akármí-
kép más birtokába hatalmába jutott, azt ismét maga-
évé téve; *visszafoglal, visszahódít, visszakap, visszakér,
visszakerít, visszakövetel, visszanyer, visszarabol, vis-
szalop, visszaoroz, visszaszerez, visszateremt, visszavesz,
visszavon; vagy megfordítva: visszaad, visszafizet,
visszaigér, visszanyújt, visszapótol stb.* 5) Valamely
kellemetlen benyomás miatt mintegy hátrafelé moz-
dulva: *visszaborzad, visszahökken, visszajjed, vissza-
pironkodik, visszarezzen stb.* 6) Gondolatban, vagy
érzésben a multakra, vagy távoli dolgokra térve,
vonatkozva: *visszaemlékezik, visszagondol, visszakíván,
visszakívánkozik, visszasohajt, visszavágy stb.* 7)
Hátrafelé, hátulra: *visszanéz, visszapillant visszaka-
csint, visszatekint, visszacsuklik, visszahajlik, vissza-
fésül. Vissza van* Ormánságban am. hátra van. 8)
Fonákul, hibásan, vizsán, roszul: *visszaélni vala-
mivel.* 9) Ismételve, újra: *vissza keresztel.* (Régi szó).
10) Mint parancsoló indulatszó am. *hátrálj! távo-
zál! el innen!*

Mi elemzését illeti, valamint össze máskép:
össze: hasonlóan *vissza* eredetileg *viszva*. A *v*, mint
tudjuk, ragoknál és képzőknél igen szeret a meg-
előző mássalhangzóval hasonulni; mire nézve lásd
a *vá vé* és *val vel* ragokat. A régieknél igen gyakran
találjuk *viszha* alakban is pl. a Müncheneri codexben
viszhavivó (perversus. Máté XVII, Pestinél: *visszavonó*).
De eléjön *vissza* is: „Ó hűtlen nemzet és *vissza*
vivó“ (Lukács. IX. Erdősynél: *viszha fordúlt*
fajút, Pestinél: *viszos*). A Bécsi codexben is: „És
viszha éltettetik azokkal“. (Et abutetur eis. Daniel.
XI.). Egy 1627-iki biznyságlevélben is: „Choltay
(Csoltai) bíró hiti után vallja, az urunk Demer aga,
az mennyi somma apró pénzt beadtonk ez esztendő-
ben, most mind *viszha* küldte“. (Régi M. Nyelvem-
lékek. III. Kötet. 366. lap.). A *v* és *h* rokon han-
gok néha fölcseréltetnek, pl. régente *tohábbá* e he-
lyett: „továbbá“, tájbeszédben ma is *kőmíhes* e he-
lyett: „kőmíves“ stb.

VISSZA, (2) mind régiesen, mind mai napság
főnév is; tárgyesete: *visszát*. Példák régiesen,
(Molnár Albertnél, Szabó Dávidnál stb.) *visszát*
von am. *visszáskodik* v. *visszálkodik* (dissidet,
rixatur, jurgatur, Calepinusnál: discordat); A
Góry-codexben: „Az szeretet senkivel *visszát*
nem vonson“. (31. l.). Telegdinél szintén *visszát*
*von*z (Pred. 1. R. 18. l.). Molnár Albertnél is
(Éder kiadásában): *visszát von*szok v. *visszát von*yok
(vonok). Arany Jánosnál „Buda Halála“ című
költeményében (a régiséget utánozva):

„Had ura, im halj szót, kinek neved ISTEN!
Igaz nekem úgy légy, mint igazán eskem:

Hogy e mai szer-től soha el nem állok;
Etele öcsémmel *visszát* nem csinállok.“

Buda esküje.

Etele esküje szintén ez értelemben:

„Jó Buda bátyámmal *visszát* ha csinállok“.

Mai értelemben *visszája* valaminek pl. posztó-
nak, vászonnak am. ki- v. megfordított, hátulsó
irányu része, fonákja. *Visszáról* venni magdra az
üngőt kifordítva, vagy elejét hátravetve. *Visszáról*
fogni valamit, nem kellően, hanem fonákul, balul,
fordítva. „*Visszájára* fordúlt a dolog“. (Szabó D.).

VISSZAAD, (vissza-ad) ösz. áth. 2) Amit
akármely módon és akármely végre adtak neki, azt
ismét annak adja, akitől kapta. *Visszaadni* az aján-
dékot. *Visszaadni* a kölcsön vett pénzt, kenyeret. 2)
Az elvett, ellopot, elvesztett és megtalált jószágot
illető tulajdonosának adja. 3) Hasonló tettel meg-
torol, forbátol, vagy viszonz valamit. *Visszaadták*
neki a pofot. A látogatást visszaadni. 4) A fölváltott
pénzdarabból az ötletet illető részt magának tartván,
a többit ismét annak adja, akitől kapta. A száz
forintosból tíz forintot, és husz krajczárt *visszaadni*.

VISZAADÁS, (vissza-adás) ösz. fn. Cselek-
vés, midőn *visszaadunk* valamit. V. ö. VISSZAAD.

VISSZAAGGOTT, (vissza-aggott) ösz. mn.
Újra aggott, nagyon elaggott. Pázmánynál eléjön:
visszaaggott feleség, (Magyari ellen 109. l.), *vissza-
aggott kofa*. (X. Bizony. 92. l.).

VISSZAAKASZT, (vissza-akaszt) ösz. áth. Az
akasztóról, szegről stb. levett valamit előbbi helyre
akasztja. A szekrényből kivett ruhát, a falról levett
tükört, képet *visszaakasztani*. V. ö. AKASZT.

VISSZAAKASZTÁS, (vissza-akasztás) ösz. fn.
Cselekvés, midőn valamit ismét oda akasztunk, ahol
előbb lógott, függött.

VISSZAÁLLÍT, (vissza-állít) ösz. áth. A he-
lyéről elmozdított, eldöntött stb. tárgyat újra oda
állítja, helyezi. A szobából kihordott bútorokat *vissza-
állítani* helyeikre. Átv. bizonyos megszűnt dolgot,
állapotot ismét folyamatba, divatba, szokásba hoz.
Visszaállítani a megzavart polgári rendet, a békét.
Visszaállítani az egészséget. V. ö. ÁLLÍT.

VISSZAÁLLÍTÁS, v. ÁLLÍTÁS, (vissza-
állítás v- állítás) ösz. fn. Cselekvés, mely által va-
lamit előbbi helyzetébe, állapotába, mivoltába stb.
visszaállítanak, *visszatesznek*, *visszahelyeznek*.

VISSZABÁJOL, (vissza-bájol) ösz. áth. Bájolva
vissza vagy emlékezetbe hoz.

„ . . A helyett, hogy *visszabájolod*
Eltűnt korom szebb álmait felettem,
Borítsd el rajtok inkább fátyolod“.

Szemere Pál. (Sonett az Emlékezethez.)

VISSZABALLAG, (vissza-ballag) ösz. önh.
Ballagva azon helyre megy ismét, melyről eltávo-
zott, elment, elballagott. A mezőről *visszaballag* a
városba,

VISSZÁBB, (visz-sza-abb) ib. Még jobban vissza, onnan a megfordulási vagy hátrálási ponttól ide közelebbre. *Visszább jönni tíz lépéssel. Húzd visszább a lovat, még egy kicsit visszább.* „Visszább hoztuk a Ő Főlsége hadait“. Gr. Eszterházy M. levele. 1644. (Történelmi Tár. VIII. k. 192. l.).

VISSZABESZÉL, (vissza-beszél) ősz. őnh. Annak, aki őt feddi, dorgálja, inti stb. daczosan ellenmond. *A vásott gyermek apjának, tanítójának, az engedetlen szolga urdnak visszabeszél.*

VISSZABESZÉLÉS, (vissza-beszélés) ősz. fn. Feleselő szóváltás, midőn valaki visszabeszél valakinek. V. ö. **VISSZABESZÉL**.

VISSZABOCSÁT, (vissza-bocsát) ősz. áth. Megengedi, hogy azon helyről, vagy állapotból, melyhez akármely módon kötve volt, előbbi helyére, állapotába visszatérhessen; visszaküld, haza bocsát. *Visszabocsátani a foglyokat hazájokba.* V. ö. **BOCSÁT**.

VISSZABOCSÁTÁS, (vissza-bocsátás) ősz. fn. Megengedés, rendelés, hogy valaki visszamehessen oda, ahonnan jött, a honnan való stb.

VISSZABORZAD, (vissza-borzad) ősz. őnh. Valamitől elborzadva hátrál, meghökken, eltávolodik, utálattal fordul el. *Valamely utálatos, fertelmes látványtól visszaborzadni.*

VISSZABORZADÁS, (vissza-borzadás) ősz. fn. Borzadva visszarándulás, hátrálás valamitől.

VISSZABÖG, (vissza-bög) ősz. őnh. A bögést viszonozza, pl. a tehén, a borja bögését.

VISSZABUKÁS, (vissza-bukás) ősz. fn. Bukás neme, midőn a menésben, mozgásban levő súlyegyenét vesztve hátra, hanyat esik, vagy ismét oda bukás, a honnan ki- vagy felbukott. V. ö. **BUKÁS**.

VISSZABUKIK, (vissza-bukik) ősz. k. 1) Hanyatlás következtében mélyen hátra esik. 2) Oda bukik megint, a honnan ki- vagy felbukott, pl. a bukdácsoló vizimadár, az úszó ember, a buvár, a vidra.

VISSZACSAL, (vissza-csal) ősz. áth. Az eltávozottat bizonyos csel által ráveszi, hogy ismét visszatérjen. *Az elpártolt társakat, a szökevényeket visszacsalni.*

VISSZACSALÁS, (vissza-csalás) ősz. fn. Csábítás, hitegetés, mely által visszacsálnak valakit. V. ö. **VISSZACSAL**.

VISSZACSAP, (vissza-csap) ősz. áth. és őnh. 1) A csapást viszonozza, visszatorolja, forbátolja. 2) Csapva előbbi helyére, vagy megfordított irányban eltávolít. V. ö. **CSAP**.

VISSZACSAPÁS, (vissza-csapás) ősz. fn. Cselekvés, illetőleg ütés, mely által valamit visszacsapnak. V. ö. **VISSZACSAP**.

VISSZACSATOL, (vissza-csatol) ősz. áth. Csatolva, vagy csatolmányként visszahelyez, küld.

VISSZACSATOLÁS, (vissza-csatolás) ősz. fn. Cselekvés, midőn valamit visszacsatolunk.

VISSZACSAVAR, (vissza-csavar) ősz. áth. Az előbbi csavarással ellenkező irányban csavar valamit, p. ha előbb jobbra csavarta, azután balra, és viszont. V. ö. **CSAVAR**.

VISSZACSAVARÁS, (vissza-csavarás) ősz. fn. Visszafelé, ellenkező irányban fordított csavarás.

VISSZACSAVARODÁS, (vissza-csavarodás) ősz. fn. A mozgási iránynak változtatása, midőn valami csavarodó vonalban ismét előbbi helyére, vagy hátra felé fordul.

VISSZACSAVARODIK, (vissza-csavarodik) ősz. k. Görbe, csavaros vonalban hátra felé mozdul, hajlik. *A szántó a dűlőre jutván, visszacsavarodik.* V. ö. **CSAVARODIK**.

VISSZACSÓKOL, (vissza-csókol) ősz. áth. Az adott, kapott csókot viszonozza, visszaadja.

VISSZACSÓKOLÁS, (vissza-csókolás) ősz. fn. A kapott csóknak visszaadása, viszonozása.

VISSZACSÖRGEDÉZ, (vissza-csörgedéz) ősz. gyak. őnh. Hátrafelé görbülő, forduló irányban csörgedez, p. a kígyódzó csermely.

VISSZACSÖRGEDÉZÉS, (vissza-csörgedezés) ősz. fn. Csörgedezve visszafelé folyás.

VISSZACSÚFOL, (vissza-csúfol) ősz. áth. A csúfot, csúfolódást viszonozza, forbátolja, visszaadja; csúfért csúffal fizet.

VISSZACSÚFOLÁS, (vissza-csúfolás) ősz. fn. Csúfolás, melylyel valaki a szenvedett csúfolást, csúfot, csúfságot viszonozza.

VISSZACSUKKAN, (vissza-csukkan) ősz. őnh. „Hátra csuklik, bicsaklik, p. a tág sarkú kés. 2) Kinyitás után ismét becsukódik.

VISSZACSUKKANÁS, (vissza-csukkanás) ősz. fn. Valamely sarkon mozgó eszköznek hátrabicsaklása, vagy a nyitott ajtónak, fődélnek becsukódása.

VISSZACSÚSZ, v. **CSÚSZIK**, (vissza-csúsz v. csúszik) ősz. őnh. és k. Csúszva előbbi helyére jut. *A sütkérező kígyó ismét visszacsúsz fészkebe.* V. ö. **CSÚSZ**, **CSÚSZIK**.

VISSZACSÚSZÁS, (vissza-csúszás) ősz. fn. Cselekvő vagy szenvedő állapot, midőn valaki v. valami visszacsúsz, v. csúszik.

VISSZACZÁFOL, (vissza-czáfol) ősz. áth. A czáfot czáffal viszonozza, forbátolja; ellenezáfot ír vagy mond.

VISSZACZÁFOLÁS, (vissza-czáfolás) ősz. fn. Feleselés, vitatkozás neme, mely által visszaczáfolnak valakit v. valamit.

VISSZACZAMMOG, (vissza-czammog) ősz. őnh. Oda, honnan eltávozott, czammogva ismét visszatér. *A jól lakott medve visszaczammog barlangjába.* V. ö. **CZAMMOG**.

VISSZACZAMMOGÁS, (vissza-czammogás) ősz. fn. Czammogva, előbbi, elhagyott helyére visszatérés.

VISSZACZIPEL, (vissza-czipel) ősz. áth. Valamit ismét oda czipel, a hol előbb volt. V. ö. **CZIPEL**.

VISSZACZIPELÉS, (vissza-czipelés) ősz. fn. Erőködő, nekézkes visszaszállítása valamely tehernek.

VISSZADÖCZÖG, (vissza-döcözg) ősz. önh. Ismét oda döcög, a honnan eldöcözött, eltávozott. *A hizott sertés visszadöcög az ölbe.* V. ö. DÖCZÖG.

VISSZADÖCZÖGÉS, (vissza-döcözgés) ősz. fn. Döcözgő mozgással, léptekkel előbbi elhagyott helyére visszamenés.

VISSZADÖF, (vissza-döfés) ősz. áth. A döfést döféssel viszonozza, forbátolja. V. ö. DÖF.

VISSZADÖFÉS, (vissza-döf) ősz. fn. Sértés neme, midőn visszadöfnek valakit, v. valamit, V. ö. VISSZADÖF.

VISSZADÖL, (vissza-döl) ősz. önh. Hátrafelé hanyatló irányban döl. Ellentéte: előre döl. V. ö. DÖL.

VISSZADÖLÉS, (vissza-dölés) ősz. fn. Hátráló irányban dölve lefekvés, leereszkedés, leesés.

VISSZADÖNT, (vissza-dönt) ősz. áth. 1) Eszközi, hogy hátrafelé, hanyatló irányban rohanjon, döljön valami. 2) A megtöltött edényből a benne levő holmit ismét oda dönti, teríti, a hol előbb volt. *A mérübe hányt buzát visszadönteni a garmadára.* V. ö. DÖNT.

VISSZADÖNTÉS, (vissza-döntés) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszadöntenek valamit. V. ö. VISSZADÖNT.

VISSZADÖRGÉS, (vissza-dörgés) ősz. fn. Dörgés-viszhangzása.

VISSZADÖRMÖG, (vissza-dörmög) ősz. önh. A szóra daczát dörmögve nyilvánítja; dörmögő hangon mond ellent. V. ö. DÖRMÖG.

VISSZADÖRMÖGÉS, (vissza-dörmögés) ősz. fn. Valakinek beszédére boszusan, daczosan dörmögés.

VISSZADÖRÖG, (vissza-dörög) ősz. önh. A dörgést viszonozza, viszhangozza. *Ég dörgésekor a sziklák öblei visszadörögnek.* V. ö. DÖRÖG.

VISSZAÉL, (vissza-él) ősz. önh. Valamit vizsán, czelellesen, rosszra, fonákul használ erkölcsi tekintetben. *Másnak jószágával visszaélni. Az Isten adományával, az ész tehetségével visszaélni.* V. ö. ÉL, ige.

VISSZAÉLÉS, (vissza-élés) ősz. fn. Erkölcsi leg vizsán, fonák, czelelleues, rossz használása valaminek, Szabó D. szerint: gaz szokás. *A szabadsággal sok visszaélés történik.*

VISSZAELMÉL, (vissza-elmél) ősz. k. Elméjében, eszében visszagondol valamire, elméjében megújít, visszahoz valamit.

VISSZAELMÉLÉS, (vissza-elmélés) ősz. fn. Cselekvés, midőn valamire viseaelmélünk. V. ö. VISSZAELMÉL.

VISSZAEMLEKÉZÉS, (vissza-emlékézés) ősz. fn. Emlékezés oly dolgokra, melyek elmúltak, megtörténtek; észbe juttató figyelmeztetés.

VISSZAEMLEKÉZIK, (vissza-emlékézik) ősz. k. A multakat eszébe veszi, mintegy ismét előidézi,

s jelenné képzei, mintegy visszatér rájuk. *Vissza-emlékezni ifjuságunk örömeire, a régi jó időkre.* V. ö. EMLÉKÉZIK.

VISSZAEMLEKÉZTET, (vissza-emlékéztet) ősz. mivelt. Eszközi, hogy visszaemlékezzünk valamire; eszünkbe juttat; az elmúltakra figyelmeztet. V. ö. EMLÉKÉZTET.

VISSZAEMLEKÉZTETÉS, (vissza-emlékéztetés) ősz. fn. Cselekvés, mely által valakit visszaemlékeztetünk valamire. V. ö. VISSZAEMLEKÉZTET.

VISSZAÉR, (vissza-ér) ősz. önh. Ismét oda ér, oda jut, honnan elment, eltávozott. *Az elköltözött vendég már eddig visszaért házába.*

VISSZAÉRÉS, (vissza-érés) ősz. fn. Visszajutás, oda érés, ahonnan valaki eltávozott.

VISSZAERESZT, (vissza-ereszt) ősz. áth. Aki valamely idegen helyen akármikép lekötve, letartóztatva volt, azt ismét előbbi helyére, lakába, hazájába térni, eredni engedi; visszabocsát. Lelketlen testről szólva am. tartalékan tágítva, természetes nehézkedésénél fogva mozdulni hagyja. *A parton heverő csónakot visszaeresztetni a vízbe. A lejtőn visszaeresztetni a szekeret.* V. ö. ERESZT.

VISSZAERESZTÉS, (vissza-eresztés) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszaeresztenek valakit v. valamit. V. ö. VISSZAERESZT.

VISSZAÉRKÉZÉS, (vissza-érkezés) ősz. fn. Elhagyott előbbi helyre érkezés.

VISSZAÉRKÉZIK, (visszaérkezik) ősz. k. Bizonyos távolságra tett utjából ismét előbbi helyére, lakába érkezik, jut. V. ö. ÉRKÉZIK.

VISSZAESÉS, (vissza-esés) ősz. fn. Ismét azon helyre és irányban esés, mint már előbb. Átv. ért. ismét azon rossz, veszélyes, vagy erkölcstelen állapotba jutása valakinek, melyben már egykor szenvedett. *A lábadozót a visszaesés ellen óvni.* V. ö. ESÉS.

VISSZAESIK, (vissza-esik) ősz. k. 1) Ismét oda esik a honnan egykori eleste után fölkelt. *Kétszer fölkelt, s mindannyiszor visszaesett.* 2) Hanyatt, hátrafelé esik. 3) Átv. ismételve rossz, veszélyes, vagy erkölcstelen állapotba jut. *Előbbi nyavalyájába visszaesett.*

VISSZAESŐ, (vissza-eső) ősz. mn. Aki ismét valahová vagy valamely állapotba esik, jut.

VISSZAEVEZ, (vissza-evez) ősz. önh. A vízi járművet evezőlapattal ismét oda hajtja, vontatja, honnan előbb kiindult. V. ö. EVEZ.

VISSZAEVEZÉS, (vissza-evezés) ősz. fn. Evezve az elhagyott helyre visszahajózás.

VISSZAFÁRAD, (vissza-fárad) ősz. önh. Bizonyos fáradsággal, nehézséggel járó utat ismét, újra tesz. V. ö. FÁRAD.

VISSZAFÁRADÁS, (vissza-fáradás) ősz. fn. A fáradva tett útról ismét fáradva visszatérés.

VISSZAFÁRASZT, (vissza-fáraszt) ősz. áth. Eszközi, okozza, hogy valaki visszafáradjon; vissz-

sza menni, a megtett utat ismételni készlet. V. ö. FÁRASZT.

VISSZAFÁRASZTÁS, (vissza-fárasztás) ősz. fn. A fáradva jöttnek fárasztó visszautra készítése.

VISSZAFELE, (vissza-felé) ősz. ih. Visszavezető irányban, hátrafelé; oda ahonnan a kiindulás, és eltávozás történt. *Visszafelé fordulni, jönni, menni.* V. ö. FELE.

VISSZAFELEL, (vissza-felel) ősz. áth. és önh. 1) Am. az egyszerű felel v. válaszol. 2) A meg- vagy felszólításra vagy meghagyásra dureszán, vonakodólag felel.

VISSZAFELELGET, (vissza-felelget) ősz. áth. és önh. Többször visszafelel.

VISSZAFELESEL, (vissza-felesel) ősz. önh. Többször visszafelel (a 2-ik jelentésben).

VISSZAFENYÉGET, (vissza-fenyéget) ősz. áth. 1) A fenyegetést fenyegetve viszonozza, forbátolja. 2) Fenyegette visszaűz, visszahajt. V. ö. FENYÉGET.

VISSZAFENYÉGETÉS, (vissza-fenyégetés) ősz. fn. 1) Fenyegetés viszonzása. 2) Fenyegette visszautzése valakinek.

VISSZAFÉNYLIK. (vissza-fénylik) ősz. k. A fényt, a fény sugarakat visszaveti; ismételve, viszonozva ragyog, p. a nap sugaraitól a tükör.

VISSZAFÉSÜL, v. —FÉSÜL, (visszaifésül) ősz. áth. Hátrafelé fésül, vagy amit előbb egyik oldalra fésült, azután más oldalra fésüli. V. ö. FÉSÜL.

VISSZAFÉSÜLÉS, v. —FÉSÜLÉS, (vissza-fésülés) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszafésülnek valamit. V. ö. VISSZAFÉSÜL.

VISSZAFIZET, (vissza-fizet) ősz. áth. A más-tól akármiképp magához vett pénzt ismét visszaadja, visszaszámolja. Átv. visszatorol, forbátol valamit; hasonló tettet hasonlóval viszonoz, t. i. vagy jutalmaz, vagy büntet. V. ö. FIZET.

VISSZAFIZETÉS, (vissza-fizetés) ősz. fn. Viszonzó cselekvés, mely által visszafizetünk valamit. V. ö. VISSZAFIZET.

VISSZAFOG, (vissza-fog) ősz. áth. Amit fogni, kezében tartani megszűnt, amit letett, ismét kézbe fogja. *A letett fegyvert visszafogni.* 2) A kifogott lovakat ismét befogja. 3) Amit másnak adnia kellene, azt akármily okból magánál tartja, fogja. *A cseléd béréből tíz forintot visszafogott.* V. ö. FOG.

VISSZAFOGAD, (vissza-fogad) ősz. áth. Akit már egykor elbocsátott, elűzött stb., vagy az önként eltávoztatt ismét magához veszi, fogadja, szerződte. *Visszafogadni a régi szolgát, a hűtlenül elszökött feleséget.* V. ö. FOGAD.

VISSZAFOGADÁS, (visszafogadás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszafogadunk valakit. V. ö. VISSZAFOGAD.

VISSZAFOGLAL, (vissza-foglal) ősz. áth. A más által elfoglalt jószágot, földet, tartományt,

stb. ismét saját birtokába keríti, foglalja. V. ö. FOGLAL.

VISSZAFOGLALÁS, (vissza-foglalás) ősz. fn. Birtoklási, szerzési eljárás, midőn visszafoglalunk valamit. V. ö. VISSZAFOGLAL.

VISSZAFOJT, (vissza-fojt) ősz. áth. A lélek-zetről mondják, midőn azt valaki visszatartja.

VISSZAFOLY, (vissza-foly) ősz. önh. 1) A folyóvíz bizonyos ellenyomás, meggátolás következtében rendes folyásával ellenkező irányban foly. *A kisebb folyó visszafoly, midőn torkolatánál az áradó nagyobb folyó visszatolja.* 2) A kiömlött, kiáradt víz, vagy más nedv ismét oda foly, honnan kiered. *Duna apadásakor a kiöntések visszafolyának.* 3) Átv. ért. bizonyos kiadások, költségek némi jövedelem, vagy bevétel, vagy nyereség útján megkerülnek.

VISSZAFOLYÁS, (vissza-folyás) ősz. fn. 1) Rendes irányától visszafelé forduló folyás. 2) A kiömlött nedvnek előbbi ágyába, medrébe stb. visszaterése. 3) Kiadások visszakерülése.

VISSZAFOLYÓ, (vissza-folyó) ősz. mn. Ami visszafoly.

VISSZAFORDÍT, v. —FORDIT, (vissza-fordít) ősz. áth. Úgy fordít, hogy előbbi helyzetével, vagy menetével ellenkező irányban legyen. *Visszafordítani a szekeret, a hajót.* V. ö. FORDÍT.

VISSZAFORDÍTÁS, v. —FORDÍTÁS, (vissza-fordítás) ősz. fn. Cselekvés, illetőleg mozdítás, tereles, midőn visszafordítanak valamit.

VISSZAFORDÚL, v. —FORDUL, (vissza-fordul) ősz. önh. Ismét azon oldalra, vagy irány felé fordul, melyet maga után hagyott; visszatér, visszamegy. V. ö. FORDÚL.

VISSZAFORDULÁS, v. —FORDULÁS, (vissza-fordulás) ősz. fn. Irányváltztatás, midőn a mozgásban levő test továbbra, előbbre haladni megszűnik, fordulva s visszafelé veszi irányát; visszamenés, visszatérés.

VISSZAFORDULT, (vissza-fordult) ősz. mn. Átv. ért. gonoszszá változott, gonosz, rossz (perversus). *Visszafordult világ.* Erdősynél: „Viszha fordult fajú nép”. (Lukács. IX.) Pestinél: *viszos*, a Müncheni codexben *viszha* v. *visszavivó*. V. ö. VISZSA, (1).

VISSZAFORDULTSÁG, (vissza-fordultság) ősz. fn. Átv. ért. gonoszság, rosszság. (Perversitas) Molnár A.). V. ö. VISSZAFORDULT.

VISSZAFÚ, v. —FÚJ, v. FÚV, (vissza-fú v. —fúj v. —fúv) ősz. önh. és áth. 1) Visszafú a szél, midőn előbbi irányát ellenkezőre változtatja. 2) Fuvással eltávolít magától valamit. *A szemébe fútt füstöt visszafújja.* V. ö. FÚ.

VISSZAFUT, (vissza-fut) ősz. önh. Futva ismét oda tér, honnan elment, eltávozott, elfutott. *Az akolba terelt ménes visszafutott a mezőre.* V. ö. FUT.

VISSZAFUTÁS, (vissza-futás) ősz. fn. Az elhagyott helyre futva visszatérés.

VISSZAFUTOS, (vissza-futos) ősz. őnh. Futva többször visszatér.

VISSZAFÜLEL, (vissza-fülel) ősz. áth. Fülénél fogva visszahúz.

VISSZAFÜLELÉS, (vissza-fülelés) ősz. fn. Fülön fogva visszahúzás.

VISSZAFÜTTYENT, (vissza-fütyent) ősz. őnh. és áth. 1) Fütyöt fütytel viszonzoz. 2) Fütytel visszahi. *Vissza fütytteni a vadászebeket.*

VISSZAFÜTTYENTÉS, (vissza-fütyentés) ősz. fn. 1) A hallott füty viszonzása. 2) Fütyszóval visszahívás.

VISSZAFÜTYÖL, (vissza-fütyöl) ősz. őnh. Fütyölést fütyöléssel viszonzoz.

VISSZAGONDOL, (vissza-gondol) ősz. őnh. és áth. 1) Az elmúltakra, történetekre gondolatban visszatér. *Visszagondolni a régi jó időkre, ifjúságunk napjaira.* 2) Gondolatban mintegy újra eléldéz, maga elé állit valamit, emlékezetébe visszahoz. *Ami elmúlt, visszagondolhatod, de nem állíthatod vissza.*

VISSZAGONDOLÁS, (vissza-gondolás) ősz. fn. Ész működése, midőn visszagondol valamire. V. ö. **VISSZAGONDOL**.

VISSZAGONDOLKOZIK, (vissza-gondolkozik) ősz. k. Gondolkozva, illetőleg emlékezve, képzelődve az elmúltakat forgatja eszében. V. ö. **GONDOLKOZIK**.

VISSZAGÖRBED, (vissza-görbed) ősz. őnh. 1) Ami görbe állapotából kiegyenesítve volt, ismét görbévé lesz. 2) Hátrafelé görbed.

VISSZAGÖRBEDÉS, (vissza-görbedés) ősz. fn. Hajlás, meghajlás neve, midőn valami visszafelé görbed.

VISSZAGÖRBÍT, (vissza-görbít) ősz. áth. 1) Az egyenessé igazított testet ismét előbbi görbe alakúvá hajlítja. 2) Hátrafelé görbít. V. ö. **GÖRBÍT**.

VISSZAGÖRBÍTÉS, v. **GÖRBÍTÉS**, (vissza-görbítés) ősz. fn. Cselekvés, hajlítás, mely által visszagörbítünk valamit. V. ö. **VISSZAGÖRBÍT**.

VISSZAGÖRBÜL, (vissza-görbül) 1 **VISSZAGÖRBED**.

VISSZAGÖRBÜLÉS, v. — **GÖRBÜLÉS** 1. **VISZAGÖRBEDÉS**.

VISSZAGÖRDÍT, (vissza-gördít) ősz. áth. Valamely hengerded, vagy gömbölyű testet ismét oda gördít, a honnan elgördült, vagy elgördítették. *Az öblítés végett kúthoz gördített hordókat visszagördíteni a pinczébe, a színbe.* V. ö. **GÖRDÍT**.

VISSZAGÖRDÍTÉS, (vissza-gördítés) ősz. fn. Tolás, taszítás, mely által visszagördítnek valamit. V. ö. **VISSZAGÖRDÍT**.

VISSZAGÖRDÜL, (vissza-gördül) ősz. őnh. Oda gördül ismét, ahonnan elgördült, vagy elgördítették. *A lejtőre toll hordó visszagördült a lapályra.* V. ö. **GÖRDÜL**.

VISSZAGÚNYOL, (vissza-gúnyol) ősz. áth. A vallott gúnyt gúnynyal viszonzozza, forbátolja.

VISSZAGÚNYOLÁS, (vissza-gúnyolás) ősz. fn. A mástól szenvedett gúnynak visszonzása.

VISSZAGURDÍT, (vissza-gurdít); **VISSZAGURDUL**, **VISSZAGURUL**, 1. **VISSZAGÖRDÍT**; **VISSZAGÖRDÜL**.

VISSZAGYALOGOL, (vissza-gyalogol) ősz. őnh. Gyalogolva ismét oda megy, ahonnan eltávozott. V. ö. **GYALOGOL**.

VISSZAGYALOGOLÁS, v. — **GYALOGLÁS**, (vissza-gyalogolás) ősz. fn. Az eltávozási helyre gyalogolva visszatérés.

VISSZAHAJÍT, v. — **HAJIT**, (vissza-hajít) ősz. áth. 1) Amit hozzá hajítottak, azt ismét oda hajítja, a honnan jött. *Visszahajítani a laptát, a követ.* 2) Amit kapott, hajítva az adónak visszaveti. V. ö. **HAJIT**.

VISSZAHAJÍTÁS, v. — **HAJÍTÁS**, (vissza-hajítás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszahajítunk valamit. V. ö. **VISSZAHAJÍT**.

VISSZAHAJLÁS, (vissza-hajlás) ősz. fn. Hátra-görbedése valamely testnek.

VISSZAHAJLIK, (vissza-hajlik) ősz. k. Egyenes irányból hátrafelé hajlik, görbed, t. i. valamely erőszakos nyomás, húzás, csavarás stb. következtében. Különbözik tőle: *visszahajol*. V. ö. **HAJLIK**; **HAJOL**.

VISSZAHAJOL, (vissza-hajol) ősz. őnh. Testét önként hátrafelé hajtja.

VISSZAHAJT, (vissza-hajt) ősz. áth. 1) Hátra visszafelé hajlít, görbít, s mintegy kajlít, kampít. *Visszahajtani az egyenes gallért.* 2) Előbbi helyére visszauz, kerget, s mintegy *haj haj!* szóval visszamenésre ösztönöz. *A nyáját a legelőről visszahajtani az ölbe.* 3) Átv. visszafelé tol, nyom. *A szél visszahajtja a hajót a parthoz.* V. ö. **HAJT**.

VISSZAHAJTÁS, (vissza-hajtás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszahajtanak valamit, v. valakit.

VISSZAHALLIK, (vissza-hallik) ősz. k. Visszhangzik, a távolból hallik. *A vadászok kürtszava, kiáltása visszahallik.* V. ö. **HALLIK**.

VISSZAHANG, (vissza-hang) 1. **VISZHANG**.

VISSZAHANGOL, ősz. áth. A bizonyos módon hangolt hangszert ismét az előbbi módra hangolja.

VISSZAHANGOZ, (vissza-hangoz) ősz. áth. A bele ütődött hangot viszonzozza, visszauiti, ismétli. *A kürtök riadását, a mennykőcsapást visszahangozzák a sziklák.* Összebb húzva: *visszhangoz*.

VISSZAHANGOZÁS, (vissza-hangozás) ősz. fn. A valamibe ütődött hangnak visszauítése.

VISSZAHANGZÁS, (vissza-hangzás) ősz. fn. A hangnak visszauitódése; visszhangzás.

VISSZAHANGZIK, (vissza-hangzik) ősz. k. 1) A bele ütődött hang visszauitódik. *Az üres teremek a lábdobogásoktól visszahangzanak.* 2) Visszásan, kellemetlenül hangzik, p. a rossz zene.

VISSZAHÁNY, (vissza-hány) ősz. áth. Holmit ismét azon helyre hány, a honnan jött, vagy kapta.

A hálóba szorult apró halakat visszahányni a vízbe.
V. ö. HÁNY.

VISSZAHÁNYÁS, (vissza-hányás) ősz. fn. Cselekvés, midőn holmit visszahánytak.

VISSZAHANYATLÁS, (vissza-hanyatlás) ősz. fn. Hanyatt visszaesés; ismétli hanyatlás.

VISSZAHANYATLIK, ősz. k. Ismét oda hanyatlik, ahonnan fölkelt, fölemelkedett. V. ö. HANYATLIK.

VISSZAHARAP, (vissza-harap) ősz. áth. A harapást harapással viszonozza, forbatolja. *Egyik eb a másikat visszaharapja.* V. ö. HARAP.

VISSZAHAT, (vissza-hat) ősz. önh. A hatást viszonozza, ellenhatással viszonozza. V. ö. HAT, ige.

VISSZAHATÁS, (vissza-hatás) ősz. fn. Hatást viszonozó hatás, ellenhatás, vagyis a cselekvő erőnek oly működése, mely a vele ellentétben levő erőt gyöngíteni, vagy megsemmisíteni törekszik. *A hatás visszahatást szül, okoz.* V. ö. HATÁS.

VISSZAHATÓ, (vissza-ható) ősz. mn. Ami visszahat, ami a hatást ellenhatással viszonozza. Nyelv-tani ért. *visszaható ige*, oly középige, melyben az alany cselekvése önmagára vonatkozik, s mintegy visszatér, milyenek a) az *odik, édik, ödik* képzésűek. p. *csavarodik, telepedik, göndörödik*, mintegy csavarítja, telepíti, göndöríti önmagát; b) a *kodik, kédik, ködik, kozik, kézik, közik* képzőjűek, pl. *vonakodik, vetekedik* azaz vonogatja, veteti önmagát; *bontakodik, mérkezik, törölközik* bontogatja, méregeti, törölgeti magát; c) melyek két vagy több alanynak egymásra vonatkozó hatását, cselekvését fejezik, ki p. *marakodik, kötekedik, verekedik, gyűlölködik*, t. i. valakivel v. egymással.

VISSZAHATÓLAG, (vissza-hatólag) ih. Visszaható módon vagy állapotban.

VISSZAHÁTRÁL, (vissza-hátrál) ősz. önh. Ismételve hátrál, vagy hátrálva visszavonul, magát visszavonja.

VISSZAHÁTRÁLÁS, (vissza-hátrálás) ősz. fn. Hátrálva visszavonulás.

VISSZAHELYEZ, (vissza-helyez) ősz. áth. Ismét azon helyre tesz, állít, fektet stb. valamit, ahol előbb volt. *A kivett könyveket visszahelyezni a polczra, szekrénybe. A pert előbbi állapotba visszahelyezni* am. megijítani. Személyre vonatkozólag, előbbi állapotában, hivatalába stb. igtat, bevezet valakit.

VISSZAHELYEZÉS, (vissza-helyezés) ősz. fn. Cselekvés, midőn valamit v. valakit visszahelyeznek valahova. Előbbi állapotba visszahelyezés. V. ö. VISSZAHELYEZ.

VISSZAHENGÉRÉDIK, (vissza-hengéredik) ősz. k. Ismét oda hengeredik, honnan elhengeredett, vagy elhengerítették. *A hordó a lejtőről visszahengeredett.* V. ö. HENGÉRÉDIK.

VISSZAHENGÉRÉG, (vissza-hengérég) ősz. önh. Hengeregre visszatér, visszafelé mozog.

VISSZAHENGÉRGET, (vissza-hengérget) ősz.

gyak. áth. Hengergetve előbbi helyére, állására hajt. V. ö. HENGÉRGET.

VISSZAHEVERÉDIK, (vissza-heverédik) ősz. k. Heverés végett ismét azon helyre fekszik, hol előbb hevert. *A juhász felkelt a fa alól, s körülnézve a nyáját visszaheveredett.* V. ö. HEVERÉDIK.

VISSZAHÍ, v. —HÍV, (vissza-hí v. —hív) ősz. áth. A távozásban, menésben levőt, vagy a bizonyos célra küldött s távol levő személyt visszaidézi. *Vissza hívni a hírnököket, a követeket.* V. ö. HÍ, ige.

VISSZAHINT, (vissza-hint) ősz. áth. Holmit hintve, szórva ismét oda hány, vet, ahol előbb volt. *A földről fölszedegedett gabnaszemeket visszahinteni.* V. ö. HINT.

VISSZAHINTÉS, (vissza-hintés) ősz. fn. Cselekvés, midőn valamit ismét előbbi helyére hintenek.

VISSZAHÍV I. VISSZAHÍ.

VISSZAHÍVÁS, (vissza-hívás) ősz. fn. Cselekvés, illetőleg parancs, rendelet, kérelem stb., mely-nél fogva valakit visszahívak. V. ö. VISSZAHÍ.

VISSZAHÍVHATATLAN v. —HÍVHATLAN, (vissza-hívhat-[at]lan) ősz. mn. Akit visszahívni nem lehet.

VISSZAHÍVATLAN, (vissza-hívatlan) ősz. mn. Akit vissza nem hívtak. (Irrevocatus. Molnár A.).

VISSZAHÓDÍT. v. —HÓDÍT. (vissza-hódít) ősz. áth. Az ellenség által elfoglalt, vagy elpártolt országot, illetőleg népet hódítás által ismét hatalmába kerít. *Az elvesztett, elpártolt tartományokat feggyeres erővel visszahódítani.* V. ö. HÓDÍT.

VISSZAHÓDÍTÁS, v. —HÓDÍTÁS, (vissza-hódítás) ősz. fn. A mások által elfoglalt vagy elpártolt tartományok visszaszerzése hadi erővel.

VISSZAHORD, (vissza hord) ősz. áth. Holmit egymás után ismét azon helyre hord, ahol előbb létezett. *A szekérre rakott gabonát visszahordani a kamarába, a magtárba. A vásárra kirakott árukat visszahordani a boltba.* V. ö. HORD.

VISSZAHORDÁS, (vissza-hordás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszahordanak holmit. V. ö. VISSZAHORD.

VISSZAHORDOZKODÁS, (vissza-hordozkodás) ősz. fn. Hordozkodás, midőn valaki előbbi lakhelyére, szállására visszatér. V. ö. HORDOZKODÁS.

VISSZAHORDOZKODIK, (vissza-hordozkodik) ősz. k. Holmijével együtt ismét előbbi lakhelyére, szállására takarodik. Faluról visszahordozkodni a városba. *Elhagyott lakhelyére visszahordozkodott.* V. ö. HORDOZKODIK.

VISSZAHORDOZÓSKODIK, I. VISSZAHORDOZKODIK.

VISSZAHOZ, (vissza-hoz) ősz. áth. Valakit vagy valamit ismét azon helyre hoz, vagy szállít, ahonnan eltávozott, vagy ahonnan elvitték. *Visszahozni vason a szőkevényeket. Visszahozni a levelet.* V. ö. HOZ.

VISSZAHOZÁS, (vissza-hozás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszahoznak valakit v. valamit. V. ö. **VISSZAHOZ**.

VISSZAHOZHATATLAN, v. — **HOZHATLAN**, (vissza-hozhatatlan) ősz. mn. Amit visszahozni nem lehet; szokott átv. ért. amit ismét előállítani, létesíteni, jelenné tenni lehetetlen, *Visszahozhatlan idő, elmúlt ifjúság. Vissza-hozhatlan boldog napok.*

VISSZAHOZHATÓ, (vissza-hozható) ősz. mn. Amit visszahozni, illetőleg visszaállítani, újra létesíteni, előidézni lehet.

VISSZAHOZÓ, (vissza-hozó) ősz. mn. Aki v. ami valakit vagy valamit visszahoz. *Visszahozó névmás* l. **VISSZAMUTATÓ** alatt.

VISSZAHÖKKEN, (vissza-hökken) ősz. önh. Valamitől megijedve, megrettenve hátrafelé rándul. V. ö. **HÖKKEN**.

VISSZAHÖKKENÉS, (vissza-hökkenés) ősz. fn. Ijedés, megrezzenés következtében történő hátrafelé rándulás.

VISSZAHÖKÖL, (vissza-hököl) ősz. önh. Mondják különösen szarvas marhákról, midőn hátrafelé nyomulnak. Egyébiránt elég egyszerűen mondani: *hököl*, mert gyöke *hök* állatot szólító indulatszó, s am. hátra! *Hök te!* hátra te. V. ö. **HÖK**, **HÖKÖL**.

VISSZAHÖKÖLÉS, (vissza-hökölés) ősz. fn. Hökölve visszarándulás, visszalépés.

VISSZAHÖKÖLTET, (vissza-hököltet) ősz. mivel. 'Hök' kiáltással eszközli, hogy a barom hátráljon, hököljön. V. ö. **HÖKÖLTET**.

VISSZAHÖMPÖLYGET, (vissza-hömpölyget) ősz. gyak. áth. Eszközli, hogy bizonyos test, különösen folyadék visszafelé hömpölyögjön. *A patak medréből kiömlött vizet csatornázással visszahömpölygetni.*

VISSZAHÖMPÖLYÖG, (vissza-hömpölyög) ősz. gyak. önh. Hömpölyögve visszafelé mozog, foly. *A kiömlött árvíz visszahömpölyög a folyóba.* V. ö. **HÖMPÖLYÖG**.

VISSZAHÚLL, (vissza-húll) ősz. önh. Hüllva ismét oda esik, ahonnan fölvették, fölemelték. *A kosárba szedett burgonya visszahullott a földre.* V. ö. **HÚLL**.

VISSZAHULLÁS, (vissza-hullás) ősz. fn. A fölvett, fölemelt holminek előbbi helyére hullása.

VISSZAHURCZOL, (vissza-hurezol) ősz. áth. Előbbi helyére hurezol valakit, v. valamit. V. ö. **HURCZOL**.

VISSZAHURCZOLÁS, (vissza-hurezolás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszahurezolnak valakit, v. valamit. V. ö. **VISSZAHURCZOL**.

VISSZAHURCZOLKODÁS, (vissza-hurezolkodás) ősz. fn. Hurezolkodva előbbi lakhelyre visszatérés.

VISSZAHURCZOLKODIK, (vissza-hurezolodik) ősz. k. Holmijével együtt ismét előbbi lak-

helyére, régibb lakhelyére, szállására hurezolcodik, hordozkodik. V. ö. **HURCZOLKODIK**.

VISSZAHURÍT, (vissza-hurít) ősz. önh. és áth. 1) Nyers, ordító hangon felel vissza. *Az ellenmondóra visszahurítani.* 2) A hurítva káromolót, dorgálót hasonló hangon káromolja, dorgálja. V. ö. **HURÍT**.

VISSZAHURÍTÁS, v. — **HURÍTÁS** (vissza-hurítás) ősz. fn. Hurításra hurítással válaszolás.

VISSZAHUROGAT, (visszahurogat) ősz. gyak. áth. A hurogatót viszonyos hurogatással káromolja, dorgálja, visszatörölja. V. ö. **HUROGAT**.

VISSZAHUROGATÁS, (vissza-hurogatás) ősz. fn. Hurogatás viszonzása hurogatással.

VISSZAHÚZ, (vissza-húz) ősz. áth. Elhagyott előbbi helyére, vagy kiindulási pontja felé húz valakit, v. valamit. *A távozni, a szökni akarót erővel, kezénel, gallérjánál fogva visszahúzni. A leeresztett horgonyt, hálót visszahúzni. Átv. adott szavát, vallomását, állítását, ígéretét visszahúzni, am. annak valódiságát, illetőleg érvényét megsemmisíteni.*

VISSZAHÚZÁS, v. — **HUZÁS** (vissza-húzás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszahúznak valamit, tulajd. és átv. értelemben. V. ö. **VISSZAHÚZ**.

VISSZAHÚZÓDIK, **VISSZAHUZÓDIK**, (vissza-huzódik) ősz. belszenvedő. Önmagát visszahúzza. Mondjuk különösen mozgó népseregről, hadról, midőn előre tett haladásában megfordul, s bizonyos helyre visszatér. *Sikeretlen rohanás után visszahúzódni a táborba.* Továbbá, a cselekvény, a működés teréről, vagy társadalmi közlekedéstől távozik, s mintegy magányba tér vissza.

VISSZAIDÉZ, (vissza-idéz) ősz. áth. A már egyszer vagy többször idéztet, jelen voltat ismét idézi, magához hívja. *Az elbocsátott tanukat vissza-idézni a törvéngyűlés elé.* Átv. az elmúlt, régi dolgokat képzeletben, emlékezetben előállítja, vagy hasonló alakban létesíti. *A nemzet régi fényét, dicsőségét visszaidézni.* V. ö. **IDÉZ**.

VISSZAIDÉZÉS, (vissza-idézés) ősz. fn. Cselekvés, illetőleg hívási rendelés, parancs, mely által visszaidéznek valakit. Emlékezetbe visszahívás. V. ö. **VISSZAIDÉZ**.

VISSZAIGAZÍT, (vissza-iagzít) ősz. áth. 1) Ami valamikép rendetlen, helytelen, hibás állapotba jött, azt ismét előbbi rendes, helyes, hibátlan állapotába állítja vissza. *Az elkuszált, szétbomlott hajtat, fodrokat visszaigazítani.* 2) Azt, akinem kellő módon vagy időn, helyen kívül, vagy tévedésből járul hozzá, elmenésre utasítja, visszaküldi, vagy kellő útmutatást adva elbocsátja. *A tolakodókat visszaigazítani. A panaszos félt illető birájához visszaigazítani.* V. ö. **IGAZÍT**.

VISSZAIGAZÍTÁS, v. — **IGAZÍTÁS**, (vissza-igazítás) ősz. fn. Cselekvés, mely által valakit vagy valamit visszaigazítanak. l. **VISSZAIGAZÍT**.

VISSZAIGÉR, v. — **IGÉR** (vissza ígér) ősz. áth. Valamely ígéretet ígérettel viszonz. *Én gyümölcsöt ígértem neki, s ő nekem vadat ígért vissza.* V. ö. **IGÉR**.

VISSZAIGÉRKÉZIK, v. —**IGÉRKÉZIK**, (vissza-igérekzik) ősz. k. Azt ígérgeti maga felől, hogy vissza fog jönni, vagy menni. *Visszaigérkezett hozzánk, de nem jött.* V. ö. **IGÉRKÉZIK**.

VISSZAIJED, (vissza-ijed) ősz. önh. Ijedve hátrál, visszavonja magát, távolodik valakitől v. valamitől. *Olyan utálatos, hogy látására visszaijedtem tőle.* V. **IJED**.

VISSZAIJEDES, (vissza-ijedés) ősz. fn. Ijedés által okozott visszahökkenés.

VISSZAILLESZT, (vissza-illeszt) ősz. áth. Ismét oda illeszti, alkalmasan oda helyezi, ahol előbb volt. *A kivett dongát visszailleszteti a hordóba.* V. ö. **ILLESZT**.

VISSZAILLESZTÉS, (vissza-illesztés) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszaillesztünk valamit. V. ö. **VISSZAILLESZT**.

VISSZAINDÍT, v. —**INDIT**, (vissza-indít) ősz. áth. Az állapotásban, nyugovásban levőt megindítja, hogy visszafelé haladjon, menjen. V. ö. **INDÍT**.

VISSZAINDÍTÁS, v. —**INDÍTÁS**, (vissza-indítás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszaindítanak valamit. V. ö. **VISSZAINDÍT**.

VISSZAINDÚL, v. —**INDUL**, (vissza-indul) ősz. önh. Utját ismét oda veszi, ahonnan jött. *Az idegen országból jött seregek visszaindulnak hazájokba.* V. ö. **INDÚL**.

VISSZAINDÚLÁS, v. —**INDULÁS**, (vissza-indulás) ősz. fn. Útra indulás az elhagyott hely felé.

VISSZAINT, (vissza.int) ősz. áth. Intve az elmenőnek jelt ad, hogy jöjjön vissza; visszahí, visszaidéz. V. ö. **INT**.

VISSZAÍR, (vissza-ír) ősz. önh. és áth. Valakinek írására, levelére írással, levéllel válaszol, felel. *Tudakozódó barátjának visszaírt. Azt írta vissza, hogy mit sem tud a dologról.* V. ö. **ÍR**.

VISSZAÍRÁS, v. **ÍRÁS**, (vissza-írás) ősz. fn. Cselekvés, midőn valakinek visszairunk.

VISSZAI RAT, (vissza-irat) ősz. fn. Felelő, válaszoló, iratot viszonzó irat.

VISSZAÍTÉL, v. —**ÍTÉL**, (vissza-ítél) ősz. áth. Ítéletmondás által bizonyos jószágot előbbi, vagy jogszerű birtokosának visszaadni rendel. *Az erőszakkal elfoglalt, bitorolt jószágot a törvényes örökösnek visszaítélni.* V. ö. **ÍTÉL**.

VISSZAÍTÉLÉS, v. —**ÍTÉLÉS**, (vissza-ítélés) ősz. fn. Birói, törvényszéki határozás, mely által valakinek visszaitélni valamit. V. ö. **VISSZAÍTÉL**.

VISSZAIZEN, (vissza-izen) ősz. áth. Valamely izenetre vizsonti izenetet küld.

VISSZAJÁR, (vissza-jár) ősz. önh. Elhagyott előbbi helyére gyakran, többször visszamegy. A babonhit szerint *visszajár a megholt ember lelke*, midőn kísértetképen meg szokott jelenni. Átv. a fizetésül átadott nagyobb pénzdarábból az illető járandóságot fölülmuló rész az általadó fizetőt illeti. *A százförintosból visszajár 15 for. 20 kr.*

VISSZAJÁRÁS, (vissza-járás) ősz. fn. Cselekvés, midőn valaki visszajár valahová.

VISSZAJÁTSZIK, (vissza-játszik) ősz. k. Amit némi cseljátékkal, büvölő ügyességgel valakitől el tulajdonított, vagy eltüntetett, azt hasonló módon visszatéríti. *A bűjätékos a zsebemből eltüntetett pénzt visszajátszotta. A kártyán elvesztett pénzt visszajátszani.*

VISSZAJÓ, v. —**JÖN**, (vissza-jő v. —jön) ősz. önh. Ismét ide jő, ahonnan eltávozott. *Visszajönnék a vadászok. Ő nem jön vissza többé*, meghalt. Átv. ami elmúlt, újra vagy hasonló alakban jelenkezik. *Régi baja visszajött. Vajjon visszajönnék-e a régi jó napok?*

VISSZAJÖVÉS, (vissza-jövés) ősz. fn. Ismét ezen helyre jövés, honnan eltávozott valaki. V. ö. **JÖVÉS**.

VISSZAJÖVET, (vissza-jövet) 1) ősz. fn. Jövet, melyet az innét eltávozott ismét e helyre tesz. 2) Használtatik határozóul is, e helyett: visszajövetkor. *Visszajövet megbetegedett. Helyesebben: jövette, régies ragozás szerint: jövettem, jövetted, jövette.*

VISSZAJÖVETEL, (vissza-jövetel) 1. **VISSZAJÖVET**, 1).

VISSZAJUT, (vissza-jut) ősz. önh. 1) Bizonyos viszontagságok, vagy távollét, elmaradás, letartóztatás után ismét visszajön, haza ér. *Sok veszély, hányás vetés után visszajutott hazájába.* 2) Némi törvényes jutalék, osztalék gyanánt visszajár neki, amihez joga, vagy igénye volt. V. ö. **JUT**.

VISSZAKACSGINGAT; **VISSZAKACSGINGATÁS** 1. **VISSZAKACSONGAT**; **VISSZAKACSONGATÁS**.

VISSZAKACSGINT, (vissza-kacsint) ősz. önh. Kacsintva visszanéz; hátrafelé kacsint. V. ö. **KACSGINT**.

VISSZAKACSGINTÁS, (vissza-kacsintás) ősz. fn. Kacsintás, melyet valaki hátrafelé tesz.

VISSZAKACSONGAT, (vissza-kacsongat) ősz. gyak. önh. Gyakran kaczerködve hátra felé kacsint.

VISSZAKACSONGATÁS, ősz. fn. Többszöri visszakacsintás.

VISSZAKAP, (vissza-aap) ősz. önh. és áth. 1) Kezével hátra kap, hogy valamit fogjon, vagy érintsen stb. 2) Amit akármiképen elvesztett, azt bizonyos úton módon ismét megkapja, visszanyeri. *Elkobzott jószágát, ellopott pénzét hiánytalanul visszakapta.* V. ö. **KAP**.

VISSZAKAPÁS, ősz. fn. 1) Hátrafelé kapás. 2) Az elvesztett józágnak visszanyerése.

VISSZAKAPCSOL, (vissza-kapcsol) ősz. áth. Tulajd. ért. kapcsolással ismét öszveköti, együvé fűz valamit. *Visszakapcsolni a szétbomlott ruhaszárnyakat.* Átv. a többitől elvált, elszakasztott, elkülönített részt ismét azokkal egyesíti, öszveköti. *Az országtól birodalomtól elszakasztott tartományokat visszakapcsolni.* Továbbá 1. **VISSZACSATOL**.

VISSZAKAPCSOLÁS, (vissza-kapcsolás) ösz. fa. Ismételt egyesítés, öszvekötés, mely által valamit visszakapcsolnak. V. ö. **VISSZAKAPCSOL**.

VISSZAKEBLEZ, (vissza-keblez) ösz. áth. 1) Ami valamely területi körből ki volt véve, szakasztva stb., azt ismét annak körébe foglalja, s azzal egyesíti. *Valamely vármegyétől elszakasztott, vagy elkülönített helységet, vidéket visszakeblezni.* 2) Akit valamely testületi karból kebelből kivettek, kizártak stb., azt ismét abba helyezi.

VISSZAKEBLEZÉS, (vissza-keblezés) ösz. fn. Cselekvés, viszonyváltoztatás, mely által valamit előbbi területkörébe, vagy valakit bizonyos testületi karba visszakebleznek. V. ö. **VISSZAKEBLEZ**.

VISSZAKELTEZ, (vissza-keltez) ösz. áth. Valamely iromány keltét előbbre teszi, írja mint a mely időben az valóban megtörtént; helyesebben: *előbbre keltez.* (Autedatiren).

VISSZAKÉNYSZERÍT, (vissza-kényszerít) ösz. áth. Valakit v. valamit kényszerít, hogy visszafelé menjen, térjen, mozogjon, haladjon stb.

VISSZAKÉR, (vissza-kér) ösz. áth. Amit átengedett, oda adott, oda ajándékozott, kölcsönözött stb. valakinek, azt visszaadni kéri. *A kölcsön adott könyvet, pénzt visszakérni.* V. ö. **KÉR**.

VISSZAKÉREDZIK, (vissza-kéredzik) ösz. k. Kérés mellett visszamenni akar vagy készül.

VISSZAKÉRÉS, (vissza-kérés) ösz. fn. Cselekvés, illetőleg követelés, mely által visszakérünk valamit.

VISSZAKÉRÉSZTÉL, (vissza-kérésztél) ösz. áth. A németes *wiedertafen* után betű szerénti fordított kifejezés, helyesebben: *újra keresztel*, azaz, a kisdéd korában megkereszteltett felnőtt korában ismét megkereszteli. V. ö. **VISSZAKERESZTELO**.

VISSZAKÉRÉSZTÉLÉS, (vissza-kérésztélés) ösz. fn. Helyesebben: *újra keresztelés*, másodszori keresztelés.

VISSZAKÉRÉSZTELO, (vissza-kérésztelő) ösz. fn. Helyesebben: *újra keresztelő*, mint tagja a Luther korában támadt, s messze elágazott azon hitfelekezetnek, melynek lényeges hitágazata szerént a kisdédok keresztelése érvénytelen, minél fogva a keresztséget érett korban még egyszer ismétlik. (Anabaptista, Rebaptisans). Előjön Pázmánynál is. (Kalaúz. 132. l.).

VISSZAKERGET, (vissza-kerget) ösz. áth. Embert, vagy más állatot kerget, hogy elhagyott, előbbi, kellő helyére térjen vissza. *A kiszabadult csikókat visszakergetni az akolba.* V. ö. **KERGET**.

VISSZAKERGETÉS, (vissza-kergetés) ösz. fn. Űzés, hajtás, terelés, mely által visszakergetnek valamely állatot.

VISSZAKERÍT, (vissza-kerít) ösz. áth. Az akármikép elveszett, eltévedt, eltűnt stb. jószágot bizonyos úton módon visszaszerzi. *Akárhová lett, de visszakerítem.*

VISSZAKERÍTÉS, v. —**KERÍTÉS**, (vissza-kerítés) ösz. fn. Cselekvés, mely által visszakerítünk valamit. V. ö. **VISSZAKERÍT**.

VISSZAKERÜL, v. —**KERÜL**, (vissza-kerül) ösz. önh. 1) A mi elveszett, eltévedt, eltűnt, ismét előjön, elékerül, megkerül. *Az ellopott jószág, visszakerült.* 2) Kerülve, görbe uton visszatér.

VISSZAKERÜLÉS, v. —**KERÜLÉS**, (vissza-kerülés) ösz. fn. 1) Elékerülés. 2) Cselekvés, midőn kerülve visszatér valaki.

VISSZAKÉSÉR l. **VISZSZAKÍSER**.

VISSZAKÉSZÜL, v. —**KÉSZÜL**, (vissza-készül) ösz. önh. Készületeket tesz a visszamenésre, vagy jövőre. *A vendégek visszakészülnek. Hazájába visszakészül.*

VISSZAKÉSZÜLÉS, v. —**KÉSZÜLÉS**, (vissza-készülés) ösz. fn. Készülés a végett, hogy visszainduljunk, visszatérjünk.

VISSZAKÉZ, (vissza-kéz) ösz. fn. Kifelé hajtott, fordított kéz. *Visszakézzel pofon ütni vatakit*, Mondják így is: *késtül ütni.*

VISSZAKIÁLT, (vissza-kiált) ösz. önh. és áth. 1) Viszonozva, válaszképen kiált. *A kiáltónak, hívónak szavára visszakiáltani.* 2) Kiáltó hangon hí valakit, hogy térjen vissza. *Az útra bocsátott szolgát visszakiáltani.*

VISSZAKIÁLTÁS, (vissza-kiáltás) ösz. fn. 1) Kiáltásra kiáltással válaszolás. 2) Kiáltó hangon visszahívás.

VISSZAKÍNÁL, v. —**KÍNÁL**, (vissza-kínál) ösz. áth. A kínált tárgyat a kínálónak vissza adni v. juttatni kész, hajlandó. Mondják leginkább törvénykezésben az eskürol. *A kínált esküt visszakinálni.*

VISSZAKÍSER, v. —**KÍSER**, (vissza-kísér) ösz. áth. Valakit oda kísér, ahonnan jött. *A látogató vendéget visszakisérni saját lakába.*

VISSZAKISÉRÉS, (vissza-kissérés) ösz. fn. Cselekvés, midőn visszakisérünk valakit. V. ö. **VISZSZAKÍSER**.

VISSZAKÍVÁN, v. —**KÍVÁN**, (vissza-kíván) ösz. áth. 1) Kívánja, hogy ami előbb övé volt s azután más birtokába vagy hatalmába jutott, visszaadassék neki. *Visszakívánni a háboruban elfoglalt várakat, hadi szereket.* 2) Kívánja, hogy ami elmúlt, ismét létesüljön. *Visszakívánni a régi jó idöket.* 3) A jót vagy rosztat kívánónak viszont ugyanazt kívánja.

VISSZAKÍVÁNÁS, v. —**KÍVÁNÁS** (vissza-kívánás) ösz. fn. 1) Kívánás, mely által valamit visszaadni sürgetünk; visszakövetelés. 2) Elmult dolgok visszaóhajtása. 3) Viszonzott kívánás.

VISSZAKÍVÁNKOZIK, v. —**KÍVÁNKOZIK**, (vissza-kívánczik) ösz. k. Ismét oda menni kíván, óhajt ahonnan eljött. *Visszakívánczik hazájába, falujába.* Továbbá, előbbi állapotába visszatérni kíván. *Elhagyott hivatalába visszakívánczik.* V. ö. **KÍVÁNKOZIK**.

VISSZAKORBÁCSOL, (vissza-korbácsol) ösz. áth. Korbácsal verve, vagy fanyegatva valakit, előbbi elhagyott helyére visszatérni kényszerít.

VISSZAKÖLTÖZÉS, (vissza-költözés) ösz. fn. Visszatérés, visszahordozkodás azon helyre, honnan elköltözött valaki. V. ö. **KÖLTÖZÉS**.

VISSZAKÖLTÖZIK, (vissza-költözik) ösz. k. Ismét oda költözik, ahonnan elköltözött; visszahordozkodik. Az ősszel elköltözött vándormadarak tavaszkor visszaköltöznek. Faluról visszaköltözni a városba, hol előbb lakott valaki.

VISSZAKÖSZÖN, (vissza-köszön) ösz. önh. A köszönést köszönéssel fogadja, viszonozza

VISSZAKÖSZÖNT, (vissza-köszönt) ösz. áth. A köszöntést viszonozza.

VISSZAKÖSZÖNTET, (vissza-köszöntet) ösz. mivelt. A ki őt köszöntette, azt viszonoosan köszönteti. V. ö. **KÖSZÖNTET**.

VISSZAKÖT, (vissza-köt) ösz. áth. Ami el volt oldva, kötelékétől szabadítva, azt ismét előbbi helyére köti. A leoldott kardot derekdra visszaköti. Az elszabadult barmot visszakötni a jászolhoz.

VISSZAKÖVET. I. VISSZAKÖVETEL

VISSZAKÖVETEL, (vissza-követel) ösz. áth. Bizonyos jogi alapnál fogva kívánja, hogy mástól letartóztatott birtoka visszaadassék neki. V. ö. **KÖVETEL**.

VISSZAKÖVETELÉS, (vissza-követelés) ösz. fn. Sürgető cselekvés, mely által visszakövetelünk valamit. V. ö. **VISSZAKÖVETEL**.

VISSZAKÜLD, (vissza-küld) ösz. áth. 1) A hozzá küldött valakit, vagy valamit oda utasítja vissza, ahonnan küldötték. 2) Szélesb ért. az idegen helyről jöttet előbbi lakhelyére, hazájába utasítja. V. ö. **KÜLD**.

VISSZÁL, (vissza-al) áth. m. *visszál-t*. Bizonyos hajlékony szálú vékony testeket, ide-oda, jobbra-balra hajtogatva, vetegatva, sodorogtatva össze-vissza teker, sodorít, fodorít, sző, fon. A gombkötők visszálják a selyemfonalakat, midőn zsinórt vernek. A kosárkötők visszálják a vesszőszálakat, a takácsok a fonalakat. Haját visszálni, fodorítani. A beretvölők visszálnak, midőn a szőrnek első levétele után még egyszer ellenkező irányban neki fogják a kést. Szabó Dávidnál: „visszálni = közbeszőni, p. o. valamely vászonba, díktába (vászon neve) más szint. Visszálott fonal.”

VISSZÁLAG, (vissza-lag) Szabó Dávidnál am. visszásan, ellenkezőleg.

VISSZÁLÁS, (vissza-al-ás) fn. tt. *visszálás-t*, tb. —ok. harm. szr. —a. Cselekvés, midőn visszálnak valamit. *Fonalvisszálás, selyemvisszálás, hajvisszálás*. V. ö. **VISSZÁL**.

VISSZALÉP, (vissza-lép) ösz. önh. Lépést teszen hátrafelé. Átv. mondjuk emberről, aki bizonyos célra, irányra törekedett, s ezen törekvését abban hagyja, különösen aki valamely versenybeli működéstől visszavonja magát, abban részt venni megszűn, nem akar.

VISSZÁLKODÁS, (vissza-al-kod-ás) fn. tt. *visszálkodás-t*, tb. —ok. harm. szr. —a. Egyetlenkedő, egymás közt meghasonlott felek ellenkező törekvése, működése, midőn visszálkodnak; patvarkodás, perlekedés. Összetett szóval: *visszavonás*. Újabb szóval: *visszály*. V. ö. **VISSZÁLKODIK**.

VISSZALÉPÉS, (vissza-lépés) ösz. fn. Cselekvés, midőn valaki visszalép, tulajdon és átv. értelemben. V. ö. **VISSZALÉP**.

VISSZÁLKODIK, (vissza-al-kod-ik) gyak. k. m. *visszálkod-tam*, —tél, —ott. Mondjuk meghasonlott felekről, midőn bizonyos ügyben egymással ellenkező irányt követve feleselnek, perlekednek, újat húznak, egymás működéseit viszonoosan zavarják, gátolják, rövid szóval, midőn egymás irányában viszás módon törekeshetnek. Régiesen: *visszát von v. vonz*. V. ö. **VISSZÁ**, (2). Amattól ered a ma is szokott *visszavonás*.

VISSZÁLKODÓ, (vissza-al-og-od-ó) mn. tt. *visszálkodó-t*. Aki visszálkodik, patvarkodó, perlekedő, ellenkező irányban működő. *Visszálkodó felek, rokenok, társak*. V. ö. **VISSZÁLKODIK**.

VISSZÁLÓ, (vissza-al-ó) fn. tt. *visszált-t*. Eszköz, melylyel fonalat, selyemszálat stb. visszálnak. V. ö. **VISSZÁL**.

VISSZALOP, (vissza-lop) ösz. áth. Amit lopva elvettek tőle, azt lopva visszaveszi.

VISSZALOPÓDZIK, (vissza-lopódzik) ösz. k. Lopva, azaz, alattomban, suttonban előbbi helyére visszamegy. V. ö. **LOPÓDZIK**.

VISSZÁLOS, (vissza-al-os) mn. tt. *visszálos-t*, v. —at, tb. —ak. Molnár Albertnél amit könnyen lehet visszálni, visszáltható. (Versatilis, versabilis, versabundus).

VISSZALOVAGLÁS, (vissza-lovaglás) ösz. fn. Lóhátton visszatérés, visszamenés.

VISSZALOVAGOL, (vissza-lovagol) ösz. önh. Előbbi helyére lovagolva visszatér.

VISSZALÖK, (vissza-lök) ösz. áth. 1) A lökést lökessel viszonozza. 2) A felje közeledőt lökve eltávolítja magától. V. ö. **LÖK**.

VISSZALÖKÉS, (vissza-lökés) ösz. fn. Cselekvés, mely által visszálökünk valamit, v. valakit. V. ö. **VISSZALÖK**.

VISSZÁLY, I. VISZÁLY.

VISSZÁLYOS, (vissza-aly-os) mn. tt. *visszályos-t*, v. —at, tb. —ak. Szabó Dávidnál am. viszszaható, pl. *visszályos erő* (vis repulsiva).

VISSZAMAR, (vissza-mar) ösz. áth. 1) A marást marással viszonozza. 2) Marva viszszalúz, visszakerget.

VISSZAMARAD, (vissza-marad) ösz. önh. 1) A többitől elmarad, hátramarad, elkésik. 2) Mondjuk mennyiségről, mely valamely kikerekített egészhez, számhoz nem tartozik, s hozzá nem számíttatik. V. ö. **MARAD**.

VISSZAMARADÁS, (vissza-maradás) ösz. fn.

Elmaradás az előre haladottaktól, elkésés, hátramaradás.

VISSZAMÁSZ, (vissza-mász) ősz. őnh. Mászva oda tér vissza, ahonnan elmászott, vagy akármiképpen eltávozott. V. ö. MÁSZ.

VISSZAMEGY, (vissza-megy) ősz. őnh. Ismét oda megy, ahonnan elment. V. ö. MEGY.

VISSZAMELLÉKEL, (vissza-mellékel) ősz. áth. Ismét oda mellékel valamit, ahonnan ez mint melléklet elvétezt. V. ö. MELLÉKEL.

VISSZAMÉN, (vissza-mén) ősz. őnh. l. **VISZSZAMEGY**.

VISSZAMENÉS, (vissza-menés) ősz. fn. Menés, midőn valaki ismét oda megy, ahonnan eltávozott. Átv. a haladással ellenkező cselekvés.

VISSZAMENET, (vissza-menet) 1) ősz. fn. Elvont értelemben vett visszamenés mint végrehajtott cselekvés. 2) Ighatározólag am. visszamenéskor. *Visszamenet* (v. *visszamenett*) *útközben megbetegedett*.

VISSZAMENETEL, (vissza-menetel) ősz. fn. Menetel visszafelé. V. ö. MENETEL.

VISSZAMENNYDÖRÖG, (vissza-mennydörög) ősz. őnh. A mennydörgés hangját visszazonozza, visszahangozza. Átv. dörgő, kemény, dorgáló hangon válaszol.

VISSZAMER, (vissza-mer) ősz. áth. Ismét oda, illetőleg azon edénybe mer valamit, ahonnan kimerte, V. ö. MER.

VISSZAMÉR, (vissza-mér) ősz. áth. Amit bizonyos mértékkel mérve kapott, azt ismét azon mértékkel mérve visszaadja. Átv. hasonlót hasonlóval viszonzoz, forbatol, visszatorol. „A mely mértékkel mértek, visszamértetik nektek.” (Máté. 7. 1. Káldi).

VISSZAMERÉS, (vissza-merés) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszamernek valamit. V. ö. **VISSZAMER**.

VISSZAMÉRÉS, (vissza-mérés) ősz. fn. Cselekvés, midőn valaki visszamér valamit. V. ö. **VISZSZAMÉR**.

VISSZAMERÍT, (vissza-merit) l. **VISSZAMER**.

VISSZAMOND, (vissza-mond) ősz. áth. 1) Mondott szavát visszahúzza. 2) A rámondott gúnyszót, csúfnevet, szidalmat stb. viszonzozza.

VISSZAMONDÁS, (vissza-mondás) ősz. fn. 1) A mondott szónak visszahúzása. 2) Valamely sértő szónak viszonzása, hasonlóval visszatorlása.

VISSZAMOROG, (vissza-morog) ősz. őnh. A morgást morgással viszonzozza.

VISSZAMOZDÍT, v. — **MOZDIT**, (vissza-mozdít) ősz. áth. Valamit úgy mozdít, hogy vissza vagy hátrafelé nyomuljon, haladjon. V. ö. **MOZDÍT**.

VISSZAMOZDÍTÁS, v. — **MOZDÍTÁS**, (vissza-mozdítás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszafelé mozdítanak valamit.

VISSZAMOZDÚL, v. **MOZDUL**, (vissza-mozdul) ősz. őnh. Hátra, visszafelé mozdul. V. ö. **MOZDUL**.

VISSZAMOZDULÁS, v. — **MOZDULÁS** (vissza-mozdulás) ősz. fn. Mozdulás visszafelé tartott irányban.

VISSZAMUTAT, (vissza-mutat) ősz. őnh. Bizonyos jellel hátra, visszafelé, valamely elmúlt, elhagyott dologra mutat.

VISSZAMUTATÁS, (vissza-mutatás) ősz. fn. Cselekvés, jeladás, figyelmeztetés, melynél fogva visszamutatunk valamire.

VISSZAMUTATÓ, (vissza-mutató) ősz. mn. Aki v. ami valamire v. valakire visszamutat. *Visszamutató névmások* : *ki* (v. *aki*), *mely* (v. *amely*), *mi* (v. *ami*), t. i. ezek egy megelőző dologra, illetőleg személyre vonatkozva azokat a mondatban ismétlés nélkül visszahozzák, pl. a *ló*, *melyet* a múlt héten vettem, kehes; *Péter*, *ki* csak tegnap érkezett városunkba, már ismét elutazott; mintha mondanók: a *ló* kehes, *azt* a *lovat* a múlt héten vettem; *Péter* már ismét elutazott, *ő* csak tegnap érkezett városunkba.

VISSZANEVET, (vissza-nevet) ősz. őnh. és áth. 1) Nevetést nevetéssel viszonzoz. 2) A nevetve gúnyolót nevetve visszagúnyolja.

VISSZANEVETÉS, (vissza-nevetés) ősz. fn. Más nevetésének nevetéssel viszonzása.

VISSZANÉZ, (vissza-néz) ősz. őnh. Fejét hátra, az utána levő tárgyak felé fordítja, néz.

„Sötét olajfák illatos hűsében
Ül a bús vándor, köny ragyog szemében.
S mélyen sohajtva vissza-visszanéz.”

Honvágy. Kisfaludy K.

VISSZÁNOZ, (vissza-an-oz) A székelyeknél Kriza J. szerint am. viszonzoz; l. ezt. Eléjőn Szabó Dávidnál is.

VISSZANYARGAL, (vissza-nyargal) ősz. őnh. Nyargalva ismét oda tér vissza, ahonnan eltávozott.

VISSZANYARGALÁS, (vissza-nyargalás) ősz. fn. Nyargalva visszatérés, visszasietés.

VISSZANYER, (vissza-nyer) ősz. áth. Amit akármiképpen elvettek tőle, ismét visszakapja. *Elfoglalt jószágát, elvesztett hivatalát visszanyerni*. Különösen, amit játékokban elnyertek tőle, azt hasonló úton módon visszaszéri. *Elvesztett ezer forintjából kilenczszázat visszanyert*. V. ö. **NYER**.

VISSZANYERÉS, (vissza-nyerés) ősz. fn. Az elvett, elnyert jószágnak visszaszerezése.

VISSZANYOM, (1), (vissza-nyom) ősz. áth. 1) A nyomást nyomással viszonzozza. *Ha te nyomsz, én visszanyomlak*. 2) Nyomás által hátrálni, visszavonulni kényszerít valakit, v. valamit. *Visszanyomni a rohanó ellenséget. Az áradó Duna visszanyomja a kisebb folyókat*. V. ö. **NYOM**.

VISSZANYOM, (2), (vissza-nyom) ősz. fn. A visszafelé menőnek nyoma; másképp lehet: *visszanyom*.

VISSZANYOMÁS, (vissza-nyomás) ősz. fn. 1) Cselekvés, illetőleg ellenhatás, mely a nyomást

ellennyomással viszonozza. 2) Valakit vagy valamit hátrálásra kényszerítő nyomás.

VISSZANYÚJT, v. —NYÚJT, (vissza-nyújt) ősz. áth. Amit nyújtottak neki, azt nyújtva visszaadja. *A neki nyújtott kulacsot ivás után visszanyújtotta.*

VISSZANYUJTÁS, (vissza-nyújtás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszanyujtunk valamit. 1. VISSZANYÚJT.

VISSZANYÚL, (vissza-nyúl) ősz. őnh. Kezével hátra, visszafelé nyúl, péld. hogy valamit megfogjon, tapintson, keressen stb.

VISSZANYÚLÁS, v. —NYULÁS, (vissza-nyúlás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszanyúl valaki.

VISSZAOROZ, (vissza-oroz) ősz. áth. Amit orozva elvettek tőle, ő ismét orozva visszaszerzi. V. ö. OROZ.

VISSZAOROZÁS, v. —ORZÁS, (vissza-orozás) ősz. fn. Az elorzott jószágnak orozva visszaszerzése.

VISSZAÖNT, (vissza-önt) ősz. áth. Bizonyos nedvet, folyadékot ismét oda önt, ahonnan meritve volt. *A kitalált levest visszaönteni a fazékba.* V. ö. ÖNT.

VISSZAÖNTÉS, (vissza-öntés) ősz. fn. Cselekvés, midőn előbbi helyére, öblébe visszaöntenek valamit. V. ö. VISSZAÖNT.

VISSZAPARANC SOL, (vissza-parancsol) ősz. áth. 1) A haladásban, menésben, útban levőnek parancsolja, hogy térjen vissza. *Az útra indított seregeket visszaparancsolni előbbi állomásaikra.* 2) Ellenparancs által megszüntet valamit. *A megrendelt szer-tartást visszaparancsolni.* V. ö. PARANC SOL.

VISSZAPARANC SOLÁS, (vissza-parancsolás) ősz. fn. Rendelés, mely által visszaparancsolnak valamit.

VISSZAPÁRTOL, (vissza-pártol) ősz. őnh. Ismét azon párthoz, felekezethez szegődik, melytől előbb elpártolt. V. ö. PÁRTOL.

VISSZAPÁRTOLÁS, (vissza-pártolás) ősz. fn. Az elhagyott párthoz visszatérés.

VISSZAPATTAN, (vissza-pattan) ősz. őnh. 1) Mondjuk rugalmas testről, midőn más testbe ütőd-vén, arról pattanva visszaugrik. *A vaskapuról vissza-pattannak a golyók.* 2) A pattanást vizshangozza.

VISSZAPATTANÁS, (vissza-pattanás) ősz. fn. 1) Pattanó hangon visszaugrás. 2) A pattanó hang-nak viszonzása.

VISSZAPATTANT, (vissza-pattant) ősz. őnh. 1) A pattantást pattantással viszonozza. 2). L. VISSZAPATTÁN.

VISSZAPATTOG, (vissza-pattog) ősz. gyak. őnh. 1) Pattogva, azaz többször pattanva visszaugrik. *Még a jég is visszapattog róla.* (Népd.) 2) A patto-gást pattogással vesszonozza. 3) Átv. haragos perpat-varkodó hangon válaszol, felel.

VISSZAPATTOGÁS, (vissza-pattogás) ősz. fn. A pattanásnak többszöri viszonzása. Patvarkodó visszamondogatás.

VISSZAPILLANT, (vissza-pillant) ősz. őnh. Fejét hátrafelé fordítva pillanatot vet. Átv. a mult dolgokra gondol, eszmél, azokat elméjében forgatja. V. ö. PILLANT.

VISSZAPILLANTÁS, (vissza-pillantás) ősz. fn. Szemlélő cselekvés, midőn visszapillantunk, tulajd. és átv. ért. V. ö. VISSZAPILLANT.

VISSZAPIRONKODIK, (vissza-pironkodik) ősz. k. Pironkodva hátrál, visszavonul.

VISSZAPÓTLÁS, (vissza-pótlás) ősz. fn. Cse-lekvés, mely által visszapótolunk, némileg visszaté-ritünk valamit. 1. VISSZAPÓTOL.

VISSZAPÓTOL, (vissza-pótol) ősz. áth. Amit mástól elvett, vagy valamikép kapott, azt pótoló-képen visszatéríti. V. ö. PÓTOL.

VISSZARABOL, (vissza-rabol) ősz. áth. Amit elraboltak tőle, azt ő rabolva visszaszerzi. *Az elrab-lott zsákmányt visszarábolni.*

VISSZARAK, (vissza-rak) ősz. áth. A helyéről elszedett holmit ismét helyére rakja. *A kirakott áru-kat visszarakni a ládába.* V. ö. RAK.

VISSZARAKÁS, (vissza-rakás) ősz. fn. Cse-lekvés, midőn holmit visszarakunk.

VISSZARÁNDÚL, (vissza-rándul) ősz. őnh. Ismét oda rándul, ahonnan eltávozott. V. ö. RÁN-DÚL.

VISSZARÁNDULÁS, (vissza-rándulás) ősz. fn. Az elhagyott helyre rándulva visszatérés.

VISSZARÁNT, (vissza-ránt) ősz. áth. 1) Meg-rántva valakit v. valamit eszközli, bogy hátráljon, hogy visszafelé mozduljon. *Kantáránál fogva vissza-rántani a lovat. Gallérjándl visszarántani valakit.* 2) Rántva visszavesz, visszakup, visszahúz valamit. *Amit nyujtani akart, ismét visszarántotta. Valaki ütésre emelt karját visszarántja.* V. ö. RÁNT.

VISSZARÁNTÁS, (vissza-rántás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszarántanak valakit v. valamit. V. ö. VISSZARÁNT.

VISSZAREKESZT, (vissza-rekeszt) ősz. áth. A rekeszből kiszabadultat, kibocsátottat ismét bere-keszti. *A sertéseket visszarekeszteni az ólba.* V. ö. REKESZT.

VISSZAREKESZTÉS, (vissza-rekesztés) ősz. fn. Rekesztékbe, rekesz közé visszahajtása, bezárása valamely állatnak.

VISSZARENDÉL, (vissza-rendél) ősz. áth. 1) Amit rendelt, ellenrendeléssel visszahúzza, megszü-neti. 2) Rendeli, hogy valaki előbbi helyére vissza-térjen. *Az útnak indított csapatot visszarendelni állo-mására.*

VISSZARENDÉLÉS, (vissza-rendelés) ősz. fn. Parancsoló intézkedés, mely által valakit visszaren-delnek valahová. V. ö. VISSZARENDÉL.

VISSZARÉPÜL, (vissza-répül) ősz. őnh. Re-pülve előbbi helyére száll vissza. *Az elriasztott vere-bek visszarepülnek a búzaasztagra.* V. ö. REPÜL.

VISSZARÉPÜLÉS, (vissza-répülés) ősz. fn. Szárnyra kelve, repülve, hátrafelé, visszafelé térés, távozás.

VISSZARETTEN, (vissza-retten) ősz. őnh. Rettenve visszavonul, hátrahúzódik valamitől.

VISSZARETTENÉS, (vissza-rettenés) ősz. fn. Rettenve visszahúzódás, hátravonulás, visszahőkkenés.

VISSZARETTENT, (vissza-rettent) ősz. áth. Eszközli, okozza, hogy valaki visszarettenjen. V. ö. **VISSZARETTEN**.

VISSZARETTENTÉS, (vissza-rettentés) ősz. fn. Visszarettenést okozó benyomás, hatás, cselekvés.

VISSZAREZZEN, (vissza-rezzen) ősz. őnh. Rezenve hátrál, visszavonul. V. ö. **REZZEN**.

VISSZAREZZENÉS, (vissza-rezzenés) ősz. fn. Megrezzenve hátrálás, visszavonulás.

VISSZAREZZENT, (vissza-rezzent) ősz. áth. Okozza, vagy eszközli, hogy bizonyos ember, vagy más állat visszarezzenjen. V. ö. **VISSZAREZZEN**.

VISSZAREZZENTÉS, (vissza-rezzentés) ősz. fn. Cselekvés, mely által visszarezzentenek valakit v. valamit. V. ö. **VISSZAREZZENT**.

VISSZAROGY, (vissza-rogy) ősz. őnh. 1) Hátrafelé nehezedeő irányban rogy le. 2) Elgyöngülve ismét azon helyzetbe esik vissza, vagy hanyatt, melyből előbb fölemelkedett, fölkel, fölállt, fölült, föltámaszkodott. V. ö. **ROGY**.

VISSZAROGYÁS, (vissza-rogyás) ősz. fn. Szenvedő gyöngéledő állapot, midőn valamely ember vagy más állat hátrafelé rogy, vagy ismételve lerogy.

VISSZÁRÓL, (vissza-ról) ih. Visszás oldalról, fonákul; balul, helytelenül fogva, fordítva. *Visszáról öltötte föl az üngőt.* Máskép: *visszájáról.*

VISSZÁROS, (vissza-ra-os) mn. tt. *visszáros-t*, v. —at, tb. —ak. A székelyeknél am. visszás, tekeres, facsáros, pl. *visszáros fa*, mely nehezen és nem egyenesen hasad. (Krizsa J.).

VISSZARÚG, (vissza-rúg) ősz. áth. A rúgót megrúgja, a rúgást rúgással viszonozza. *Ő megrúgott engem, én is visszarágtam őt.* Átv. mondjuk rugalmas testekről, midőn a nyomást ellennyomással viszonozzák.

VISSZÁS, (vissza-as) mn. tt. *visszás-t*, v. —at, tb. —ak. 1) Háttal fordított, fonák. *Visszás oldalról nézni valamit. A látszóba visszás végeről nézni.* 2) Facsáros, tekeres, pl. a hasadó fa; 1. **VISSZÁROS**. 3) Átv. mogorva, nehézkes kedélyű, mintegy kifordított, vagy kieserélt kedvű, ellenkező indulatú. Igen *visszás ember*. (Szabó D.) Továbbá, helytelen, ferde, zavart. *Visszás beszéd, előadás. Visszás értelem.* „Ez nekem igen visszásnak tetszik”. (Szabó D.).

VISSZÁSAN, (vissza-as-an) ih. Fonákul, megfordítva, helytelenül. *Visszásan tenni valamit.* „Visszásan esik a dolog”. (Szabó D.).

VISSZASÁNTIKÁL, (vissza-sántikál) ősz. gyak. őnh. Sántikálva ismét oda megy, ahonnan eltávozott. V. ö. **SÁNTIKÁL**.

VISSZASÁNTIKÁLÁS, (vissza-sántikálás) ősz. fn. Sántikálva visszamenés, visszatérés.

VISSZASEGÍT, (vissza-segít) ősz. áth. 1) A rajta segítőt viszonozva segíti. 2) A végett segít valakit, hogy előbbi helyére, vagy állapotába visszajuthasson. *A bujdosót visszasegíteni hazájába.*

VISSZASÉPÉR, (vissza-sépér) ősz. áth. Valamit ismét oda seper, ahol elébb volt.

VISSZASÉTÁL, (vissza-sétál) ősz. őnh. Sétálva azon úton tér vissza, melyen elment, vagy ismét oda sétál, a honnan eltávozott.

VISSZASÉTÁLÁS, (vissza-sétálás) ősz. fn. Sétálva visszafelé menés.

VISSZASÉTIKÁL, (vissza-sétikál) ősz. őnh. Sétikálva ugyanazon úton, vagy előbbi helyére visszatér.

VISSZASÉTIKÁLÁS, (vissza-sétikálás) ősz. fn. Sétikálva visszafelé menés.

VISSZÁSHANGÚ, v. —**HANGU**, (visszás-hangu) ősz. őnh. A minek hanglejtése nincs egy másik vagy több hanggal kellő egyezményben. *Visszáshangu zeneszerek, zeneművek.* Szélesb ért. ami a fület sérti. *Visszáshangú beszéd.*

VISSZASIET, (vissza-siet) ősz. őnh. Utját sietve folytatja visszafelé, vagyis oda, ahonnan eltávozott. V. ö. **SIET**.

VISSZASIETÉS, (vissza-sietés) ősz. fn. Sietőleg visszamenés, visszatérés.

VISSZASÍR, (vissza-sír) ősz. őnh. Átv. ért. am. visszakivánkozik.

VISSZÁSKODIK, (vissza-as-kod-ik) k. Am. Visszáskodik v. vizálkodik; 1. **VISSZÁLKODIK**.

VISSZASÓHAJT, v. —**SOHAJT**, (vissz-sohajt) ősz. őnh. és áth. 1) Másnak sóhaját sóhajjal viszonozza. 2) Ami elmúlt, vagy aki eltávozott, azt sohajtva kívánja vissza.

VISSZASOVÁROG, (vissza-sovárog) ősz. őnh. sovárogyva kíván visszatérni oda, ahonnan eltávozott. *Hazájába, szerettei körébe visszasovárog.* V. ö. **SOVÁROG**.

VISSZÁSSÁG, (vissza-as-ság) fn. tt. *visszásság-ot*, harm. szr. —a. Visszás, fonák, helytelenre fordult állapota vagy tulajdonsága valaminek. V. ö. **VISSZÁS**.

VISSZASUDAMLIK, (vissza-sudamlik) ősz. k. Sudamolva ismét oda száll, oda repül a honnan elsudamlott. V. ö. **SUDAMLIK**.

VISSZASUGÁRLIK, (vissza-sugárlik) ősz. k. A bele ütközött fénysugarak visszaverődnek róla. V. ö. **SUGÁRLIK**.

VISSZASUGÁROL, (vissza-sugárol) 1. **VISZSZASUGÁROZ**.

VISSZASUGÁROZ, (vissza-sugároz) ősz. áth. A rávetődött fényt, világot sugáralakban visszaveti, ragyogtatja.

VISSZASUGÁROZÁS, (vissza-sugározás) ösz. fn. Sugarak visszavetése.

VISSZASUGÁRZÁS, (vissza-sugárzás) ösz. fn. A fénylő testnek azon állapota, midőn a fénysugarak visszaverődnek róla.

VISSZASUGÁRZIK, (vissza-sugárzik) l. VISZSZASUGÁRLIK.

VISSZASÜLYED, (vissza-sülyed) ösz. önh. Sülyedve ismét oda merül, ahonnan fölemelkedett, fölvetődött, fölmerült. Átv. előbbi erkölcstelen életmodjára tér vissza. *Visszasülyedni a bűnök fertőjébe.* V. ö. SÜLYED.

VISSZASÜLYEDÉS, (vissza-sülyedés) ösz. fn. Alámerülesi állapot, midőn visszasülyed valamely test. V. ö. VISSZASÜLYED.

VISSZÁSSZÍVES v. —SZÍVDED, ösz. mn. A növénytanban az olyan levélről vagy levélnemű szervről mondják, melynek a válla hegyes, hegye pedig szív alakjában van kikanyarodva. (Obcordatum).

VISSZÁSTOJÁSDAD, ösz. mn. A növénytanban az olyan levélről vagy levélnemű szervről mondják, melynek a hegye szélesebb, válla pedig keskenyebb. (Obovatum).

VISSZASZALAD, (vissza-szalad) ösz. önh. Szaladva oda siet vissza, ahonnan eltávozott, vagy elvitték, elhajtották stb. V. ö. SZALAD.

VISSZASZALADÁS, (vissza-szaladás) ösz. fn. Szaladva visszatérés, visszasietés.

VISSZASZÁLL, (vissza-száll) ösz. önh. Szállva vagyis repülve, a légben, avagy vizen lebegve ismét oda tér vissza, ahonnan távozott vagy eltávolították. *A fáról elrezzentett madár ismét visszaszáll.* Átv. bizonyos birtok, mely más kezére jutott, ismét előbbi tulajdonosáé leszen, vagy szerződés vagy törvények értelme és érvénye szerint.

VISSZASZERET, (vissza-szeret) ösz. áth. Valakinek szeretetét szeretettel viszonzozza; viszont szeret valakit.

VISSZASZEREZ, (vissza-szerez) ösz. áth. Ami birtokából akármikép kiesett, azt bizonyos szerrel, móddal ismét birtokába hajtja, magaévá teszi. *Az ellopott, elfoglalt jószágot visszaszerezni.* V. ö. SZEREZ.

VISSZASZERZÉS, (vissza-szerzés) ösz. fn. Birtoklási mód, cselekvés, mely által visszaszerzünk valamit.

VISSZASZÍ, (vissza-szí) ösz. áth. Amit orrán, száján kilehelt, kifújt, stb. azt ismét beszíja.

VISSZASZID, (vissza-szid) ösz. áth. A szidást szidással viszonzozza.

VISSZASZOKIK, (vissza-szokik) ösz. k. Ahonnan, vagy akitől, amítől gyakori elmaradás által elszokott, s mintegy elidegenült; oda vagy ahhoz gyakori érintkezés által ismét vonzódni, ragaszkodni kezd. V. ö. SZOKIK.

VISSZASZÓL, (vissza-szól) ösz. önh. 1) A szót szóval viszonzozza; felel, válaszol. *Szóltam hozzá, de*

ő nem szólt vissza. 2) A hozzá intézett szóra nem hallgat, nem engedelmeskedik, hanem daczosan, ellenszegülve válaszol.

VISSZASZÓLÁS, (vissza-szólás) ösz. fn. 1) Válaszolás, felelés. 2) Daczos ellenszólás.

VISSZASZOLGÁL, (vissza-szolgál) ösz. áth. Bizonyos szolgálatot, szívességet hasonlóval viszonzoz. *Ami jót tettél velem iparkodom visszaszolgálni.*

VISSZASZOLGÁLÁS, (vissza-szolgálás) ösz. fn. Valamely jótéteménynek, szívességnek hasonlóval viszonzása.

VISSZASZÓLÍT, v. —SZÓLIT, (vissza-szólít) ösz. áth. A távozóhoz, menőhöz szól, hogy térjen vissza; visszahí.

VISSZASZÓLÍTÁS, v. —SZÓLÍTÁS, (vissza-szólítás) ösz. fn. Az elmenőnek, távozónak visszahívása.

VISSZASZORÍT, (vissza-szorít) ösz. áth. 1) A szorítást szorítással viszonzozza. *A barátilag szorító kezét visszaszorítani. Ha te szorítod az én nyakamat, én visszaszorítom a tiedet.* 2) Nyomás, tolás által hátrálni, visszanyomulni kényszerít valakit v. valamit. *Visszaszorítani az ellenséget.* V. ö. SZORÍT.

VISSZASZORÍTÁS, (vissza-szorítás) ösz. fn. Cselekvés, midőn visszaszorítanak valakit v. valamit. V. ö. VISSZASZORÍT.

VISSZASZORÚL, v. —SZORUL, (vissza-szorul) ösz. önh. Nyomás; tolás, ellenszegülés következtében kátrálni, visszahuzódni kényszerül. *A megszalasztott had visszaszorult az elhagyott sánczokba.*

VISSZASZORULÁS, v. —SZORULÁS, (vissza-szorulás) ösz. fn. Szorítás következtében visszahuzódás, hátrálás.

VISSZASZŐ, (vissza-sző) ösz. áth. A szövethet szálait, fonalait, végétől eleje felé visszahaladva szétszedi.

VISSZASZÖKÉS, (vissza-szökés) ösz. fn. 1) Hátrafelé tett szökés, ugrás. 2) Szökés, midőn valaki bucsuvét nélkül, s alattomosan elhagyja állomását, és előbbi helyére visszaillan. V. ö. SZÖKÉS.

VISSZASZÖKIK, (vissza-szökik) ösz. k. 1) Hátrafelé ugrik. 2) Állomását elhagyva alattomosan oda illan vissza, ahonnan jött, távozott, ahonnan való stb. V. ö. SZÖKIK.

VISSZASZÚR, (vissza-szúr) ösz. áth. 1) A szúrását szúrással viszonzozza. 2) Ami valahová be volt szúrva, és onnan kivéve, azt ismét oda szúrja. *A kihúzott karót visszaszúrná a földbe.* V. ö. SZÚR.

VISSZATAKARODÁS, (vissza-takarodik) ösz. fn. Takarodva visszatérés, visszahuzódás. V. ö. VISSZATAKARODIK.

VISSZATAKARODIK, (vissza-takarodás) ösz. k. Holmiét öszveszedve ismét oda takarodik, szégyenszemre elhordja magát, ahonnan jött. V. ö. TAKARODIK.

VISSZATALÁL, (vissza-talál) ősz. őnh. Rátalál azon útra, melyen előbbi helyére visszamehet; keresgélés után oda jut, ahonnan távozott, ahonnan való. *A rengeteg erdőben alig birt visszatalálni elhagyott hajlékába.*

VISSZATÁMASZT, (vissza-támaszt) ősz. áth. Valamit ismét oda támaszt, ahová előbb támasztva volt. *Az elvett, eldőlő dűcsöt visszatamasztani a falhoz.* V. ö. **TÁMASZT**.

VISSZATÁMASZTÁS, (vissza-támasztás) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszatamasztanak valamit. V. ö. **VISSZATÁMASZT**.

VISSZATÁMOLYOG, (vissza-támolyog) ősz. őnh. Támolyogva visszatér.

VISSZATÁNTOROG, (vissza-tántorog) ősz. őnh. Tántorogva visszamegy, visszatér.

VISSZATANUL, (vissza-tanul) ősz. őnh. Molnár Albertnél am. a tanulásban visszafelé halad, fejletős lesz. (Dedisco).

VISSZATART, (vissza-tart) ősz. áth. 1) Valamit a végett tart, vagyis magafelé húz, von, hogy előre ne nyomulhasson, ne rohanjon, le ne essék stb. továbbá, valaminek haladását mozgását mérsékli. *Lejtőn visszatarítani a lovat. A lélekzést visszatarítani.* 2) A mit másnak kellene adnia, magánál tartja. *A cseléd bérének egy részét visszatarítani. Váltókövetelés fejében (a váltóadóستól ezt illető) pénzt, ingósdágot (melyek kezéhez nem tiltott úton jutottak) magánál tart.* 3) Őnh. ért. útját visszafelé irányozza. *Úgy látszik, hogy a vadászok már visszatarítanak.* Átv. mások irányában tartózkodva, ovakodva, idegenkedve viseli magát, nem ért velők egyet.

VISSZATARTÁS, (vissza-tartás) ősz. fn. 1) Általán cselekvés, midőn valamit visszatarítunk, vagyis haladásában gátolunk, vagy mérséklünk. 2) Ovakodó, tartózkodó visszavonulás, idegenkedés. 3) Magánál tartása annak, mit vissza kellene adnia. *Visszatarítási jog; másképp: megtartási jog.* V. ö. **VISSZATART**.

VISSZATARTÓZTAT, (vissza-tartóztat) ősz. mivelt. A menni, távozni akarót maradásra kényszeríti, vagy bizonyos működés menetelét, haladását akadályozza, gátolja, illetőleg mérsékli. *Visszataróztatni az utasokat, vendégeket. Mértéktelen evés-ivástól, játéktól, verekedéstől visszataróztatni valakit. A pör folyamatát visszataróztatni.* V. **TARTÓZTAT**.

VISSZATARTÓZTATÁS, (vissza-tartóztatás) ősz. fn. Erőszakoló, kényszerítő cselekvés, mely által valakit v. valamit visszataróztatunk; a szabad menésnek, működésnek akadályozása, illetőleg mérséklése. V. ö. **VISSZATARTÓZTAT**.

VISSZATASZIGÁL, (vissza-taszigál) ősz. gyak. áth. 1) A taszigálót taszigálva visszanyomdossa. 2) Holmit ismét előbbi helyére taszigál, vagy a végett taszigál valakit, hogy hátráljon. V. ö. **TASZIGÁL**.

VISSZATASZIGÁLÁS, (vissza-taszigálás) ősz. fn. Cselekvés, erőszakoló nyomkodás, mely által

visszataszigálnak valakit v. valamit. V. ö. **VISSZATASZIGÁL**.

VISSZATASZÍT, v. — **TASZÍT**, (vissza-taszít) ősz. áth. Valakit v. valamit hátra taszít, vagy eltaszít magától. *Ököllel, könyökkel visszataszítani valakit.* V. ö. **TASZÍT**.

VISSZATASZÍTÁS, v. — **TASZÍTÁS**, (visszataszítás) ősz. fn. Tolás, nyomás, lökés, mely által visszataszítanak valakit v. valamit.

VISSZATASZÍTÓ v. — **TASZÍTÓ**, (visszataszító) ősz. mn. 1) Aki valakit v. valamit visszataszít. 2) Átvitt. ért. kellemetlen érzést gerjesztő.

VISSZATEKER, (vissza-teker) ősz. áth. Az előbbi tekeréssel ellenkező irányban teker valamit; ami föl volt tekerve, ismét letekeri, vagy viszont. *Visszatekerni a gúst.* V. ö. **TEKER**.

VISSZATEKERÉS, (vissza-tekerés) ősz. fn. Cselekvés, mely által visszatekernek valamit. V. ö. **VISSZATEKER**.

VISSZATEKERGET, (vissza-tekerget) ősz. gyak. áth. Folytonosan vagy lassan-lassan, viszáson tekerve ismét előbbi helyzetébe, vagy irányába állít vissza valamit. *A letekert kötelet visszatekergetni a gúgordára.* V. ö. **TEKERGET**.

VISSZATEKERGETÉS, (vissza-tekergetés) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszatekergetnek valamit. V. ö. **VISSZATEKERGET**.

VISSZATEKINT, (vissz-tekint) ősz. őnh. Fejét fordítva pillanatot vet hátrafelé; visszaneéz, visszapillant. Átv. az elmúltakat, a történeteket figyelemre veszi.

VISSZATEKINTÉS, (vissza-tekintés) ősz. fn. Tekintés hátrafelé; a multakra, történetekre irányzott figyelés, észlelés.

VISSZATÉR, (vissza-tér) ősz. őnh. 1) Eltávoztta, elutazta után oda tér ismét, ahonnan eltávoztott, elutazott. *Tíz évi kalauzolás után visszatért hazájába. Oda ment, ahonnan többé nem tér vissza,* azaz, meghalt. 2) Átv. ért. mondjuk állapotok, körülmények, események felől, melyek ideiglen megszűntek, elmúltak, s most újra eléltűnek. *Roncsolt egészsége régi kedve lassanként visszatér. Az eltűnt fiatalság nem tér vissza többé.* V. ö. **TÉR**, igo.

VISSZATEREL, (vissza-terel) ősz. áth. A távolra elszéledezett barmokat előbbi helyeikre, állomásaikra visszahajtja. *A nyáját visszaterelni az akolba. A tilosba csapott ökröket visszaterelni a közlegelőre.*

VISSZATERELÉS, (vissza-tarelés) ősz. fn. Cselekvés, midőn visszaterelik a barmokat. V. ö. **VISSZATEREL**.

VISSZATEREMT, (vissza-teremt) ősz. áth. Átv. ért. a valamikép elveszett, eltűnt vagyont, jószágot ismét, akár saját miyoltában, akár hasonló értékben, eléállítja, visszaserzi, eléteremti. V. ö. **TEREMT**.

VISSZATÉRÉS, (vissza-térés) ősz. fn. Bizonyos messzeségig és ideig tartott távollét utáni megjövés, hazajövés.

VISSZATÉRÍT, v. —TÉRIT, (vissza-térít) ösz. áth. 1) A tévuton vagy kicsapongó irányokban kalandozót, csavargót, tekergőt stb. kellő helyére, az illető állapotba visszajarat, visszamenni kényszerít. 2) Átv. józan, erkölcsi igaz útra vezet vissza valakit. 3) A másnak tett kárt, vagy mástól eltulajdonított jószágot visszapótolja.

VISSZATÉRÍTÉS, v. —TÉRÍTÉS, (vissza-térítés) ösz. fn. Cselekvés, mely által visszatérítünk valakit, v. valamit.

VISSZATÉRŐ, (vissza-térő) ösz. nm. Aki v. ami visszatér. *Visszatérő névmás*, midőn a személyes névmás *magam, magad, maga* stb. szókkal tétetik össze, pl. én v. en v. *ennenmagam, te, v, ten v. tennen magad* stb.; vagy a föntebbi szók törzse (mag) csupán a személyragokkal használtatik: *magam, magad, maga, magunk, magatok, magok* v. *maguk*, Mindenik esetben a viszonyragokat is fölveszi: (en) *magamnak, (ten) magadnak* stb. (en) *magamat, (ten) magadat* stb.

VISSZATÉSZ, (vissza-tész) ösz. áth. Valamit ismét oda tesz, helyez, állít, szorít, fektet stb. ahol előbb volt. *A könyvet visszatenni a szekrénybe. A kifecszamodott lábszárt visszatenni csuklójába.* Átv. ismét előbbi állapotába, hivatalába, rangjába állít, helyez. V. ö. **TÉSZ.**

VISSZATÉTEL, (vissza-tétel) ösz. fn. Cselekedet, mely által valamit ismét szokott, rendes, kellő helyére, vagy valakit előbbi hivatalába, állomására stb. helyeznek.

VISSZATETSZÉS, (vissza-tetszés) ösz. fn. Általán a tetszéssel ellenkező mindennemű érzés, vagyis mely a kedélyre rossz, kellemetlen bántó, visszataszító benyomást tesz, mely kellemetlen a bántó, visszataszító érzést szül, okoz, nem tetszés. V. ö. **VISSZATETSZIK.**

VISSZATETSZIK, (vissza-tetszik) ösz. k. Mondjuk általán mindenről, an i bel- vagy külérzéseinkre kellemetlen hatást okoz, ami vagyainkkal, hajlamunkkal ellenkezik, ami iránt rokonszenvet nem éreztünk, mert azt maga nemében helytelennek, illetlennek, czélszerűletnek, bántónak, rossznak stb. tartjuk, vagy érezzük. A német „missfallen“ újabbkori, de nem sikerült fordítása; magyarosabban: nem tetszik, vagyis rosszul, kellemetlenül bántólag hat, kellemetlen, visszataszító érzést szül, okoz.

VISSZATETSZŐ, (vissza-tetsző) ösz. mn. Ami hajlamunkat, vonzalmunkat, rokonszenvünket nem bírja, nem tetsző, visszataszító, kellemetlen. V. ö. **VISSZATETSZIK.**

VISSZATETSZŐLEG, (vissza-tetszőleg) ösz. ih. Visszatetsző módon, kellemetlen behatást okozva. V. ö. **VISSZATETSZIK.**

VISSZATÉVÉS, (vissza-tévés) ösz. fn. Cselekvés, mely által valamit v. valakit visszateszünk, visszahelyezünk. V. ö. **VISSZATÉSZ.**

VISSZATOL, (vissza-tol) ösz. áth. 1) Valamit smét azon helyre tol, ahol előbb volt. *A szén alól*

kihúzott kocsit visszatolni. A fiókot kihúzni, meg visszatolni. 2) Úgy tol valamit v. valakit, hogy hátra, visszafelé induljon, mozogjon; tolás által hátráltat, visszatérni kényszerít. *Az áradó nagyobb folyó visszatolja a kisebb folyó vizét.* V. ö. **TOL.**

VISSZATOLÁS, (vissza-tolás) ösz. fn. Cselekvés, illetőleg nyomás, taszítás, mely által visszatolnak valamit.

VISSZATOLÚL, (vissza-tolul) ösz. önh. Tolulva, azaz, mintegy magát tolva előbbi helyére, visszanyomul.

VISSZATOLULÁS, (vissza-tolulás) ösz. fn. Visszafelé tolongó nyomulás.

VISSZATORLÁS, (vissza-torlás) ösz. fn. Ellenszegülő, hatást ellenhatással viszonzó cselekvés, erőlködés, mely által valamit visszatörölünk; forbatolás, fántonfánt. V. ö. **VISSZATOROL.**

VISSZATOROL, (vissza-torol) ösz. áth. A bántalmat hasonló bántalommal viszonzozza, fántonfánttal fizet; amely mértékkel mértek neki, azzal mér vissza; boszút áll. Régiesen: *forbátol.*

VISSZATÖLT, (vissza-tölt) ösz. áth. Ismét oda, illetőleg azon edénybe, mederbe stb. tölt valamit, ahonnan vétetett. *A sajtárba eresztett bort visszatölteni a hordóba.* V. ö. **TÖLT.**

VISSZATÖLTÉS, (vissza-töltés) ösz. fn. Cselekvés, midőn visszatöltenek valamit. V. ö. **VISZSZATÖLT.**

VISSZATUTAJOZ, (vissza-tutajoz) ösz. önh. Tutajon azon helyre tér vissza, ahonnan eltávozott. *A kiindulási rébe visszatutajozni.*

VISSZATUTAJOZÁS, (vissza-tutajozás) ösz. fn. Tutajozva az elhagyott helyre, eltávozási pont felé visszatérés.

VISSZATÜKRÖDZÉS, (vissza-tükrödzés) ösz. fn. Tümemény, midőn visszatükrödzik valami. V. ö. **VISSZATÜKRÖDZIK.**

VISSZATÜKRÖDZIK, (vissza-tükrödzik) ösz. k. Fénysugarai bizonyos testről visszaverődnek, s úgy tünik elé, mint tükör által ábrázolt kép. *A csendes tórol visszatükrödzének a part melletti fák, épületek stb.*

VISSZATÜKRÖZ, (vissza-tükröz) ösz. áth. Valamely testnek alakját tükör módjára visszaveti.

VISSZATÜKRÖZÉS, (vissza-tükrözés) ösz. fn. Sugárzás, mely valamely test alakját tükör gyanánt visszaveti.

VISSZAUGAT, (vissza-ugat) ösz. önh. és áth. Az ugatást ugatással viszonzozza, ugatóra ugat, az ugatót megugatja. V. ö. **UGAT.**

VISSZAUGATÁS, (vissza-ugatás) ösz. fn. Az ugatásnak ugató hangon viszonzása.

VISSZAUGRÁS, (vissza-ugrás) ösz. fn. 1) Hátrafelé ugrás. 2) Ugrás azon helyre, honnan elugrott valaki v. valami. V. ö. **UGRÁS.**

VISSZAUGRASZT, (vissza-ugraszt) ösz. áth. Embert vagy más állatot kényszerít, hogy hátrafelé

vagy azon helyre ugorjon, ahonnan elugrott. V. ö. UGRASZT.

VISSZAUGRIK, v. —UGOR, (vissza-ugrik v. —ugor) ösz. k. illetőleg önh. 1) Hátrafelé, vagy azon helyre ugor, ugrik, ahonnan el-, vagy kiugrott. 2) Átv. mondjuk rugalmas testről, midőn a nyomást visszataszítva ismét kitágul. V. ö. UGOR; UGRIK.

VISSZAÚSZ, VISSZAÚSZIK, (vissza-úsz v. úszik) ösz. önh. illetőleg k. Úszva oda tér ismét vissza, ahonnan elúszott, v. úszva eltávozott. V. ö. ÚSZ, ÚSZIK.

VISSZAÚT, (vissza-út) ösz. fn. Út visszafelé, melyet t. i. valaki visszafelé, vagyis azon helyre tesz, melyről eltávozott.

VISSZAÚTASÍT, v. —UTASÍT, (vissza-útasít) ösz. áth. Ismét oda utasít, azaz, visszakiül, ahonnan jött. A *csavargókat visszautasítani* hazájokba. Átv. a kérelmezőt, folyamodót stb. tagadólag, vagy kihallgatás nélkül eltávolítja magától. V. ö. ÚTASÍT.

VISSZAÚTASÍTÁS, v. —UTASÍTÁS, (vissza-útasítás) ösz. fn. Cselekvés, midőn visszautasítanak valakit. V. ö. VISSZAÚTASÍT.

VISSZAÚTAZ, v. —UTAZ, (vissza-útaaz) ösz. önh. Utjában megfordulván ismét oda tér vissza, ahonnan elútaazott.

VISSZAÚTAZÁS, v. —UTAZÁS, (vissza-utazás) ösz. fn. Utazás, melyet valaki visszafelé, vagyis azon helyre tesz, ahonnan eltávozott. V. ö. ÚTAZÁS.

VISSZAÜT, (vissza-üt) ösz. áth. 1) Valakinek ütését ütessel viszonozza. *Aki üt, azt visszaütik. Ne üss, mert visszaütlek.* 2) Valamit ismét oda üt ahonnan elütötték, eldobták stb. *Visszaütni a lapát, csürkét.* V. ö. ÜT.

VISSZAÜTÉS, (vissza-ütés) ösz. fn. Cselekvés, midőn visszaütnek valakit, v. valamit. V. ö. VISZSAÜT.

VISSZAÜTÖDÉS, (vissza-ütődés) ösz. fn. Állapot, midőn valamely test visszaütődik.

VISSZAÜTÖDIK, (vissza-ütődik) ösz. belsz. Más testbe ütközvén, annak taszító erejétől ütést szenvedve visszanyomul.

VISSZAÜZ, (vissza-üz) ösz. áth. Embert, vagy más állatot oda üz, ahonnan távozott, ahonnan jött. A régi polgári törvénykezésben am. visszaüzési per-orvoslatot használ. V. ö. VISZ-ÜZÉS.

VISSZAÜZEN, (vissza-üzen) ösz. önh. Az üzenetet üzenettel viszonozza, az üzenőnek viszont üzen valamit. V. ö. ÜZEN.

VISSZAÜZENÉS, (vissza-üzenés) ösz. fn. Üzenésre üzenéssel válaszolás.

VISSZAÜZÉS, v. —ÜZÉS, (vissza-üzés) ösz. fn. Fenyegető, üldöző hajtás, kergetés, mely által valakit v. valamit üziünk, hogy hátrálásra bírjuk, vagy hogy oda térjen vissza, ahonnan jött. A régi polgári törvénykezésben bizonyos esetekben per-orvoslat faja volt, mely a végrehajtást szóval, vagy némi ellenszegüléssel akadályozta s a perleke-

dés folytatására adott alkalmat, honnan *birtokon belüli perújítás* néven is hívatott.

VISSZAVÁG, (vissza-vág) ösz. önh. és áth. 1) A háta mögött levő felé vágást tesz. 2) Aki őt megvágta, ő viszont megvágja. *Meg ne vágj, mert visszaváglok.* V. ö. VÁG.

VISSZAVÁGÁS, (vissza-vágás) ösz. fn. Cselekvés, midőn valaki visszafelé vág; vagy visszavág valakit. V. ö. VISSZAVÁG.

VISSZAVAGDAL, (vissza-vagdal) ösz. gyak. önh. és áth. Gyakran, vagy többször visszavág. V. ö. VISSZAVÁG.

VISSZAVÁGY, v. —VÁGYIK, (vissza-vágy v. —vágyik) ösz. önh. illetőleg k. Vágya van ismét oda menni, ott lenni, ahonnan távozott. A *számki-vetett visszavágy hazájába.* V. ö. VÁGY, VÁGYIK.

VISSZAVÁGYÓDIK, (vissza-vágyódik) ösz. k. vagy ha tetszik, belsz. (tulajdonképen „belsőszenvedő” elnevezésnek ott van helye, hol külsőszenvedő alak is fordul elő). Folytonosan és erősebben ösztönözve vágy, azaz, sóvárog, kívánczik visszamenni, vagy előbbi állapotát visszanyerni. Az *elkényeztetett gyermek visszavágyódik szülőihez.* V. ö. VÁGYÓDIK.

VISSZAVALÓ, (vissza-való) ösz. mn. Régiesen am. visszás, ferde. „Vissza való dolognak látván azt, mind az testi, s — mind az lelki dolgokban, az mikor az nyáj akarja és kívánja legeltetni az pásztort”. Gr. Eszterházy Miklós nádor levele. 1632. (Történelmi Tár. VIII. K. 62. l.).

VISSZAVÁLT, (vissza-vált) ösz. áth. Bizonyos díjlefizetése vagy csere által ismét birtokába veszi azt, amit valamiképp birtokából kibocsátott, elvesztett stb. *Visszaváltani a zálogba adott jószágot.* V. ö. VÁLT.

VISSZAVÁLTÁS, (vissza-váltás) ösz. fn. Cselekvés, mely által visszaváltunk valamit. V. ö. VISSZAVÁLT.

VISSZAVÁNDORLÁS, (vissza-vándorlás) ösz. fn. Cselekvés, midőn valaki visszavándorol. V. ö. VISSZAVÁNDOROL.

VISSZAVÁNDOROL, (vissza-vándorol) ösz. önh. Vándorképen ismét oda tér vissza, ahonnan távozott, elutazott. V. ö. VÁNDOR; VÁNDOROL.

VISSZAVÁNSZORGÁS, (vissza-vánszorgás) ösz. fn. Vánszorogva előbbi helyére tér vissza.

VISSZAVÁNSZOROG, (vissza-vánszorog) ösz. önh. Vánszorogva, azaz, testét nehezen húzva, vonszolva, fáradt tagokkal ismét előbbi helyére tér vissza. V. ö. VÁNSZOROG.

VISSZAVÁR, (vissza-vár) ösz. áth. Oly valakit vár, aki elébb itt volt, jelen volt, azután eltávozott, de ismét vissza fog térni, vagy vissza kellene térnie. V. ö. VÁR, ige.

VISSZAVARÁZSOL, (vissza-varázsol) ösz. áth. Ami elmúlt, eltűnt, azt mindegy varázsolva ismét előidézi, életűnteti; visszabájol.

VISSZAVARÁZSOLÁS, v. —VARÁZSLÁS, (vissza-varázsolás) ösz. fn. Cselekvés, mely által visszavarázslunk valamit. V. ö. VISSZAVARÁZSOL.

VISSZAVÁSÁRLÁS, (vissza-vásárlás) ösz. fn. Az eladott jószágnak bizonyos áron visszaszerzése.

VISSZAVÁSÁROL, (vissza-vásárol) ösz. áth. Amit vásári árukép másnak eladott, azt ismét bizonyos áron megveszi.

VISSZAAVER, (vissza-ver) ösz. áth. 1) Aki öt veri, vagy megverte, azt ő viszont veri; a verést veréssel forbátolja. 2) Verve kényszerít valakit v. valamit, hogy hátráljon, vagy visszamenjen. *Visszazavarni a támadó, a rohanó ellenséget.* 3) Átv. mondjuk testekről, melyek a beléjük ütközött testeket rugalmas erejöknel fogva magoktól eltaszítják. V. ö. **VER**.

VISSZAAVERÉS, (vissza-verés) ösz. fn. 1) „Cselekvés, midőn vissza vernek valakit. 2) Hatás, mely által visszaverődik valami. V. ö. **VISSZAAVER**.

VISSZAAVERŐDIK, (vissza-verődik) ösz. belsz. Valamely testbe ütközvén, annak taszító erejétől visszanyomul. Mondjuk különösen a fénysugarakról.

VISSZAVÉSZ, (vissza-vész) ösz. áth. 1) Amit oda adott, elajándékozott stb. azt ismét birtokába veszi. 2) Átv. *szavát, ígértét, fogadását visszavenni*, azaz, megsemmisíteni, érvénytelennek nyilvánítani. V. ö. **VÉSZ**.

VISSZAVET, (vissza-vet) ösz. áth. 1) Valamit előbbi, volt helyére vet. *Az apró halakat a vízbe visszavetni.* 2) Olcsárolva, rosزالva, neheztelve stb. helytelen, kelletlen dolog gyanánt eltávolít, elutasít, el nem fogad valamit. *Visszavetni a hitvány árut, ajándékot. Az indokolatlan panaszlevelet visszavetni.* V. ö. **VET**.

VISSZAVÉTEL, (vissza-vétel) ösz. fn. Cselekedet, melynél fogva visszavettek valamit. V. ö. **VISSZAVÉSZ**.

VISSZAVETÉS, (vissza-vetés) ösz. fn. Cselekvés, midőn valaki valamit visszavet. V. ö. **VISSZAVET**.

VISSZAVEZÉREL, (vissza-vezérel) ösz. áth. Vezérelve visszatérít; visszavezet.

VISSZAVEZET, (vissza-vezet) ösz. áth. Ismét azon pontra, helyre vezet valakit v. valamit, ahonnan a kiindulás, eltávozás történt, tulajd. és átv. ért. *Az eltévedtet visszavezetni az igaz útra. A lovat visszavezetni az ólba.* V. ö. **VEZET**.

VISSZAVEZETÉS, (vissza-vezetés) ösz. fn. Cselekvés, midőn valakit vagy valamit visszavezetnek.

VISSZAVISZ, (vissza-visz) ösz. áth. Valakit, v. valamit elhagyott, előbbi helyére visz. *Hajón hozni, kocsin visszavinni valamit. Ide vele, ha tiszta, ha nem tiszta, vidd vissza.* (Km.). V. ö. **VISZ**, ige.

VISSZAVITEL, (vissza-vitel) ösz. fn. Cselekvény, mely szerint visszavittek valamit v. valakit. V. ö. **VISSZAVISZ**.

VISSZAVITORLÁZ (vissza-vitorláz) ösz. önh. Vitorlás hajón ismét oda tér vissza, ahonnan jött, érkezett.

VISSZAVITORLÁZÁS, (vissza-vitorlázás) ösz. fn. Vitorlás hajón visszatérés, visszautazás.

VISSZAVON, (vissza-von) ösz. áth. 1) A távozóban, indulóban levőt magafelé vonja, haladni, menni nem engedi; visszafelé von. 2) Amit nyújtott, adott, ismét magához veszi. 3) Átv. *szavát, ígértét visszavonni*, azaz, ellenkezőjét nyilvánítani; másképp: visszahúzó.

VISSZAVONÁS, (vissza-vonás) ösz. fn. 1) Cselekvés, midőn valaki valamit visszavon. 2) Átv. ért. vizálgkodás, pártoskodó egyenetlenkedés, ujjhúzás. „Gyűlölséget és visszavonyást nevel inkább mint egyességet“. Gróf Eszterházy M. nádor levele Rákóczy Györgyhöz 1644. (Toldy F. kiadása 276. l.).

VISSZAVONÓ, (vissza-vonó) ösz. mn. 1) Aki valamit visszavon. 2) Vizálgkodó, pártoskodó, egyenetlenkező, ujjhúzó. *Visszavonó felek, társak.* Eléjön Pestinél is. (Máté XVII.). L. **VISSZA**, (1) alatt.

VISSZAVONSZ, (vissza-vonsz) ösz. áth. L. **VISSZAVON**, 1); továbbá, **VISSZA** alatt.

VISSZAVONÚL, v. — **VONUL**, (vissza-vonul) ösz. önh. Hátrafelé, a többitől elvonja, elkülöníti magát; valamely közös ügyben részt venni megszűn. V. ö. **VONUL**.

VISSZAVONULÁS, v. — **VONULÁS**,¹⁾ (visszavonulás) ösz. fn. 1) Az előremenéssel ellenkező cselekvés, hátrálás. 2) Elmaradás, különválás, midőn valaki bizonyos közügyektől, nyilvános működéstől, vállalatától stb. eláll, s mintegy magányba rejtőzik.

VISSZAVONULT, (vissza-vonult) ösz. mn. A többitől elmaradt, különvált, magányba rejtőzött.

VISSZAVONULTSÁG, (vissza-vonultság) ösz. fn. Visszavonult állapot, magányba zárkozottság, mely bizonyos ügyekben részt venni megszűn. *Visszavonultságban élni.*

VISSZAZÁR, (vissza-zár) ösz. áth. A zár alól kivett, vagy kiszabadítottat ismét zár alá teszi, bezárja. V. ö. **ZÁR**, ige.

VISSZAZARÁNDOKOL, (vissza-zarándokol) ösz. önh. Zarándokképen ismét oda tér vissza, ahonnan távozott, vagy mint zarándok elutazott. V. ö. **ZARÁNDOK**, **ZARÁNDOKOL**.

VISSZAZÉNG, (vissza-zéng) ösz. önh. A zengést zengve viszonzozza, viszhangozza. V. ö. **ZÉNG**.

VISSZAZÉNGÉS, (vissza-zéngés) ösz. fn. A zengésnek viszhangozása.

VISSZAZUHAN, (vissza-zuhan) ösz. önh. Zuhánót hangot adva, visszafelé, hátraesik, hátrarogy.

VISSZAZUHANÁS, (vissza-zuhanás) ösz. fn. Zuhánót hanggal vissza-, hátraesés.

VISSZHANG, l. **VISZHANG**.

VISSZONOS l. **VISZONOS**.

VISSZONÓZ l. **VISZONÓZ**.

VISTA, erdélyi falu Kolos m.; helyr. *Vistára*, —n, —ról.

VISZ, (1), elavult v. elvont gyök, melynek származékai: *visza* v. *vissza*, *viszál* v. *visszál*, *viszlik*, *viszolog*, *viszos*, *viszong*, *viszont*, *viszontagság*, *viszonos*, *viszonoz*, *visszáros*, és újabb alkotással *viszdály*, *viszony*, *viszonyít* stb. Hogy némely származékokat egy, másokat két *ssz* (szsz) hanggal ejtünk, oka abban rejlik, mert az előbbieket közvetlenül *visz* gyöktől, az utóbbiak közvetve t. i. *vissza* szótól erednek; úgy hogy ha pl. *viszonos*, *viszonoz* némely szójárásban két *ssz* hanggal ejtetnek is ki, ezeket csak *visz* gyöktől származtathatjuk és csakugyan törzsük *viszon* nem is jön elé két *ssz* hanggal. Ellenben a székely *visszáros*, *visszánóz* stb. szókat már csak 'vissza' szó után elemezhetjük. Némely újabb összetételek is, mint *viszér*, *viszfény*, *viszhang*, *viszkereset*, *viszváltó* a *visz* gyökkel egyesültek. Alapfogalomban jelent oly irányvonalat, illetőleg menetet, mely, miután bizonyos távolságra haladt, ismét arrafelé fordul, ahonnan kiindult vagyis előbbi irányának mintegy hátat fordítva mutatkozik. Innen értelmezhetők a) *visza* v. *vissza*, pl. a posztónak, vászonnak visszája, azaz, színével megfordított állapotban levő része, hátoldala, másképp: fonákja; b) *viszál* v. *visszál*, a fonalakat, szálakat stb. jobbra-balra hányva szó, köt valamit; c) *viszos* a minek rostjai, szálai egymást szeldelő irányban, tekervényesen állanak, pl. viszos fa, melyet gyaluláskor, hol innen, hol onnan kell fordítani. Átv. *viszont* v. *viszontag*, a dolgot hasonlóval, vagy más nemével fölváltva, azzal ami történt vagy ami történni fog vagy más módon megfelelő irányban; *viszony*, két vagy több személynek, vagy dolognak egymásra befolyó, vonatkozó, kölcsönös állapota, hatásneme; *viszonoz*, bizonyos cselekvést hasonlóval vagy másnemével ismét, s mintegy a cselekvő felé fordít, irányoz; *viszontagság*, különféle irányu, majd kedvező, majd kedvezőtlen befolyásu, hatásu változatok, események az élet ösvényén.

Mindezen érteményeket összevéve, kitűnik, hogy az említett szók alapfogalomban bizonyos iránykőre vonatkoznak, úgy hogy két megfordított cselekvésnek vagy állapotnak egymás felé czélzó irányzását foglalják magokban. Egyezik a mongol *bocza-khu* igével (visszatér-ai, retourner), továbbá, a persa *báz* szóval, mely főnév és egyszersmind igehatározó, t. i. Vullers szerint: *reditus*, unde adv(erbium) *retro et in comp(ositione)* id quod lat. *re ut báz mándan remanere*; Zenker szerint mint fn. = Wiederholung, ein neues Mahl; mint igehatározó: nochmals, wieder, von neuem; zurück, rückwärts; innen: *geszten* menni, *báz geszten* visszamenni, *dásten* tartani, *báz dásten* vissz tartani. (Pfizmaier). Vullers szerint párszi (régibb persa) nyelven: *avázs* v. *aváz* v. *aváds*. Budenz József rokonításai *viszont*, *viszontag*, *vissza*, *visszás* származékok tekintetbe vételével: a finn *vasta* (ellenében való, ellenkező), *vástuan*, *vastoin*, *vasten* (ellen, ellenébe), *vastaise* (contrarius, adversus, renitens), *vastaa-* (resistere, repensare, respondere, relo-

qui), *vastukse* (obstaculum), *vastusta-* (ellenezni, akadályozni); észt *vasta*, *vasto* (ellen, ellenében), *vasta-* (respondere); liv *vast*, *vastü* (ellenébe; ellen), *vasti* (ellenes, widrig); lapp *vuosta*, *vuoste*, finnlap *vuostai*, *vuosta* (ellenébe való, ellen, ellenébe); zürjän *veš-lin* (átellenben); votják *važ-* (felelni, ellentmondani); cseremis *vaš* (szemközt, ellenében) stb. A toldatok közt *vist* v. *vast* (ismét). Mind ezekből — ide értve a mongol *bocza* és persa *báz*, *aváz* stb. szókat is — kitűnik, miért hogy a magyar 'visz' gyökben az *i* minden származékaiban is mélyhangú, mint a czikk elején láttuk, s az egyes szóknál még bővebben láthatjuk.

VISZ, (2) v. VISZÉN; áth. első vagy függő mult *vivék*, *vivél*, *vive* v. régiesen: *vin*, *vün*, második v. független m. *vitt*, jöv. *viend*, par. *viғы*, kapcsoló mód: *viғыek*, *viғы vigyen*, *viғыünk*, *viғыeték*, *viғыenek*, htn. *vinni*, részesülő *vivő*, tehető forma: *vihet*, mivellető forma: *vitet*; stb. 1) Valamit v. valakit fölvett teher gyanánt távolodó irányban tovább szállít. Ellentéti viszonyban áll vele *hoz*, vagyis bizonyos távolságról valamely ponthoz közeledő irányban szállít valamit. Aki *visz*, az *megy*, *távozik*, aki pedig *hoz* valamit, az *jön*, *közeledik*. Oda *vinni*, ide hozni. *Vidd oda*, *hozd ide*. *A futár leveleket visz*, és *hoz*. Mindkettőnek sokszorozója: *hord*, azaz, többször, ismételve, folytonosan *visz* v. *hoz*. — *Fejen*, *vállon*, *háton*, *kézben*, *karon*, *ölbén*, *hón* alatt, *ujjak között* vinni valamit. *Kosárban tojást*, *bödönben vajot*, *sajtot vinni* a vásárra. *Az ételt kivinni a konyhából*, *s bevenni az ebédlőbe*. *A háztetőre fölvinni*, *a hegyről levinni* valamit. *Előre*, *hátra*, *messze*, *haza vinni*. *Visszaviheted ahonnan hoztad*. *Vissza nem hozom fejében elvinni* valamit. 2) Közvetőleg, péld. teherhordó állattal, vagy járművön tovább szállít. *Lóháton*, *szamaron vinni* a mállhat. *Hintón*, *szekéren*, *talicskán*, *hajón*, *talpszálakon vinni* holmit. 3) Magával ragad, erőszakkal elvesz. *Az eb viszi az elkapott konczot*. *A héja viszi a csirkét*. *A rablók, dúlók mindenét elvitték*. *Vigye az ördög*. *Vidd ördög*, *tartsd pokol!* *Vigye a manó!* 4) Mondjuk mozgásban levő lelketlen testekről, midőn más testeket magokkal vonzanak. *A folyó viszi a hajókat*. *Viszi a szél a felhőket lefelé*, *elviszi a kalapot*. 5) Valakit bizonyos új állapotba helyezés végett távolít valahová. *Tánczba*, *férjhez vinni* a leányt. *Könnü Katót tánczba vinni*, *ha neki is kedve van rá*. (Km.). A legényt katonának viszik. *A gyermeket nevelőintézetbe, iskolába vinni*. *Az elítélt gonosztevőket bitóhoz, akasztófára vinni*. 6) Vezet, vezényel, irányoz. *Háboruba*, *csatába vinni* a hadsereget *Ez az út a városba visz*. *Roszra*, *jégre vinni* valakit. *Ez a dolog nem visz jóra*. *Jól visz a puszkája*. 7) Valamit folytatólag tesz, cselekszik, hogy bizonyos czélt érjen. *Ő még sokra, nagyra viheti*. *A mibe kap azt kiviszi*, *véghez viszi*. *Már nem messze*, *nem soká viszi*. *Végletig*, *tulságig vinni* valamit. *Ok-talansága által oda viszi a dolgot*, *hogy tökéletes kudarcot vall*. *Ezt el nem viszed szárazon*, *bünhődés lesz a vége*. 8) Valamit közlésképen tovább ad. *Hirt*, *izenetet*, *sürgönyt*, *üdvözetet vinni*.

Ez igének egyszerű gyöke *vi* a ragokat és képzőket azon szabály szerint veszi föl, mint a *hisz, lesz, visz, tessz, észik, iszik*, p. *vivék, hivék, lévék, vevék, tévék, évém, ivám; vitt hitt, lett, vett, tétt, étt, itt; vivés, hivés, lévés, vevés, tévés, évés, ivás; vihet, hihet, léhet, vèhet, tèhet, éhetik, íhatik* stb. A régi Magyar Passióban (Toldy F. kiadása 32. l.) az első multban *kiviszikék* áll, *kivivék* helyett.

Rokonokul tekinthetők a latin *veho*, szanszkrit *vah* (trahere vehere, ferre stb.), a szláv *vezje-m* (visz kocsin v. szekéren. Jancsovcics), továbbá Budenz J. szerint a finn *vie-* (ferre, auferre, ducere), *vieskele-* (ugyanaz); észt *vii-* (führen, bringen), lapp *vačč-e-*, finn *viečč-a-* (abholen); votják *vaj-, vail-* (bringen), *vřž-* (fahren); zürjän *vaj-* (afferre, adducere, advehere).

VISZ, (3), falu Somogy m.; Ó-VISZ v. —VIZ, falu Szepes m.; helyr. *Visz-re*, —*én*, —*ról*.

VISZA, (visz-a) fn. tt. *viszát*. Ellenkező irányu oldala, látszata, fonákja valaminek. *A posztónak vizája. Vizárról venni magára az üngöt*, p. kifordítva, vagy elejét hátra vetve. *Vizárról fogni valamit*, nem kellően, balul, fonákul, fordítva. Szokottabb kiejtéssel: vissza. L. VISSZA, (2).

VISZAFOLYÓMALOM, l. VISSZAFOLYÓMALOM.

VISZÁGH, falu Krassó m.; helyr. *Viszágh-ra*, —*on*, —*ról*.

VISZÁK, falu Vas m.; helyr. *Viszák-ra*, —*on*, —*ról*.

VISZÁL; VISZÁLKODIK, és származékaikról l. VISSZÁL; VISSZÁLKODIK stb.

VISZÁLY, (visz-ály) fn. tt. *viszály-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. 1) Valaminek fordított, visszás oldala, fonákja. 2) Átv. ellenkező irányu, módu, egymást rontó, zavaró működési, törekvés állapota; perpatvar, njhuzás, egyenetlenség. Képeztetésre hasonló ezekhez: *aszály, dagály, akadály, szabály, osztály, ragály, apály, szegély, veszély* stb.

VISZÁLYOS, (visz-ály-os) mn. tt. *viszályos-t*, v. at. tb. —*ak*. Egyenetlenkedő, meghasonlóan működő; perpatvaros, egymással ellenkedő. *Viszályos felek, társak*. Továbbá, ami vizályt okoz, ami vizálylyal jár. *Viszályos ügy*.

VISZÁS; VISZÁSAN l. VISSZÁS; VISZSZÁSAN.

VISZÁSSÁG, l. VISSZÁSSÁG.

VISZBIZTOSÍTÁS, (visz-biztosítás) ösz. fn. Visszont v. újra biztosítás; t. i. valamely biztosító intézet a nála biztosított tárgyat vagy tárgyakat, hogy kár esetében kevésbé terheltebbé, egy más intézetnél csekélyebb árért újrabiztosítja.

VISZÉN l. VISZ, ige.

VISZÉR (visz-ér) ösz. fn. l. VÉRÉR.

VISZFÉNY, (visz-fény) ösz. fn. Fény, mely valamely testről visszavetődik, pl. a tükrörről, csiszolt kardról visszavetődött napsugár.

VISZFÉNYTAN, (visz-fény-tan) ösz. fn. A vizfény tulajdonságait előadó tan. (Katoptrika).

VISZFUVAR, (visz-fuvar) ösz. fn. Szállítás, midőn a fuvarral eltávozott s lerakodott jármű vizsátértekor ismét új terhet hoz.

VISZHA, l. VISSZA.

VISZHANG, (visz-hang) ösz. fn. Valamely hang után nyomban hallatszó, s azt mintegy másoló, utánzó, ismétlő másodhang. (Echo). *A hegyek, erdők közt szóló kürtök vizhangja. Tihanyi vizhang*, mely több szót ismétel. Átv. ért másokat utánzó, követő szó, beszéd, vélemény, nyilatkozat, hír.

VISZHANGOL, (visz-hangol) l. VISZHANGOZ.

VISZHANGOS, (visz-hangos) ösz. mn. Vizhangot adó, vizhangzó.

VISZHANGOZ, (visz-hangoz) ösz. áth. Bizonyos hangot viszonzoz, utánzó, ismételve hallat. *A sziklák vizhangozzák a mennydörgést*. Átv. mások szavát, beszédét, véleményét stb. utánzózza, követve hirdeti, terjeszti, ismételi.

VISZHANGOZÁS, (visz-hangozás) ösz. fn. Cselekvés, midőn valami bizonyos hangot viszonzoz. V. ö. VISZHANGOZ.

VISZHANGTAN, (visz-hang-tan) ösz. fn. A hangtan azon része, mely különösen a vizhangot, illetőleg annak okait, tüneteit tárgyalja.

VISZHANGZÁS v. —HANGZAT, (visz-hangzás v. —hangzat) ösz. fn. Általán minden hangzat, melyet a testek bizonyos illetés, ütődés következtében rezgésbe jöven, vissza adnak.

VISZHANGZIK, (visz-hangzik) ösz. k. 1) A bele ütközött hangot ismételve, utánzóva, másolva hallatja, vizhangot ad. *A kürtök riadása vizhangzik a hegyek között*. 2) Általán erősebb illetésre, ütődésre rezgésbe jöven, hangot ad.

VISZKA, erdélyi falu Hunyad m.; helyr. *Viszká-ra*, —*n*, —*ról*.

VISZKERESÉS, (visz-keresés) ösz. fn. Cselekvés, midőn valaki a törvénykezésben vizskeresettel él. V. ö. VISZKERESET.

VISZKERESET, (visz-kereset) ösz. fn. A váltójogi törvénykezésben az előzők, ú. m. forgató, kibocsátó elleni kereset.

VISZKERESETI, (visz-kereseti) ösz. mn. A vizskeresetre vonatkozó, azt illető. *Vizkereseti jog, eljárás*.

VISZKET, önh. m. *vizket-étt*. par. *vizkess*. Az illető fogalom természeténél fogva rendszeren csak harmadik személyben divatozik, mint a *fáj* ige; ám-bár képes kifejezéssel így is szólhatnánk: *Talpam, mért vizketsz? talán tánczolhatnál? Ne vizkess fejem, hisz nincs semmi baj*. Molnár Albertnél, Szabó Dávidnál eléjőn *vizketek*, latinul: prurio. Ma nem igen használjuk, hanem helyette azt mondjuk: *vizket a testem; vizket a hátam* stb.

Tulajdonképen mondjuk a bőrnek azon sajátos érzéséről, midőn a tapidegek rendkívüli izgásba, pezsgésbe jönnek, melyet ösztönszerűleg vakarás, dörzsölés által szokás megszüntetni vagy enyhíteni,

*Viszket a feje, tenyere, talpa. Viszket a lába a tánczra. Ott vakard a hol viszket, v. kinek hol viszket ott vakarja. (Km.). Majd ott is vakarod, ahol nem is viszket, Ha a feleséged ily dologra készlet. (Menyekzői vers). Átv. bizonyos vágy által ingereltetik. Viszket a torka, am. ihatnék. Viszket a tenyere, verekedhetnek. Viszket a talpa, tánczolni szeretne. Viszket a háta, mondjuk nyugtalan, verekedő, kapezaskodó emberről, ki mintegy fölhi másokat, hogy megvakarják a hátát; vagyis megdöngessék. „Mindég arra viszketett: arra fájt a foga, arra törekedett, —ásitozott, —sovárgott“ (Szabó D.) Véleményünk szerint gyöke azon *iz*, melyből *izeg* v. *izog*, *izgat*, *bizgat* származtak. Törzse a gyakorlatos *izeg*, s ebből lett ed önható képzővel *izeged*, *izged*, *iszked*, továbbá v. előtétellel *viszke*d, mint tájdivatosan ejtik, végre *viszket*. Hasonlóképen fejlett ki a *rezeg* törzsből *reszket*, tájdivatosan *reszke*d. Mindkettejük önhatók, nem áthatók levén, tudnivaló, hogy eredeti végképzőjük inkább d.*

VISZKETEG, (vizket-eg) mn. és fn. tt. *viszketeg-ét*, harm. szr. —e. 1) Viszketésre hajlandó, ami természeténél fogva viszketni szokott. *A viszketeg bőré ember megérzi az időváltozást. Mint mn. csak tájdivatban él.* 2) Az állati bőrnek izgékony állapota, különösen bőrbajok, p. rüh, kosz, var, melyeket enyhítésül vakarni szokás. *Orr, szem-, fülvizketeg. Fagyos ujjak viszketege.* 3) Molnár Albertnél, Szabó Dávidnál, továbbá Szathmár megyében is Gáthy János szerint am. rüh. 4) Átv. ért. nyugtalanító vágy, inger, ösztön.

Azon *atag eteg* képzőjü nevek osztályába tartozik, melyek *ad ed* önható igékből alakulnak, mint *lankad lankatag*, *hervad hervatag*, *förge*d *förgeteg*, *csörge*d *csörgeteg*, *rezge*d *reszketeg* stb. V. ö. **VISZKET**.

VISZKETEGÉS, (vizket-eg-és) mn. tt. *viszketegés-t*, v. —et, tb. —ek. Amít vagy a kit a viszketeg bánt, akár tulajd. akár átv. érdeményben. *Viszketeges láb. Viszketegés elme.* V. ö. **VISZKETEG**.

VISZKETEGSÉG, (vizket-eg-ség) fn. tt. *viszketegség-ét*, harm. szr. —e. Viszketeg állapot vagy tulajdonság, illetőleg a bőrnek rendkívüli izgékony-sága, érzékisége.

VISZKETÉS, (vizket-és) fn. tt. *viszketés-t*, tb. —ek, harm. szr. —e. A bőrnek azon érzése, midőn viszket, illetőleg a tapidegek rendkívüli izgása. V. ö. **VISZKET**.

VISZKETSÉG, (vizket-ség) l. **VISZKETEG-SÉG**.

VISZKETTET, (vizket-tet) mivelt. m. *viszkettetem* —tél, —ett, par. *viszkettess*. Eszközli, okozza, hogy a testnek illetőleg bőrnek valamely része viszkessen. *Keserű epesár viszketteli orrát* (Guzmics. Theocrit. Idyll.). *Viszkettető serke a bőr alatt.* (Szabó D.).

VISZKOLÓDÁS, (viz-ok-ol-ó-od-ás) fn. tt. *viszkolódás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Nyugtalan ide-oda mozgólódás, fészkelődés. V. ö. **VISZKOLÓDIK**.

VISZKOLÓDIK, (viz-ok-ol-ó-od-ik) belsz. m. *viszkolód-tam*, —tál, —ott. Nyugtalanul izegmozog,

fészkelődik, mint a csintalan gyermekek szoktak. Székely szó.

Ez ige vagy fészkelődik, máskép (Kriza J. szerint is) *vaszkolódik* módosulata, vagy pedig a *v* előtét hang s azon *isz*, *iz*, *icz*, *is* gyököi szók családjához tartozik, melyek kicsinyes, élénk, könnyű mozgásra vonatkoznak, mint *iszamik*, *iszánköl*, *izeg*, *izgat* stb.

VISZKOTA, máskép: **VASZKOTA**, (vaszokot-a) fn. tt. *viszkotát*, *vaszkotát*. A székelyeknél Kriza J. szerint elhevert szemét (mint a vaszok szokott lenni), szeméthely.

VISZLAVA, falu Sáros m.; helyr. *Viszlavára*, —n, —ról.

VISZLIK, (vizs-ol-ik) k. m. *viszl-ott*, btn. —ani, A székelyeknél mondják futásban levő vadról, midőn tekervényesen majd erre majd arra, azaz, visszásan, egyenetlen irányban szökik. *Itt viszlott meg a nyúl* (Túry Ignác).

VISZLÓ, (1) ferfi kn. tt. *Viszlót*. L. **VENCZEL**.

VISZLÓ, (2) faluk Baranya, Borsod, Somogy m.; **SZENT** —, falu Szala m.; helyr. *Viszló-ra* —n, —ról.

VISZNEK, falu Heves m.; helyr. *Visznek-re*, —én —ról.

VISZNYOM, (vizs-nyom) ősz. fn. *Nyom*, melyet bizonyos távolságig haladt ember, vagy más állat, vagy jármű maga után hagy.

VISZOCSÁN, falu Trencsén m.; helyr. *Viszocsán-ba*, —ban, —ból.

VISZOKA, faluk Hont, Sáros és Ung megyékben; helyr. *Viszokán*, —ra, —ról.

VISZOLAJ, falu Trencsén m.; helyr. *Viszolaj-ba*, —ban, —ból.

VISZOLGÁS, v. **VISZOLYGÁS**, (vizs-ol-og-ás) fn. tt. *viszolgás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. 1) Vonakodás. 2) Fájdalmas csiklandás. V. ö. **VISZOLOG**.

VISZOLOG, v. **VISZOLYOG**, (vizs-ol-og) gyak. önh. m. *viszolog-tam*, —tál, v. *viszolg-ottam*, —ottál, *viszolgott*. htn. —ni v. *viszolgani*, 1) Balaton vidékén am. vonakodik, valamitől visszahúzza magát. (Horváth Sigmond). 2) Kemenesali szőlással: fájdalmasan csiklandik, érezhetően borsódzik s mintegy visszás érzése van. (Lévay László). *Viszolog a háta, sértett tagja*.

VISZOLY l. **VISZOLY**.

VISZOLYA, erd. falu Kolos megyében; helyr. *Viszolyán*, —ra, —ról.

VISZON, (vizs-on) csak mint törzs pl. *viszonos*, *viszont* szókban, továbbá őszvetételekben mint előrészfördül elé; annyi mint a dolgot megfordítva; *viszono*zva, hasonlóval ismételve, forbatolva, pl. *viszoncsere*, *viszonajánlás*, *viszonbántás*. V. ö. **VISZONT**.

VISZONAJÁNDÉK, (viszon-ajándék) ősz. fn. *Ajándék*, melyet valaki annak ad, kitől ajándékot kapott.

VISZONAJÁNLÁS, (viszon-ajánlás) ősz. fn. Ajánlást viszonozó ajánlás.

VISZONBÁNTÁS, (viszon-bántás) ősz. fn. A vett bántásnak hasonlóval megtorlása; forbátolás, fántófánt.

VISZONBARÁTSÁG, (viszon-barátság) ősz. fn. Barátságot, illetőleg baráti hajlamot, szolgálatot stb. viszonzó indulat, cselekvés. *Ajánlom visznonbarátságot.*

VISZONBÁTORSÁG, (viszon-bátorság) ősz. fn. Bátorság, vagyis biztosság, mely szerint valaki a mástól szerzett bátorságot hasonlóval visszaszolgálja.

VISZONDAL, (viszon-dal) ősz. fn. Dal, melynek részeit az éneklő felek egymást fölváltva, s mintegy versenyezve zengik el.

VISZONÉRTÉK, (viszon-érték) ősz. fn. Valamely értékért viszonosan adott érték, pl. buzáért, marháért pénz, a csereszerződésekben gyümölcsért gabona (faluhelyeken, hol gyümölcs nem terem, ha másunnat gyümölcsöt hoznak, cserében főleg az asszonyok gabonát adogatnak).

VISZONFÖLTÉT, (viszon-föl-tét) ősz. fn. Föltét, melyet egyik alkudozó, szerződő fél a másik ellenében tűz ki.

VISZONG, (visz-ong) gyak. önh. m. *viszong-tam*, —*tál*, —*ott*, btn. —*ani*. v. —*ni*. Viszályban él, egyenetlenkedik, perlekedik, másokkal ujjat húz. Képeztetésre hasonlók hozzá; *jajong*, *ujjong*, *zajong*, *borong*, *eseng*, *feszen* stb.

VISZONGÁS, (visz-ong-ás) fn. tt. *viszongás-t*, tb. —*ok*, harm. szr. —*a*. Viszázkodás, egyenetlenkedés, perlekedés.

VISZONGÓ, (visz-ong-ó) mn. tt. *viszongó-t*. Viszályban élő, viszázkodó, egyenetlenkedő, perlekedő. *Viszongó felek*, *rokonok*, *házastársak*.

VISZONHAGYOMÁNY, (viszon-hagyomány) ősz. fn. Végrendeleti hagyomány, melyet valaki előbb történhető halála esetére annak számára rendel, aki hasonló esetre szintén valamit hagyományozott neki.

VISZONHAJLAM v. —**HAJLANDÓSÁG**, (viszon-hajlam v. —hajlandóság) ősz. fn. Hajlandóság, melylyel valaki más hajlandóságát viszonozza.

VISZONHÁLA, (viszon-hála) ősz. fn. Hála, melyet valaki bizonyos jótéteményért oly személy iránt mutat, aki ő neki előbb bizonyos hálával lekötelezve volt; háláért hála, köszönetért köszönet.

VISZONHATÁS, (viszon-hatás) ősz. fn. Egy mással bizonyos viszonyban levő személyek vagy dolgok hatása egymásra. V. ö. **HATÁS**.

VISZONHITBÉR, (viszon-hit-bér) ősz. fn. A magyar törvény szerint azon összeg, melyet hitbér fejében a menyasszony köt le a vőlegénynek. (Contrados). V. ö. **HITBÉR**.

VISZONHÜSÉG, (viszon-hűség) ősz. fn. Hűséget hűséggel viszonzó indulat, vonzalom, hajlam. *Házások, barátok közti viszonthűség. Hűségért viszonthűséget igényelni.*

VISZONIGÉRET, (viszon-igéret) ősz. fn. Igéret, melylyel valaki a vett igéretet viszonozza. V. ö. **IGÉRET**.

VISZONILLETŐSÉG, (viszon-illetőség) ősz. fn. Illetőség, melyet két fél egymásnak kölcsönösen megadni tartozik. V. ö. **ILLETŐSÉG**.

VISZONJARÁNDÓSÁG, (viszon-járandóság) l. **VISZONILLETŐSÉG**.

VISZONJEGYBÉR, v. —**JEGYDÍJ**, (viszon-jegy-bér. v. —jegydíj), ősz. fn. Jegybér, jegyajándék, melyet eljegyzéskor a menyasszony ígér és köt le a vőlegénynek. V. ö. **JEGYBÉR**.

VISZONKEDVEZÉS, (viszon-kedvezés) ősz. fn. Kedvezés, melylyel valaki a vett, tapasztalt kedvezést viszonozza.

VISZONKÉRDÉS, (viszon-kérdés) ősz. fn. Kérdés, melyet valaki válasz helyett tudakozólag a kérdőnek tesz.

VISZONKERESET, (viszon-kereset) ősz. fn. Az alperes azon joga, hogy valamely folyamatban levő perben fölperes keresete ellenébe saját követelésével léphessen föl; mi azonban törvényünk szerint bizonyos föltételekhez van kötve, pl. ha követelése a fölperesi keresettel ugyanazon jogalaphól származik, vagy azzal hasonnemű, határozott, és már lejárt stb.

VISZONKÉRÉSZTÉLKEDŐ, l. **VISSZAKÉRSZTÉLKEDŐ**.

VISZONKEZES, (viszon-kezes) ősz. fn. 1) Kezesért cserében adott, vagy kitűzött kezes. 2) Másod kezes, ki valamely kezesért jót áll. V. ö. **KEZES**.

VISZONKEZESSÉG, (viszon-kezesesség) ősz. fn. Biztosság, melyet két fél cserében adott vagy kitűzött kezesek által szerez magának.

VISZONKIHIVÁS, (viszon-ki-hívás) ősz. fn. Fölszólítás, melynél fogva valaki azt hívja ki p. veresnyre, viadalra, aki őt hívta ki az előtt.

VISZONKÖSZÖNTÉS, (viszon-köszöntés) ősz. fn. Köszöntést elfogadó s viszonozó köszöntés.

VISZONKÖTELESSÉG, (viszon-kötelesség) ősz. fn. Kötelesség, melylyel két fél egymás irányában viszonszan tartozik. V. ö. **KÖTELESSÉG**.

VISZONKÖTELEZÉS, (viszon-kötelezés) ősz. fn. Kötelezés, melyet egyik fél kötelezettsége viszonzásul a másik fél szintén magára vállal. V. ö. **KÖTELEZÉS**.

VISZONKÖTELEZVÉNY, (viszon-kötelezvény) ősz. fn. Íromány valamely viszonskötelezvényről.

VISZONKÖVETELÉS, (viszon-követelés) ősz. fn. A követelő ellen irányzott hasonló, vagy másnemű követelés. V. ö. **VISZONKERESET**.

VISZONLÁNG, (viszon-láng) ősz. fn. Képes ért. forró szerelmet hasonlóval viszonzó indulat, szenvedély.

Ó égető kin,
Ó gyötrem,
Viszonláng nélkül

A szerelem.

Bajza J.

VISZONLÁTÁS, (viszon-látás) ősz. fn. Egy-másnak újra látása vagyis ideiglenes elválás, távollét utáni találkozás. *Viszonlátásig!* (t. i. Isten áldjon, vagy élj boldogul), egymástól elválók bucsucsava.

VISZONLÁTOGATÁS, (viszon-látogatás) ősz. fn. Látogatás, melyet valaki viszonzásul annál tesz, aki őt előbb meglátogatta. V. ö. **LÁTOGATÁS**.

VISZONNYILATKOZÁS, (viszon-nyilatkozás) ősz. fn. Nyilatkozás, melyet valaki egy más nyilatkozásra tesz.

VISZONNYOMÁS, (viszon-nyomás) ősz. fn. Nyomást hasonlóval viszonzó, forbatoló, visszatoló cselekvés.

VISZONNYUGTA v. —**NYUGTATVÁNY**, (viszon-nyugta v. —nyugtató) ősz. fn. A vett nyugtatóról adott ellennyugtató.

VISZONOL, (visz-on-ol) áth. m. *viszonol-t*, l. **VISZONÓZ**,

VISZONOS, (visz-on-os) mn. tt. *viszonos-t*, v. *at*, *tb*. —*ak*. Szabatosan véve különbséget tehetünk a *viszonos* és *viszonyos* között. Amannak megfelel a latin *reciprocus*, emennek a lat. *relativus*. A *viszonyos* szó jelenti két vagy több félnek bizonyos tekintetben egymásra vonatkozó összefüggést, közösséget, s ellentétei: önálló, független, általános; p. az *apa* és *fiú* viszonyos fogalmak, mert egyiket a másik nélkül nem gondolhatni; *viszonyos* *becsü* a munka, mely bizonyos tekintetben, p. versenytársaival egybehangolva, bir csak becsesül, nem általán véve: ellenben *viszonos*, ami hasonlóan hasonlóval felel meg, p. az *apa* és a *fiú* viszonos szeretettel viseltetnek egymáshoz, midőn az *apa* a *fiút*, és a *fiú* az *apát* szereti. Ez másképp: *kölcsönös*, midőn egyik fél a másiktól mintegy kölcsön vett hatást hasonlóval viszonz. Ezzel fogalmi összefüggésben állanak: *viszont* (*reciproce*), és *viszonoz* (*reciprocát*), amazzal: *viszonylik* (*refertur, in relatione est*), *viszonylás* (*relatio, die Beziehung*), és *viszonylat* (*status relativus*). V. ö. **VISZONY**.

VISZONOSAN, (visz-on-os-an) ih. *Viszont*, *viszontag*. Megfelel neki a latin *reciproce, vicissim*. p. a jó házasfelek, hű barátok viszonosan szeretik egymást. V. ö. **VISZONOS**; **VISZONYOSAN**.

VISZONÓSSÁG, (visz-on-os-ság) fn. tt. *viszonosság-ot*, harm. szr. —*a*. Két fél közötti viszonos állapot, vagy tulajdonság; kölcsönösség. V. ö. **VISZONOS**.

VISZONÓZ, (visz-on-oz) áth. m. *viszonoz-tam*, —*tál*, —*ott*, v. *viszonoz-ottam*, —*ottál*, —*ott*, par. -z. htn. —*ni* v. *viszonozani*. 1) Szűkebb ért. ugyanazt teszi vagy ugyan oly módon cselekszik más irányában, amit v. amint ez az ő irányában tett. Szabó D.

szerént: *viszont cselekszik*. Jót jóval, rosszat rosszal viszonzni. 2) Szélesb ért. annak következtében, vagy fejében, amit valaki az ő irányában tett, ő is tesz annak valamit, *A jótéteményt hálával viszonzni, A köszöntést megvetéssel, a kérést tagadással, a szeretetet gyűlölettel viszonzni*.

VISZONÓZÁS, (visz-on-oz-ás) fn. tt. *viszonozás-t*, *tb*. —*ok*, harm. szr. —*a*. Cselekvés, melynél fogva viszonzunk valamit. V. ö. **VISZONÓZ**.

VISZONSÁG, (visz-on-ság) fn. tt. *viszonság-ot*, harm. szr. —*a*. L. **VISZONTAGSÁG**.

VISZONSÁGTELJES, (viszonság-teljes) ősz. mn. L. **VISZONTAGSÁGOS**.

VISZONSZERETET, (viszon-szeretet) ősz. fn. Szeretet, melyet oly személy iránt érzünk, és gyakorlunk, aki minket szeret.

VISZONSZOLGÁLAT, (viszon-szolgalat) ősz. fn. Szolgálat, melyet valakinek az irántunk tett szolgálataért teszünk. *Ajánlom viszonszolgalatomat*.

VISZONT, (visz-on-t) ih. A dolgot hasonlóval avagy egy vagy más módon megfelelővel fülváltva, ismételve, azt ami történt, vagy történendik, egy vagy más módon viszonzva. *Ha eléadott kérésemet teljesíted, én viszont holtomig hálás leszek irántad. Én neked adok szállást, élelmet és ruházatot, te viszont felügyelsz minden házi dolgaimra*. Némely irónál, ellenben' szó jelentésében is fordul elő, pl. Szabó Dávidnál; de ezt nem tartjuk szabatosnak, minthogy itt nem ellentétéről, hanem egy vagy más állapotnak, cselekedetnek egy vagy más módon megfelelő állapotról, cselekedetről van szó, pl. *Péter Pált szidalmazta, Pál viszont (viszonzásul, nem: ellenben) amart veréssel fenyegette; és: Péter Pált szidalmazta, Pál ellenben Pétert csitította*.

VISZONTAG, (visz-on-t-ag) ih. Nem egyéb, mint a *viszont* toldalékos változata, azon különbséggel, hogy némely származékok már csak a 'viszontag' szóból képződnek, u. m. *viszontagol, viszontagos, viszontagság*.

VISZONTAGI, (visz-on-t-ag-i) mn. tt. *viszontagi-t*, *tb*. —*ak*. *Viszontag* levő vagy való, viszonyos. (Molnár A.). *Viszontagi hasonlóság*. (Szabó D.).

VISZONTAGLAN, (visz-on-t-ag-lan) l. **VISZONT**.

VISZONTAGOL, (visz-on-t-ag ol) áth. m. *viszontagolt*. Régies szó. L. **VISZONÓZ**.

VISZONTAGOS, (visz-on-t-ag-os) l. **VISZONOS**.

VISZONTAGSÁG, (visz-on-t-ag-ság) fn. tt. *viszontagság-ot*, harm. szr. —*a*. Különféle módon jelenkező, majd kedvező, majd kedvezőtlen befolyásu, de kiváltképen visszahatásu változatok, események az élet ösvényén. *Sok viszontagságon esett által*. Másképp: *viszonság*, Berzsenyinnél: *viszontság*.

Viszontagság és törzse *viszontag* oly származási viszonyban állanak, mint a megfelelő latin *vicissitudo*, és *vicissim*.

VISZONTAGSÁGOS, (visz-on-t-ag-ság-os) mn. tt. *viszontagságos-t*, v. —*at*, *tb*, —*ak*. *Viszontagság-*

gal járó; változékony, bajos állapotú. *Viszontagságos élet, kalandozás.* Másképp: *viszonságos, viszonságteljes.*

VISZONTAGVALÓ, I. VISZONOS.

VISZONTLÁTÁS, (viszont-látás) I. VISZONLÁTÁS.

VISZONTOL, (visz-on-t-ol) áth. m. vizsontolt. Régiesen pl. Szabó Dávidnál am. viszonoz. L. **VISZONÓZ.**

VISZONTORLÁS, (viszon-torlás) ősz. fn. I. VISSZATORLÁS.

VISZONTOS, (visz-on-t-os) mn. tt. vizsontos-t, v. —at, tb. —ak. L. VISZONOS.

VISZONTSÁG, (visz-on-t-ság) fn. tt. vizsontság-ot, harm. szr. —a. L. VISZONTAGSÁG.

VISZONVÁD, (viszon-vád) ősz. fn. Vád, melyet a vádlott emel vádlója ellen.

VISZONVÁDLOTT, (viszon-vádlott) ősz. fn. Oly személy, ki ellen az általa vádlott fél vádat emel.

VISZONVÁLASZ, (viszon-válasz) ősz. fn. A törvénykezésben a fölperes válaszára alperes által adott vagy adandó felelet.

VISZONVÁLTÓ, (viszon-váltó) ősz. fn. Azon váltó, melyet valamely váltóhitelező érték fejében (viszonosan) ad a váltó intézvényszerzője vagy kibocsátójának. (Gegenwechsel). Ettől különbözik a *visz-váltó*, melyet viszkereset helyett az előzőkre (mintegy vissza) intézvénynak (Rückwechsel, Retourwechsel); noha idegen nyelveken: *Rückwechsel, Retourwechsel, Gegenwechsel* szokat nem mindig különböztetik meg szabatosan.

VISZONZ, I. VISZONÓZ.

VISZONZÁLOG, (viszon-zálog) ősz. fn. Zálog melyet valaki nagyobb biztosság végett attól kap, akinek bizonyos zálogot adott.

VISZONZÁS, I. VISZONÓZÁS.

VISZONY, (visz-ony) fn. tt. vizsny-t, tb. —ok, harm. szr. —a. Általán, a lények azon állapota, melynél fogva bizonyos tekintetben egymásra vonatkoznak, egymással némi öszveköttetésben vannak, továbbá azon mód, mely szerint egymásra kölcsönösen hatnak. *Az ember és körülötte levő tárgyak közti viszonyok, melyek állapotára befolyanak. Különösen, a) társadalmi öszveköttetés, egymásra hatás. A szülők és gyermekeik közti természetes viszony. Rokonsági, szomszédsági, baráti viszony. Szerelmi viszony. Szoros viszony. Nemzeti, polgári, vallási viszony. b) Működési, üzleti öszveköttetés. Kereskedelmi, közlekedési, levelezési, tudományos viszonyban állani valakivel. c) Bizonyos jogokat és kötelességeket föltételező vonatkozás. Az úr és szolga, a felsőség és alattvalók közti viszonyok. d) Azon állapot, mely valami egésznek részei között létezik, s melynél fogva egymásra befolyással vannak. e) Állapotunkra befolyó körülmény. Különböző viszonyokban élni. Viszonyokhoz alkalmazkodni. Más viszonyban nem így tennék. V. ö. **VISZ, (1).***

VISZONYÍT, (visz-ony-ít) áth. m. vizsnyit-ott, htn. —ni v. —ani, par. —s. Bizonyos viszonyba hoz, állít, helyez.

VISZONYÍTÁS, VISZONYÍTÁS, (visz-ony-ítás) fn. tt. vizsnyitás-t, tb. —ok, harm. szr. —a. Bizonyos viszonyba hozás, állítás, helyezés.

VISZONYLAG, (viszony-lag) ih. Bizonyos viszonyba hozva, állítva, helyezve; bizonyos viszonyban létezve.

VISZONYLAGOS, (visz-ony-lag-os) mn. tt. vizsnylagos-t, v. —at, tb. —ok. Bizonyos viszonyban létező.

VISZONYLÁS, (visz-ony-ol-ás) fn. tt. vizsnylás-t, tb. —ok, harm. szr. —a. Vonatkozás, midőn bizonyos lények némi öszveköttetésöknél fogva egymásra befolyással, hatással vannak.

VISZONYLAT, (visz-ony-ol-at) fn. tt. vizsnylat-ot, harm. szr. —a v. —ja. A viszonyban levő lények öszveköttetési állapota. V. ö. **VISZONYLIK.**

VISZONYLIK, (visz-ony-ol-ik) k. m. vizsnyl-ott htn. —ani. Bizonyos öszveköttetés, közösség, hasonlat, hatás, ellenhatás, befolyás stb. által valamire vonatkozik, azt illeti.

VISZONYOS, (visz-ony-os) mn. tt. vizsnyos-t, v. —at, tb. —ok. Szabatosan véve megfelel neki a latin *relativus*, s különbözik tőle *viszonos*, lat. *reciprocus*. Ennélfogva: *viszonyos becs* (*pretium relativum*); *viszonyos fogalom* (*conceptus relativus*) V. ö. **VISZONOS.**

VISZONYOSAN, (visz-ony-os-an) ih. Bizonyos viszonyban, csak föltételeesen, nem önállóan, nem általánosan, csak mással öszvehaszníthatólag véve. V. ö. VISZONYOS.

VISZONYOSSÁG, (visz-ony-os-ság) fn. tt. vizsnyosság-ot, harm. szr. —a. Viszonyos állapot vagy tulajdonság; egymásra vonatkozás.

VISZONYRAG, (viszony-rag) ősz. fn. Nyelv-tudományi műszó. T. i. valamely mondatban a főnév vagy valamely igére, vagy más főnévre, vagy mindkettőre viszonyúl, pl. ebben: könyvet írtam, az első szó viszonyban áll az utóbbival s ezen viszonyt az *et* végzet vagy rag fejezi ki. Ebben pedig: a könyvet barátomnak ajánlottam, már a második főnév is a rá következő igére viszonyúl s a „barátom” szóhoz *nak* végzet v. rag járul. Ezen ragok neve viszonyragoknak. Ezek belső viszonyragok, minthogy oly viszonyt fejeznek ki, melyet csak elménkben — bensőnkben — gondolunk, ére- zünk; ezekhez járul a sajátító *nak, nek* rag is pl. Péter-*nek* a házát árverezik. Külső viszonyragok, melyek főleg helyre és időre viszonyúlnak, pl. ház-*ba*, ház-*ból*, ház-*ra*, ház-*ról*, ház-*on*, vásár-*kor*, vásár-*nál* stb.

VISZONYSZÓ, (viszony-szó) ősz. fn. Azon szó, mely egy másikra viszonylik, mely rendesen raggal jár, pl. a **VISZONYRAG alatti példákban a *könyv, barátom, Péter, ház, vásár főnevek,***

VISZONYSZÓCSKA, (viszony-szócska) ősz. fn. 1. NÉVUTÓ.

VISZONYÚL, (visz-ony-úl) őnh. m. *viszonyult*. Bizonyos viszonyba, összeköttetésbe jut v. jön. L. VISZONYLIK.

VISZONYULÁS, VISZONYULÁS, (visz-ony-úl-ás) fn. tt. *viszonyulás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Bizonyos viszonyba jutás.

VISZONYZÓDIK, (visz-ony-oz-ó-d-ik) belsz. m. *viszonyzód-tam*, —tál, —ott. L. VISZONYÚL.

VISZOS, (visz-os) mn. tt. *viszos-t*, v. —at, tb. —ak. Ellenkező irányzatu, hatásu; visszás, össze-vissza forgatott. *Viszos állapot*. Különösen mondják fáról, midőn rétegei, rostjai tekervényesen össze-vissza nőttek, s melyet, hogy meg lehessen gyalulni, többször majd erre, majd arra kell fordítani. Élnék vele ez értelmében a Balaton mellett és Göcsejben.

VISZSUGÁR, (visz-sugár) ősz. fn. Fénysugár, mely valamely testről visszaverődik.

VISZTA, puszta Soprony m.; helyr. *Visztá-ra*, —n, —ról.

VISZTÉR, mn. tt. *visztér-t*, tb. —ék. A szé-kelyeknél jelent sovány testűt, ösztövért. Úgy lát-szik, nem egyéb, mint a közösebb divatú *ösztvér* némi módosulata. L. ÖSZTÖVÉR.

VISZTUK, falu Pozsony m.; helyr. *Visztuk-ra*, —on, —ról.

VISZVÁLTÓ, (visz-váltó) ősz. fn. 1. VISZON-VÁLTÓ alatt.

VIT, (1) *visz'* igének némely származékaiban előforduló törzs pl. *vitet*, fn. V. ö. VITEL; VISZ, (2).

VIT, (2), v. VITY elavult v. elvont gyök, melynek származékai: *villa*, *vitilló*, Erteményezését 1. az említett szók rovatai alatt.

VIT, (3) törzs, melyből *vita*, *vitalkodik*, *vitat*, *vitalkozik*, *vitáz*, *vitéz* stb. származtak. Gyöke az önállóan divatozó ige *vi* v. *viv* v. *vij*. Azon t kép-zőjü igék osztályába sorozható, melyek egyszerű gyökökből származtak, mint: *hűt*, *fűt*, *süt*, *cít*, *nyit*, *szt* stb.

VITA, (1), fn. tt. *vitát*. Széles értelemben a meg-hasonlott s egymás ellen törekvő, egymást rontó, le-győzni akaró felek küzdelme, harcza, csatája, vias-kodása, viadala. Szűkebb ért. nem annyira testi erő-vel, s anyagi eszközökkel, mint erkölcsi ellenhatással üzött viszonos küzdelem, pl. perlekedés, feleselés, szóbeli harc v. versengés, szóváltás, ellenvéleménye-zés, eszmeharcolás stb. *Vitára kelni valakivel*. *Vitára okot adni*. *Sok vitám volt vele*. *Tudományos vita*. *Ta-nácskozási vita*. *Vitán járni* Ferenczi János szerint a szé-kelyeknél am. véletlen keresztül menni.

Valamint *viadal*, úgy *vita* is a *vi* gyökből szír-mazott akár egyszerűen s közvetlenül *ta* képzővel, akár közvetve *vit* törzsből, mely *vitat*, *vitalkozik* szók törzsének is tekinthető.

VITA, (2), NEMES—, falu Szala, m.; helyr. *Vitá-ra* —n, —ról.

VITADÜH, (vita-düh) ősz. fn. Túlságos, kóros kedélyi hajlam, illetőleg indulatosság, melynél fogva valaki vitázni, perlekedni, ellenmondani, feleselni, küzdeni, vitálkodni szeret.

VITAIRAT, (vita-irat) ősz. fn. Irat, melynek tárgyát és tartalmát bizonyos erkölcsi vita, p. ellen-vélemény, czáfolat stb. teszi.

VITÁLISZ. 1. VITÁLYOS, (2).

VITÁLISZFALVA, falu Liptó m.; helyr. —*falvá-ra*, —n, —ról.

VITÁLKODÁS, (vita-al-kod-ás) fn. tt. *vitál-kodás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Veszekedés, vi-szálkodás, perlekedés, feleselés; ellenkező véle-mények egymás elleni nyilatkozása. V. ö. VITÁL-KODIK.

VITÁLKODIK, (vita-al-kod-ik) gyak. k. m. *vitálkod-tam*, —tál, —ott. Valakivel gyakran vagy folytonosan vitáz, perlekedik, felesel, viszálkodik, ellenvéleményezve verseng; vitatkozik. Kemenes-ali szó.

VITÁLY, (vita-ály) fn. tt. *vitály-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. L. VITATKOZÁS.

VITÁLYOS, (1), (vita-ály-os) mn. tt. *vitályos-t*, v. —at, tb. —ak. Vitatkozás alatti, ami vitatkozás tárgya.

VITÁLYOS, (2) férfi kn. tt. *Vitályos-t*, tb. —ok. A latin vitalis, melynek eredeti jelentése: élénk; élető.

VITÁNY, falu Zemplén m.; helyr. *Vitány-ba*, —ban, —ból.

VITÁS, (vita-as) mn. tt. *vitás-t*, v. —at, tb. —ak. Vita alatt levő, ami vitatkozás tárgya.

VITÁSZ, (vita-ász) fn. tt. *vitász-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Vitázó.

VITÁSZAT, (vita-ász-at) fn. tt. *vitászat-ot*, harm. szr. —a v. —ja. L. VITATKOZÁS.

VITAT, néhutt pl. Szabó Dávidnál, más kiej-téssel: VÍTAT, (vi-tat v. vit-at) áth. m. *vitat-tam*, —tál, —ott, par. *vitass*. 1) Talajd. ért. valamit foly-tonosan ví, ostromol, támadólag szorongat, Molnár A. szerint *oppugnat*, *impugnat*. „Eleget vitatott, ostromolt, kénytetett, de nem vehetett szándéka tel-jesítésére“ (Szabó D.) Ma ezen jelentésben, legalább tudunkra, szokatlan, úgy hogy Molnár A. későbbi, pl. Ederféle kiadásában is, ezen jelentés már elé nem fordul. 2) Szokottabb átv. ért. bizonyos állítást, véle-ményt okokkal támogat, s azt az ellenvélemények vagy ellenvetések ellen védelmezi. *Alaposan, makacsul, ál-okokkal vitatni valamit*. *Indítványát erősen vitatja*.

Ezen ige, mint értelményeiből kitűnik, nem mivel-tető, hanem átható, minthogy a *vi* s hasonló nemű igékből a mivel-tetőik rendszerént így képződnek: *vi-vat*, *hivat*, *szívat*, *lövet*, *szövet* stb. Tehát törzse inkább az elavult *vit*, melyből *at* képzővel lett: *vitat*, mint: *fitat*, *mutat* stb.

VITATÁRGY, (vita-tárgy) ősz. fn. Tárgy mely vitára okot, alkalmat adott, illetőleg melyről

a vita foly, p. bizonyos állítás, vélemény, kérdés, kereset stb.

VITATÁS, (vi-tat-ás v. vit-at-ás) fn. tt. *vitatás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Bizonyos állításnak, véleménynek okokkal támogatása s az ellenvélemény ellen védelmezése. „Ezt vitatás nélkül is megengedem“ (Szabó D.). V. ö. **VITAT**.

VITATKOZÁS, (vit-at-koz-ás) fn. tt. *vitatkozás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Az ellenvéleményen levők közti felelélés, versengés, melyben kiki saját véleményét, állítását védi, s az ellenfelet megezáfolni törekszik. *Tudományos, egyezkedési, tanácskozási, ítéltozházi, bírói vitatkozás*. V. ö. **VITATKOZIK**.

VITATKOZIK, (vit-at-koz-ik) k. m. *vitatkoz-tam*, —tál, —ott, par. —zál. Mondjuk felekről, midőn bizonyos kérdésre, állításra nézve egymással ellenes véleményen, nézetben lévén, részént védő, részént czáfoló okokkal viszonzosan versengenek, felelélnek, latinosan szólva, *disputálnak*.

VITATKOZÓ, (vit-at-koz-ó) mn. tt. *vitatkozó-t*. Aki vitatkozik. *Vitatkozó felek, tudósok*. Továbbá átv. ért. ami a vitatkozás tárgyát magában foglalja. *Vitatkozó beszéd, értekezés*. V. ö. **VITATKOZIK**.

VITATLAN, v. **VÍTATLAN**, (vit-atlan, mn. tt. *vitatlan-t*, tb. —ok. Amit nem vitattak, meg nem vitattak, amit senki meg nem támadott, ellenmondás, czáfolat nélkül hagyott. *Vitalan állítás, indítvány*. V. ö. **VITAT**.

VITATLANUL, (vit-atlan-ul) ih. A nélkül hogy vitták, megvitták volna; ellenmondás nélkül, megegyezőleg. *Az indítványt vitatlanul elfogadni*.

VITÁZ, (vi-ta-az) önh. m. *vitáz-tam*, —tál, —ott, par. —z. Vitát úz, folytat, gyakorol; ellenmondva, ellenszegülve bizonyos állításra, kérdésre névre felel, verseng, latinosan: *disputál*. V. ö. **VITA**.

VITÁZÁS, (vita-az-ás) fn. tt. *vitázás-t*, tb. —ok, harm. szr. —a. Versenyző szóváltás, felelélés. V. ö. **VITÁZ**.

VITÁZAT, (vita-az-at) fn. tt. *vitázat-ot*, harm. szr. —a, v. —ja. L. **VITATKOZÁS**.

VITÁZÁTI, (vita-az-at-i) mn. tt. *vitázati-t*, tb. —ak. Vitázatra vonatkozó.

VITÁZÓ, (vita-az-ó) mn. tt. *vitázót*. Aki vitáz, vitatkozik. *Vitázó felek*.

VITEL, (vit-el) fn. tt. *vitel-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. 1) Szállítási cselekvény, fáradság, melynél fogva valamit viszünk, tova viszünk. Öszvetéve: *általvitel, bevitel, kivitel, elvitel, visszavitel*. Különösen: fuvar. *Vitel ára*. *A vitel sokba kerül*. 2) Azon teher, melyet tovább szállítanak. *Ennyi mássa egy vitelül terhes*.

Törzse az önállóan nem divatos *vit*, melylyel oly származási viszonyban áll, mint ezek egymással *hit hitel, it ital, ét étel, tét tétel, vét vétel, lét létel, menet menétel*.

VITELBÉR, v. —DIJ (vitel-bér v. —díj) ösz. fn. Bér v. díj, melyet bizonyos teher viteleért, azaz elszállításáért fizetni kell.

VITELEZ, (vit-el-ez) rth. m. *vitelez-tem*, —tél, —ett, par. —z. Valamely szállító eszközzel tova viszen.

VITELJEGY v. —JEGYZÉK (vitel-jegy v. —jegyzék) ösz. fn. A teherszállító fuvarosoknak, hajósoknak általadott jegyzék, az illető szállítmányról.

VITELKÖLTSEĞ, (vitel-költség) ösz. fn. Általán, minden költség, vagyis kiadás, melybe bizonyos teher elszállítása kerül, u. m. fuvarbér, vám stb.

VITÉNY, puszta Pozsony m.; helyr. *Vitény-be*, —ben, —ből.

VITENYÉD, falu Szala m.; helyr. *Vitenyéd-re*, —én, —ről.

VITET, (1), (vit-et) fn. tt. *vitet-et*, harm. szr. —e, v. —je. A vitelre való tárgynak bizonyos mennyisége. *Egy vitet széna, szalma*.

VITET, (2), (vi-tet) miv. m. *vitet-tem*, —tél, —ett, par. *vitess*. Eszközli, rendeli, hogy vigyen valaki valamit.

VITÉZ, (1), fn. tt. *vitéz-t*, tb. —ék, harm. szr. —e. 1) A régieknél általán jelentett mindennemű katonát, hadseregben szolgáló fegyveres embert. *Nyilas, parittyás, kópjas, számszeríjas, gyalog, lovas, keresztes vitéz*. *Új vitéz, válogatott, régi vitézek*. *Kevély vitéz hamar vész*. (Km.). Könnyű ott vitéznek lenni, ahol nincs ellenség. (Km.). A Münchener codexben rövid e-vel: *vitez*. Mert és en (én is) hatalm alatt szerzetett ember vagyok, valván *vitezeket* en alattam.“ (Münch. cod. Máté. VIII. és Lukács VII.). Különben rendszerént hosszú é-vel találjuk és ma állandóan így ejtjük. „A *vitézek*, miután megfeszítették őt“. (Tárkányi B. József.). „*Vitézek*, mi lehet szebb dolog a végeknél?“ (Balassa B.). Mai nap is a magyar katonák megszólító czíme: *vitézek*! 2) Valamely lovagrendnek avatott tagja. *Aranygyapjas, aranyarkantyús v. szentelt vitéz*. *Sz. István rendének vitéze*. *Máltai vitéz*. 3) Mint melléknév jelent hőst, bátrát, harcvezetőt. *Vitéz ember, vitéz hadak, seregek*. *Hátul van a sebe, vitéz katona volt*, gúnyzó a futó, félékeny katonára. Továbbá katonáknál a feltiszteknek adatni szokott tiszteleti czím. *Vitéz hadnagy uram! Vitéz kapitány uram!*

Ezen szónak gyöke a katonát különösen illető *vi* azaz, harezol, s törzse vagy *vit*, melyből *vita*, *vitáz-ik* is származtak, vagy maga a *vita* szó. (Lugossy J.). Ezek sorában képződhetett ész képzővel *vitész*, (vit-ész, v. vita-ész) mint a szintén mélyhangu rák, bám, kór gyökökből lett *rákész, bámész, kórész*. A rokonemű sz és z hangok fölcseréltetnek másokban is pl. *ádász ádá, csúsz csúz, kelevész kelevéz* stb. Mint-hogy régente rövid e-vel *vitez* volt, föltehető az ez (az) végzet is, mint *igaz, száraz, idvez* szókban stb. Hogy *vi*, *vita* mély hangu szók s *vitéz* magas hangu, véleményünkön nem változtat, mert az ily módosulásnak nyelvünkben számos példái vannak, pl. *nyír* szótól *nyírkál* és *nyiret*, *nyiredék*; *tibejedik* a *széke-*

lyeknél am. tébolyodik, *virikkel* ugyanott am. *vir-raszt*, *bizget* am. *bizgat*, *vaszok* am. *fészek*, *fürgöncz* am. *virgöncz* stb. Miklosich szerint régi szlávul: *vitez*, új szlávul: *vitez*; a szlovákok (tótok) így ejtik: *vityaz*.

VITÉZ, (2), KIS—, NAGY—, faluk Sáros m.; helyr. *Vitéz-re*, —*én*, —*ről*.

VITÉZBABÓ, (vitéz-babó) ősz. fn. Növényfaj a babók neméből, melynek kocsányai a leveleknél rövidebbek; levelkéi hosszudadok, szőröskék; pálhái félnylszabásúak, épélük, láncsásak. (*Vicia cassubica*).

VITÉZEN, (vitéz-en) ih. l. VITÉZÜL.

VITÉZFÜ, (vitéz-fü) ősz. fn. A kosbor nemű növény egyik fájának népies neve; pilisének ajaka három karélyu; karélyai csipkések, tompák; a közepső csorba; szirmai felhajlók, tompák; sarkantyúja kúpos, felhajló, a magzatnál rövidebb; virága piros. Máskép szintén népiesen: *agárfü*, *kosborfü*; növénytani néven: *agárkosbor*. (*Orchis morio*).

VITÉZI, (1), (vitéz-i) mn. tt. *vitézi-t* tb. —*ek*. Vitézre vonatkozó, azt illető, ahhoz tartozó; katonai, harczosi. *Vitézi bátorság*, *elszánás*, *büszkeség*, *becsület-vágy*. *Vitézi költemény* = hősköltemény. (Sándor I.) *Vitézi vers*, *versezet*. *Vitézi öv* (Káldinál). *Vitézi rend*. V. ö. VITÉZ.

VITÉZI, (2) pusztá Somogy m.; helyr. *Vitézi-be*, —*ben*, —*ből*.

VITÉZILEG, (vitéz-i-leg) ih. Vitézi módon, katonásan; hősiesen, lovagiasan, bátran, mint vitézhez illik. *Vitézileg szólni el magát*, *neki menni a veszélynek*, *legyőzni az ellenséget*.

VITÉZKÉDÉS, (vitéz-kéd-és) fn. tt. *vitézkedés-t*, tb. —*ék*, harm. szr. —*e*. 1) Katonáskodás. 2) Katonai bátor tettek gyakorlása, hősködés, daliáskodás. Gúnyos értelemben hányiveti hetykélkedés, legénykedés, markapökés. V. ö. VITÉZKEDIK.

VITÉZKÉDIK, (vitéz-kéd-ik) k. m. *vitézkédtem*, —*tél*, —*étt*. 1) Mint hadsereg beavatott tagja katonáskodik, hadi szolgálatot gyakorol, folytat. 2) Vitézhez illő, bátor hős tettekkel jeleskedik. 3) Gúnyos ért. szájhős gyanánt hányja-veti magát, hetykélkedik, legénykedik.

Képeztetésre azon ígék osztályába tartozik, melyek bizonyos rangi, vagy tisztii hivatali állomás gyakorlatára vonatkoznak, mint: *császárkodik*, *királykodik*, *vezérkedik*, *kapitánykodik*, *ügyészkedik*, *üggyéldedik* stb.

VITÉZKEDŐ, (vitéz-kéd-ő) mn. tt. *vitézkédő-t*, tb. —*k*. 1) Katonai életet viselő, gyakorló. 2) Vitézhez illő, bátor, hősies tetteket űző. 3) Átv. *vitézkédő anyaszentegyház*, vagyis, annak élő, világi viszontagságokkal küzködő tagjai, hívei együtt véve. (*Ecclesia militans*) „Azonképpen ez világban, *vitézkédő* szentegyházban nevek dicsőséges leszen“. (Katalin verses leg.).

AKAD. NAGY SZÓTÁR. VI. KÖT.

VITÉZKOSBOR, (vitéz-kosbor) ősz. fn. Növényfaj a kosborok neméből, melynek pilisajaka három hasábu, pettegetett, érdes; szélső hasábjai szálasak; karéjai közt egy szálla; szirmai hegyesek, öszvehajlók; sarkantyúja egyenes; murvái igen aprók. (*Orchis militaris*).

VITÉZKÖTÉS, (vitéz-kötés) ősz. fn. Sinórféle bojtos fonadék, milyen a huszárok vagy más katonák csákóin szokott fityegni, vagy mely mentektől szolgál. Mint a divatnak tetszik, néha polgári magyaros öltönyökn is viselik.

VITÉZLŐ, (vitéz-él-ő) mn. tt. *vitézlő-t* 1) Katonáskodó; vitézi állapotban élő. *Vitézlő nép* (Pázmánynál). *Vitézlő társ* (Molnár Albertnél). *Vitézlő rend* (Faludinál). 2) Mennyiben ősi alkotmányunk szerint minden nemes ember született katona volt, köz szokással a nemesek tisztelet czime: *Nemes, nemzetes, és vitézlő N. N. úr*.

Eredetere nézve az önállólag nem divatos *vitézel* ige részesülőjének tekinthető, avagy olyan származású mint *egyenlő, hasonló*.

VITÉZÖV, (vitéz-öv) ősz. fn. Sajátnemű öv, melyet a vitézek viselnek. Különösen a magyar huszároknál divatozott öv.

VITÉZREND, (vitéz-rend) l. LOVAGREND.

VITÉZSÉG, (vitéz-ség) fn. tt. *vitézség-et*, harm. szr. —*e*. 1) Vitézi, azaz, katonai állapot, életmód. 2) Vitézhez illő, bátor, hősies tulajdonság. *Vitézséggel a veszélyben, harczban kitüntetni*, *Vitézséggel jár a nyereség*.

VITÉZTELEN, (vitéz-telen) mn. tt. *vitéztelen-t*, tb. —*ek*. 1) Vitézek hiányában szenvedő, katonák nélkül való, azoktól megfosztott. 2) Bátoratlan, hősietlen, félénk, gyáva. (Eléjőn ily értelemben Zrínyinél).

VITÉZÜL, (vitéz-ül) ih. Vitézhez illő módon, azaz, keményen, bátran, merészen, veszélylyel szembeállva, győzelmesen. *Vitézül viselni magát*, *megállni a harczot*, *vinni a várat*.

VITKA, falu Szatmár m.; helyr. *Vitká-ra*, —*n*, —*ról*.

VITKÓCZ, falu Nyitra m.; helyr. *Vitkócz-ra*, —*on*, —*ról*.

VITLA, fn. tt. *villát*. Hajlékony, különösen fonni, kötni való füzvessző, melyenből a sövényeket, kosarakat, kasokat stb. fonják.

„Mint az akol, melynek rongyollnak vitlasövényi, Áll pusztán, s menetelt szabadít a nyájra vadaknak.“
Horvát Endre.

E szónak törzse: *vit*, v. mint *vityilló* szóban *vity*, melylyel egyezni látszik *vész* v. *vejsz* mint a „vessző“ törzse, ennek pedig gyöke: *vej*; idegen nyelvekben talán a füzet jelentő német *Weide*, angol *with*, hellen *ἰτέα*, vagy *ἰτέη*, *ἰτέην* stb. Már Adelung megjegyzette, hogy a *Weide* kitünő hajlékonyságától vette nevét, melynél fogva kötésre, fonásra alkalmas, honnan régi német nyelven *withan*

am. kötni, újabb németül: *winden, binden*. E *vi* gyökökkel ismét rokonok a latin *vico, wimen* stb. V. ö. VESSZŐ. Magyar elemzés alapján *vitta* törzse volna *vitól* ige, azaz, fon, füz, köt, melynek rész-sülője *vittó vitta* (mint hetlő kotló, hetle kotla, vizsló vizsla, csoroszló csoroszla stb.) azaz fonó, füző, kötő gyanánt hajló. Ugyanezen gyök látszik rejleni lágyítva a *vityilló* (sövénykunyhó) szóban is. Miklosich szerint szerbül *vittiti* = circumagi.

VITLEN, (vit-len v. vit-et-len) mn. és ih. Kresznericsnél eléjön *véghezvillen* (= véghez nem vitt) összetett szóban. „Dolog véghezvitlen visszajött (km.)“.

VITNYÉD, falu Sopron m.; helyr. *Vitnyéd-re, —én, —ról*.

VITORÁG, pusztá Somogy m.; helyr. *Vitorág-ra, —on, —ról*.

VITORLA, fn. tt. *vitorlát*. 1) Általán lepedő, takaróféle szövet; különösen a barkóknál az alvó gyermek bölcsője vagy fekhelye fölé kifeszített lepedő. (Hollók Imre). 2) Azon vastag, erős ponyvanemű szövet, (régente állatbőr is) melyet a hajók árboczaira feszítenek, hogy a szél beléje akadva, vagyis a szelet felfogva, ez a hajót hajtsa. *Fölhúzni, kifeszíteni, letekerni a vitorlát*. 3) A szélmalomokat hajtó lapátféle szárnyak. 4) Réz v. vas lemez az épületek tetején mely forgásával a szél irányát mutatja, szélvitorla. 5) Vadásznnyelven a róka és mókus farka. 6) Növénytanilag a pillangós bokrétaban, mely négy egyenetlen formájú szirmokból áll, ezen szirmok egyike, s rendszerént a legnagyobbika pl. a borsó, paszuly, akász bokrétaban. (Vexillum).

Mennyiben a vitorla részént oly szövetet jelent, melybe valamit takargatni, gombolygatni szokás, részént oly eszközt, mely rendeltetésénél fogva a szél járása szerint ide-oda tekeredik, forog: innen magyar elemzéssel hihetőnek látszik, hogy közvetlenül egy eredetű és érteményű a *fitor* szóval, minél fogva *vitorla* annyi volna mint *vitorló, fitorló*, azaz tekeredő, csavarodó, t. i. szövet, szer vagy eszköz. Lásd fentebb a különböző jelentéseket.

A *v* és *f* mint tudjuk épen így váltakoznak e szókban is *virgoncz fúrgoncz, viczkándozik ficzkándozik, vinczázoz fúnczázoz, vinczos fúnczos*. Miklosich szerint régi szlávul: *vétrilo*, románul: *vetrilă*; ugyanitt azt is mondja, hogy új szlávul, s magyarul: *veternica*, de erről a magyarban sohasem hallottunk valamit. Gyarmathi Sámuel a német, Wetter' szóval hozza viszonyba, s ezt „Leilach“ (Leilaken) szóval össze-téve *Wetterleilach* szót hozza fel, mint rokant; azonban ez összetétel nincs a német szótárakban. Egyéb-iránt a német Wetter-nek megfelel a szláv *vétr* (Boppnál), v. *vjetor, vitor* (Janesovicsnál) stb.

VITORLÁFA, (vitorla-fa) ősz. fn. Általán a hajó nagyságához mért vékonyabb s vastagabb gömbölyű farúd, mely az árboczon keresztben lóg, s melyhez a vitorla kötve van. Másképp: *vitorlakar, vitorlarúd*. Kenessey Albert több fajtát számllja

elő: *előtörzs—, főtörzs—, főderek—, előderek—, hátsóderek—, elősudár—, fősudár—, hátsudár—, szárnyvitorlafa* stb. Így némely rézeit is: *vitorlafacsuszólék, kötél*, mely által azt főlebb alább eregetni lehet; *vitorlafékszár*, végül levő kötél, mely által a vitorlát, illetőleg vitorlafát jobbra-balra fordítják; stb.

VITORLAFESZÍTŐ, (vitorla-feszítő) ősz. fn. Kötél, melylyel a vitorlát kifeszítik.

VITORLAFONAL, (vitorla-fonal) ősz. fn. Két vagy három nyüstös vastag fonal kenderből, melylyel a vitorlavásznat összevarrják, vagy melyből azt szövik.

VITORLAGYÁR, (vitorla gyár) ősz. fn. Szövő-gyár, melyben vitorlának való vastag vásznat szőnek.

VITORLAKAKAS, (vitorla-kakas) ősz. fn. Az épületekre kakas alakban feltűzött vitorlaféle lemez, mely a szél járását mutatja, vagyis annak változása szerint forog.

VITORLAKAR, (vitorla-kar) l. VITORLÁFA
VITORLAKÉSZÍTŐ, (vitorla-készítő) ősz. fn. Gyáros, kézmíves, aki vitorlákat csinál.

VITORLAKÉSZSÉG, (vitorla-készség) ősz. fn. Mindennemű vitorla és vitorlakötél összesen valamely hajón.

VITORLAKÖTÉL, (vitorla-kötél) ősz. fn. Különféle kötél, melyekkel a hajóvitorlát kifeszítik, föl-, lehúzzák, jobbra-balra fordítják, vagy kellő időben öszvetekergetik. V. ö. VITORLÁFA, VITORLAFESZÍTŐ.

VITORLAKÖTÉLZET, (vitorla-kötélzet) ősz. fn. A hajóvitorlán levő összes kötelek.

VITORLAMADZAG, (vitorla-madzag) ősz. fn. Kender, vagy lensinórféle, hogy a vitorlafán átvéve vele a vitorlát részben vagy egészben a vitorlafához köthessék.

VITORLAMESTER, (vitorla-mester) ősz. fn. Kenessey A. szerint személy, ki a kereskedelmi hajókon rendesen a mindenes (Bootsman) szerepét viszi. Nagyobb vagy hadi hajókon külön altiszt, ki a vitorlák kezelését vezeti. Másképp: *vitorlász*.

VITORLARÚD, (vitorla-rúd) l. VITORLÁFA.

VITORLARUDALÓ, (vitorla-rudaló) ősz. fn. Rövid kötél, melylyel a vitorlát a rudjához kötik.

VITORLARÚDTARTÓ, (vitorla-rúd-tartó) ősz. fn. Eszköz a vitorlás hajókon, melylyel a vitorlarudat az árboczhöz kötik, mely egyszersmind a vitorla fölhúzását és leeresztését elősegíti.

VITORLÁS, (vitorla-as) mn. tt. *vitorlás-t, v. —at, tb. —ak*. Vitorlával ellátott, felszerelt. *Vitorlás hajó, gálya, sajka*. Használják főnévül is, de ekkor tárgyesetben: *vitorlást, tb. vitorlások*; s jelentése 1) vitorlával felszerelt jármű; 2) vitorlakészítő; vagy vitorlákra felügyelő személy.

VITORLASOR, (vitorla-sor) ősz. fn. Azon sor, vagy vonal, melyet valamely hajóhadnak egymás után haladó vitorlái képeznek. Vitorlás hajósor.